

მნიბნობარში

მეცნიერული
ბიბლიოთეკა

1610
2017

ქართული ანბანი

217

ა	ბ	გ	დ	ე	ვ
ჲ	ო	პ	ჟ	რ	ს
ტ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ
ყ	ვ	გ	დ	ე	ვ
ზ	წ	ხ	ყ	ვ	გ
ბ	გ	დ	ე	ვ	გ
ჲ	ო	პ	ჟ	რ	ს
ტ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ
ყ	ვ	გ	დ	ე	ვ
ზ	წ	ხ	ყ	ვ	გ
ბ	გ	დ	ე	ვ	გ
ჲ	ო	პ	ჟ	რ	ს
ტ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ
ყ	ვ	გ	დ	ე	ვ
ზ	წ	ხ	ყ	ვ	გ
ბ	გ	დ	ე	ვ	გ
ჲ	ო	პ	ჟ	რ	ს
ტ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ
ყ	ვ	გ	დ	ე	ვ
ზ	წ	ხ	ყ	ვ	გ
ბ	გ	დ	ე	ვ	გ
ჲ	ო	პ	ჟ	რ	ს
ტ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ
ყ	ვ	გ	დ	ე	ვ
ზ	წ	ხ	ყ	ვ	გ
ბ	გ	დ	ე	ვ	გ

ერისკული
ბიბლიოთეკა

მწიგნობარი

'17

საქართველოს
ილია ჭავჭავაძის
სახელობის
მწიგნობართა
ასოციაციის
ყოველწლიური
ორგანო

გამოდის
1980 წლიდან

თბილისი
2017

აღმანახი „მწიგნობარი“ მოგვითხრობს
წიგნებსა და წიგნის შემქმნელებზე,
ბიბლიოთეკებსა და ბიბლიოფილებზე,
ძიებებზე წიგნის სამყაროში, სხვადასხვა
ქვეყნისა და მხარის მწიგნობრებზე.

მთავარი რედაქტორი
ლადო მინაშვილი

სარედაქციო საბჭო:

ლალი ავალიანი
რევაზ ბალანჩივაძე
ლევან ბებურიშვილი (მთ. რედაქტორის მოადგილე)
უმთა კობიაშვილი (პასუხისმგებელი მდივანი)
ალექსანდრე ლორია
ინგა მილორაძე
მანა მიქაბერიძე
ლია ნადარეიშვილი
ნათია სიხარულიძე
მისეილ ქავთარია
როსტომ ჩხეიძე
ზურაბ ჭუმბურიძე
იოსებ ჭუმბურიძე

მხატვარი
ანზორ თოდრია

გარეკანზე: ქართული ანბანი - მრგლოვანი, ნუსხური, მხედრული.

© საქართველოს ილია ჭავჭავაძის სახელობის მწიგნობართა ასოციაცია. თბილისი, 2017.

ავთანდილ არაბული

ქართული დამწერლობა – უკვდავი საკაცობრიო
მემკვიდრეობა

2016 წლის 30 ნოემბერი კიდევ ერთ ღირსშესანიშნავ თარიღად აღიბეჭდა ქართული კულტურის ისტორიაში. გავა წლები, საუკუნეები და ამ თარიღის მნიშვნელობა არათუ გაფერმკრთალდება, არამედ სულ უფრო მეტ წონასა და მნიშვნელობას შეიძენს.

2016 წლის 28 ნოემბრიდან 3 დეკემბრამდე ეთიოპიის დედაქალაქ ადის-აბებაში მიმდინარეობდა იუნესკოს არამატერიალური მემკვიდრეობის მთავრობათაშორისი კომიტეტის მე-11 სესია. 30 ნოემბრის სხდომაზე განიხილებოდა საქართველოს მიერ წარდგენილი ნომინაცია: „ქართული ანბანის სამი სახეობის ცოცხალი კულტურა“. ნომინაციამ ერთსულოვანი მოწონება და მხარდაჭერა დაიმსახურა. უნდა აღინიშნოს, რომ მხარი დაგვიჭირეს ჩვენმა მეზობლებმაც. ამგვარად, 2016 წლის 30 ნოემბერს „ქართული ანბანის სამი სახეობის ცოცხალი კულტურა“ იუნესკოს კაცობრიობის არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის წარმომადგენლობით ნუსხაში შევიდა.

იუნესკოს არამატერიალური მემკვიდრეობის მთავრობათაშორისი კომიტეტი უკანასკნელ წლებში აქტიურად იღვწის, რათა საერთაშორისო აღიარებისა და დაცვის მექანიზმები აამოქმედოს ისეთი საკაცობრიო მნიშვნელობის მატერიალური თუ არამატერიალური კულტურული მონაპოვრების შესანარჩუნებლად, რომელსაც პრაგმატული და ჰედონური თანამედროვეობა ნებსით თუ უნებლიეთ შლის და ანადგურებს. ამ კამპანიაში, სხვას რომ თავი დავანებოთ, არაერთ კულტურულ უნიკუმს მიაპყრო ცივილიზებული სამყაროს ყურადღება. ამ დრომდე მათ შორის აღმოჩნდა „ქართული მრავალხმიანობა“ და „ქვევრის ღვინის დაყენების ქარ-

36217

თული ტრადიცია“. „ქართული ანბანის სამსახეობა“ მესამე წარმატებული წარდგენა იყო!..

რაც მთავარია, აღმოჩნდა, რომ ქართული ნომინაცია, როგორც პრეცედენტი, პირველია: დამწერლობასთან დაკავშირებული ნომინაცია მანამდე არ ყოფილა. ამან კი, თუ გავითვალისწინებთ იუნესკოს შესაბამისი კომისიის წარმომადგენლობითობას, მონაწილეთა და კომიტეტის ხმოსანთა შორის ბუნებრივი გულდანყვეტა გამოიწვია – ყველას ეძვირფასება საკუთარი მნიგნობრული კულტურა!..

ეს მით უფრო ითქმის მასპინძლებზე, ეთიოპელებზე, რომელთაც ერთ-ერთი ძველი და ორიგინალური დამწერლობა ეკუთვნით. ეთიოპური სილაბური დამწერლობა (აბუგიდა) სამხრეთსემიტური კონსონანტური დამწერლობის ნაირსახეობაა, განსხვავებული ფინიკიურისა და ბერძნულისაგან, მაგრამ ტიპოლოგიურად დაკავშირებული მათთან (ამდენადვე – ქართულთანაც!); ის წარმოიშვა ძველი წელთაღრიცხვის I ათასწლეულის შუახანებში (VI - V ს.ს.); განიცადა ბერძნულის გავლენა ხმოვნების ნაწილობრივ გამოხატვასა და რიცხვების აღნიშვნაში. როგორც კონსონანტურ დამწერლობას, მას ხმოვნების გამომხატველი ასონიშნები არა აქვს, მაგრამ ყოველი თანხმოვნითი გრაფემა გამოხატავს ღია (CV ტიპის) მარცვალს და აქვს 7 ვარიანტი – სხვადასხვა გახმოვანების აღნიშვნელი.

ამდენად, ეთიოპელებს ნამდვილად აქვთ საფუძველი დამწერლობის სიძველეზეც ჰქონდეთ პრეტენზია და უნიკალურობაზეც. ამას იმიტომაც აღვნიშნავთ, რომ ამ ნომინაციას (როგორც ყველაფერს – ჩვენში) ახლდა არაერთი მოუზომავი და ღრძო გამოხმაურება, ამგვარი პათოსისა: რატომ ვუკარგავთ ჩვენს დამწერლობას რამდენიმე საუკუნეს?!..

როგორც დავინახეთ, ქართულ ნომინაციას ჰქონდა სულ სხვა დატვირთვა („ქართული ანბანის სამი სახეობის ცოცხალი კულტურა“) და მისი შინაარსი მართლაც განუმეორებელი აღმოჩნდა ექსპერტებისათვის.

ეს კი იმას ნიშნავს, რომ გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ნომინაციის სწორად შერჩევასა და გაფორმებას.

ამას, იუნესკოს შესაბამისი წესდების მიხედვით, აქვს ორი მხარე:

ნომინაციის ობიექტი არ უნდა წარმოადგენდეს მხოლოდ ისტორიის კუთვნილებას;

2. ის უნდა იყოს ნაწილი ცოცხალი კულტურული პროცესისა;

3. ნომინაციის წარმოჩენა მოითხოვს დახვეწილ ტექნიკას - არც

უნდა დააკლდეს რაიმე ობიექტის წარმოჩენას და არც რაიმე ზედმეტობამ უნდა იჩინოს თავი.

ნომინაციის პროექტმა გრძელი გზა განვლო, სანამ ის უმაღლეს სამსჯავროზე წარდგებოდა, და მის მომზადებაში არაერთი დარგის ექსპერტი იყო ჩართული. ნომინაციის მომზადებას ხელმძღვანელობდა საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო, კერძოდ, დაინტერესებული საზოგადოების კონსოლიდაციასა და პროექტის სწორად წარმართვაში გადამწყვეტი როლი შეასრულეს სააგენტოს ექსპერტებმა კონსტანტინე ნაცვლიშვილმა, მაკა თაქთაქიშვილმა და სალომე ხმიადაშვილმა. ნომინაციის მომზადებაში ჩართული იყვნენ ისეთი სამეცნიერო-საგანმანათლებლო ცენტრების სპეციალისტები, როგორებიცაა: საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველოს საპატრიარქო, არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი და სხვ. ნომინაცია ექსპერტიზას გადიოდა ქართული ენისა და კულტურის ისეთი ცნობილი სპეციალისტების მეთვალყურეობით, როგორებიც არიან აკადემიკოსები: თამაზ გამყრელიძე, მზექალა შანიძე, ზაზა ალექსიძე, მეუფე დავითი ამბა ალავერდელი...

ნომინაციის ანოტაცია ზუსტად და ლაკონურად გამოხატავს ამ იდეის ძირითად არსს:

„ქართული ანბანის სამი სახეობის ცოცხალი კულტურა საუკუნეების განმავლობაში ქართული დამწერლობის ევოლუციისა და მის საფუძველზე მიღებული სამი ანბანური სისტემის (მრგლოვანი, ნუსხური, მხედრული) სხვადასხვა კულტურული და სოციალური ფუნქციით თანაარსებობის შედეგად ჩამოყალიბდა. ელემენტი მოიცავს ქართული ანბანის სამ სახეობას, მათი გამოყენების მრავალფეროვნებასა და თანაარსებობის ცოცხალ კულტურას, ლიტერატურულ მემკვიდრეობასა და კულტურას, ანბანის სწავლების მეთოდიკას (დედაენა – საანბანე სახელმძღვანელოს შედგენის იაკობ გოგებაშვილისეული მეთოდი), ტიპოგრაფიის, გრაფიკულ და მედია-დიზაინის ხელოვნებას. ელემენტი ინახავს თხუთმეტსაუკუნოვანი ქართული სალიტერატურო ენის ლექსიკასა და გრამატიკას, რაც ქართული სალიტერატურო ენის განვითარების ფუნდამენტს წარმოადგენს...“

ახლა, როდესაც ყველა წინააღმდეგობა უკვე დაძლეულია და სასურველი შედეგი - მიღწეული, უკვე შეიძლება თამამად ითქვას, რომ ამ რთული პროექტის შექმნისა და რეალიზაციის ეტაპები

სწორად იყო გათვლილი და შესრულებული. იდეისა და პროექტის წარდგენას იუნესკოს წარმომადგენლობით ფორუმზე წინ უსწრებდა მისი აღიარება როგორც არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული ძეგლისა, რაც აუცილებელი პირობაა იდეის საერთაშორისო ნომინირებისათვის.

რა ძირითადი მომენტები ასახა ნომინაციის პროექტმა?

1. რადგან ნომინაციის წამყვანი იდეა ქართული ანბანის სამსახეობის ისტორიულად უწყვეტი და, რაც მთავარია, დღესაც ცოცხალი, სრულფასოვანი ფუნქციონირებაა, უწინარესად ზუსტად და დაწურულად უნდა წარმოჩენილიყო ამ სამსახეობის ჩამოყალიბებისა და უწყვეტ კულტურად დამკვიდრების საერთო სურათი. კერძოდ:

ქართული ანბანის სამი სახეობის ცოცხალი კულტურა ჩამოყალიბდა საუკუნეების განმავლობაში ქართული დამწერლობის სისტემური ევოლუციისა და ამის საფუძველზე მიღებული სამი ანბანური სისტემის (მრგლოვანი//ასომთავრული, ნუსხური, მხედრული) სხვადასხვა კულტურული და სოციალური ფუნქციით თანაარსებობის შედეგად.

2. ქართული ანბანის სამ სახეობას შორის გენეტიკური კავშირი სრულიად თვალსაჩინოა, მაგრამ, ამავე დროს, თითოეული მათგანი სისტემური ნიშნებით იმდენად დამოუკიდებელია, რომ პირობითად შეიძლება მსჯელობა სამ ავტონომიურ ანბანზეც კი. როგორია მათი ისტორიული ურთიერთმიმართება:

მრგლოვანი//ასომთავრული არის ორხაზოვანი, მონუმენტური ანბანი; შეიცავს 37 დამოუკიდებელ ნიშანს (ოლონდ – 38 ანბანურ ერთეულს). დათარიღებული წყაროები ფიქსირებულია მე-5 საუკუნის დასაწყისიდან.

მე-9 საუკუნის დასაწყისიდან (835 წ.) შემოდის ნუსხური (ნუსხა-ხუცური) – ოთხხაზოვანი, კუთხოვანი ანბანი, 38 გრაფემის შემცველობით.

ნუსხურს მალევე (მე-10 საუკუნიდან) ეწყვილება მხედრული – ოთხხაზოვანი, მრგლოვანი ანბანი. თანამედროვე სალიტერატურო ვერსია შეიცავს 33 გრაფემას (დამატებითი 5 ნიშანი გამოიყენებოდა ძველი ქართული და დიალექტური ტექსტების ფიქსირებისათვის).

კიდევ რამდენიმე არსებითი თავისებურება:

ქართული დამწერლობა იმთავითვე სრულდება (ინერება) და იკითხება მარცხნიდან მარჯვნივ;

ასოების სახელდებისათვის მიღებულია სილაბური (დახურული მარცვლის) პრინციპი (ან, ბან, გან... ვინ, ზენ... ტარ...).

ხუცურ ანბანს (მრგლოვანსა და ნუსხურს) აქვს რიცხვითი მნიშვნელობა, რითაც გამოიხატება ქართული ტრადიციული კალენდარი – ქორონიკონი. მხედრულმა რიცხვითი მნიშვნელობა დაკარგა და საერო სფეროში 1003 წლიდან მკვიდრდება არაბული ციფრები.

რაციონალური ფუნქციური დივერგენცია:

მრგლოვანი და ნუსხური, ქართული მნიგნობრობის თვალხილული ისტორიის თანახმად, გამოიყენებოდა რელიგიურ და ლიტურგიკულ სფეროში, რის გამოც უწოდებენ მათ ხუცურს. მხედრული საერო ფუნქციის მატარებელია X საუკუნის შემდეგ და შუასაუკუნეებიდან საქართველოს, როგორც სახელმწიფოს, ოფიციალურ ანბანს წარმადგენს.

შეიძლება ითქვას, რომ ქართული ანბანის სახეობათა გამოყენების ფუნქციურმა გამიჯვნამ უზრუნველყო მათი უწყვეტი თანაარსებობა (ამ თანაარსებობის პირველი თვალსაჩინო ნიმუშია 979 წ. სახარება, სინას მთა). შემდგომ პერიოდში, ძირითადად, მრგლოვანი გამოიყენებოდა სასულიერო მწერლობაში მთავრული ან დეკორული ასოების გასაფორმებლად და, ძირითადად, ეპიგრაფიკული წარწერების შესასრულებლად. ნუსხა-ხუცური სასულიერო მწერლობის შექმნა-გადაწერას ემსახურებოდა; ხოლო მხედრულმა იმთავითვე დაიმკვიდრა საერო და ოფიციალური ტექსტების შექმნა-გაფორმების ფუნქცია.

4. ქართული დამწერლობის ამ ნაირსახეობათა თანაარსებობამ შექმნა მკვიდრი ნიადაგი 15-საუკუნოვანი უწყვეტი ლიტერატურული კულტურისა, რომელიც განასახიერებს ძველი და ახალი ქართული ენის ასევე უწყვეტ კავშირს. მათი ფონოლოგიური და გრამატიკული სხვაობის მიუხედავად, ძველი ქართული თანამედროვე ქართულით მეტყველთათვის უცხო და გაუგებარი არ არის. ამ პოზიციიდან შეიძლება ითქვას, რომ ეროვნული ანბანის სამი ისტორიული ნაირსახეობის თანაარსებობაც იყო ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი განმაპირობებელი ქართული მნიგნობრული კულტურის არსებითი უწყვეტობისა.

5. სხვადასხვა პერიოდის ანბანური სისიტემების თანაარსებობამ, თავის მხრივ, განაპირობა განსაკუთრებული კალიგრაფიული მრავალფეროვნება: სხვადასხვა სკოლების, ესთეტიკისა და სტილის კალიგრაფიული ხელოვნების ნიმუშები შთამბეჭდავია რაოდენობრივადაც და თვისობრივადაც; ანბანთა სამსახეობრივი თანაარსებობა ამ ნაირგვარობაშიც თავისებურად არის აღბეჭ-

დილი. ამ მხრივ დამოუკიდებელ კალიგრაფიულ სამყაროს ქმნის არქიტექტურული დეტალები და რელიეფური გამოსახულებები; ფრესკები; ხატწერა; მინიატურები და ხელნაწერთა დიზაინი, წიგნის გადამწერთა კულტურა...

6. ამავე საფუძველზე ჩამოყალიბდა მე-18 საუკუნიდან მოკიდებული წიგნის ბეჭდვის ხელოვნება, ტიპოგრაფიის კულტურა, უფრო მოგვიანებით კი ფართოდ განვითარდა მედიადიზაინი.

ნომინაცია განსაკუთრებულ ადგილს მიუჩენდა ქართული წიგნის ბეჭდვის დაწყების ეტაპს ჩვენს ქვეყანაში და ამ პროცესში, ასევე, სამივე სახის ანბანის სრულფასოვან მონაწილეობას:

ქართული ანბანის ისტორიაში ახალი ეტაპი წიგნის ბეჭდვის განვითარებით იწყება. პირველი წიგნი ქართულ ენაზე „ქართული-იტალიური ლექსიკონი“ რომში, 1629 წელს – სტეფანე პაოლინისა და ნიკიფორე ირბაქის (ნიკოლოზ ჩოლოყაშვილი) ავტორობით შეიქმნა. იგი მხედრული ანბანით არის დაბეჭდილი.

საქართველოში პირველი სტამბა მეფე ვახტანგ VI ბაგრატიონმა დააარსა 1709 წელს თბილისში, აქ დაიბეჭდა პირველი ქართული წიგნები – სახარება და „დავითნი“. ტექსტი ძირითადად ნუსხური ანბანითა და მრგლოვანის გამოყენებითაა შესრულებული. 1712 წელს გამოიცა შოთა რუსთაველის პოემა „ვეფხისტყაოსანი“, რომელიც მხედრული ანბანითაა ნაბეჭდი. 1787 წელს მეფე ერეკლე II ბაგრატიონმა პირველი ქართული გაზეთი „ლეპორტი“ დააარსა.

განმანათლებლობის ეპოქა საქართველოში XVII საუკუნეში იწყება და სულხან-საბა ორბელიანის (1658 – 1725) სახელს უკავშირდება. მან შეადგინა ქართული ენის პირველი განმარტებითი ლექსიკონი - „სიტყვის კონა„ (1716), რომელსაც თანდართული ჰქონდა ყმანვილთათვის ანბანის სწავლების სახელმძღვანელო. XIX საუკუნის განმანათლებლების მოღვაწეობამ თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმების ჩამოაყალიბება და წიგნის ბეჭდვის ინდუსტრიის მეშვეობით საზოგადოებაში ქართული წიგნის ხელმისაწვდომობა უზრუნველყო.

ნომინაციის პროექტი აღნიშნავდა, რომ ქართული ანბანის სამი სახეობის ცოცხალი კულტურის გავრცელების გეოგრაფიული არეალი მოიცავს როგორც საქართველოს სახელმწიფოს მთლიან ტერიტორიას, ასევე ქვეყნის ფარგლებს გარეთ – ცალკეულ კულტურულ სივრცეებს. კერძოდ, ამ კულტურის მატარებელია ქვეყნის წიგნიერი საზოგადოების ფართო (სრული) სპექტრი:

– მისი სხვადასხვა ჯგუფები (თემები), რომლებიც ქართული ანბანის სამივე სახეობას საკუთარი კულტურული იდენტობისა და

თვითგამოხატვის უმნიშვნელოვანეს ნაწილად მიიჩნევენ, აღიარებენ რა საკუთარ კულტურულ მემკვიდრეობად, მათ შორის:

– ქართული სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის ყველა საეკლესიო თემი როგორც ქვეყნის მიწით, ისე მის ფარგლებს გარეთ; სასულიერო სემინარიის სტუდენტები; საეკლესიო ცხოვრებაში ჩართული პირები; მრევლი;

– მეცნიერები და სტუდენტები: ლინგვისტები, პალეოგრაფები, ენათმეცნიერები, ქართველოლოგები, ფილოლოგები, ხელოვნებათმცოდნეები, ლიტერატურათმცოდნეები, ისტორიკოსები, ნყაროთმცოდნეები, ნუმისმატიკოსები, არქეოლოგები, გემოლოგები (გლიპტიკის განხრით);

– კალიგრაფიის ოსტატები (დაახლოებით – 1500), მხატვარ-კალიგრაფისტთა კავშირის წევრები;

– ტრადიციული მინიატურების, ტიხრული მინანქრისა და ქარგვის ოსტატები, თანამედროვე ხელოვანები;

– ხატმწერები;

-- ოქრომჭედლები;

– მოზარდები და ახალგაზრდები, რომლებიც სკოლებსა და განათლების სხვადასხვა საფეხურზე სწავლობენ ანბანის სამ სახეობას;

– კულტურული მემკვიდრეობის დაცვაში ჩართული პირები (რესტავრატორები, ექსპერტები...);

– გამომცემლები, ტიპოგრაფები, გრაფიკოს-დიზაინერები; პრესისა და მედიის წარმომადგენლები;

– რარიტეტული წიგნების კოლექციონერები, ბუკინისტები, ნუმისმატები, ანტიკვარები;

– საქართველოს რესპუბლიკის საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლების, თვითმმართველობებისა და სახელმწიფოს სხვადასხვა სტრუქტურებისა და ინსტიტუციების წევრები;

– ქართული დიასპორის წარმომადგენლები...

ნომინაცია განსაკუთრებულად გამოკვეთდა ანბანის სამი ნაირსახეობის თანამედროვე პრაქტიკულ გამოყენებას, მათს „პრაქტიცირებას“ ეროვნულ საგანმანათლებლო სივრცეში; ხაზგასმით აღნიშნავდა იაკობ გოგებაშვილის „დედაენის“ ისტორიულ როლს ანბანისა და მშობლიური ენის სწავლებაში (ანბანის სწავლების გოგებაშვილისეულ მეთოდს მანამდე მიენიჭა ეროვნული მნიშვნელობის არამატერიალური კულტურის ძეგლის სტატუსი):

ქართული ანბანის სამი სახეობის ცოცხალი კულტურის ყოველი ელემენტის სწავლება ტრადიციულად ხდება როგორც ფორმალური, ასევე არაფორმალური სწავლებით.

ფორმალური სწავლება:

ქვეყნის საგანმანათლებლო სისტემა ანბანის მხედრულ სახეობას ეყრდნობა. სკოლაში ანბანის სწავლება მიმდინარეობს იაკობ გოგებაშვილის მეთოდით შექმნილი სახელმძღვანელოთი „დედა ენით“, რომელიც საუკეთესოდ ესადაგება ქართული ენის ბუნებასა და ბავშვის ფსიქოლოგიას. თანდათანობით სწავლებას მარტივიდან რთულისაკენ, ნაცნობიდან უცნობისაკენ უზრუნველყოფს წიგნის პირველი გაკვეთილი - „აი ია“. ეს სიტყვები უმარტივესი სტრუქტურისაა („ა“ და „ი“ ხმოვნები - ქართულ ლექსიკაში ყველაზე გავრცელებული ბგერებია) და ადგენს წინადადებას, რომელიც პალინდრომია (უკუსვლითაც იგივე იკითხება), რაც, ბავშვისთვის კითხვის მიმართულების ჩვევაში გადასვლამდე, შეცდომის შეგრძნების გამორიცხვას და სწავლის პროცესის გამარტივებას უზრუნველყოფს.

ანბანის ხუცური სახეობებისა და მასთან დაკავშირებული ძველი ქართული სალიტერატურო ენის საბაზისო ცოდნის მიღება შესაძლებელია სასკოლო პროგრამის „ძველი ქართული ლიტერატურის“ კურსის ფარგლებში. ცოდნის გაღრმავება ხდება საქართველოს უმაღლესი სასწავლებლების შესაბამის ფაკულტეტებზე (ქართული ფილოლოგია, თეოლოგია, ისტორია, არქეოლოგია, ხელოვნებათმცოდნეობა...).

სასულიერო აკადემიასა და სემინარიაში სწავლება ანბანის სამივე სახეობით მიმდინარეობს, რაც ასევე ძველი ქართული ენის სიღრმისეულ ცოდნას უზრუნველყოფს.

არაფორმალური სწავლება:

ქართული ანბანის ასომთავრული და ნუსხური სახეობების არაფორმალური სწავლების პროცესში უმთავრესია საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის როლი. სივრცეს, სადაც მიმდინარეობს სწავლება, წარმოადგენს ეკლესია-მონასტრები: მედავითნე ასწავლის მრევლის დაინტერესებულ წევრებს, მორჩილები ბერებისაგან იღებენ ცოდნას.

ანბანის არაფორმალური სწავლების მიმართულებით ტრადიციულად დიდია ოჯახის როლი, სადაც უფროსი წევრები ბავშვებს წერა-კითხვას ინდივიდუალური მეთოდებითა და საშუალებებით ასწავლიან. ანბანის სამივე სახეობის შესწავლა შესაძლებელია ინტერნეტსივრცეში ქართული ენის ონლაინ-გაკვეთილებით, რაც მის შესწავლას ხელმისაწვდომს ხდის ქართული დიასპორის წარმომადგენელთათვისაც.

მნიშვნელოვანია ტრადიციული კალიგრაფიის ხელოვნების სწავლება, რომელიც ინდივიდუალურად, არაფორმალურ ვითა-

რებაში მიმდინარეობს კალიგრაფისტებს შორის და სამონასტრო თემში. კალიგრაფიის შესწავლა სემინარიის სპეციალურ ფაკულტეტზეცაა შესაძლებელი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

პროექტი განსაკუთრებულად გახაზავდა სახელმწიფოსა და ზოგადოების როლსა და ვალდებულებას ნომინაციის ობიექტისა და მისი ელემენტების უსაფრთხოების დაცვის პროცესში, მეთოდურსა და ტექნოლოგიურ ამოცანებს თანამედროვე ელექტრონული მედიისა და ღია ინტერნეტსივრცის პირობებში:

საქართველოს სახელმწიფოს კანონის „კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ“ ფარგლებში აღებული აქვს ვალდებულება იზრუნოს ელემენტის (როგორც ეროვნული მნიშვნელობის აკმ-ს ძეგლის) შენარჩუნებასა, დაცვასა და განვითარებაზე. მზადაა კანონპროექტი არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ, რომელიც უახლოეს მომავალში გატანილი იქნება პარლამენტში განსახილველად და მიღების შემდეგ განსაკუთრებით დაიცავს აკმ-ს არსებობისა და განვითარებისათვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან კულტურულ სივრცეებს. საქართველომ ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულების ფარგლებში დაიწყო კულტურული მრავალფეროვნების კონვენციის იმპლემენტირების პროცესი, რაც დამატებით გარანტიებს შექმნის ანბანური მრავალფეროვნების შენარჩუნებისა და განვითარებისათვის. მიმდინარეობს მუშაობა ახალი კულტურის პოლიტიკისა და 10-წლიანი სტრატეგიის შემუშავებაზე, რომელშიც ასახული იქნება კულტურული მემკვიდრეობისა და, ზოგადად, კულტურული მრავალფეროვნების შენარჩუნებისა და განვითარების ღონისძიებები და ინსტიტუციური რეფორმები.

საქართველოში არსებული სახელისუფლებო ინსტიტუციები თავისი უფლებამოსილებისა და მოვალეობების ფარგლებში ზრუნავენ (//უნდა ზრუნავდნენ) ელემენტზე, მათ შორის: საქართველოს პარლამენტი, იუსტიციის სამინისტრო (საქართველოს ეროვნული არქივი შედის იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებაში), განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო, კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრო და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო.

საქართველოს რესპუბლიკასა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალურ სამოციქულო ეკლესიას შორის დადებული კონკორდატის ფარგლებში, ეკლესია სახელმწიფოსაგან იღებს ყოველწლიურ ფინანსურ მხარდაჭერას, რომელიც მიზნად ისახავს იმ მატერიალური ზარალის ნაწილობრივ კომპენსაციას, რაც საქართველოს ეკლესიას 200-წლოვანი ოკუპაციის პირობებში მიადგა.

აღნიშნული დაფინანსების ფარგლებში შესაძლებელია მიზნობრივი დაფინანსების მიმართვა ელემენტის შენარჩუნებისა და განვითარების ღონისძიებებისათვის.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

* * *

თავად ისტორიაა განმსაზღვრელი იმ ღირებულებისა, რაც წარმოდგენილი ნომინაციის წარმატების მთავარი საფუძველი გახდა.

ქართული კულტურისა და თავისთავადი მსოფლალქმის საფუძველთა საფუძველია ეროვნული ენა, უფრო სწორად, საუკუნეთა განმავლობაში ჩამოყალიბებული სალიტერატურო ენა, რომელიც, როგორც საგანძური, თავისთავში შეიცავს და ინახავს ყოველივე საუკეთესოს, რაც ერის სულიერ კულტურას და გამოცდილებას ისტორიულად შეუქმნია. მეტიც, შეიძლება ითქვას, ეს მემკვიდრეობა არის ის მკვიდრი საფუძველი, რომლის წიაღშიც იღებს სათავეს ენის განვითარების, თვითგანახლებისა და თვითსრულყოფის ფაქტობრივ უშრეტი პოტენცია.

სალიტერატურო ენა მნიგნობრობის პროდუქტია; იგი იქმნება მნიგნობრობის განვითარების საფუძველზე (მიზეზით) და იმავე მნიგნობრობის განვითარების მიზნით. აქ მიზეზი და მიზანი მართლაც კვეთენ ერთმანეთს: სალიტერატურო ენის ისტორია მნიგნობრობის გაჩენით იწყება.

როდიდან შეიძლება დაიწყოს ქართული მნიგნობრობის ისტორიის ათვლა?

ცხადია, იმ პირველი წერილობითი ძეგლებიდან, რომლებიც გვამცნობენ, რომ ქრისტიან ქართველებს V საუკუნის დასაწყისიდან მაინც გადაუწყვეტიათ საკუთარი ისტორიული წარსულის აღნუსხვა.

სწორედ V საუკუნეს განეკუთვნება უადრესი დათარიღებული ქართული წერილობითი ძეგლები, რომლებიც ორი სახისაა: ეპიგრაფიკა და ხელნაწერი წყაროები. საქართველოს ამჟამინდელსა და ისტორიულ ტერიტორიებზე, აგრეთვე სხვა ქვეყნებში არსებულ არქიტექტურულ ძეგლებზე არაერთი ეპიგრაფიკული დოკუმენტი მოიპოვება. მათ შორის უადრესია:

1. **პალესტინის წარწერები.** პალესტინის იუდას უდაბნოს წმ. თეოდორეს სახელობის ქართული მონასტრის მოზაიკური წარწერები უადრესად საყურადღებოა. უძველესად ითვლება მოზაიკური წარწერის ორი ფრაგმენტი: 1. წმიდაო თეოდორე, მარ(ოვ)ან და ბო(ვ)რზნ... ენ ამიე... 2. ...და ძუძეულნი მათნი ბაკურ და გრიორმიზდ და ნაშობნი მათნი, ქრისტე, შეიწყალენ, ამენ. ამ წარწერებში მოხსენიებული საკუთარი სახელი მარუან დაუკავშირეს პეტრე

იბერის ერობის სახელს – მურვანოსს, ხოლო ბურზენ – პეტრეს მამის სახელს ბუზმირს (მ. თარხნიშვილი, შ. ნუცუბიძე, ს. ყაუხჩიშვილი, გ. წერეთელი) და ამის საფუძველზე წარწერები დათარიღდა V საუკუნის I ნახევრით (შ. ნუცუბიძე, გ. წერეთელი), უფრო ზუსტად, 429-430 წლებით, რაც პეტრე იბერის პალესტინაში ჩასვლის თარიღად მიიჩნეოდა (არსებობს ისეთი ვარაუდიც, რომ პეტრე პალესტინაში 7-ოდე წლით გვიან ჩასულა).

რაც შეეხება მესამე – „სეფის მომსხმელის“ – წარწერას, ის თარიღდება 432-452 წლებით, მასში მოხსენიებული ანტონის, „მართას ცხოვრებიდან“ ცნობილი სასულიერო მოღვაწის, მიხედვით. წარწერა ასე იკითხება:

შენევნითა ქრისტეესითა და მეოხებითა წმიდისა თეოდორესითა შეინყალენ ანტონი აბაჲ და იოსია მომსხმელი ამის სეფისაჲ და მამა-დედაჲ იოსიაესი, ამენ.

2. ბოლნისის სიონის სამშენებლო წარწერა, რომელიც უმთავრესია ამ ძეგლის რამდენიმე წარწერას შორის და რომელიც დასახელებულია პეროზ [სპარსთა] მეფე და, ა. შანიძის წაკითხვით, დავით ეპისკოპოსი, აკაკი შანიძის მიერ დათარიღდა

პალესტინის მოზაიკური წარწერის ფრაგმენტი

492-493 წლებით; ამ დათარიღებას ეთანხმებოდა კ. კეკელიძეც. წარწერის გაშიფრვა აზრთა სხვადასხვაობას იწვევს და არსებობს მისი წაკითხვისა და, შესაბამისად, დათარიღების ნაირგვარი ვერსია (ლ. მუსხელიშვილი, მ. ჩხიკვაძე, გ. ჩუბინაშვილი, ს. კაკაბაძე, ნ. შოშიაშვილი, ე. მაჭავარიანი, რ. პატარიძე, ბ. მჭედლიშვილი, კ. დანელია, ზ. სარჯველაძე, ვ. სილოგავა...). არსებობს მოსაზრება, რომ შესაძლებელია წარწერა IV საუკუნის დასარულით დათარიღდეს (რ. პატარიძე, ბ. მჭედლიშვილი). თვით ა. შანიძემ მოგვიანებით წაკითხვაში მცირე კორექტივები შეიტანა და დათარიღებაც 502-503 წლებით შეცვალა. ა. შანიძის ბოლო ვერსიით, წარწერა ასე იკითხება: [შენევნითა წმიდ]ისა სამებისაჲთა ოც წლისა პეროზ მეფ[ისა ზე დახიდვა საფუძველი] ამის ეკლესიაესაჲ და ათხუთმეტ წლის[ა კავატ მეფისა ზე განხეშორა. ვინ აქა შინა თაყყანის-ხცეს, ღმერთმან შეინყალენ და ვინ ა[მის ეკლესიაესა დავით ე]პისკოპოსსა ხულოცოს, იგიცა ღმერთმან შეინყალენ [ამენ].

3. დავით ეპისკოპოსის წარწერა. ბოლნისის სიონის მეორე წარწერაზე (ცნობილი ბოლნური ჯვრით) დავით ეპისკოპოსი ნამდვილად იკითხება და ამის საფუძველზე ივ. ჯავახიშვილმა ის დაათა-

რილა IV საუკუნის დამლევით (ან – V-ის დასაწყისით). იკითხება:

ქრისტე, დავით ეპისკოპოსი კრებულთურთ და ამას ეკლესიასა შინა შენდა მიმართ თაყვანის-მცემელნი შეიწყალენ და მშრომელთა ამას ეკლესიასა შეხენიე, ი ი.

ბოლნისის სიონი: დავით ეპისკოპოსის წარწერა

აუცილებელია აღინიშნოს, რომ ასევე მოიპოვება არაერთი ისეთი ეპიგრაფიკული ძეგლი, რომელთა სიძველე უეჭველია, მაგრამ თარიღის სანდო ფაქტოლოგიური განსაზღვრა არ უხერხდება. მაგალითად, არქეოლოგმა ლ. ჭილაშვილმა ნეკრესის ნაქალაქარიდან წარწერების მთელი კომპლექტი გამოავლინა, რომელთაც ქრისტიანობის არანაირი ნიშანი არ უდასტურდებათ და მათ აღმომჩენი ახ. წ.-ის პირველ საუკუნეებს მიაკუთვნებდა. მაგრამ, სამწუხაროდ, ამისი დასაბუთება არ არსებობს (თუ არ გავითვალისწინებთ იმ ჰიპოთეზას, თითქოს ერთ-ერთი მათგანი კალენდარია). ამ წარწერების სიძველის დამადასტურებელია რამდენიმე ენობრივი მომენტი, კერძოდ, ის, რომ ერთ-ერთი სტელა იშვიათ ხანმეტ ფორმას (პირდობიექტის გამოხატვას) წარმოგვიდგენს:

...აზატისი არს. ნუმცა ვინ ხრევს.

(აზატ-ი, აქ წარმოდგენილი ფორმის მიხედვით, საკუთარი სახელია – ზ. ჭუმბურიძე).

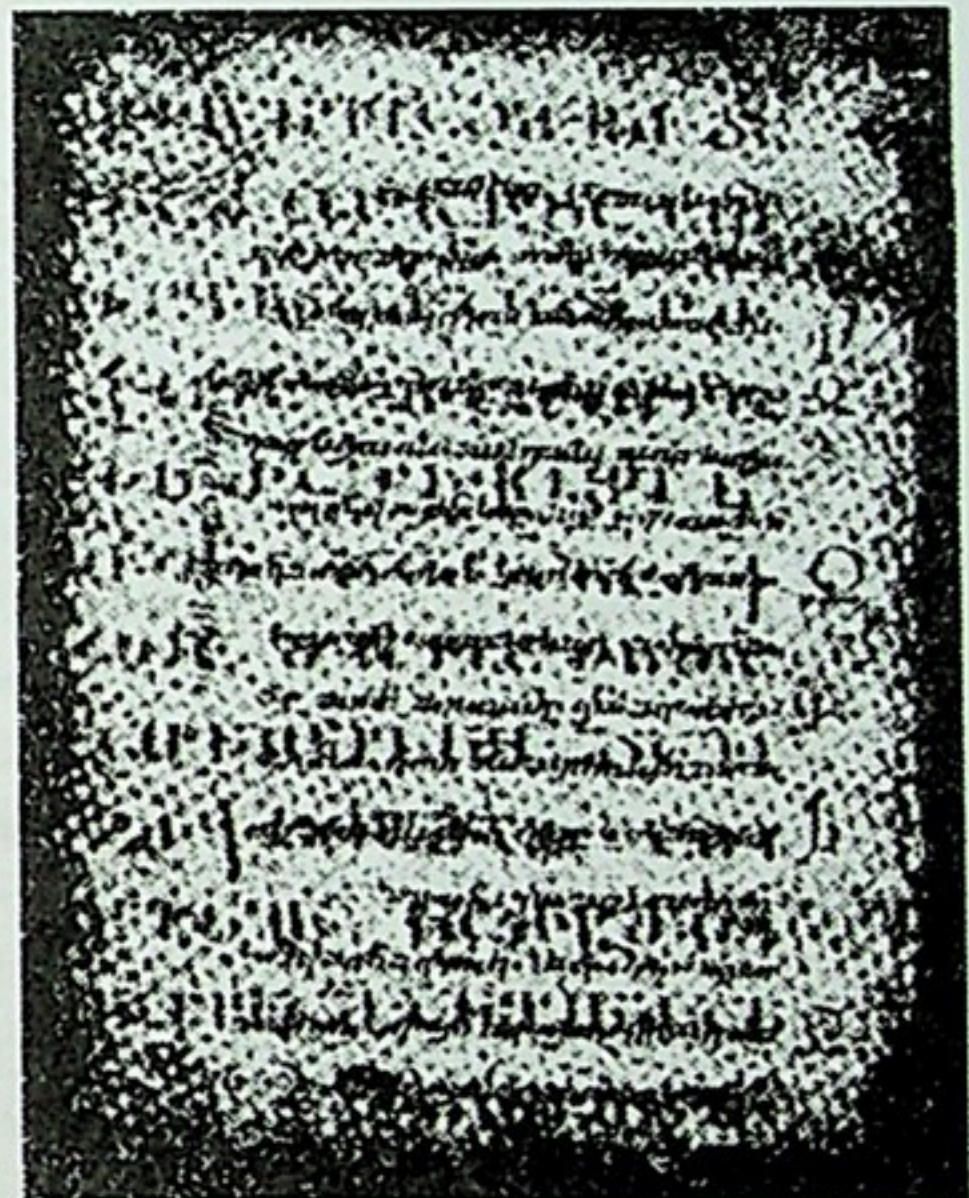
როგორც ვხედავთ, უადრესი ეპიგრაფიკა ხანმეტობის ნიშნით არის აღბეჭდილი. ხანმეტობა ადრეული ქრისტიანული მნიგნობრობის განსაკუთრებული ნიშანია. რაღაც ჯერამოუხსნელი (ან – ჯერგამოუვლენი) საიდუმლო ხანმეტი სალიტერატურო ენის ნიაღში ჰგეის. ამ ნიშანს წერილობითი ძეგლები VII საუკუნემდე ავლენს (616-619 წ.წ. წყისის წარწერა უკვე ჰაემეტია. იმას, რომ პალესტინის წარწერებში ხანმეტობა არ ვლინდება, ობიექტური მიზეზი აქვს: წარწერის შემსრულებელს სათანადო ზმნური ფორმები არ დასჭირვებია!). ეგევე ბეჭედი აზის ქრისტიანული მნიგნობრობის უადრეს ძეგლებს. უკვე გამოვლენილია არაერთი ხანმეტი ტექსტი. მათ შორის უპირველესი და სენსაციური აღმომჩენის ტოლფასი იყო:

4. ხანმეტი პალიმფსესტები, რომლებიც V-VI საუკუნეთა მიჯნას ეკუთვნის; მათში ბიბლიის ქართული თარგმანის ფრაგმენტები ივ. ჯავახიშვილმა ამოიკითხა. კერძოდ, ამ შემთხვევაში ქართული ხელნაწერის ფურცლები მეორედ გამოუყენებიათ ებრაული თალმუდის გადასაწერად. ამ უძველესი თარგმანის ენა კლასიკური ძველი ქართულია, ნორმატიულად უზადო ხანმეტობით.

5. V საუკუნის მეორე ნახევრით (475-483) თარიღდება ქართული აგიოგრაფიის უადრესი შედევი – იაკობ ცურტაველის „შუშანიკის წამება“, თუმცა მისი ავტოგრაფული ან ადრინდელი ნუსხა შემორჩენილი არ არის, ამიტომაც მის პირვანდელ ენობრივ თავისებურებაზე სრული წარმოდგენის შექმნა ჭირს, მისი ხანმეტი სახის მხოლოდ რეკონსტრუქცია შეგვიძლია.

უადრესი ქართული (სხვადასხვა შინაარსისა და მოცულობის) ძეგლების ნუსხა ვრცელია, ამიტომაც მხოლოდ ამ რამდენიმე ნიმუშით შემოვიფარგლებით.(?!)

ქართული მნიგნობრობის ისტორიის თვალსაზრისით გამორჩეული მნიშვნელობისაა ორი ძეგლი, რომელთაც აერთიანებს საერთო იდეა, თუმცა ისინი სიმბოლურ-მხატვრული ასახვის სხვადასხვა მეთოდით გვთავაზობენ ამას. გამაერთიანებელი სულისკვეთება ამ ორი ძეგლისა არის მესიანისტური იდეა, ანუ ქართული ენისა და დამწერლობის ღვთივრჩეულობის აზრი.

ხანმეტი პალიმფსესტის
ფრაგმენტი

პირველი მათ შორის არის საყოველთაოდ ცნობილი უნიკალური ჰიმნი ჩვენი ეროვნული ენისა – „ქებაჲ და დიდებაჲ ქართულისა ენისაჲ“, რომელიც X საუკუნის ჰიმნოგრაფს იოვანე-ზოსიმეს მიენერება, რაკი მის მიერ არის მოგვიანებით დართული 864 წლის ხელნაწერზე – „სინურ მრავალთაგზე“. ამ საგალობელში ქართული ენა სიმბოლურად გაიგივებულია „ოთხისა დღისა მკუდარ“ ლაზარესთან, რომელიც მაცხოვარმა მეოთხე დღეს გააცოცხლა. ტექსის ძირითადი ნუსხა (თავისი სტრუქტურითა) და მისი სურათი:

:სხლითაღთა:

ქება და დღე ქართლისა ენისაა:
დამარხულარსენადქართული
დღემდემეორედმოსლვისამისისა
საწამებელად:რა ყლსაენასაღთმნ
ამხილოსამითენითა:დაესეენად
მძინარწარსდღესამომდედასახარე
ბასა შინამასენასალაზარეჰრქვან
დაახალმანნინომოაქციადაჰსლე
ნედედოფალმანესეარიანორნიდანი
ვამარიამდამართა:დამეგობრო
ბამისთვსთქა ვდაყლისაიდვმლოდ
ამასენასაშინადამარხულარს
დაოთხისადღისამკდარიამისთვს
თქადავითწყლმნ, რწელიათასი

ვართიდღსდასახარზასაშინაქარ
თულსათავსახმათსსაწერილიზის
რლასომარსდა იტყვსყლადოთხათასსა
მარაგსა:დაესეარსოთხიდღსდაოთ
ხისადღისამკდარიამისთვსმისთანავე
დაფლულისიკდილითანათლისღებისამისისაღთა:
დაესეენადშემკულიდაკურთხლი
სახელითაუამთამდაბალიდადაწუ
ნებულიმოელისდღესამასმეორედმოსლვასა
უისასადასასწლადესეაქუსოთხმეოც
დაათოთხმეტწელიუმეტსსხუათაენა
თაქსდმოსლვითგანვედღესამომდე
დაესეყლირლიწერილარსმოწამედწარ
მოგითხარასიესეწელიანბანისაა:

ლცყთწნოღთისნოლცყთ:ქემემჩკლიამისიინეან:

ანალოგიური იდეა მხატვრულ-არქიტექტურული ხერხებით გა-
მოხატულია დავათის სტელაზე, რომელიც საკმაოდ გვიან იქნა
აღმოჩენილი არაგვის ხეობაში, სოფ. დავათში. კერძოდ, დავათში
არსებული ძველი ბაზილიკის კედლებში ჩაშენებული აღმოჩნდა
სხვადასხვა ხასიათის სტელეები, რომელთაგან ერთ-ერთის გამო-
ღების დროს გამოჩნდა, რომ პირმიქცეული, დაფარული გამოსა-
ხულება ქართული ანბანის დიდებას გამოხატავდა. სტელა აღმო-
ჩენილ იქნა 1985 წელს ჟინვალის ექსპედიციის ხელმძღვანელის,
პროფ. რ. რამიშვილის მიერ. იგი თავისთავად უნიკალური, განუ-
მეორებელი ძეგლია:

როგორც ვხედავთ, ქართული მნიგნობრობის დღემდე შემორჩენილი ძეგლები ზუსტად ემთხვევა და ასახავს ქრისტიანული კულტურის დამკვიდრებას საქართველოში.

საზოგადოდ, ქართული სალიტერატურო ენის დოკუმენტურად თვალხილული ისტორია იმავე დროს ქართული ქრისტიანული მნიგნობრობის ისტორიაა. მაგრამ არის თუ არა ჩვენამდე მოღწეული უადრესი ძეგლები იმავე დროს ქართული დამწერლობის პირველი ნიმუშები – ეს ჯერ კიდევ პასუხგაუცემელი კითხვაა. კერძოდ, საკითხი ასე დაისმის: იქნებ ქრისტიანობამდეც არსებობდა ქართული დამწერლობა და ის ქრისტიანულმა კულტურამ შემკვიდრეობად მიიღო? სტელა თავისთავად მეტად ორიგინალური ხელოვნების ნიმუშია, რომლის შინაარსიც განუზომლად ამაღლებს მის მნიშვნელობას. სტელაზე გამოსახულება ორ „სართულად“ არის წარმოდგენილი: ზედა გამოსახულებაზე რელიეფურად ამოკვეთილია მთავარანგელოზთა – მიქაელისა და გაბრიელის – ფიგურები, რომელთა ურთიერთაპყრობილ ხელებსა და კაბის კალთებს შორის მოქცეულ სივრცეში 8 მწკრივად ამოწერილია (ამოკანწერილია) ასომთავრული ანბანი. ქვედა „სართულზე“ ასევე ამოკვეთილია საერო დიდებულის ფიგურა – იმავე ურთიერთხელშემართვით.

სრულიად აშკარაა, რომ გამოსახულება გამოხატავს ქართული დამწერლობის განდიდების, ცადამაღლების იდეას. სტელის კომპოზიციასა და ანბანთან დაკავშირებული საინტერესო მინიშნებები საყურადღებო დასკვნების საფუძველი შეიქნა (რ. პატარიძისა და სხვათა კვლევები). სტელის ანბანში სამი გრაფემა – კ ტჟ –

36256

სრულიად აშკარად არის პატივით შემოსილი, რომელიც რიცხვობრივი მნიშვნელობით იძლევა 5320-ს, რაც შეესაბამება 284 წელს, რ. პატარაძის მიერ ნავარაუდები ქართული ანბანის ფარნავაზისეული რეფორმის თარიღს. სტრიქონთა განლაგებისა და მათი რაოდენობრივი მიმართების მიხედვით ასევე იქნა გამოყვანილი ორი თარიღი: 311 – როგორც მირიან მეფის მიერ ამ კულტურული „ესტაფეტის“ მიღების დრო და 367 წელი – როგორც სტელაზე ანბანის აღბეჭდვის დრო. ივარაუდება, რომ ქვედა რეგისტრში გამოსახული ორი საერო ფიგურა სწორედ ორ დიდებულ მეფეს გამომხატავს – ფარნავაზსა და მირიანს.

როგორ ვუპოვოთ ამონახსნი განტოლებას, რომელსაც რამდენიმე „უცნობი“ უდევს წინასწარ პირობად?

სანამ ამ კითხვის მოტივებზე შევჩერდებოდეთ, უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამ თვალსაზრისით შეიძლება გამოიკვეთოს ორი განსხვავებული პოზიცია და რამდენიმე მეცნიერული თეორია.

ძირითად პოზიციათაგან პირველს შეიძლება ვუნოდოთ მკაცრად რეალისტური; მისი თეზისია: ფაქტია ის, რაც არის. ლოგიკა: ჩვენი დამწერლობის უადრესი ნიმუშები არის ქრისტიანული შინაარსისა და დანიშნულებისა, ამდენად, ქართული მნიგნობრობა ქრისტიანულ საფუძველზე არის წარმოშობილი.

აი, რას წერდა კ. კეკელიძე: „მეოთხე საუკუნის გასულს თუ მეხუთის დამდეგს, მას შემდეგ, რაც ჩვენში დამყარდა ქრისტიანობა (ეს უადრესად მნიგნობრული რელიგია), დაიბადა საჭიროება ნაციონალური ანბანისა და მნიგნობრობის შემოღებისა. ქართული დამწერლობა უნდა შექმნილიყო ახ. წ. 420-422 წწ-ში ქრისტიანული ეკლესიის ინიციატივით“.

პერსონალური თვალსაზრისით ეს პოზიცია შეიძლება მოვიხსენიოთ, როგორც აკად. კ. კეკელიძის ხაზი.

მეორე პოზიციას შეიძლება ვუნოდოთ რეალისტურ-ჰიპოთეტური. მისი თეზისი შეიძლება ასე ჩამოყალიბდეს: ის, რაც არის, შეუძლებელია დასაწყისი იყოს. მისი ლოგიკაც რეალურ, ემპირიულ მონაცემებს ეყრდნობა, მაგრამ ჰიპოთეტურია იმდენად, რამდენადაც ვარაუდების საფუძველზე აღადგენს შესაძლებელს. ეს „შესაძლებელი“ კი არის ქრისტიანობამდელი მნიგნობრობის არსებობა.

ამ პოზიციას შეიძლება ვუნოდოთ აკად. ივ. ჯავახიშვილის ხაზი.

სანამ წყაროების ჩვენებაზე გადავიდოდეთ, რა რეალური მონაცემები შეიძლება დავუდოთ ამ უკანასკნელ (ჰიპოთეტურ) პოზიციას საფუძველად?

შევჩერდეთ რამდენიმე არსებით მომენტზე:

1. ქრისტიანული მნიგნობრობის უადრეს ძეგლებში სალიტერატურო ენა უკვე შემუშავებული ჩანს, რისთვისაც, ჩვეულებრივად, რამდენიმე საუკუნეც კი არის ხოლმე საჭირო. მაგალითად, თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ჩამოყალიბება, ილიას თაობიდან მოკიდებული, უკვე მეორე საუკუნეა გრძელდება, მაგრამ ჯერაც არ არის მიღწეული სალიტერატურო ენის მონოლითურობის ისეთი შედეგი, როგორაც ძველი ქართული წარმოგვიდგება. და ეს მაშინ, როცა დღევანდელი პირობები ენის ნორმატიული უნიფიკაციისათვის შეუდარებლად უკეთესია.

აქედან გამომდინარე, ბუნებრივია ვარაუდი, რომ ქრისტიანულმა კულტურამ სალიტერატურო ენა, როგორც მზა პროდუქტი, ისე მიიღო წინამავალი ეპოქისაგან.

2. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს ერთი უცნაური ფაქტი:

როგორც ითქვა, ქრისტიანული მწერლობის ენა არსებითად უცვლელი და მონოლითურია ლამის მთელი ექვსი საუკუნის განმავლობაში – V-XI საუკუნეებში. მაგრამ ამ თვალსაზრისით გამოიკვეთება ერთი ისეთი კარდინალური ცვლილება, რასაც მთელი რედაქციული ცვლილებებიც კი დასჭირდა კანონიკური ქრისტიანული ტექსტების თარგმანებში. ეს არის ხანმეტობის მოშლა, მისი შეცვლა ჰაემეტობით, შემდეგ კი (მალევე) ე. წ. სანნარევი ენით. განსაკუთრებით საყურადღებო ის არის, რომ ეს მოშლა ხანმეტი ნორმისა თვალსაჩინო ჩანს უკვე მეექვსე საუკუნისათვის, ანუ ჯერ კიდევ „ახალფეხადგმულ“ სალიტერატურო ენაში.

თუ ეს „ახალი“ სალიტერატურო ენა, ლოგიკურად, არსებულ ენობრივ ვითარებას ემყარებოდა (უდამწერლობო ენაში სხვაგვარად შეუძლებელია), მაშინ როგორღა მოხდა ესოდენ სწრაფად ასეთი ძირეული ცვლილება? (ამის ახსნას მნიგნობრული ცენტრის ცვლით თუ დიალექტურ არეალთა განსხვავებით ობიექტური საფუძველი არ უჩანს).

ამიტომაც გარდაუვალია ვარაუდი: ხომ არ არის ეს „ხანმეტობა“ მემკვიდრეობითი ნორმატიული ტრადიცია, რომელიც ქრისტიანულმა მნიგნობრობამ დაფუძნებისთანავე შეუსაბამა რეალურ ენობრივ ვითარებას და სწორედ ამით გამოავლინა თავისი პირველი რადიკალური პოზიცია ენობრივი პოლიტიკის სფეროში? (ამ პოზიციიდან დანახული, ეს იქნებოდა „ძველი ენის“ ქრისტიანიზაციის, ანუ ქრისტიანული რეფორმის ერთი [რესპ. ერთადერთი] ნიშანდობა).

3. ქართული დამწერლობის უადრესი ძეგლები, როგორც ხელნაწერები, ისე – განსაკუთრებით – ეპიგრაფიკა, იმდენად არის ჩამოყალიბებული შესრულების ოსტატობის თვალსაზრისით, რომ ბუნებრივად ფანტავს ეჭვს მათ შემსრულებელთა „დამწერლობის“ შესახებ. თუ ზემოთ მოყვანილ უადრეს ეპიგრაფიკულ ძეგლებს (პალესტინისა და ბოლნისის სიონის წარწერებს) ამ თვალთ შეხედავს ადამიანი, შეუძლებელია იფიქროს, რომ ისინი „დამწერების ნაცოდვილარია“ და არა – მაღალი ხელოვნების ნიმუშები.

განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ამ თვალსაზრისით რელიეფური მონუმენტური ეპიგრაფიკა, რომელთა რიგსაც ბოლნისის სიონის ერთ-ერთი უადრესი წარწერა ეკუთვნის. მისი გამორჩეულობა იმაში მდგომარეობს, რომ რელიეფური წარწერის შესრულება ეპიგრაფიკის უმაღლეს ტექნიკას გულისხმობს: ამ დროს ასოთა გრაფიკული ხაზები კი არ ამოიჭრება (ამოიკანრება) ქვაში, არამედ სწორედ ამ ხაზების ზედაპირი რჩება ხელშეუხებელი, ხოლო მათ გარშემო ქვა ამოიჭრება ისე, რომ ასოების მოხაზულობამ რელიეფურად ამოიწიოს ზემოთ.

საყოველთაო გამოცდილებით, რელიეფური ეპიგრაფიკის ჩამოყალიბება ხანგრძლივ განვითარებას მოითხოვს, მისი ტექნიკის დაუფლებამდე ისეთივე გზაა გასავლელი, როგორიც კლდეზე მხატვრობიდან – ბარელიეფამდე და ბარელიეფიდან – მრგვალ ქანდაკებამდე.

ნეკრესის ერთ-ერთი (ხანმეტი) სტელა

აი, ეს მოსაზრებები (და ზოგი სხვაც) ავალდებულებს თანამედროვე მკვლევართ, ისტორიის სიღრმეს ვარაუდითა და მოლოდინით მიაპყრონ თვალი.

ობიექტურობისათვის უნდა ითქვას, რომ ადრეული ძეგლების ეს ნიშანი (ენობრივი და პალეოგრაფიული სრულყოფილება) ზოგ მკვლევარს არ მიაჩნია შესაბამისი მნიგნობრული კულტურის სიძველის უცილობელ არგუმენტად.

ამავე დროს, როგორც უკვე აღინიშნა, არსებობს არაერთი ეპიგრაფიკული და არქეოლოგიური მონაპოვარი, რომელთა დაკავშირება ქრისტიანულ მემკვიდრეობასთან არ ხერხდება. ეს განსაკუთრებით შეეხება წარწერების მთელ კომპლექსს ნეკრესის წარმართული საკულტო ძეგლების ტერიტორიიდან, რომელთაც ამ არქე-

ოლოგიურ ძიებათა ხელმძღვანელი – პროფ. ლ. ჭილაშვილი – ამ არეალის ქრისტიანობამდელ ვითარებას უკავშირებს.

სამწუხაროდ, ამ მონაპოვრებს ჯერჯერობით არ უხერხდება ზედმინევნით დათარიღება ეპიგრაფიკულ და ფაქტოლოგიურ საფუძველზე.

ახლა ქართული დამწერლობის წარმოშობის თეორიების შესახებ.

ქართული ანბანის გენეზისის პრობლემა, საზოგადოდ, ანბანური დამწერლობის ჩამოყალიბების საკითხს უკავშირდება. როგორც ცნობილია, ანბანურ დამწერლობას სათავე დაუდო ჩრდილოსემიტურმა დამწერლობის სისტემამ; კერძოდ, ძვ. წ-ის II და I ათასწლეულთა მიჯნაზე ყალიბდება ფინიკიური ნიშანთა სისტემა, რომელიც თავისი არსით სილაბურ-კონსონანტური იყო, რაც იმას ნიშნავს, რომ არსებობდა მხოლოდ თანხმოვანი ბგერების სიმბოლოები, ხმოვნები კი არ აღინიშნებოდა. თანხმოვანთა დაწერილობა გახმოვანების გარკვეული წესებით გვაძლევდა სიტყვას. ფინიკიურის საფუძველზე I ათასწლეულის დასაწყისში შეიქმნა ძველი ბერძნული წერითი სისტემა, რომელიც უკვე სრულყოფილი ანბანია, ვინაიდან შეიცავს ყველა სამეტყველო ბგერის სიმბოლოს, მათ შორის – ხმოვნებსაც. ამდენად, ერთი მხრივ, სრულიად აშკარაა ბერძნულის წარმომავლობითი კავშირი ფინიკიურთან, მეორე მხრივ, ბერძნული არსობრივად განსხვავებულია ფინიკიურისაგან იმით, რომ ის ბგერით სისტემას სრულად მოიცავს. აი, ამ ანბანურ დამწერლობათა საწყისებთან მიმართების ტიპოლოგიაზეა დამოკიდებული თვალსაზრისები ქართული ანბანის წარმოშობის შესახებ. ცნობილია რამდენიმე გამოკვეთილი თეორია:

1. **ბერძნულობის თეორია:** ეს თეორია იმ პოზიციის გამოხატულებაა, რომელსაც ჩვენ პირველი (რეალისტური) ვუნოდეთ. ეს თვალსაზრისი, აღნიშნულ მნიგნობრულ მონაცემებთან ერთად, ემყარება ანბანის ასოთა რიგის თანხვედრას ბერძნულთან და ზოგი ასო-ნიშნის (ვთქვათ – ორნიშნა უ-ს: QY) ანალოგიურობას. ამ თეორიის თანახმად, ქართული დამწერლობა უნდა შექმნილიყო ბერძნულის საფუძველზე არაუადრეს IV საუკუნისა ქრისტეს შემდგომ. ამ პოზიციის განმასახიერებელი არიან კ. კეკელიძე, ა. შანიძე, თ. გამყრელიძე, ვ. ბოედერი და სხვანი.

ამ თეორიის საბოლოო განმაზოგადებელი მონოგრაფია ეკუთვნის აკად. თ. გამყრელიძეს („წერის ანბანური სისტემა და ძველი ქართული დამწერლობა“. – თბ., 1989). ამ წიგნში მთელი III თავი ეძღვნება ქართული დამწერლობის ბერძნულისაგან მომდინარეობის დასაბუთებას. მეცნიერის აზრით, ყველა ის ნიშანი, რაც

ქართულის, როგორც ანბანური დამწერლობის, მიმართებას გამოხატავს სხვა დამწერლობით სისტემებთან, იმის სასარგებლოდ მეტყველებს, რომ პროტოტიპად სწორედ ბერძნული დამწერლობა უნდა ყოფილიყო აღებული: „ყველა ის თავისებურება ბერძნული დამწერლობისა, რითაც ეს უკანასკნელი განსხვავდება ძველი სემიტურისაგან, ყველა ის სპეციფიკური, საკუთრივ ბერძნულისათვის დამახასიათებელი სტრუქტურული ნიშანი, წარმოქმნილი ბერძნულ ანბანში მისი შექმნისას სემიტურისაგან და აგრეთვე მისი შემდგომი განვითარების პროცესში, ასახულია სრულად ქართულ ანბანში, რაც ნათლად მოწმობს ძველი ქართული დამწერლობის ბერძნული (და არა უშუალოდ სემიტური) სისტემისაგან წარმოშობას“. (გვ. 132).

ქართული ანბანის ბერძნულიდან მომდინარეობის მომხრეთა არგუმენტები რამდენიმე პუნქტად ყალიბდება:

ქართული ისეთივე ანბანური დამწერლობაა, როგორც ბერძნული, ანუ მას იმთავითვე აქვს ხმოვანთა ასო-ნიშნები, განსხვავებით სემიტური დამწერლობებისაგან.

ქართული წერის მიმართულება ბერძნულის მსგავსია (მარცხნიდან – მარჯვნივ) და არა სემიტურისა (მარჯვნიდან – მარცხნივ).

ასო-ნიშანთა თანამიმდევრობა ქ[ან] ასომდე ბერძნულისას მისდევს და მხოლოდ შემდეგ მოდის ქართულის სპეციფიკური ფონემების ნიშნები.

ქართულ ასოთა რიცხვითი მნიშვნელობა ძირითად ნაწილში ბერძნულს მისდევს (ფინიკიურ ნიშნებს ეს შინაარსი არ ჰქონდა).

ბერძნულიდან ჩანს ნასესხები წერასთან დაკავშირებული ტერმინები: მელანი, კალამი, წიგნი, ეტრატი...

ქართული ასომთავრული დამწერლობის ზოგი ნიშანი ბერძნულის ანალოგიით ჩანს შექმნილი; სახელდობრ:

ო ხმოვნის ასომთავრული ნიშანი (Q) ანალოგიურია ბერძნულისა (O);

უ ხმოვნის გამოხატვა წყვილი გრაფიკული ნიშნით ასომთავრულში (QY) მხოლოდ ბერძნულის გავლენას შეიძლება მიენეროს (OU).

გ) დიფთონგის ნიშნები ე. წ. ე-მერვე (ჩ) და ყ ასევე ბერძნულში პოვებს ანალოგს (η და υ).

დ) ბერძნულის გავლენას მიაწერენ აგრეთვე ასომთავრულის ბოლო გრაფიკულ ნიშანს „ჰოე“-ს (ჟ).

ე) ამ თეორიის საინტერესო (დამატებითი) ვარაუდებია ზოგი ნიშნის დაკავშირება ქრისტიანულ სიმბოლიკასთან. მაგალითად, გ. წერეთლის აზრით, ქანის ასომთავრული ნიშანი ქრისტეს აკრო-

ფონს უნდა წარმოადგენდეს. ასევე, ელ. მაჭავარიანმა, ვინც მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა ქართული დამწერლობის კვლევასა და პოპულარიზაციაში, ივარაუდა, რომ ჯანის ასომთავრული ნიშანი იესო ქრისტეს აკროფონური გამოსახულება, ანუ ი-სა და ქ-ს გრაფიკული კომბინაციაა (X).

2. ფინიკიურობის, ანუ ე. წ. სემური თეორია: ამ თეორიის თანახმად, ქართული დამწერლობა უნდა მომდინარეობდეს უშუალოდ ფინიკიური დამწერლობისაგან, რომელიც არის პირველსაწყისი არსებითად ყველა ანბანური დამწერლობისა, მათ შორის – ბერძნულისა (აქვე უნდა ითქვას, რომ მსოფლიოში ასეულობით დამოუკიდებელი დამწერლობა არსებობს, მათ შორის – ქართული). ამდენად, ამ თეორიის მიხედვით, ფინიკიურისაგან – ბერძნული და ბერძნულისაგან ქართული კი არ წარმოიშვა (როგორც ეს წარმოდგენილია პირველი თეორიის მიხედვით), არამედ ბერძნულიც და ქართულიც ერთნაირად მომდინარეობს ფინიკიურისაგან. ეს თეორია ქართული დამწერლობის წარმოშობას ქრისტიანობამდელ ეპოქაში (სავარაუდოდ, ფარნავაზის დროს ან უფრო ადრე) ვარაუდობს. ამ თეორიის წარმომადგენლები არიან ივ. ჯავახიშვილი, რ. პატარიძე და სხვანი.

ივ. ჯავახიშვილი ასევე პალეოგრაფიული ანალიზის საფუძველზე მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ ზოგიერთი ასო-ნიშნის მოხაზულობა ქართულს ბერძნულთან კი არა, არამედ ფინიკიურ-არამეულთან აახლოებს. ასეთი დასკვნის გასაღებად მას პირველ რიგში მიაჩნდა ასომთავრულის თავშეკრული ბანი. მისი დასკვნის თანახმად: „ერთი მხრით, ჯერხანად ცნობილი VI საუკუნის ქართული დამწერლობის ძეგლები ისეთი მაღალხარისხოვანი კალიგრაფიული განვითარების საფეხურს წარმოადგენენ, რომ ქართული ანბანის დასაწყისი ხანა სულ ცოტა 7-8 საუკუნით უწინარეს არის საგულისხმებელი. მეორე მხრით, ქართული ანბანის ასოთა რიგობითი მიმდევრობა ფინიკიურ-სემური ანბანისას მშვენივრად იცავს, რაც აგრეთვე მისი სიძველის მომასწავებელია: ფინიკიურ-სემური ანბანის უძველესი მოხაზულობის მსგავსად, ქართულ ბევრ ასოს პირი მარცხნივ აქვს მობრუნებული და, დასარულ, ასო „ბ“-ანის ქართული თავშეკრული მოხაზულობა შესაძლებელია მხოლოდ ფინიკიელთა, ებრაელთა და არამეელთაგან ყოფილიყო შეთვისებული VII საუკუნეზე არაუგვიანეს ქ. წ., როდესაც თვით არამეელნიც ჯერ კიდევ თავშეკრულ „ბ“-ს ხმარობდნენ“.

შეიძლება ითქვას, ივ. ჯავახიშვილის თეორიის გამგრძელებელია რ. პატარიძე, რომელმაც ასევე მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა ქართული დამწერლობის ბუნებისა და წარმომავლობის

კვლევაში, განსაკუთრებით ანბანის რიცხვით მნიშვნელობებში კალენდარული შინაარსის გამოვლენაში. მკვლევარი ქართული ანბანის შექმნას ვარაუდობს ქრისტიანობამდელ პერიოდში, ძვ. წ.-ად. V საუკუნეში, ხოლო მის ოფიციალურ შემოღებას ფარნავაზის პერიოდში უკვე ზუსტი თარიღით გამოხატავს – ძვ. წ.-ად. 284 წ.

ქართული დამწერლობის ქრისტიანობამდელ შექმნას თავისებურად უჭერს მხარს ე. წ. არმაზული თეორია, რომელიც მცხეთაში, არმაზის გათხრებზე აღმოჩენილ ბილინგვას (ორენოვან წარწერას) ემყარება. ბილინგვა ბერძნულად და არამეულად არის შესრულებული ძველ და ახალ წელთაღრიცხვათა მიჯნაზე. რაც მთავარია, არამეული დამწერლობა აქ განსხვავებული სახით არის წარმოდგენილი; მას აკად. გ. წერეთელმა არმაზული უწოდა და მიიჩნევდა, რომ არმაზული დამწერლობა იყო ერთგვარი შუალედური რგოლი ფინიკიურ-არამეულიდან ქართული ანბანის წარმომავლობის გზაზე.

შეიძლება ამ ორი ძირითადი თეორიის დასახელებით შემოვიფარგლოთ, რადგან უკვე ანაქრონიზმია მოხსენიებაც კი ე. წ. სომხურობის თეორიისა, რომელიც ემყარება სომხურ ისტორიულ წყაროებში დაცულ ერთ ცნობას; ამ ცნობის თანახმად, ქართული ანბანიც სომხური ანბანის შემქმნელის, მესროპ მაშტოცის, მიერ არის შედგენილი. ამ ცნობის გვიანდელობა სომხური ისტორიის შესაბამის წყაროში და მისი ნაყალბეობა სრული მეცნიერული საფუძვლიანობით დაასაბუთა აკად. ივ. ჯავახიშვილმა, შემდეგ კი, დამატებით, აკად. ზ. ალექსიძემ. დღეს ამ თეორიას სერიოზულად აღარავინ აღიქვამს.

თუ ამ სომხური წყაროს ნაყალბევ ცნობას არ მივიღებთ მხედველობაში, მათიანეების ცნობათაგან ყველაზე ტრადიციული და აღიარებულია ის ინფორმაცია, რომელიც XI საუკუნის ქართველ მემათიანეს – ლეონტი მროველს – ეკუთვნის და რომლის თანახმადაც ქართული მწიგნობრობის ფუძემდებლად ფარნავაზ მეფე ცხადდება:

„ესე ფარნავაზ იყო პირველი მეფე ქართლსა შინა ქართლოსისა ნათესავთაგანი. ამან განავრცო ენა ქართული და არღარა იზრახებოდა სხუა ენა ქართლსა შინა თვნიერ ქართულისა და ამან შექმნა მწიგნობრობა ქართული“.

სხვათა შორის, ამ ტრადიციას არა მარტო ქართულ, სომხურ წყაროებშიც მოუკიდებია ფეხი; კერძოდ, XIII საუკუნის სომეხი ისტორიკოსი მხითარ აირივანეცი სწორედ ფარნავაზს მიაწერს ქართული მწიგნობრობის შემოღებას.

რას გულისხმობს ფარნავაზის მიერ „მნიგნობრობის შექმნა“, ამის გაგებასა და განმარტებაში სრული ერთსულოვნება არ არის, ერთნი მასში დამწერლობის შექმნას ხედავენ, მეორენი – მნიგნობრობის რეფორმას.

როგორც ჩანს, არაერთი მნიშვნელოვანი ინფორმაცია ჯერაც არ არის ცნობილი მეცნიერებისათვის. შეუძლებელია ანგარიში არ გაეწიოს იმას, რომ ძველ წყაროებში არსებობს არსებითად მყარი ტოპოსი – შემონახული ხალხთა (ენათა) ბიბლიური განყოფის ნუსხებში (დიამერიზმებში), რომელიც დამწერლობის მქონე თხუთმეტ ხალხს შორის აუცილებლად ასახელებს ქართველებს (იბერიელებს) (ნ. დობორჯგინიძე).

უაღრესად მნიშვნელოვანია აკად. თ. გამყრელიძის მსჯელობა მას შემდეგ, რაც იგი სრული არგუმენტირებით ასაბუთებს ასომთავრულის წარმომავლობით კავშირს ბერძნულ დამწერლობასთან:

„ამასთანავე გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ძველი ქართული ასომთავრული დამწერლობა შესაძლებელია არც წარმოადგენდეს ქართული ენისათვის დამწერლობის შექმნის პირველ ცდას, და ქრიატიანობამდელ საქართველოში სავარაუდოა არსებულიყო კიდევ უფრო ძველი წერილობითი ტრადიციები.

არ არის გამორიცხული, ასომთავრული დამწერლობა ქრისტიანობის ხანის ახალი ქართული ეროვნული დამწერლობა იყოს, რომელმაც შეცვალა (ან გამოაძევა) მანამდე არსებული, წარმართული ეპოქის წერილობითი სისტემა; და თუმცა ამის პირდაპირი მითითება არ მოგვეპოვება, მაგრამ სხვადასხვა ზოგადი მოსაზრებების საფუძველზე შესაძლებელია ვივარაუდოთ არქაულ ქართულ სახელმწიფოში ქართული წერილობითი ტრადიციების არსებობა ჯერ კიდევ ქრისტიანობის ხანამდე“ („ქართველები“. - თბ., 2016, გვ. 88).

მეცნიერის ვარაუდით, შესაძლებელია ასეთი ადრეული წერის საშუალება, არმაზული არამეულის ანალოგიით, ყოფილიყო ე. წ. ალოგლოტოგრაფია („სხვა ენაზე წერა“), რომელიც გულისხმობს იმას, რომ რომელიმე ენის ანბანი აღებულია სხვა ენის სიტყვების (ბგერითი სისტემის) გადმოსაცემად, ვთქვათ, ლათინური ასოებით იკითხება ქართული სიტყვები (ტრანკრიფციის პრინციპი). ასეთი შემთხვევები უცხო არ არის დამწერლობათა განვითარების ისტორიაში.

სხვათა შორის, ერთ-ერთი ვერსიით, შეიძლება ამგვარადაც იქნეს დანახული პროფ. ვ. ლიჩელის მიერ გრაკლიანის გორაზე აღმოჩენილი უმნიშვნელოვანესი გრაფიკული გამოსახულებები,

რომელთა გაშიფრვა ჯერ კიდევ არ მომხდარა. ეს საკულტო არტეფაქტები თარიღდება ძვ. წ. აღ. X-IX საუკუნეებით და მათი აღმოჩენა უკვე თავისთავად არის ერთობ მნიშვნელოვანი, ვინაიდან დოკუმენტურად ადასტურებს I ათასწლეულის დასაწყისში ქართლის ტერიტორიაზე კულტურის იმ დონეს, რომელიც მოვლენების წერილობით ფიქსაციას გულისხმობდა, რაც, საზოგადოდ, უმთავრესი საფუძველია ადგილობრივი მნიგნობრობის განვითარებისა.

კიდევ ერთხელ აღვადგინოთ დოკუმენტურად, როგორი იყო პირვანდელი ქართული ანბანი და განვითარების რა ეტაპები განვლო მან?

უკვე დასახელებული უადრესი ეპიგრაფიკული და სხვა წყაროების მიხედვით, პირველი ქართული ანბანი არის მრგლოვანი დამწერლობა, რაც იმას ნიშნავს, რომ მისი ძირითადი დამახასიათებელი ნიშანი არის მოხაზულობის სიმრგვალე, ანუ ასოთა ძირითადი გრაფიკული ელემენტია წრე და ნახევარწრე. ამ ანბანის სხვა დამახასიათებელი ნიშანია ორხაზოვნება, ანუ ის, რომ ამ ანბანის არსებითად ყველა ასო თანაბარია, ორ ხაზს შორის იწერება. ამ თვისების გამო ამ დამწერლობას მთავრულსაც უწოდებენ.

ეს ანბანი „ერთპიროვნულად“ იყო გაბატონებული IX საუკუნემდე.

IX საუკუნიდან ვლინდება და განვითარებულ სამნიგნობრო პრაქტიკაში მრგლოვანს თანდათანობით ენაცვლება ე. წ. ნუსხური დამწერლობა. ასე იმიტომ ეწოდა, რომ ძირითადად ამ ანბანით ხდებოდა სასულიერო წიგნების გადანუსხვა. ამ ანბანს, მრგლოვანისგან განსხვავებით, აქვს ორი ძირითადი ნიშანი: ა) კუთხოვანი მოხაზულობა, ანუ ამ ანბანის ძირითად გრაფიკულ ელემენტს წარმოადგენს ხაზი და კუთხე; ბ) ასოთა განლაგების ოთხხაზოვანი სისტემა, რაც იმას ნიშნავს, რომ ჩამოყალიბებულია შუა რეგისტრის, ზედა რეგისტრისა და ქვედა რეგისტრის ასო-ნიშნები.

ნუსხურის ახლო ხანებშივე (X საუკუნიდან) ჩნდება მხედრული (საინტერესოა, რომ როგორც ნუსხურის, ისე მხედრულის უადრეს გამოყენებას ატენის სიონის წარწერები აფიქსირებს), რომელსაც ნუსხურისაგან მემკვიდრეობით გამოჰყვა ოთხხაზოვნება, ოღონდ კვლავ შეიძინა მოხაზულობის სიმრგვალე, რაც ძირითადად სწრაფად წერის პროცესით არის განპირობებული. ანბანის ამ სახეობას ამგვარად ეწოდა იმიტომ, რომ ის ძირითადად საერო მწერლობას ემსახურებოდა.

ქართული დამწერლობის ამ სამ ნაირსახეობას იმდენად თავისთავადი სისტემური ხასიათი აქვს, რომ არცთუ იშვიათად თითოეულს დამოუკიდებელ ანბანადაც კი მოიხსენიებენ (ასომთავრული

ანბანი, მხედრული ანბანი...). ამავე დროს, აშკარაა მათი სისტემური და სტრუქტურული ერთიანობა. რაც მთავარია, ქართული დამწერლობის ეს სამი ნაირსახეობა თანაარსებობდა IX საუკუნის შემდეგ მთელი ისტორიის განმავლობაში, ანუ მომდევნო ანბანური სისტემის შემოსვლამ წინამორბედი კი არ გამოაძევა ასპარეზიდან, არამედ მასთან გაინაწილა მნიგნობრობის ვრცელი ასპარეზი.

ქართული დამწერლობის ამ სამი ქვესისტემის განვითარებისა და ურთიერთმიმართების ლოგიკა გარკვეულ კითხვებს აღძრავს:

1. ასომთავრული – მრგლოვანი მონუმენტური ორხაზოვანი დამწერლობის გრაფიკული კავშირი ნუსხურთან ეჭვს არ იწვევს. ასევე განვითარების კანონზომიერებას ექვემდებარება ორხაზოვანი (თანაბარი სიმაღლის) ასო-ნიშნების გადასვლა ოთხხაზოვანზე; ასეთივე კანონზომიერი ხასიათისაა „დაგრძელებული“ ასოების დახრილობის შექცევა; მაგრამ ამავე ლოგიკას არ ეთანხმება ასოთა მრგლოვანი მოხაზულობის გადასვლა კუთხოვანში; ჩვეულებიასამებრ კალიგრაფიის განაფვის შემდეგ, სწრაფი წერისას (რასაც ემსახურებოდა, საყოველთაო აღიარებით, ნუსხურის შემოსვლა) კუთხოვანი და ხაზოვანი კიდევები იწყებს დამრგვალებას. ამისი თვალსაჩინო მაგალითია მხედრული ანბანი, რომელიც სწორედ ასეთი სტილბრივი განვითარებაა ნუსხურისა. ასომთავრულისა და ნუსხურის მიმართების ეს „კითხვის ნიშანიც“ იყო ერთ-ერთი საფუძველი იმ ეჭვისა, ნუსხური თუ ნუსხურის მსგავსი კუთხოვანი დამწერლობა ხომ არ უსწრებდა კაპიტალურ ასომთავრული (მ. ბროსე, ნ. მარი, ივ. ჯავახიშვილი, გ. წერეთელი).

2. ასომთავრული შეიცავს 38 ასო-ბგერას, მაგრამ ასო-ნიშანი არის 37. ეს იმიტომ, რომ უ ხმოვნის გამომხატველ ორნიშნიან გრაფემას (QY) სხვა ასო-ნიშნები აქვს ნასესხები: ო (Q) და კ (Y). ამავე დროს, ანბანში კ და უ გრაფემები ერთმანეთს მოსდევენ და ერთ-ერთს რიცხვითი მნიშვნელობა არა აქვს: ზოგი კ-ს მიაკუთვნებს 400 რიცხვით შინაარსს (ა. შანიძე), ზოგიც – უ-ს (ე. მაჭავარიანი). რაც მთავარია, ეს იმას გვანიშნებს, რომ ამ ორიდან ერთ-ერთი მეორეული ჩანართია. ამიტომაც ბუნებრივი იყო ვარაუდი, რომ ორნიშნიანი უ, რომელიც ერთ-ერთი არსებითი არგუმენტია ბერძნული ანბანის გავლენისა, შეიძლებოდა უფრო გვიანდელი „გასწორება“ ყოფილიყო და ნამდვილ (პირვანდელ) უ ხმოვნად კ (Y) გრაფემა მიგვეჩინა. საგულისხმოა, რომ დავათის სტელამ ეს

- ვარაუდი დაადასტურა – იქ ორნიშნიანი უ არ ფიქსირდება.
3. ასეთივე დანამატი (გავლენის შედეგი) ჩანს ბოლო, 37-ე ასო-ნიშანი შ, რომელიც რიცხვითი სათვალავის ათასეულების ციკლის დასარულეებლად (= 10 000) შემოღებულად მიიჩნევა.
 4. ნუსხა-ხუცურს მართლაც ერთით მეტი გრაფიკული ნიშანი მოეპოვება ასომთავრულთან შედარებით და ამის მიზეზის არის, რომ უ-ს გამომხატველი ორი გრაფემა შეერწყა და ერთი დამოუკიდებელი ასო-ნიშანი გახდა (ა).
 5. ქართული დამწერლობის განვითარების ლოგიკა კიდევ ერთ უნიკალურ თავისებურებას ავლენს: თუ არაერთ სხვა ენაში განვითარების შედეგად ფონეტიკა და ანბანი სცილდებოდა ერთმანეთს (რასაც წარმოაჩენს, მაგალითად, ევროპული ენები, განსაკუთრებით – ინგლისური), ქართული ანბანი ყოველ მომდევნო საფეხურზე კიდევ უფრო დაუახლოვდა ბგერით სისტემას და ამ მხრივ მხედრული თითქმის ეტალონური სისტემაა (ვგულისხმობთ იმას, რომ შესაძლებელია ვ-სა და უ-ბრჯგუს გარჩევა შენარჩუნებულიყო).

1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
ა	ბ	გ	დ	ე	ს	ტ	ც	ძ	წ
2	3	4	5	6	200	300			
ვ	ზ	თ	ი	კ	ყ	შ	ჩ	ც	
3	4	5	6	7	400	500			
ქ	ღ	ყ	შ	ჩ	ფ	ჟ	რ	კ	
4	5	6	7	8	600	700			
ც	ძ	წ	ხ	ჯ	ღ	ყ	შ	ჩ	
5	6	7	8	9	800	900			
ძ	წ	ხ	ჯ	ღ	1000	2000			
6	7	8	9	10	3000	4000			
წ	ხ	ჯ	ღ	ყ	5000	6000			
7	8	9	10	20	7000	8000			
ხ	ჯ	ღ	ყ	შ	8000	9000			
8	9	10	20	30	10000				
ყ	შ	ჩ	ც	ძ					
9	10	20	30	40					
შ	ჩ	ც	ძ	წ					
10	20	30	40	50					
წ	ხ	ჯ	ღ	ყ					
20	30	40	50	60					
30	40	50	60	70					
40	50	60	70	80					
50	60	70	80	90					
60	70	80	90	100					
70	80	90	100						
80	90	100							
90	100								
100									

ქართული ანბანი: 1. მრგლოვანი, 2. ნუსხური, 3. მხედრული, 4. ტრანსკრიფცია, 5. რიცხვითი მნიშვნელობა.

განვითარების რა ეტაპები განვლო ქართულმა მნიგნობრულმა (სალიტერატურო) ენამ?

უპირველესად საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს ის, რომ ქართულმა სალიტერატურო ენამ გამოავლინა უნიკალური სტაბილურობა ისტორიული ცვალებადობის თვალსაზრისით. საზოგადოდ, იმ დროის განმავლობაში (15 საუკუნეზე მეტი), რა დროშიც ჩვენ ქართულის განვითარებას ვაკვირდებით, ენები იმდენად იცვლებიან, რომ ახალი ენის წარმომადგენელთ ძველის შესწავლა ისევე უწევთ, როგორც უცხო ენისა. თანამედროვე ქართველი კი, აშკარაა, ასე არ „გაუცხოებულა“ ძველ ქართულ მნიგნობრობასთან; „შუშანიკის წამების“ წაკითხვა და ძირითადი შინაარსის გაგება ჩვენს მოზარდს სკოლის IX კლასში (ძველი ქართული ლიტერატურის შესწავლისას) ლექსიკონის დაუხმარებლადაც შეუძლია. თანაც, აღნიშნული ისტორიული „სტაბილურობა“ არ ყოფილა შედეგი რაიმე საგანგებო ღონისძიებებისა; ენამ მთლიანობა შეინარჩუნა, მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში არასოდეს გამოკვეთილა პურისტული ტენდენცია და არც მაინცდამაინც განვითარების უმტკივნეულო და უწყვეტი გზა ჰქონია ქართულ სალიტერატურო ენას.

რა განაპირობებდა, რა ცალკეული თუ კომპლექსური მიზეზები განსაზღვრავდა აღნიშნულ სტაბილურობას, ამაზე სრულყოფილი პასუხის გაცემა ჯერჯერობით ჭირს. თუმცა ზოგადად შეიძლება ითქვას, რომ ამის საფუძველი, ერთი მხრივ, ქართული ენის სისტემურ და სტრუქტურულ თავისებურებებში უნდა ვეძიოთ, ხოლო მეორე მხრივ – ქართული წარმოთქმისა და დამწერლობის (ზეპირი და წერიტი მეტყველების) ტრადიციად დამკვირვებულ მაქსიმალურ შესაბამისობაში.

რაც მთავარია, სალიტერატურო ენის აღნიშნული სტაბილურობა არ ყოფილა მიღწეული საერთო ეროვნული ენისაგან მისი ხელოვნური, კონსერვატორული დაცვების ხარჯზე, რაც სამწერლობო ენების განვითარების არსებითად კანონზომიერი, ტრადიციული თავისებურებაა და რაც თანდათანობით წარმოქმნის ორთოგრაფიის სპეციფიკურ, მიზანმიმართულად დასაძლევ პრობლემებს. ქართული სალიტერატურო ენა კი, აღნიშნულ სტაბილურობასთან ერთად, მუდმივად ინარჩუნებდა სიახლოვეს ცოცხალ ეროვნულ ენასთან და განვითარების ის საფეხურებიც, რომლებიც მის ისტორიულ გზაზე იკვეთება, ამ დაახლოების სულისკვეთებით იყო განპირობებული.

ამ თვალსაზრისით, შეიძლება ითქვას, ერთადერთი კარდინალური გარდატეხა ქართული სალიტერატურო ენის განვითარების

გზაზე – ეს არის „ვეფხისტყაოსანი“ და მისი ავტორის ენობრივი პოზიცია. შეიძლება ითქვას: ისევე, როგორც „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორი იყო უდიდესი ნოვატორი და რეფორმატორი ლიტერატურულ-ესთეტიკური და ფილოსოფიური ასპექტით, ასევე იგივე გზაზე ლინება ჭეშმარიტ რეფორმატორად სალიტერატურო ენის თვალსაზრისით. როგორც ჩანს, სხვაგვარი დამოკიდებულება ენისადმი შეუძლებელიც იყო იმ უმაღლესი შემოქმედებითი ჰარმონიის შემოქმედისაგან, რასაც პოემა წარმოადგენს; ენა ხომ მხოლოდ იარაღი არ არის შემოქმედებისა, ის თვით სულია მისი. „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორმა თავისი მძლავრი შემოქმედებითი ნებით შეძლო გადაელახა კლასიკური (სასულიერო მწერლობის) სალიტერატურო ქართულის უკვე კონსერვატიული ნორმები და საბოლოოდ მოეხდინა ის რეფორმა, რომელიც ქართული ენის წიაღში საუკუნეთა განმავლობაში მნიფდებოდა მდიდარი მნიგნობრობისა და ძლიერი, სიცოცხლისუნარიანი სახალხო ენის თანაარსებობის შედეგად; მან მიიღო ყოველივე საჭირო და სასარგებლო ძველისაგან და რაციონალურად შეახამა ის ცოცხალ ენობრივ გამოცდილებასთან. და ამით სრულიად ახალი სული და სიცოცხლე მიანიჭა სალიტერატურო ენის განვითარებას; თავისი უკვდავი პოემის სახით, მის ჰუმანისტურ სამყაროსთან ერთად, პოეტმა შთამომავლობას დაუტოვა დიდი ენობრივი ორიენტირი – ენა ახალი, მაგრამ, ამავე დროს, მოუნყვეტი თავის ძველ მასაზრდოებელ ფესვებს. ეს უმაღლესი სინთეზი, ხელოვნური, შემოქმედებითი და თანაც ბუნებრივი შეხამება ძველისა და ახლისა პოემის თითქმის ყოველ სტრიქონში იგრძნობა და ალბათ ქვეცნობიერად საუკუნეთა განმავლობაში ასაზრდოებდა კიდევც ერის ენობრივ დამოკიდებულებას, შეგნებას.

უთუოდ ამ მოვლენაშიც არის ქართული სალიტერატურო ენის (საზოგადოდ, ქართული ენის) ზემოაღნიშნული შედარებითი სტაბილურობის მიზეზი.

„ვეფხისტყაოსნის“ შემდეგ ამგვარი მკვეთრი გარდატეხა ქართული სალიტერატურო ენის განვითარებაში არ მომხდარა. ამიტომაც შესაძლებელია სწორედ „ვეფხისტყაოსანი“ მივიჩნიოთ ქართული სალიტერატურო ენის განვითარებაში ერთგვარ წყალგამყოფად, სალიტერატურო ენის ისტორია წარმოვიდგინოთ ორი ძირითად პერიოდად – „ვეფხისტყაოსნამდე“ და „ვეფხისტყაოსნის“ შემდეგ.

როგორც საქართველოს ისტორიიდან არის ცნობილი, რუსთაველის ეპოქას მოჰყვა ქვეყნის მატერიალური და სულიერი ცხოვრების გამაპარტახებელი ხანგრძლივი პროცესი („დიდი ღამე“) – მონღოლობა და თანამდევნი უბედურებანი და თითქმის ოთხი

საუკუნის განმავლობაში სალიტერატურო ენის ტრადიციულ განვითარებაზე ლაპარაკიც ზედმეტია. და როცა მოგვიანებით, XVII-XVIII საუკუნეებისათვის, ქართულ მწიგნობრობას ხელახალი აღორძინების ხანა დაუდგა, ენობრივად ის ისე განვითარდა, თითქოს წყვეტა არ ყოფილიყოს, თითქოს ეს ენა ქრონოლოგიურად „ვეფხისტყაოსანზე“ ყოფილიყოს უშუალოდ მიბმული...

როგორც ითქვა, ქართული სალიტერატურო ენის განვითარება ერთი მთლიანი ხაზია; სალიტერატურო ენის უწყვეტობა და სტაბილური მთლიანობა, მისი განვითარების ორი ურთიერთგანუყოფელი პერიოდით, თავისთავად, უხილავი ძაფებით კრავდა ეროვნული ერთიანობის იდეას მარადმედინსა და სწრაფცვალებად დროსა და სივრცეში. ეს იყო ყველაზე მტკიცე პასუხი ყველანაირ ეპოქალურ გამოწვევაზე.

დღეს ამ იდეამ საკაცობრიო მხარდაჭერა მოიპოვა ზემოთ წარმოჩენილი ნომინაციის უპირობო აღიარებით.

ეს ჩვენს ქვეყანასა და ხალხს განსაკუთრებულ პასუხისმგებლობას აკისრებს...

ლადო მინაშვილი

**„ვეფხისტყაოსნის“ ერთი ეპიზოდის
მხატვრული ანალიზისთვის**

სამეცნიერო ლიტერატურაში მითითებულია, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ სამყარო იდეალიზირებული სამყაროა, პოემის პერსონაჟები თავიანთი ნიშან-თვისებათა ერთობლიობით არ გვიდგენენ რეალურ არსებებს, მაგრამ ამასთანავე ამჟღავნებენ სრულიად გარკვეულ თვისებებს, რომელთა უტყუარ რეალობასაც ჩვენ ვცნობთ (გრ. კიკნაძე), აქედან უნდა გასაგები იყოს, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ გმირებთან შედარებით „საშუალო საუკუნეთა როგორც აღმოსავლეთის, ისე განსაკუთრებით დასავლეთის ლიტერატურის პერსონაჟები ერთგვარი სქემატურობისა და იკონოგრაფიული განყენებულობის ბეჭედს ატარებენ“ (პ. ინგოროყვა).

ქართველთა გონებრივ მესაჭეს დიდ ილია ჭავჭავაძეს გადაუდებელ საჭიროებად მიაჩნდა პოემის იმ თვალსაზრისით კვლევა, თუ რითია ჩენი პოეტი საამაყო ერისათვის, თუ რა წვლილი შეაქვს ქართველ გენიოსს ზოგადსაკაცობრიო სულიერ საღაროში, რა ჩაუნწავს ქართულ სულს, ქართულ გრძნობას მასში ისეთი, რასაც ზოგადსაკაცობრიო ღირებულება აქვს. ილია ჭავჭავაძე „ვეფხისტყაოსანზე“ მსჯელობისას იმ აზრით ხელმძღვანელობდა, რომ „შემოქმედმა უნდა დაგვანახოს, თუ როგორაა მოცემული ზოგადადამიანური თვისებები ყოველ ცალკეულ პიროვნებაში, ინდივიდუალურის განსახიერება გულისხმობს ტიპიურის ჩვენებას - ესაა ჭეშმარიტი ხელოვნების ნიშანი და რაც უფრო დიდ ხელოვანთანა გვაქვს საქმე, იგი იმდენად მეტად უნდა იძლეოდეს განზოგადების საშუალებას. „ვეფხისტყაოსნის“ გმირებიც რამდენადაც რუსთველის წარმოსახვის ნაყოფს წარმოადგენენ, იმდენად საკაცობრიო შინაარსის მატარებელნი არიან.

„ვეფხისტყაოსნის“ გმირთა დახასიათებისას უთუოდ არის მხედველობაში მისაღები, უთუოდ გვმართებს იმ თვალსაზრისით ხელმძღვანელობა, რომელსაც დიდი გერმანელი ფილოსოფოსი ჰეგელი ასე აყალიბებდა: „თუ ნაციონალურ ეპოსს სამართლიანად

უნდა ხვდეს ბედად, იყოს შეუნელებელი ინტერესის საგანი სხვადასხვა ეპოქისა და ხალხისათვის, ამისთვის მის მერ აღწერილი/სამყარო უნდა იყოს არა მხოლოდ ცალკე ნაციის სამყარო, არამედ ამ ცალკე ხალხში, მის გმირობასა და სიმამაცეში იმავდროულად გამოკვეთილად უნდა აღიბეჭდებოდეს ზოგადკაცობრიული მხარეც, ასე მაგალითად, ღვთაებრივი და ზნეობრივი სამყაროს უშუალობა, ხასიათებისა და მთლიანად გარეგანი ყოფის სიდიადე, სინამდვილის თვალსაჩინეობა, რომელშიაც პოეტს შეუძლია გვიჩვენოს ჩვენი ყველაფერი, ყველაზე დიადიც და მცირეც, უკვდავად და მუდმივადაა წარმოდგენილი ჰომეროსის პოემებში. ამ მხრივ არსებობს მნიშვნელოვანი განსხვავება სხვადასხვა ხალხებს შორის; არ შეიძლება უარყოთ „რამაიანაში“ წარმოდგენილი ინდოელი ხალხის სული, განსაკუთრებით რელიგიის მხრივ, თუმცა ხასიათი ინდური ცხოვრებისა მთლიანად იმდენად სპეციფიკურია, რომ ზოგადკაცობრიული, ამ სიტყვის ჭეშმარიტი გაგებით უძღურია გადალახოს ამ თავისებურებათა საზღვრები; ამის საპირისპიროდ სრულიად განსხვავებული სახით მთელმა ქრისტიანულმა სამყარომ ძველთაგანვე პოვა თავისი თავი ისეთ ეპიკურ თხრობებში, როგორებსაც შეიცავს ძველი აღთქმა, განსაკუთრებით მისი პატრიარქალური ცხოვრების ამსახველ სურათებში და კვლავ და კვლავ ტკბება ასეთი ენერგიული თვალსაჩინოებით ასახული ამ ამბებით.“¹

ქართული შემოქმედებითი სულის ამგვარი ნაყოფი, ამგვარი საყოველთაოდ ყველა დროისათვის მნიშვნელოვანი შინაარსი და ხასიათია გამოხატული „ვეფხისტყაოსანში“ და დიდი ილია ჭავჭავაძის სანუკვარი სურვილი იყო, სწორედ ამ მხრივაც წარმართულიყო პოემის მხატვრული ღირებულებების წარმოჩენა, მისი მნიშვნელობის დანახვა და შეფასება.

როგორც დიდი გერმანელი ფილოსოფოსი იმანუილ კანტი ფიქრობს, მხოლოდ ყველაზე ცივილიზებულ ხალხებს აქვთ განსაზღვრული, გამოკვეთილი ხასიათები. იგი, მაგალითად, პირველ ყოვლისა, ასეთებად თვლის ინგლისელებს, გერმანელებს, ფრანგებს და ა.შ. ასეთი ცივილიზებული ჩამოყალიბებული ხასიათის ნაციათა რიგში უნდა ვიგუღვოთ ქართველები, უძველესი ქრისტიანული ერი და ამდენად ამ ერის გენიალური წარმომადგენლის შოთა რუსთაველის შემოქმედების ნაყოფს, მის მიერ განსახიერებულ გმირებს აქვთ ზოგადსაკაცობრიო შინაარსი და მნიშვნელობა.

¹ გეორგ ვილჰელმ ფრიდრიხ ჰეგელი, ესთეტიკა, ტ. III. – მოსკოვი, 1971წ., გვ. 439-440 (რუსულ ენაზე).

პოემის მთავარ გმირთა, გარკვეულ ეპიზოდთა სწორედ ამ ასპექტით განხილვა-შეფასების ბრწყინვალე ნიმუში, „გენიალური პოემის კონგენიალური კრიტიკა“ (გრ.კიკნაძე) მოგვცა პირველ ყოვლისა, ილია ჭავჭავაძემ. ილიამ ისიც მიუთითა, „თუ რაოდენად მდიდარი და ფართო მოედანია „ვეფხისტყაოსანი“ ჭეშმარიტი კრიტიკის ფრთის გასაშლელად.“¹ ბუნებრივია, ილიას შემდეგ „ვეფხისტყაოსნის“ მკვლევართა ინტერესი ამ მხრივაც გამომჟღავნდა და ამ გზაზე გარკვეული ნარმატებებია მოპოვებული.

ამგვარი ინტერესით ჩვენი ყურადღება ამჟამად გვინდა პოემის ერთ ეპიზოდზე მივმართოთ და მისი ერთგვარი ანალიზი ვცადოთ; თან არ დავივიწყოთ დიდ ლიტერატურისმცოდნეთა – აკად. კ. კეკელიძის, პროფ. გრ. კიკნაძის გაფრთხილება, ცალკეული ნაწილის ანალიზის შემთხვევაში უნდა ჩანდეს მთლიანობა თხზულებისა, ლიტერატურული ანალიზიც ცალკეულში მთლიანის სულის წვდომისაკენ უნდა მიიმართებოდეს.² საქმე ეხება „ვეფხისტყაოსნის“ იმ ეპიზოდს, როცა არაბეთიდან ტარიელთან შესაყრელად მეორედ გაპარული ავთანდილი დახოცილი ლომ-ვეფხვის შორი-ახლოს უგონოდ მყოფ ტარიელს იპოვის, მოასულიერებს, მდგომარეობიდან გამოიყვანს და გამოქვაბულში დააბრუნებს.

სანამ უშუალოდ „ვეფხისტყაოსნის“ ამ მეტად მნიშვნელოვან ეპიზოდს შევეხებით, შედარებისთვის გვინდა მოვიმარჯვოთ გენიალური გოეთეს ორი თხზულება – „ახალგაზრდა ვერტერის ვნებანი“ და რომანი „არჩევითი ნათესაობა“.

ვერტერი 18 ივლისს ვილჰელმს სწერს: „ვილჰელმ, რა ბედენაა ეს ქვეყანა უსიყვარულოდ. იგივეა, რაც ჯადოსნური ლიფლიფა (ფარანი) უსინათლოდ... დღეს ლოტესთან ვერ წავედი. მოუცილებლად უნდა მენახა ერთი კაცი.“

მსახური გავგზავნე ლოტესთან, რათა დღის განმავლობაში ახლოს მყოლოდა ისეთი, რომელიც მის სიახლოვეს იყო დღეს. მოუთმენლად მოველოდი მის დაბრუნებას. სირცხვილი რომ არ მეკრძალვიდეს, მე მას ვაკოცებდი.

აღბათ შენც გასმენია ბონონიური ქვის შესახებ. თურმე ამ ქვას მზვარეში დასდებენ, მზის სხივებს იტაცებს და იმ მიტაცებულ სხივებს ღამითაც ავრცელებს. ასეთი რამ შეემთხვა ამ ვაჟსაც. იმის შეგნება, რომ რამდენიმე საათის წინ ლოტეს მზერა, ლოტეს

1 ილია ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებული ოც ტომად, ტ. V. - თბ., 1991 წ., გვ. 369.

2 ლ. მინაშვილი, ლიტერატურული ნარკვევები და ნერილები. - თბ., თსუ გამომც., 2003წ., გვ. 558.

თვალეები მის ქურთუკს, მის სახეს, მის სახელოს მოხვედებოდა, ალბათ ამ მსახურს რაღაც სიძვირფასის შარავანდედით მოსავდა ჩემს თვალში. მე დამამწუხრა მისმა სიახლოვემ. ვილჰელმ, ეს წამიერი შვებაც ხომ მოჩვენება არ არის?“¹

გოეთეს მოსწონს მხატვრული მოგონება ამ ფსიქოლოგიური მომენტისა და მოგვიანებით დანერგულ რომანში „შერჩევითი ნათესაობა“ ერთგვარად მიუბრუნდება მას. – ედუარდი ტოვებს სახლს, უჩინარდება, ოღონდ წერილს უტოვებს ცოლს – შარლოტას – ოთილიე არ მოიშოროს, თუ სახლს გარეთ გავა, იცოდე – „შენი ციხე-დარბაზის, შენი პარკის ფარგლებს გარეთ ოთილიე ჩემი იქნება“. „როცა ამხედრებულმა [ედუარდმა] სამიკიტნოს ჩაუარა, მან დაინახა ის მათხოვარი, გასულ ღამეს რომ მეფურად დაასაჩუქრა. იგი მშვიდად სადილობდა. ედუარდის დანახვაზე ფეხზე წამოდგა და მოწინებით, თაყვანისცემითაც კი მოიხარა მის წინაშე. სწორედ ეს მათხოვარი გამოეცხადა გუშინ, როცა ოთილიე მკლავგაყრილი მოჰყავდა შინისაკენ. ახლა სწორედ მან გაახსენა მისი ცხოვრების უბედნიერესი წამი. ტანჯვა გაუასკეცდა. მისთვის აუტანელი იყო იმის შეგრძნება, თუ რას ტოვებდა აქ. მან კიდევ ერთხელ შეხედა მათხოვარს: ო, მშურს შენი, – წამოიძახა მან, – შენ ჯერ კიდევ ტკბები გუშინდელი მოწყალებით, მე კი გუშინდელი ბედნიერებით ველარა.“²

ის რაც ვერტერს დაემართა, ან ედუარდს, ძალზედ მნიშვნელოვანია და ფსიქოლოგიურად გასაგები. ესთეტიკის ენაზე მას შთაგრძნობა ჰქვია. შთაგრძნობა ნიშნავს ადამიანის მიერ სუბიექტურ გრძნობათა პროეცირებას, გადატანას ცოცხალი და არაცოცხალ ბუნების სამყაროზე, უფრო ნაკლებ ადამიანზე, რამდენადაც შთაგრძნობის ფაქტისათვის საზღვრის შემოვლება მეტად ძნელია. შთაგრძნობა რეალურ მიმართებაში ჯერ არ ნიშნავს ესთეტიკურ მოვლენას. თავისთავად შთაგრძნობა ფსიქოლოგიური მოვლენაა და მას სწორედ ფსიქოლოგია სწავლობს. შთაგრძნობა ესთეტიკური ფაქტი ხდება მსოლოდ ხელოვნების წყალობით, ან მოვლენისადმი ხელოვნებითი მიმართების წყალობით. ე.ი. შთაგრძნობა როგორც ასეთი, ხელოვნებამ გახადა ესთეტიკურ ფაქტად, განსჯის საგანგებო მასალად კი შთაგრძნობის თეორიამ. შთაგრძნობა

1 იოჰან ვოლფგანგ გოეთე, ახალგაზრდა ვერტერის ვნებანი, არჩევითი ნათესაობა. - თბ., 2012წ., გამომც. „პალიტრა“, სერიაში, „50 წიგნი, რომელიც უნდა წაიკითხო, სანამ ცოცხალი ხარ“, წიგნი 36, გვ. 37-38, თარგმანი კ. გამსახურდიასი.

2 იქვე, გვ. 239.

ამოსავალი პუნქტია ლიპსის ესთეტიკისა.¹ ლიპსი შთაგრძნობას განმარტავს როგორც „ობიექტივირებულ ბუნება-განწყობილებას“. მაშასადამე, რამდენადაც ჩვენ ვამბობთ, რომ შთაგრძნობა ესაა სხვაში ნაგრძნობი „მე“, ამდენად შთაგრძნობის არე მოიცავს ადამიანსაც, ე.ი. შთაგრძნობის ენაზე ნავიკითხო ადამიანიც. სწორედ შთაგრძნობის ამგვარ ესთეტიკურ ფაქტთან გვაქვს საქმე გენიალური გოეთეს შემთხვევაში. ვერტერიც, ედუარდიც თავიანთი ბუნება-განწყობილების პროექტირებას, გადატანას ახდენენ, ერთი მხრივ, მსახურზე და, მეორე მხრივ, მათხოვარზე.

ახლა კი გადავინაცვლოთ დაახლოებით ხუთი საუკუნით უკან – XII საუკუნეში და მივმართოთ რუსთველის „ვეფხისტყაოსანს“, კერძოდ გავიხსენოთ პოემის ერთი ზემოთ მითითებული ეპიზოდი.

როგორც ვიცით, როცა პირობისამებრ ტარიელთან დაბრუნებულ ავთანდილს ძმობილი გამოქვაბულში არ დაუხვდა. ძალიან დამწუხრდა, როგორ გატეხა ჩემთვის მოცემული ფიციო, წყრებოდა.

ასმათმა სანუგეშოდ ისლა უთხრა, შემპირდა შორს არ წავალო, სადმე ახლოს ვიქნები, დრომდე დაველოდები, პირობას არ გავტეხო: თუ მკვდარი მიპოვოს, დამმარხოს, მხეცების დასაგლეჯად ნუ გამხდისო. ავთანდილმა სამი დღის ძებნის შემდეგ მართლაც იპოვა ტარიელი, სიკვდილს მიახლოებული, გონებადაკარგული, ხმლით მოკლული ლომისა და ძირს დანარცხებული უსულო ვეფხვის შორიახლოს. ავთანდილმა ძლივს მოიყვანა ტარიელი ცნობაზე. ტარიელმა იცნო ძმობილი, მოეხვია, აკოცა და მერე უთხრა: „პირობა შეგისრულე, ცოცხალი დაგხვდი, ახლა კი დამეხსენ, სიკვდილამდე ვიტურო და თავსა ვიციე“. როგორ არ არწმუნა ავთანდილმა, როგორ არ მოიმარჯვა თავისი სიბრძნე, რას არ ეხვეწებოდა ტარიელს, მაგრამ მას გაგონება არაფრისა უნდოდა, მხოლოდ იმქვეყნად ნესტანთან შეყრით ინუგეშებდა თავს. როცა დარწმუნდა ავთანდილი, რომ ასე არაფერი გამოვიდოდა, შეგონებით საქმეს ვერ უშველიდა, სხვა ხერხს მიმართა; კარგიო, უთხრა, ვხედავ სიკვდილი გიჯობს და დაე იყოს ასე. მხოლოდ ერთსა გთხოვ და ამაზე ნუ მეტყვი უარს. გულის სწორს მოვაკლდი, მეფეს გამოვეპარე, გავარისხე, რომ შენ მენახე და ნუ გამაბრუნებ

1 ლიპსის ესთეტიკა შთაგრძნობის შესახებ საუბრისას ძირითადად ვხელმძღვანელობთ ფილოსოფიური ენციკლოპედიური ლექსიკონით (მოსკოვი, გამომც. „სოვეტსკაია ენციკლოპედია“, 1983წ., გვ. 97.; რუსულ ენაზე), აგრეთვე ძირითადად ვ. გოგუაძის ნაშრომით, „ფორმა და შინაარსი პოეზიაში (ვაჟა-ფშაველას შემოქმედების მაგალითზე)“, მის წიგნში, „მე არც წარსულის, არც მომავლის არ მეშინია“ (გამომც. „ელეგია“, - თბ., 1993წ., გვ. 65-164).

უკან გულმოკლულს; ერთი საწადელი მაინც მიყავ, ერთხელ შეჯექ ცხენზე, ერთხელ დაგინახო ამხედრებული, ეგება ამით მაინც მცირედ გავიქარვო სევდა, მერე მე წავალ და შენ დაგტოვებ, „იქნას შენი საწადელი!“ ავთანდილი არ ეშვებოდა, ეხვენებოდა, ერთხელ შეჯექიო ცხენზე. „იცოდა, რომე შეჯდომა კაეშანს გაუქარვებდა“. ბოლოს ძლივს დაითანხმა. ავთანდილმა მიუყვანა ცხენი, შესვა, მინდვრისაკენ წაიყვანა. სიარულში ტარიელს მომჯობინება დაეტყო. როცა ავთანდილმა მოკეთება შეატყო, საუბარი გაუბა. ერთი რამე მინდა გკითხო, პირდაპირ განმიცხადე: ეგე სამხრე ნესტანისეული როგორ გიყვარს, რად გიღირსო. ტარიელმა მოახსენა, რომ ნესტანის ნაჩუქარი სამხრე მისი სიცოცხლეა, მთელ ქვეყანას ურჩევნია, მისგან განუყრელია, ვერასოდეს შეეღევა. აი, სწორედ მეც მაგისი მოსმენა მწადდაო, – უთხრა ავთანდილმა. – რახან თქვი, მეც მაგის პასუხს მოგახსენებ, პირდაპირ, არ გეპირფერებო. სჯობს ასმათს არ შეეღიო, იგი უფრო ძვირფასია შენთვის. ამიტომ არ მომწონს შენი ნამოქმედარიო, სამხრე ოქრომჭედლის ნახელავია, უსულო, უასაკო და უტყვი. მომისმინე, სიმართლეს გეუბნები, ვინ არ გინდა?! ასმათი?! პირველ, მისი ნაჭვრეტი (ხაზგასმა ლ.მ.), თქვენი შემყრელი, მისი გამზრდელი და გაზრდილი... ტარიელი ავთანდილის ამ სიტყვებმა გამოაფხიზლა. „მართალი ხარ მეტის მეტად“, – თქვა მან – მართლაც საბრალოა ასმათი, მისი მომლოდნებელი და ჩემი შემხედვარე. ტარიელის ასე მალე დამორჩილება და დათანხმება იმიტომაც მოხდა, რომ ისიც გრძნობდა ამას და აი ავთანდილმა გაუცნობიერა, რომ ნესტანისეულ სამხრეზე მეტი თუ არა, ნაკლებ ძვირფასი მაინც არ იყო მისთვის ასმათი, **პირველ, მისი ნაჭვრეტი**, გამზრდელი და გაზრდილი. რა თქმა უნდა, აქაც შთაგრძნობის ფაქტთან გვაქვს საქმე და როგორც ილია ბრძანებს, გენიალური რუსთველის „გენიოსურ კალმის მოსმასთან“ (V, 267.).

დაახლოებით ფსიქოლოგიურად და ესთეტიკურად რუსთველთან იგივე ვითარებაა გაოხატული, რაც ხუთი საუკუნის შემდეგ გოეთესთან „ვერტერში“, მაგრამ პირადად ჩემთვის, მხატვრულად აღმატებულია, ვიდრე დიდ გოეთესთან. ახალგაზრდა ვერტერის შემთხვევაში, ცოტა არ იყოს, გრძნობის გარეგალიზიანებასთან გვაქვს საქმე, – ვერტერი ერთი დღე ვერ ხედავდა ლოტეს და უნდა გვერდით ჰყავდეს მსახური, დღეს ლოტეს „ნაჭვრეტი“. რაც შეეხება „ვეფხისტყაოსანს“ აქ ეს ფსიქოლოგიური დეტალი უმძლავრესად არის მხატვრულად მოტივირებული. ავთანდილის მიზანია ტარიელი დაუბრუნოს ამ ქვეყანას. პირველი ნაბიჯი – ერთხელ მაინც დამენახე ცხენზე ამხედრებულიო, ძალიან ეფექტურია, მაგრამ დროებით; კარგი, შეჯდა ტარიელი ცხენზე, ცოტა გაიარ-გა-

მოიარა, აუსრულა ხომ სურვილი, ახლა წადი შენს თინათინთან, მე დამაგდე მარტო – ხომ შეუძლია ასე უთხრას ძმობილს, ცხენიდან ჩამოხდეს და დაუბრუნდეს სანყის დეპრესიულ მდგომარეობას. რალაც გაცილებით მნიშვნელოვანი უნდა უთხრას, ან მოიმოქმედოს ავთანდილმა, რომ დაწყებული ფსიქოლოგიური მკურნალობა ტარიელისა საბოლოოდ დააგვირგვინოს. და აი, სწორედ ასეთი, ფსიქოლოგიურად დამაჯერებელი, მაღალესთეტიკური არგუმენტია მის მიერ მოხმობილი – შენ ოსტატის ნახელავ უსულო სამხრისათვის კვდები. ასმათს კი ცოცხალ ქალს, პირველ, მის ნაჭვრეტს, გამზრდელს და გაზრდილს, თქვენს შემყრელს ყურადღებას არ აქცევ. მას ხომ, უმწეოს, შენს იქით გზა არა აქვს. ტარიელიც მორჩილად გაჰყვა ავთანდილს გამოქვაბულისაკენ...

მართლაც გენიალური კალმის მოსმაა... ილია ჭავჭავაძის სიტყვები რომ მოვიმარჯვოთ, დიახაც რომ დიდი, ფართო სარბიელია უკვდავი პოემა მხატვრული ანალიზისათვის, ესთეტიკური განსჯისათვის.

თამაზ ჭილაძე

„მარტოობა სულისა“

ნიკოლოზ ბარათაშვილის ნეშტის გადმოსვენება განჯიდან თბილისში ხატის გადმოსვენებასა ჰგავდა. ამ დიდებული მოვლენის სრულიად გულგრილი და ობიექტური მოწმე, საიდუმლო პოლიციის აგენტი, მოხსენებით ბარათში წერდა: „დედებს მოეყვანათ თავისი პატარა შვილები, აჩოქებდნენ კუბოს წინ და თაყვანს სცემდნენ კუბოს, როგორც წმინდანის ნეშტს“-ო. დედებს შორის ცოტამ თუ იცოდა პოეტის ჭეშმარიტი სიდიადე, მაგრამ ყველა ერთნაირად გრძნობდა ამ ამბის განსაკუთრებულობას. ეს ფაქტი დღესაც – ჩვენი თავისთავადობის წამლეკავი, ეროვნული საყრდენების დამანგრეველი ნიჰილიზმის აღზევების ჟამსაც, უალრესად მნიშვნელოვანია, რადგან ალბათ არასოდეს ყოფილა ასე საჭირო, ასე აუცილებელი კიდევ ერთხელ გახსენება იმ ჭეშმარიტებისა, რომ ჩვენი გადამრჩენი და მომავალში ადამიანური ცხოვრების გარანტია სწორედ სულიერი საგანძურია, უძველესი დროიდან თვალისჩინივით რომ უფროთხილდება ერი, როგორც ამქვეყნიურ ყველაზე დიდ მონაპოვარს და რომელიც მუზეუმის ხავერდოვან ბინდბუნდში გამომწყვდეული, დავანებული განძი კი არა, ცოცხალი, ქმედითი ძალაა...

ნიკოლოზ ბარათაშვილის წერილების მიხედვით, ჩვენს წინაშეა ლალი, მხიარული, ენაკვიმატი, ლხინისა და დროსტარების, თუნდაც, ჭორაობის მოყვარული, თავისებურად ცელქი ჭაბუკი, უდარდელი ახალგაზრდა – „ტატიკო“! მაგრამ ეს წერილები, ამასთანავე, მის უცნაურ გაორებასაც ააშკარავენ და, ამდენად, მისი ლექსების კულისებადაც შეიძლება წარმოვიდგინოთ. მართლაც, იყო რაღაც იდუმალი პოეტის ხანმოკლე ცხოვრებაში. მისი ცხოვრებისეული დრამა მეტაფიზიკური ბუნებისაა „ამ სავსე და ვრცელს სოფელში“. კოჭლობა, ხელმოკლეობა, მახლობელთა სიყრუე წარმავალი პრობლემებია, მათი დაძლევაც შეიძლება და მათგან განკურნებაც – აკი განიკურნა კიდევ: „ფერხი... კარგად მაქვს“-ო, წერდა ბიძას. სამაგიეროდ, ვერაფერი მოუხერხა უკაცრიელ ადგი-

ლებში ხეტიალისა და განმარტოების მძაფრ სურვილს, მოულოდ-
ნელ, გაუგებარ კაეშანს, თითქოს მის არსებაში სხვა ვილაც ჩასახ-
ლებულიყო და, „ბოროტი სულივით“, უმოწყალოდ ძიძგნიდა.

მისი ცხოვრება ერთგვარი თამაშია საკუთარი რაობის შესანიღ-
ბად, გამორჩეულობის, ანუ ნამდვილი ბუნების დამალვის ცდაა და
უნებურად მოგვაგონებს ჰამლეტის ძალისხმევას ასეთივე მიზნით.
კი შექმნა „საგარეო“ ხატი საკუთარი პიროვნებისა, მაგრამ, რასაკ-
ვირველია, ჭეშმარიტი რაობის დამალვას ბოლომდე ვერ ახერხებს.
„ეს ნამალი სიზმარში მაქვს ნასწავლი“-ო, „ტატიკო“ ამას ვერ იტ-
ყვის, ამგვარი სიზმარი უფრო სამოცი წლის მოხუცს შეეფერება,
როგორადაც თავს წარმოაჩენს ერთ-ერთ წერილში.

შინაგანი ფრთებით დაბადებულს, საკუთარი გამორჩეულობა
სიხარულს კი არ ჰგვრის, უცნაურად აფორიაქებს, ასევდიანებს და
უფრო მეტიც – ეს არის მისი ალბათ ყველაზე დიდი ტკივილი, ტკი-
ვილი კი არა – სულისშემხუთავი ტრაგედია. იმასაც ხვდება, სინამ-
დვილეში იდეალი რომ არ არსებობს და ეს მირაჟული, ირეალური
კატეგორია ისეთივე დაუნდობლად უსახურია, როგორც ყოველდ-
ღიური ყოფა. უსაზღვროა განზილების ტკივილი, როცა უდაბნოს
შინა ნაპოვნი ტაძრის ნაცვლად, რჩება „ცეცხლი დამქრალი“. ო,
რა საშინელი, რა მძაფრი, რა მტკივნეულია შეგრძნება სხეულში
ვერდატეული სულისა, ამიტომაც ეძიებს სადგურს, „ზენაართ სამ-
ყოფს“, უკვე დაკანრული იმ საშინელი ურჩხულის ბრჭყალებით,
გონიერ კაცთა ყველაზე დიდი ავადმყოფობა – „მარტოობა სული-
სა“ რომ ჰქვია და ამაოდ ხდის ყველაფერს, რაც „მკაცრმა ბედმა“
განუმზადა და დაუნესა კიდევ, თუნდაც იმის გამო, ამოუხსნელ
გამოცანას რომ წარმოადგენს არა მარტო სხვებისთვის, არამედ
საკუთარი თავისთვისაც. ამიტომაც, ამაოების უფსკრულიდან შეძ-
რწუნებული შეჰლალადებს ყრუ მახლობლებს, გამიყვანეთ აქედან,
მიშველეთო და ამ დროს მის კვნესას, ძახილს, კვილს კიდევ ერთი
ენა ამძაფრებს – დუმილის ენა, რომელიც სიმარტოვემ ასწავლა
(„მაშა, დუმილიც მიმითვალე შენდამი ლოცვად“). ოპტიმიზმისა არ
იყოს, სიმარტოვეც მეტად პირობითი და ბუნდოვანი ცნებაა. მარ-
ტო ყოფნა კი არა, სხვებთან ურთიერთობა, ხალხში ტრიალი წარ-
მოშობს ხოლმე სიმარტოვის განცდას, მით უმეტეს, როცა სულით
ობოლი ხარ და გრძნობ უკეთესი ხვედრის ილუზიურობას.

ცოცხალ არსებასავით მთრთოლვარე სტრიქონები მის ყველა-
ზე მტანჯველ საიდუმლოს გვიმხელენ თითქოს: პოეტი მომწყვ-
დეულია ირეალური სამყაროს კედლებში, სინამდვილე, ამქვეყნი-
ური ყოფა წარმოდგენილია სამოთხიდან გამოდევნილ ადამიანთა
მოდგმის სამუდამო კატორღად და ისიც აღიარებს მას, როგორც

იძულებით თავშესაფარს, რომელიც უბიძგებს დათმოს, დაივიწყოს „ყმანვილის ბრმა სარწმუნოება“ და მისთვისაც სავალდებულოდ აქციოს თავსმოხვეული ცხოვრების წესი. ლექსში „ფიქრნი მტკვრის პირზედ“ „სოფლის“, ანუ სამყაროს დაქცევა, აბოკალიფსური კატასტროფა წარმოდგენილია როგორც საბედისწერო გარდაუვალობა და სწორედ ბედისწერასთან შეგუებული კაცის „ტანჯვით ამოძახილივით“ გაისმება ასეთი ჩივილი, მე ვიტყვოდი, ოხვრა – „შვება უბედურისა“: „მაგრამ რადგანაც კაცნი გვქვიან – შვილნი სოფლისა, უნდა კიდევცა მივდიოთ მას, გვესმას მშობლისა“. ეს არის ყველაზე პესიმისტური სტრიქონები მის შემოქმედებაში. ოღონდ, მისი მორჩილება ან მოჩვენებითია, ანდა მისთვისაც გაუთვითცნობიერებელი, წამებით სავსე მოთმინება, რათა, ბოლოს და ბოლოს, აფეთქდეს, ამოსკდეს, ვულკანივით ამოიფრქვას მისი არსების წიაღში თანდათანობით გაზრდილი ამბოხის სურვილი, მკვლევარების საყვარელი გამოთქმა რომ მოვიშველიო – პრომეთეიზმი, რისი მაგალითიც „მერანია“, თავისუფლებისკენ დაუოკებელი სწრაფვის დიადი ჰიმნი.

„ღმერთმა გამოგვიგზავნა“-ო, თქვა მის შესახებ ილიამ და განსაზღვრა კიდევც პოეტის მესიანისტური მნიშვნელობა და რაობა. „ჩვენდა ნუგეშად მოვლენილს“ ცაში ჰქონდა გადგმული სულის ფესვი და, რაც მთავარია, ალბათ ამის გამო, მიუხედავად ხანმოკლე სიცოცხლისა, მოასწრო იმის თქმა, რის სათქმელადაც მოევლინა ქვეყანას. თითქოს ღმერთის დანაბარევი გადმოგვცა. ჩვენი დიდი მოძღვრისა არ იყოს, პოეზიას („დიდ ტვირთს“) ყველაფერი ანაცვალა. უნდოდა თუ არა ეს თავად პოეტს, იყო თუ არა ეს გააზრებული მსხვერპლი, ამაზე პასუხის გაცემა ძნელია. გენიოსი, უპირველეს ყოვლისა, თავის თავს არ ეკუთვნის. გენია ბედისწერაა!

უმეტეს შემთხვევაში, პოეტი თავის შემოქმედებას არ ჰგავს. გავიხსენოთ, როგორ შეაძრწუნა იულიუმ სლოვაცკი ვიქტორ ჰიუგოსთან, მის სათაყვანებელ პოეტთან, შეხვედრამ, როგორ გაანბილა მისმა „ანტიმწერლურმა“, „ანტირომანტიკულმა“ გარეგნობამ: „ის სრულებითაც არ ტოვებს გენიოსის შთაბეჭდილებას, ჩვეულებრივი ღიპიანი კაცია, ჰყავს ცოლი და სამი შვილი. ეს კი ვერაფრით ესადაგება რომანტიკულ პოეზიას“-ო, წერდა პოლონელი რომანტიკოსი ერთ-ერთ ბარათში. მსგავს შემთხვევაში ასევე დაემართა ჭაბუკ თეოფილ გოტიესაც. აშკარაა, რომ „ტატოც“ არა მარტო არ ტოვებდა მახლობლებზე „გენიოსის შთაბეჭდილებას“, არამედ მახლობლებს ეჭვიც კი ეპარებოდათ, რაიმე მნიშვნელოვანს თუ მიაღწევდა ცხოვრებაში. იმდროინდელ ჩვენს მაღალ სა-

ზოგადოებაში მრავლად იყვნენ „ტატიკოები“ – ფუქსავატი, უიდეო ახალგაზრდები.

გრიგოლ ორბელიანმა ალბათ პირველმა იგრძნო დისნულის გენიის სიმხურვალე. „დასანანი იქნება, დიდად დასანანი, რომ მისი ნიჭი და უნარი განუვითარებელი დარჩეს“, – ეს მისი სიტყვებია, მაგრამ ისიც ცხადია, ბოლომდე ვერ ჩასწვდა დისნულის განსაკუთრებულობას. მართალია, ბარათაშვილის ბიძას – სახელოვან პოეტს – ყველაზე ძვირფას, ყველაზე სანუკვარ ფიქრებსა და ოცნებებს ანდობდა („მე შინაგანი ხმა მიწვევს საუკეთესო ხვედრისკენ, გული მეუბნება, რომ შენ არა ხარ ახლანდელის მდგომარეობისთვის დაბადებულიო!“), მაგრამ გრიგოლ ორბელიანი ჭაბუკის „აღსარებასა“ თუ „განდობებს“ ჩვეულებრივ კარიერისტულ მისწრაფებად, ამბიციებად მიიჩნევდა, მით უფრო, რომ თავად „ტატიკოც“, თუკი მის წერილებს დავუჯერებთ, თავის ხვედრს, იმდროინდელი „ტატიკოების“ მსგავსად, ჩინოვნიკურ წარმატებას უკავშირებდა. მაგრამ მაინც გასაკვირია, მაინც ძნელი სარწმუნოა, გრიგოლ ორბელიანისნაირ პიროვნებასაც ისეთად სცნობოდა ნიკოლოზ ბარათაშვილი, როგორადაც ის წარმოაჩენდა თავს, ვერ მიმხვდარიყო, რამოდენა ტკივილს მიაყენებდა „მერანის“ ავტორს, როცა „მარადის სასიამოვნო“, ან, შეიძლება ითქვას, ჰაერივით აუცილებელი შეფასების ნაცვლად, ერთ ჩვეულებრივ „ფარატინს“ გაუგზავნიდა.

რასაკვირველია, ისეთი სიმძაფრით არა, როგორც ეს პუშკინის ტრაგედიაში ან ფორმანის საკმაოდ სუსტ და პრეტენზიულ ფილმშია, მაგრამ გრიგოლ ორბელიანისა და ნიკოლოზ ბარათაშვილის ურთიერთობა (გარეგნულად მაინც) შეიძლებოდა მოცარტისა და სალიერის ურთიერთობის ქართულ ვარიანტადაც კი წარმოედგინა ვინმეს, მაგრამ, რა თქმა უნდა, ეს ასე არ იყო. ორბელიანს ძალიან უყვარდა დისნული. როცა მისი მოულოდნელი სიკვდილის ამბავი შეიტყო, ლოგინად ჩავარდა ლომგული, უმამაცესი მხედარი, რომლის თვალწინაც, ბრძოლის ველზე, ასობით ადამიანი იხოცებოდა, მათ შორის, ახლობლებიც. „ექვსი დღეა, ვწევარ“-ო, წერდა ერთ-ერთ ბარათში. მართალია, ბოლომდე არ ჰქონდა გათვითცნობიერებული, მაგრამ აშკარად სულიერ ნათესაობასაც გრძნობდა ჭაბუკ პოეტთან. საქართველოს ცას მოსწყდა უზარმაზარი ვარსკვლავი, რომელმაც თავისი ბასრი ქიმით ჩაუკანრა სული. სიმართლე ის არის, გრიგოლს დისნულის ყველა თხოვნა რომც შეესრულებინა და მთავარმართებლის კანცელარიაში მოხელედ კი არა, თავად მთავარმართებლის სკამზეც დაესვა, მაინც ვერაფერს უშველიდა – ბარათაშვილი თავიდანვე განწირული ჰყავდა ბედისწერას, ანუ ბედისწერისგან უკვდავებისთვის იყო განწესე-

ბული. მის ხვედრს ყველაზე ბანალური, მაგრამ ყველაზე დიადი, პათეტიკური და, ამავე დროს, ყველაზე ფათერაკიანი სახელი ერქვა – გენია! შეიძლება ითქვას, ის მოკლა საკუთარმა ნიჭმა. მისი სულის თვალი სულ სხვა მხარეს, სხვა განზომილების სამყაროს ზვერავდა. გასაოცრად მხედველი და მეტყველი სული შთაბერა განგებამ. გაჩენის დღიდან თითქოს ერთგვარად ნეიტრალურ ზონაში, ნეიტრალურ ტერიტორიაზე, სხვა სიტყვით – „არავის მიწაზე“ ცხოვრობდა, სადაც ჩვენივე არსების ორი ტყუპი ნახევარსფერო – ამქვეყნიურიც და იმქვეყნიურიც – ხვდებოდა ერთმანეთს და ერთმანეთის მკერდზე თავმიდებული ითქვამდა სულს. არაფერი ისე არ ცხადყოფს მეორე, იმქვეყნიური სამყაროს არსებობას, როგორც პროექტების განუწყვეტელი სწრაფვა მისკენ. „გულის-თქმა ჩემი შენს იქითა ეძიებს სადგურს“-ო, თქვა ჩვენმა პროექტმა და ესეც მისი ნათქვამია: „ხან ჰყვება სოფელს, ხან ცად მიფრინავს“! უცნაურია, რა იდუმალმა ძალამ ჩააგონა ამ რამდენიმე სიტყვით მთელი თავისი ცხოვრების თავისებურება, მთელი თავისი სულიერი ავტობიოგრაფია გადმოეცა. ფიქრით და ოცნებით ცაში აფრენილს, „დასანაცრებელი“ გული ისევ მიწაზე, ამაოების ხორკლიან ზედაპირზე ანარცხებს.

ზოგჯერ თვითონვე უკვირდა თავისი ლექსები, უნდოდა ყველასთვის ეჩვენებინა, როგორც სასწაული, უცნაური მოვლენა. თითქოს სხვა პიროვნებას ამოეთქვას, ამოეძახოს მისი სულის ნიღბიდან. საკუთარი ხელით გადანერვილ ლექსებს, როგორც ჩანს, გულუხვად არიგებდა, რაც იმასაც ნიშნავს, ამგვარი „საჩუქარი“ პროექტის განსაკუთრებული დამოკიდებულების, მით უმეტეს, სიყვარულის საბუთად არ გამოდგება. ადვილი შესაძლებელია და ალბათ უფრო ლოგიკურიც, სწორედ მას, ვინც ნამდვილად უყვარდა და, თუნდაც, ამიტომ, მის სახელს ვერც კი ამხელდა, ასეთი „საჩუქარი“ არ ჰქონოდა. ნიკოლოზ ბარათაშვილისა და ეკატერინე ჭავჭავაძის ურთიერთობა ალბათ უფრო მეგობრობა იყო, ვიდრე სიყვარული, რაც ადრე სხვებმაც აღნიშნეს. ერთი კია, ბევრისგან და ბევრისგან განსხვავებით, ეკატერინეს ესმოდა ასეთი რელიკვიის მნიშვნელობა. სხვას რომ ყველაფერს თავი დავანებოთ, პროექტის ქალიშვილი გახლდათ!..

„ჩემთა გრძნობათა შენდამი ვერ დასდვან კაცთა სახელი“! – ეს აშკარად უსაზღვროდ შეყვარებული კაცის ნათქვამია, მაგრამ ლექსად გარდაქმნილი ქალის ხატი იმდენად განზოგადოებულია, რომ შეგვიძლია თამამად ვთქვათ, რეალურ ცხოვრებაში არ არსებობდა ასეთი გრანდიოზული გრძნობების აღმძვრელი არსება. ასე რომ, ალბათ ამაოდ დავშვრებით, თუკი ბარათაშვილის ლექსებ-

ში რომელიმე კონკრეტულ მანდილოსანს დავუწყებთ ძებნას. „ამ ქალს ბარათაშვილის ლექსში არა აქვს სახელი, მაგრამ შეიძლება განა ან ბეატრიჩეში, ან ლაურაში დავინახოთ რომელიმე ქალწული, ან ახალგაზრდა ქალი, რომელიც მხურვალე გრძნობით უყვარდა მგოსანს სინამდვილეში?“ – წერდა გალაკტიონ ტაბიძე. გენიოსებს ესმით ერთმანეთისა. სიყვარული ლოგიკას არ ექვემდებარება, პროექტის ლექსში ეს ალოგიკურობა უკვე მუსიკადაა გარდაქმნილი, თითქოს სიზმრისა და ხილვების ბურუსშია გახვეული, თუმცა სიმძაფრესთან ერთად, მიზანდასახულობასაც ინარჩუნებს – გამდნარი ლითონის ნაკადივით მოედინება, რათა, ბოლოს და ბოლოს, იმ მახვილად გამოიჭედოს, რომელზედაც საკუთარი ნებით დაუხვევია პროექტს გული. „არ დაიჯერებ, არ დაიჯერებ, არ დაიჯერებ, თუ ვით სატრფო ხარ!“ – ამოიძახებს სასწაულის მხილველივით და მთელი არსებით ნებდება, ემორჩილება ზებუნებრივ ძალას, ნეტარების ზვავს რომ ჰგავს და მთელ მის არსებას ასევე ნეტარების უფსკრულში ნთქავს. „ნუთუ ამ სულის წადილსაც ჰრქვა სიყვარული სხვათაებრ?“ – ეს არ არის „ტრფიალებისა ცეცხლი ციური“, „ნარმწყმედი, მაცხოვნებელი“ ცეცხლია, გულიდან ალივით რომ ამოაფრქვევს ასეთ სტრიქონებს:

„შევიშრობ ცრემლსა,
ჭირთ მანელბელს,
გულსა დავინვაგ დასანაცრებელს,
და მისსა ფერფლსა,
ვითა საკმეველს,
შევსწირავ სატრფოს,
ჩემსა სალოცველს!“

უმჯობესი იყო, მეთქვა, გულიდან მუსიკას ამოაფრქვევს-მეთქი და, მართლაც, პოეზია ალბათ მუსიკას უფრო განეკუთვნება, ვიდრე ლიტერატურას. ყოველ შემთხვევაში, ბარათაშვილის ლექსი უნებურადაც კი გიჩენს ასეთ აზრს. ჩვენს მკვლევარებს შეუმჩნეველი არ დარჩენიათ ბარათაშვილის პოეზიის ერთგვარი თვისობრივი სიახლოვე გერმანელი რომანტიკოსი კომპოზიტორების შემოქმედებასთან, რომელიც, უპირველეს ყოვლისა, სასწაულებრივი ჰარმონიულობით გვხიბლავს, რაც თითქოს მშვიდი, ეგზალტირებული შეერთებაა უზენაეს ფენომენტთან. აღძრულია რა რელიგიური მისტერიების წიაღში (ჰიუგო ამბობდა: „რომანტიზმი ტანჯვის ყვავილია, აღმოცენებული ქრისტეს სისხლიდან“-ო), თავად უკვე მუსიკის რელიგიად გარდაქმნის ცდაა თითქოს. პროექტის სულის იდუმალი წიაღიდან საკუთარი ძლევამოსილების ტალღით ამოსროლილი და უკიდურესად გამძაფრებული ემოციები, ცხოველმყოფელი ნაპერწკლებივით, მკითხველის არსებაში პოეზიის

მარადუქრობ კოცონს ანთებენ. მისი ყველა ბრძნული, ტრადიციული გაგებით, „ფილოსოფიური“ აზრი ემოციის აკვანშია გაზრდილი. რომც არ იცოდე, საითა გაქვს გული, მისი ლექსების ნაკითხვის შემდეგ უსათუოდ აღმოაჩენ მას.

ბარათაშვილის პოეზიამ კიდევ ერთხელ ცხადყო ძველი ქართული მწერლობის მთელი სიდიადე, ძველი ქართული ლექსთნყოფის უსაზღვრო მიმიკრიის ძლევამოსილება. პოეტმა ძველის წიაღში აღმოაჩინა სრულიად ახალი სამყარო, რომელიც უკვე სამარადისოდ ახალი იქნება ყველა თაობისათვის. ყველა თაობას ერთნაირად ააღელვებს და მონუსხავს მისი ოცნებათა ჯაჭვური რეაქციების აღმძვრელი მეტაფორები, თუ ღვთაებრივი აკვარელით შესრულებული ვიზუალური სასწაულები, ისეთივე ძალით რომ მოქმედებს გულსა და გონებაზე, როგორც ეს მხოლოდ ბუნებას შეუძლია. მისი ლექსის მთავარი დასაყრდენი, მასაზრდოებელი და გამაძლიერებელი ქართული ენის – ჩვენი ხალხის საერთო საიდუმლოს – თავისთავადი პოეტურობაა. ამ დიდი, სულით ხორცამდე ევროპელი პოეტის მიერ შექმნილი სინამდვილე მთლიანად ქართული სამყაროდანაა ამოზრდილი. რასაკვირველია, ეს არ ნიშნავს, თითქოს არ განეცადოს არავითარი გავლენა სხვა ხალხთა უდიდესი პოეტებისა, მაგრამ ძირითადად ეს უფრო დიდებულ სულთა ერთნაირობის დამამტკიცებელია, საერთო ტალღაზე რომ მომართავს ხოლმე ჭეშმარიტ შემოქმედთა შთაგონებას, კაცობრიობის შუქის მატარებელ კოჰორტად შეჰკრავს მათ. ბარათაშვილის პოეზიაში შექსპირის გენიის ათინათი სწორედ ასეთი სულთა ნათესაობის აღმნიშვნელია. ლექსში „ფიქრნი მტკვრის პირზედ“ ქართველი პოეტი შექსპირის უკვდავ ტრაგედიას თავისებურად ესიტყვება და შეიძლება საინტერესო აღმოჩნდეს ისიც, რომ ამ ლექსში ნახსენები „კეთილი მეფე“ აშკარად ფორტინბრასია და არა რომელიმე რეალურად არსებული მონარქი. ამავე ლექსში დიდმა ივანე მაჩაბელმა შექსპირის ტრაგედიების ქართულად თარგმნის ინტონაციური გასაღები აღმოაჩინა. მაგრამ ნიკოლოზ ბარათაშვილისთვის სულიერად და გენეტიკურადაც ყველაზე მახლობელი პოეტი მაინც რუსთაველია. ცნობილი ნათქვამი: „გოეთეს სისხლში ანტიკურობის სისხლის წვეთი ურევია“-ო, ჩვენს პოეტთან დაკავშირებით, შეგვიძლია ასე გადავასხვაფეროთ: ბარათაშვილის ძარღვებში აშკარად ელავს რუსთაველის სისხლის წვეთები! მხოლოდ რუსთაველის გენიით წათამამებულს შეეძლო ეთქვა: „გულის-თქმა ჩემი შენს იქითა ეძიებს სადგურს“-ო. აი, ასეთი სწრაფვითაა აღგზნებული „მერანიც“ – მისი შემოქმედების გვირგვინი, ქართული პოეზიის მშვენიება, ბედისწერის ჯებირის გარღვევის ცდა და

უსასრულობისკენ, როგორც განთავისუფლებისკენ ლტოლვა. აქ საკუთარი არსების საკნიდან გაღწევის სურვილი კიდევ უფრო გამძაფრებულია იმის გამო, რომ საკუთარი არსება და ბედისწერა ერთ განუყოფელ სუბსტანციად მოვლენია პოეტს, მისი სულითობლობის საფუძვლად. ეს სულის სამშობლოს ძიებაა, სადაც, მართლაც, შეიძლება დაქანცულმა სულმა დაისვენოს, „მოიდრიკოს თავი“, შეუერთდეს, განზავდეს დიდ სინათლეში. პოეტმა აღმოაჩინა ცხოვრების, უფრო ზუსტად – „ბედის სამძღვარი“, ანუ იგრძნო უსასრულობა, როგორც კონკრეტული სივრცე, როგორც თუნდაც კოსმიური უდაბნო. სიტყვა იმდენად ზოგადდება, რომ მუსიკალურ იეროგლიფად იქცევა. თითქოს სიტყვები კი არა, ერთმანეთში გადახლართული ტრაგიკული განცდების გორგალია. სივრცის უსასრულობა „ადამიანთა სურვილთა უსაზღვროების“ სიმბოლოდაა წარმოდგენილი, „გაშლილი ადგილია“, სადაც „სუნთქავს თავისუფლად“, რადგან, თუნდაც წამით, ბედისწერაზე გამარჯვების სიხარულს ეზიარება. გრძნობს, მისი სული სამყაროს ასლია, მის არსებაში მთელი კოსმოსი ეტევა, ამიტომ თავისი არსებობით ამდიდრებს და აფართოებს კოსმოსის საზღვრებს (რასაკვირველია, თუკი ამ უკანასკნელს საზღვარი საერთოდ გააჩნია!). ღმერთმა ამქვეყნად რაც კი შექმნა, ყველაფერი ერთმანეთთანაა დაკავშირებული, ყველას და ყველაფერს ერთმანეთისა ესმის „საიდუმლოების“ წყალობით.

როგორც დიდი ლათინი პოეტი – დანტეს, ისე შემოუძღვა ილია ჭავჭავაძე ბარათაშვილს საქართველოს ჯოჯოხეთურ სინამდვილეში, „ჩვენდა ნუგეშად და თავმოსაწონებლად“. მოდის, მოღელავს, მოედინება გენიის ნათელი, როგორც ცხოველმყოფელი, წყალუხვი მდინარე – სულთა გოლფშტრემი და ჩვენც, ვისაც მისი წიგნი, მართლაც რომ, ლოცვანივით გვიპყრია ხელთ, გვამდიდრებს და გვამაღლებს კიდევ ის უკვდავი გრძნობები, ჩვენს ენაზე რომ გამოთქვა პოეტმა...

გურამ თაყნიაშვილი

ილია ჭავჭავაძის თანამედროვენი მისი ხასიათისა და გარეგნობის შესახებ

ილია ჭავჭავაძის ხასიათისა და გარეგნობის შესახებ წერენ მისი თანამედროვენი, თანამოკალმენი, ისინი, ვისაც სისტემატური ურთიერთობა ჰქონდა მასთან. წინამდებარე წერილში ჩვენ შევარჩიეთ ისეთი ავტორების გამონათქვამები და ნაწერები, რომლებიც ლოკალურად აგვიწერენ დიდი მწერლის იერსახეს, მის ხასიათსა და პიროვნულ თვისებებს. ამონარიდებს ვბეჭდავთ კომენტარების გარეშე, შეგნებულადაც არ ვეხებით მისი შემოქმედების ისეთ ადგილებს, სადაც მკითხველი ადვილად დაინახავს ილია მართლის გარეგნობას, მისი სულის მოძრაობას.

იოსებ იმედაშვილი (1876-1952): ილია იყო შუა ტანის, ჩასხმულ-ჩამკერივებული, წელში მოზიდული, თითქო კუმტი, შუბლშეკრული, ფიქრებდაყურსული, უმეტეს მოზიდულ ნარბ-ნამნამებში მწყვდეულ თვალებით, პირდაპირ გამჭრიახი-გამცქერი, იშვიათად მიწისაკენ დახრილი, მუდამ სერთუკით, „კატილოკით“ და ხელჯოხით. იყო საუბარში დინჯი, წყნარი, დაფიქრებული, რომელიც წარუშლელ შთაბეჭდილებას სტოვებდა მსმენელზე, უეჭვო და ხელშეუვალი, როგორც საქართველოს უდიდესი ჭირისუფალი, პრაქტიკული მოღვაწე, მოაზროვნე მწერალი; მისი აზრი, სიტყვა და სურვილი უდავოდ ბატონობდა ყველგან, ყველასა და ყველაფერზე. მახსოვრობაში ჩამრჩა როგორც ყოვლისმცოდნე ენციკ-

ლოპედისტი, წარსულისა და ანმეოს ყოველ მხრივ მცნობი. მომავლის განმჭვრეტ-წინასწარმეტყველი.

იაკობ მანსვეტაშვილი: (1855-1939) ილია თვალწარმტაც და ჯადოსნურ შთაბეჭდილებას ახდენს მსმენელზე. ვისაც ილია ცოცხლად მოლაპარაკე არ უნახავს, იმას ფოტოგრაფიის სურათი ვერაფერს ეტყვის. ილია დაბალი ტანისა იყო, ჩასხმული, კარგად ჩასუქებული, კისერჩარგული, „ბურთივით მრგვალი“, მაგრამ ტანზე, რომელსაც ვერ დავწამებთ სილამაზის ნიმუშობას, იჯდა ილიას თავი, რომელიც საბერძნეთში ღირსი და დამამშვენებელი იქნებოდა დიდოუსის ქანდაკებისა. წარმოიდგინეთ მაღალი, გაშლილი, გადატკეცილი შუბლი; სწორედ, თითქოს საგანგებოდ ჩამოსხმული, გამოქანდაკებული ცხვირი, მრგვალი, მომსხო ნესტოებით, მოგუმული ტუჩებით, ისე მაგრად, რომ კბილებს არასდროს არ გაჩვენებდათ, შემომრგვალებული, ცოტა წინ წამოწეული ნიკაპი და თვალები ჭკვიანი, მეტყველი. ილიას თვალები ხან ლმობიერი, სათნოიანი, როდესაც მეგობრულად გამოიყურებოდნენ; ხან არაამქვეყნიური, ზეციური, როდესაც შემოქმედების სივრცეში დაცურავდნენ; ხან მრისხანენი, ცეცხლის მფრქვეველნი, როდესაც მტერს შეებრძოდა, წარმოიდგინეთ ყველა ეს და თქვენ თვალწინ გეყოლებათ ცოცხალი ილია. ილია რომ ალაპარაკდებოდა, ეშხში რომ შევიდოდა, კამათის ჟინი რომ გაიტაცებდა – სახე აენტებოდა, თვალები გაუბრწყინდებოდა, გაუნათლდებოდა რალაც იდუმალი შუქით, სხივებით, გეგონდებოდათ შიგნით, გულის სიღრმეში რალაც ღელვას, ზვირთებს ისვრის და ტალღებით უნდა წალეკოს თავისი მეტოქე, მოკამათე. ამით უნდა აიხსნას ის ძლიერი დიალექტიკა, რომელიც მას ძლევამოსილებას ანიჭებდა, უძლეველად ხდიდა. სხვანაირი იყო ილია მოქმედების დროს – თვალები ცოტა მიბნედილად, ლმობიერად, ზეალმაცქერით გამოიყურებოდნენ, ტუჩებზე რალაც ნეტარების ღიმილი უთამაშებდა, სახე ნაზად განათებული ჰქონდა, იფიქრებდით, სახე შარავანდედით აქვს დაგვირგვინებულიო. სხვანაირი იყო ილია, როცა ის საბრძოლველად გამოვიდოდა მტრის წინააღმდეგ; მაშინ ის მოგაგონებდათ გააფთრებულ, განრიხსებულ ლომს, სახეზე ალმური ასდიოდა, თვალებიდან ცეცხლს აფრქვევდა და ვაი, იმას, ვისაც იმისი ტორები, ბასრიანი ბრჭყალებით მოხვდებოდა. დიდხანს დაამახსოვრდებოდათ და მეორედ მასთან შებრძოლებას ვერ გაბედავდა. „მე შუა გზაზე დადგომა არ ვიცი – იტყოდა ხოლმე ილია – კამეჩის ჯიშისა ვარ, უკან არ დავიხევ, მძიმე ურემს ხრამიდანაც ამოვიტანო. ოჩანი ცხენის ზნეცა მჭირს, თუ ერთი შევდექი, დავოჩნდი, გათავდა, მერე კეტებით რომ მცემოთ, წინ ფეხს ვერ გადამადგმევინებთ. ილია ჭირვეული

იყო ყველაფერში, როგორც მუშაობაში, ისე ზარმაცობაში. თამბაქოზე ხელს არ იღებდა: ამდენი ხნის უსმელ-უჭმელი ჯანსაღად გამოიყურებოდა. ვის არ შეშურდებოდა ილიას ჯანი, სწორედ რომ ქვითკირივით იყო ნაშენი მისი აგებულება. ტყუილად კი არ ამბობდნენ „ოთარაანთ ქვრივი“ თვითონ ილია არისო. ხასიათით ილია იყო მაგარი, გაუტეხავი ჯიუტი, მაგრამ სასტიკი არა, გულს ძნელად გადაუშლიდა ადამიანს.

ექვთიმე თაყაიშვილი (1863-1953) – ილია საშუალოზე უფრო დაბალი ტანის კაცი იყო, ჩასკვნილი და ჩასუქებული, მაგრამ უშნოდ კი არა – ზომაზე. თვალები ილიას ძალიან ეშხიანი ჰქონდა და სახესანდომიანი, თმა-წვერი შავი ჰქონდა; იყო მძლავრი აგებულების, ბუნებით ერთობ ჯანმრთელი; ავადმყოფობა მაშინ დაეტყო, როცა ხანში შევიდა. ილიამ შესანიშნავი, სასიამოვნო საუბარი იცოდა, მის მოსმენას არაფერი სჯობდა, მეტადრე, როცა კარგ გუნებაზე იყო, ხმაც საამური ტემბრისა ჰქონდა, არც დაბალი და არც ძალიან მაღალი, არც ყვირილი იცოდა და არც აჩქარებული ლაპარაკი. ილიას ჭამა ძალიან უყვარდა, მისი მცირე ავადმყოფობის მიზეზი ეს ზედმეტი ნაყროვანება იყო. მისი ერთი საუკეთესო თვისება ის იყო, რომ მას თავისი მოვალეობის ძალიან დიდი შეგნება ჰქონდა. ამიტომ იგი დიდი საფრთხილით, დაკვირვებით და საზრიანობით ეკიდებოდა თავის ყოველგვარ ნაწერს თუ საქმეს. „მე ქართველისათვის ვწერ და არა მეცნიერთათვისო“ – იტყოდა ხოლმე. ილია მეტად გულჩათხრობილი ადამიანი იყო, მე არ მგონია მას ისეთი მეგობარი ჰყოლოდა, რომლისთვისაც თავისი ინტიმური დარღები და გულისთქმა გაენდოს. თვითონ იტყოდა ხოლმე, „მე დარდიანი ადამიანი ვარ, მაგრამ ჩვეულებად არ მაქვს, რომ ჩემი დარღები სხვას გავუზიარო“. მას გულთაღი მეგობარი არ ჰყოლია, მაგრამ დაახლოებული პირები ბევრი ჰყავდა.

იონა მეუნარგია (1852-1919). იონა მეუნარგიას ილია გაუცვნია 1879წელს. მისი სიტყვებით : ილია იყო თავაზიანი, პურმარლიანი, მომლხენი, 1885 წელს ილია ჭავჭავაძე იყო სამეგრელოში სამეგრელოს მთავრის ბიბლიოთეკის ჩამოსატანად. ილია და მისი თანხლები პირები იონამ თავის სახლში სოფ. ცაიშში მიიწვია. სუფრაზე ილიამ მოილხინა და მეგრული სიმღერა „ფარინა, ფარინა“ იმღერა და ფერხულით გული იჯერა. ილია აუჩქარებელი კაცი იყო, დინჯი, მძიმე; ლაპარაკში ილია უძლეველი იყო, მის მოსწრებულ სიტყვებს, მის მდიდარ ლექსიკას ჩვენ ქართველებში წინ ვერავინ დაუდგებოდა. ილია ხელმოჭერილი კაცი იყო. სულ იმას ჩიოდა, მეტი აღარ ვართ ამ საქველმოქმედო საღამოების გამო. უცნობი ქალი ან კაცი რომ მოვიდოდა მასთან, სულ იმის ეშინოდა,

ვაითუ ფული მთხოვოსო. ილია იყო თავაზიანი კაცი, პურმარლი-ანი, მომლხენი. მას პირადად და მის სუფრას, მუდამ ქართველი მოსამსახურენი მსახურობდნენ.

იაკობ გოგებაშვილი (1840-1912). დიდ ქართველ პედაგოგს თავის პუბლიცისტურ წერილებში არსად ასე, ცალკე, საგანგებოდ არა აქვს აღწერილი ილიას გარეგნობა და არც მის ხასიათზე აქვს თავისი აზრი ჩამოყალიბებული. იგი გაანაწყენა იონა მეუნარგიას სიტყვებმა : „ილია ძუნნი იყო“. ილიას სტუმართმოყვარეობისა და გულუხვობის შესახებ მან სპეციალური წერილი დაწერა: „მეუნარგიას ჭორები ილიას შესახებ“, სადაც იგი აღნიშნავს, რომ „ქუთაისში ილიას სარამოზე იონა მეუნარგიას მიერ წარმოთქმული, დაროშილი სიტყვა თავიდან ბოლომდე სიცრუით სავსე ჭორია. მისი საქციელი უნდა ჩაითვალოს მიუტევებელ ცოდვად მთელი ერის წინაშე.“ ილია არ იყო ძუნნი, წერს იაკობი, ის იყო მსხვილი მემამულე და საკმაოდ კარგი ჯამაგირი ჰქონდა, უბრალოდ იცვამდა, უბრალოდ ჭამდა, უბრალოდ ცხოვრობდა. სიკვდილის შემდეგ კი აღმოჩნდა, რომ ვალი აღემატებოდა მთელს მის ქონებას.“ (5,146). კარგა ფული ეხარჯებოდა „გულქვას და ძუნწს ილიას გაჭირვებული მეგობრებისა და ნათესავების დასახმარებლად. სტუმრები რომ ჩამოდოდნენ უცხოეთიდან, აქაც ილია იყო მასპინძელი. მილიონერებს არ მისდით იმდენი მთხოვნელი, რამდენიც ილიას მისდიოდა. ზოგს ეხმარებოდა, ზოგს ვერა. იაკობს დიდ ღირებულებად არ მიაჩნდა იონას მოსაზრება ილიას შესახებ და აღნიშნავდა: დიდი ადამიანების ასეთი ლაქების შესახებ ნაკლებად წერენ. ილიას ყველა უკვდავ ქმნილებაში გაისმის მაღალ ნიჭიერი ქადაგება უმაღლესი ეთიკისა, საქვეყნო ღვანლისა, თავდადებისა, მადლისა, სიყვარულისა და ყველა ეს განხორციელებულია საოცარი სიტყვაკაზმულობით.

გრიგოლ ყიფშიძე (1858-1921) – ილია ჭავჭავაძის სულის ფსიქოლოგიის ცხადყოფა, ზედმინევილი დახასიათება და დაფასება ილიასი, მისი სიკვდილიდან ხუთი წლის შემდეგ, ყოვლად ძნელი ტვირთია, დიალ, მძიმე და პასუხისმგებელი საქმეა. ცხოვლად უნდა გავითვალისწინოთ მისი დიდი ბუნება, მისი ღრმა სულისკვეთება და გადავშალოთ მიუკერძოებლად, თავდაჭერით და გულდამშვიდებით. ილიას ძლიერ უყვარდა გალობა - სიმღერა, მეტადრე ქართული, როცა ლხინი იყო სუფრაზე და თვითონ აეშლებოდა ხოლმე საღერღელი სიმღერის თქმისა და აჰყვებოდა მომღერლებს, მაგრამ დისონანსის მეტი არ შეჰქონდა რა საერთო სიმღერაში; მომღერალნი რომ ერთს ამბობდნენ, ის სულ სხვას ამბობდა. ილიას რვა თუ ცხრა დუელი ჰქონდა, ეს იმას მოწმობს, რომ მას თავი განწირული ჰქონდა ქვეყნისთვის.

ილია ზურაბიშვილი (1872-1955) – ილიას გარეგნობა ძალიან სწორად და მოხდენილად აქვს აღწერილი იაკობ მანსვეტაშვილს, ხოლო ერთ რამეში არ ვეთანხმები მას. ილია არ იყო უშნო აგებულებისა, როგორსაც იგი წარმოგვიდგენს, არც ისე მომცრო ტანისა; რასაკვირველია, ილიას, საქანდაკო ფიგურა არ ჰქონდა. იგი იყო შუათანაზე ცოტა დაბალი, ჯმუხი, არა „ბურთივით მგვალი“, როგორც გრიგოლ ორბელიანი ოხუნჯობდა. „ღიპი ილიას სულ არ ეტყობოდა. მისი აგებულების ნაკლი დაბალი კისერი იყო. სამაგიეროდ სახე იშვიათი სილამაზისა, იშვიათი ნაკვეთიანობისა ჰქონდა. ამ სახეს აცისკროვნებდა მაღალი, სპეტაკი შუბლი და საამურად მეტყველი თვალები. მას ამშვენებდა კიდევ სწორი სურათოვანი ცხვირი მგზნებარე ნესტოებით, ენერგიისა და გრძნობის (არა ვნების) მსახველი ტუჩები. ამის გარდა ჰქონდა კიდევ ერთი მაღლი, რაც ამ ჯმუხ და მაგრად შეკრულ ადამიანში საიშვიათო იყო – ეს იყო მისი კანის საკვირველი ფერი, სპილოს ძვლის სითეთრე, რომელსაც ოდნავი მოყვითალობა შეჰპარვოდა, რაც ასე აკეთილშობილებს ამ სითეთრეს. თმა ილიას არ ჰქონდა აკაკისავით პოეტურ ფაფრად აქოჩრილი, რაც ასე ამშვენებდა ამ ბიბლიური გარეგნობის ადამიანს.

არტემ ახნაზაროვი (1866-1942) – ილია შუა ტანისა იყო. უფრო მომცრო, საკმაოდ გასუქებული და ეს სიმსუქნე უფრო დაბლად აჩენდა; მრგვალ სახეს დიდად მოხდენილი ცხვირი და გაშლილი შუბლი უმშვენებდა და ადამიანის განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევდა. შესანიშნავი დიდრონი თვალები, რომლებშიაც მისი დიდი გონიერება და ჭკუა იხატებოდა. ეს თვალები მეტად მიმზიდველი და ალერსიანი იყო, როდესაც მისი პატრონი დამშვიდებული ან ნასიამოვნები ბრძანდებოდა, მაგრამ მრისხანებასა და ცხარე კამათის დროს ცეცხლს აფრქვევდა და ნაპერწკლებს ისროდა. ამ დროს ამ თვალებისა მოძრაობას ცხვირის გაფართოვებული ნესტოების ხშირი სუნთქვა დაერთვოდა ხოლმე, მაშინ, როდესაც მის მსუქან ღანვებთან შედარებით თხელი ტუჩები მუდამ მოკუმული იყო და კბილებს არ აჩენდა. ეს ტუჩები ადამიანის ყურადღებას იჩენდა მაშინ, როდესაც სწერდა, ან კალმით ხელში ნაწერს უფიქრდებოდა. ამ დროს ტუჩები მოკუმული კი არა მოკუნჩხული ჰქონდა და ამასაც არაკმარობდა, სანერ მაგიდაზე ორივე ხელით დაყრდნობილი ილია, კალმით შეიარაღებულს მარჯვენა ხელს ამ მეტად მოკუმულ ტუჩებზედ მაგრად მიიღებდა ხოლმე, თითქოს ტუჩების დაკეტვას აპირებს, ეშინია, რომ პირიდან არც ერთი სიტყვა არ გაეპაროს. დაჟინებულ და ხანგრძლივ შრომასთან ერთდა დასვენებაც ხანგრძლივი და ახირებული იცოდა, წამოწვებოდა სანერი

მაგიდის პირდაპირ პატარა ტახტზედ და ხშირად დღე და ღამე გაუხდელად ეძინა. თუ ვინმეს ალერსიანად ექცეოდა, გულს არავის გადაუშლიდა და, საერთოდ, მიუკარებელი ადამიანი იყო. იგი თავის სახის გამომეტყველებით და ენაწყლიანობით გიზიდავდა, მაგრამ თავის გულთან ახლოს არ მიგიშვებდა, არც ძალიან შორს დაგიჭერდა და არც დაგიახლოვდებოდა.

არტურ ლაისტი (1852-1927) – ილია ხშირად თავდავინწყებით მუშაობდა, ძალიან გადაიღლებოდა და ასეთი გატაცების შემდეგ ოდნავ გულგრილობას მიეცემოდა ხოლმე; თავის გულგრილობას თვითონვე დასცინოდა: „მე სწორედ კამეჩის ხასიათ მაქვს, ამ კარგ ცხოველივით ძლივს ვინყებ მუშაობას, მაგრამ როცა ურემს გავწევ, მაშინ კი მიმაქვს, სანამ სრულებით არ მოვიქანცებიო. ილიას თბილისზე მეტად სოფელი უყვარდა, ხშირად უსმენდა გლეხების სიმღერებს, განსაკუთრებით ურმული უყვარდა. პირველი შეხვედრის დროს ილია ვერ ახდენდა მნახველზე ისეთ შთაბეჭდილებას, რომელსაც ჩვეულებრივ პოეტისაგან მოველით; მის კეთილშობილურ სახეზე არ ისახებოდა თვალთა პოეტური ბრწყინვალეობა; ილიას თვალთაგან გამოკრთოდა ნათელი არაჩვეულებრივი ჭკუისა. იგი მნახველებს მტკიცე ჭკუა-გონების პატრონის შთაბეჭდილებას სტოვებდა. პირველ შეხვედრაზე ილიას აკლდა სიმკვირცხლე და კისკასი ტემპერამენტი. გატაცება მასში მხოლოდ ლაპარაკის დროს ნელ-ნელა იჩენს თავს. ილია ჩვეულებრივ მშვიდი იყო, გარეგნულად მაინც, რადგან იშვიათი უნარი ჰქონდა თავშეკავებისა. ძლიერ გულამღვრეული რომ ყოფილიყო, მაინც დამშვიდდებოდა ხოლმე. ვინც მას ახლოს იცნობდა, შეეძლო ამოეკითხა, რა ხდებოდა მისი სულის სიღრმეში. იგი თავდაჭერილი იყო როგორც სიამოვნებაში, ისე მწუხარებაში. ხასიათის ამ თვისებით ილია გოეთეს მოგვაგონებს. ილია მისალმების დროს ზედმეტს არაფერს იტყოდა. მანდილოსნებთანაც ზომიერი იყო. მათდამი განსაკუთრებულ ლტოლვას არ უკარნახებდა მისი ზრდილი და ფაქიზი გრძნობა. ილია არც ყმანვილობაში იქნებოდა ქალების თავდაუჭერიელი მოტრფიალე. იგი ყოველთვის ჭკვიანი იყო და საკუთარ ღირსების მაღლა აყენებდა. მისი ჭკუა და ძლიერი ნება გრძნობას მუდამ იმორჩილებდა. მეგობრული საუბრის დროს ხშირად მეუბნებოდა: „ვგრძნობ ჩემს ნაკლს და ვწუხვარ, რომ ვერ გამოვასწორებო.“ როცა მოხუცებულებაში ნებისყოფა მოუდუნდა, ხასიათის სისუსტე აშკარად შეეტყო. ილია თავის საუბარს იუმორით ახვევდა და ზოგჯერ ნაკვესებსაც ჩაურთავდა ხოლმე.

პეტრე გელეიშვილი (1870-1937) – ილია ჭავჭავაძე იყო ერთი მთლიანი ქვისაგან გამოჭრილი კაცი, ქედ-მოუხრელი, შეუდრეკე-

ლი, ის ტიპიური ნამუსის კაცი იყო; იმისათვის სიტყვა და საქმე ერთი იყო; ის პირიანად ასრულებდა თავის ერთხელ ნაკისრ მოვალეობას; მაგრამ თავისი უფლებების დარღვევასაც იგი არავის შეარჩენდა; „ოთარაანთ ქვრივში“ ილიამ სულ ერთიანად ჩააქსოვა თავისი ხასიათი და სულიერი თვისებები. „ილია არ ჰგავდა ბედოვლათ ქართველს, რომელიც ტიპიური წარმომადგენელია ქართული დაუდევრობისა და უხასიათობისა, ილიასათვის თეორია და პრაქტიკა ერთი იყო, ის თავის რწმენას ცხოვრებაში მედგრად ახორციელებდა.

ილია ჭავჭავაძე ზე-კაცი არ იყო, მაგრამ იგი ზე-ქართველი კი იყო. ასეთ ქართველ ტიპებს ჩვენ ვერ ვპოულობთ ჩვენში; ასეთი ტიპები არ მოიპოვებიან ჩვენს ლიტერატურაშიც, თუ „ოთარაანთ ქვრივს“ არ მივიღებთ მხედველობაში. ილიას მთელი სიცოცხლე წარმოადგენდა იმ დედის სიცოცხლეს, რომელსაც წინ უდევს თავისი ერთად ერთი შვილის ცხედარი.

ლიტერატურა:

1. იმედაშვილი ი. ჩემი ცხოვრების წიგნი. – თბ., 1978. – 440 გვ.
2. მანსვეტაშვილი, ი. მოგონებები, ნახული და გაგონილი. – თბ., 1985. – 184 გვ.
3. თაყაიშვილი, ე. რჩეული ნაშრომები : ტ. 1. – თბ., – 424 გვ.
4. მოგონებები გარდასულ დღეთა : ილია. – თბ., 1987. – 590 გვ.
5. გოგებაშვილი, ი. რჩეული თხზულებანი : ტ. 3. – თბ., 1990. – 480 გვ.
6. ილია თანამედროვეთა მოგონებებში. – თბ., 1987. – 199 გვ.
7. მეუნარგია, ი. ნანახი და განაგონი ილიას ცხოვრებიდან. – თბ., 1987. – 64 გვ.
8. ნაკაშიძე, ნ. მოგონებანი. – თბ., 1946. – 374 გვ.
9. სახოკია, თ. ჩემი საუკუნის ადამიანები. – თბ., 1984. – 246 გვ.
9. გელეიშვილი, პ. ილია ჭავჭავაძე, როგორც პოეტი და პუბლიცისტი. – თბ., 1014. – 198 გვ.

მწერლების საღმრთო მოვალეობა

„ერის სული მწერლობაში ლაპარაკობს, არავის არ აქვს მეტი უფლება ერის სახელით გამოსვლის, ეს მწერლების საღმრთო მოვალეობაა“ – წერდა 1917 წელს 22 წლის ტიცვიან ტაბიძე.

მას მერე ასი წელი გავიდა, მწერლების საღმრთო მოვალეობა, ერის წინამძღოლობის მისია წუთითაც არ დავინწყებიათ ქართველ მწერლებს, რომლებიც უკვე საუკუნეა ერთ ორგანიზაციაში, მწერალთა კავშირში გაერთიანდნენ. წუთითაც არ დავინწყებიათ დიდ წინაპართა შეგონებანი, რომ მწერალი „ცისა და მიწის შუაკაცია“ და „სიმართლის მსახური“, „ღმერთთან მოსაუბრე“, რათა „წარუძღვეს წინა ერსა“, რომ ჭეშმარიტი პოეტი უფალს მაძღვას ასე უნდა სწირავდეს:

მაღლობელი ვარ, დამბადებელო,
ჩემიდან შეჰქმენ ისეთი გუნდა,
როგორიც ამ დღეს საჭირო არის,
სამშობლოს წყლულებს როგორიც უნდა.
ეკლებზე ვწევარ, არაფერს ვამჩნევ,
მაინც ღმერთს ვმადლობ, – ეშმაკს შეჰშურდა.
(ვაჟა-ფშაველა)

ვერ პატიობდნენ ეშმაკის მოციქულნი მწერლებს ერის წინამძღოლობას და ამიტომაც, თუ ვინმეს საქართველოს სიკვდილი სურდა, მწერალს კლავდა, საქართველოს დამონება – მწერალს ათვინიერებდა, საქართველოს გადაჯიშება – ცდილობდა ცრუ ტელე-მწერლების აღზევებას და ჭეშმარიტი სიტყვის დიდოსტატების „ჩარეცხვას“.

ჰო, ბევრჯერ ცა რისხვით შემოტრიალდა ჩვენი ქვეყნის თავზე, კაენის ჩრდილმაც არაერთხელ გადისრიალა, ხანმა უნდობარმა არაერთი მწერალი შეინირა, მაგრამ მართალი სიტყვა ვერ ჩაკლა, ვერ გააფერმკრთალა სიტყვა მწერალი.

როგორც ოთარ ჭილაძე ბრძანებდა:

ადამიანი იყო პროექტი,
ბევრჯერ წაექცა მასაც სხეული
და მხოლოდ სული, დროშად ქცეული,
ვერტიკალურად იდგა ყოველთვის.

დროშად ქცეულ სულზე ქვეყნის ავის მსურველებმა ვერ იქნა და ვერ წაშალეს მწერლის ხელით ამოტვიფრული უნმინდესი სიტყვები: „მამული, ენა, სარწმუნოება“.

ვეჭვობ, საქართველოში და იქნებ მსოფლიოშიც ბევრი ისეთი ორგანიზაცია იყოს, რომელსაც ასეთი საამაყო, დიდი და ტკივილიანი ისტორია აქვს, რომელსაც ამდენი რჩეული წევრი ჰყავდა და ჰყავს დღესაც, რომელმაც ასეთი ფასდაუდებელი ლიტერატურული განძი შესძინა დიდ ქართულ მწერლობას.

თუკი რაიმეს გამო ვარ ამაყი, უპირველესად იმიტომ, რომ ქართველი მწერალი მქვია, მეამაყება, რომ რუსთაველის დამბადებელი წიაღიდან ვართ ჩვენ, ქართველები, რომ ჩემი მცირედი წვლილი მეც შემაქვს მწერალთა დიდ ოჯახში, რომელსაც ასე წელი შეუსრულდა, რომ საუკუნემ, რომელმაც „უხვად მოიტანა სისხლი და ცრემლები“, ყველაზე მტკივნეულად მწერალთა გულზე გადაიარა და წუხდა გული, „ვით სამრეკლო ცის უდაბნოში“, წუხდა და უკვდავების სიტყვებად იქცეოდა.

ნურავინ შეეცდება ამ დიდი ღვანლის გაუფასურებას, ნურავინ უნოდებს ამ სახელოვან ორგანიზაციას „კომუნისტურ გადმონაშთს“. ისინი, ვინც მწერლების სახელის დაკნინებით არიან დაკავებულნი, ადრე ტყვიით, დღეს კი გულგრილობით ვინც კლავს ქართველ მწერალს, მალე თავად გაქრებიან ისტორიის ფურცლებიდან, ქართული მწერლობა კი იყო, არის და იქნება უკვდავების ბინადარი.

*მაყვალა გონაშვილი,
საქართველოს მწერალთა კავშირის თავმჯდომარე*

დაღბა კავშირთა ხანა

XX საუკუნის პირველ მეოთხედში რუსეთის იმპერიის რღვევამ ქართველ ერს დიდი შანსი მისცა გადაედგა გადამწყვეტი ნაბიჯები სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღსადგენად.

საუკუნო ოცნების აღსრულებას ხალხის ერთიანობა ესაჭიროებოდა, მაგრამ ისეთი მოღვაწეები, რომლებსაც ერის წინამძღოლობა შეეძლოთ, იმ დროისათვის აღარ გვყავდა.

ამიტომ საზოგადოებამ დაიწყო ფიქრი ერის კოლექტიური წინამძღოლის გამოსანახავად.

„კავკასიის სამეფისნაცვალის ქართველთა კულტურულ-განმანათლებელ საზოგადოებათა კავშირის“ რწმუნებულთა კრებაზე ექვთიმე თაყაიშვილის სიტყვებით რომ ვთქვათ, დადგა „კავშირთა ხანა“, „არ მოგვეპოვება ისეთი დანესებულება, რომელიც ხელმძღვანელობას უწევდეს ერს“.

ასეთ საპასუხისმგებლო უამს ჩვენმა მწერლებმა ამ მიზნის განხორციელებისთვის გადაწყვიტეს თავიანთი ორგანიზაციის შექმნა.

ერის ასეთი წინამძღოლობის პრეტენზია, არცთუ უსაფუძვლოდ, გამოაცხადა ქართულმა მწერლობამ, რომელიც ქრისტიანულ სარწმუნოებასთან ერთად საუკუნეთა განმავლობაში ქართული იდეის, ქართული საქმის, ქართველთა ერთიანობის უპირველეს შემაკავშირებელ ძალას წარმოადგენდა.

1917 წლის 6 აპრილს, 22 წლის ტიცვიან ტაბიძემ სამშობლოს ბედზე საოცარი ზრუნვა გამოავლინა – გაზეთ „საქართველოში“ გამოქვეყნებულ „ღია ბარათის“ დასაწყისშივე ხაზი გაუსვა ხალხის ერთიანობას:

„მამულიშვილნო და მოქალაქენო!

დღევანდელი დღე და ორივე ეს სიტყვა გვავალებს, სხვა დროს არ გვქონია საშუალება არც შეერთების და არც ხმის ამოღებისთვის“...

არ არსებობს სიტყვა უფრო წმინდა და ძვირფასი, როგორც სიტყვა „სამშობლო“.

დღეს, როდესაც სხვადასხვა პარტიის წარმომადგენლები ერის ნებისყოფას ანელებენ, კერძო ჯგუფური თუ სხვა მოთხოვნათა შერევით, საჭიროა მათ წინ უსწრებდეს ქართველი მწერლების შეერთებული ხმა, რომელშიც ყოველ ჯგუფობაზე მაღლა მდგარი ქართული აზრი გამოითქმება. ბევრია კიდევ სხვა, რაც მოითხოვს შეერთებას და ქართველ მწერალთა ლიგის დაარსებას“.

იმპერიიდან თავის დასახსნელად საჭირო ხალხის ერთიანობა რომ ქართული მწერლობის დიდი საზრუნავი იყო, ეს გრიგოლ რობაქიძის ამ სიტყვებითაც დასტურდება:

„ვინც ცოცხლობს „საქართველოს იდეით“ მას მარად მისი მთელი ღონა უნდა ახსოვდეს: მხოლოდ მაშინ გამობრუნდება თანდათან მისი ჯანმრთელობა“.

აი, რისთვის შეიქმნა ის მწერალთა კავშირი, დღეს რომ ზოგიერთნი კომუნისტურ გადმონაშთს უწოდებენ.

სულ მალე, შექმნილი ქართველ მწერალთა შემოქმედებითი ორგანიზაციის დამფუძნებელი ყრილობის მოსამზადებელი კომისიის (თავმჯდომარე – კოტე მაყაშვილი, მდივანი – კონსტანტინე აბაშიშვილი-გამსახურდია, წევრები: შალვა დადიანი, პაოლო იაშვილი, ვარლამ რუხაძე, ლეო ქიაჩელი) მუშაობის ჩატარების შემდეგ, 8-15 ოქტომბერს ქართველ მწერალთა პირველმა ყრილობამ შექმნა ევროპაში ერთ-ერთი უძველესი „ქართველ მწერალთა კავშირი“.

ამ კავშირში ერისთვის გაერთიანების მაგალითის მისაცემად ცისფერყანწელები გაერთიანდნენ აკადემიურ მწერლებთან, რომლებსაც ისინი წმინდა ესთეტიკური თვალსაზრისით უპირისპირდებოდნენ და უკიუიანებდნენ: თქვენ პოეზია საქართველოს ბედზე მოთქმა-ტირილამდე დაიყვანეთ, პოეზიის ხარისხი კი ძალზე დააქვეითეთ.

კოტე მაყაშვილმა ყრილობის გახსნისას წარმოთქმულ სიტყვაში სწორედ ხალხის ერთიანობას გაუსვა ხაზი:

„ვერიდნეთ დანაწილების, დაქსაქსვის შხამსო“.

ყრილობამ ფარული კენჭისყრით შექმნა პირველი 11-კაციანი საბჭო: კონსტანტინე განსახურდია, სამსონ დადიანი, შალვა დადიანი, პაოლო იაშვილი, პავლე ინგოროყვა, დავით ლიხელი-სულიაშვილი, კოტე მაყაშვილი, აკაკი პაპავა, გრიგოლ რობაქიძე, ტიცციან ტაბიძე, ლეო ქიაჩელი.

საბჭომ „ქართველ მწერალთა კავშირის“ პირველ თავმჯდომარედ აირჩია პოეტი კოტე მაყაშვილი, მისი მოადგილეობა კი არგუნეს შალვა დადიანს.

ორიოდე სიტყვა ახლად შექმნილი მწერალთა კავშირის პირველი წლების ყველაზე მნიშვნელოვანი საქმიანობიდან:

1919 წელს „ქართველ მწერალთა კავშირმა“ ქალაქის გამგეობისგან მიიღო არტისტული საზოგადოების (დღევანდელი რუსთაველის) თეატრის ქვედა საგარდერობოში განთავსებული რესტორანი „ანონა“, მოაწყო იქ კაფე და კლუბი „ქიმერიონი“.

ქართველ მწერალთა მეორე ყრილობაზე, რომელიც 1920 წლის 4 აპრილს გაიხსნა „ქიმერიონში“, ტიცციან ტაბიძის წინადადებით დაწესდა „პოეზიის დღე“.

გადაწყვიტეს: ყოველი წლის 7 მაისს აღენიშნათ მსოფლიოში პირველად შემოღებული ეს დღესასწაული („მე არ ვიცი კიდევ სხვა ქვეყანა, სადაც არჩეულია პოეზიის ზეიმისთვის განკუთვნილი დღე“ – პაოლო იაშვილი) და გამოეცათ ამავე სახელწოდების ერთდროული გაზეთი.

პოეზიის დღესასწაული იმთავითვე იმართებოდა მთელ საქართველოში (თბილისი, ქუთაისი, ბათუმი, ზუგდიდი, თელავი...).

დომიტრი არაყიშვილმა გალაკტიონ ტაბიძის სიტყვებზე შექმნა „პოეზიის ჰიმნი“.

შემდეგ კომუნისტური ხელისუფლებისა და მისი დამქაში პროლეტარული მწერლების წყალობით ზეიმიც შეწყდა და გაზეითის გამოცემაც.

დამოუკიდებლობის მოპოვებით გამოწვეულ აღფრთოვანებასთან ერთად ქართული მწერლობა თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის დაკარგვის შიშსაც იმთავითვე გამოხატავდა.

„დღესაც შეშფოთებულია საქართველოს სული. მსოფლიოს ძალთა შეჯახებაში საქართველოს არ ეშინია ღირსეული წილი დაიდოს. მხოლოდ მას ეშინიან – პატარა წმიდა სანთელივით სხვის ხატს არ შეადნეს“ („სოციალ-ფედერალისტი“, 1919 წ., ლევან მეტრეველი).

ახალგაზრდა გიორგი ლეონიძემ კარგად განჭვრიტა რა უბედურება მოჰქონდა ჩრდილოეთიდან მომავალ ახალ იდეოლოგიას:

„ინტერნაციონალი კულტურა მძვინვარე ვეშაპივით მოექანება, მას დამოუკიდებელი კულტურა აბრაზებს, ნაცია – ალფა და ომეგა კულტურის – უარყოფილია“ („ნაციონალისტი“, 1920 წ.).

მაგრამ მაშინ ბევრმა, უპირველეს ყოვლისა კი სოციალ-დემოკრატთა უნიათო ხელისუფლებამ არ შეისმინა მწერალთა და საზოგადოების სხვა საუკეთესო წარმომადგენელთა გაფრთხილებანი... შედეგად საქართველო გასაბჭოვდა...

ეროვნულ ღირებულებათა ჭეშმარიტ დამცველ მწერალთა კავშირს კოტე მაცაშვილი ღირსეულად ხელმძღვანელობდა 1926 წლამდე.

როინ მატრეველი

მარია

ლორთქიფანიძე

95

გამოჩენილ ქართველ მეცნიერსა და პედაგოგს, ცნობილ საზოგადო მოღვაწეს, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორს, პროფესორს, მეცნიერების დამსახურებულ მოღვაწეს, აკადემიკოს მარია მლორთქიფანიძეს 95 წელი შეუსრულდა.

მარია მლორთქიფანიძე ქართველ ისტორიკოსთა იმ სკოლის წარმომადგენელია, რომელსაც საფუძველი დაუდო დიდმა ივანე ჯავახიშვილმა.

მარია მლორთქიფანიძის კალამს ეკუთვნის 200-ზე მეტი ნაშრომი, მათ შორისაა რამდენიმე მონოგრაფია, სამეცნიერო სტატიები. გარდა ამისა, მრავალი საენციკლოპედიო თუ საგაზეთო სტატია. ამ ნაშრომებმა მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს ქართული მედიევისტიკის განვითარებაში, შუქი მოჰფინეს ბევრ, მანამდე გადაუჭრელ პრობლემას. ამავე დროს ის გულმხურვალედ და შემართებით ეხმარება საზოგადოებრივი ცხოვრების საჭირო როტო საკითხებს, პირნათლად იხდის მეცნიერ-პატრიოტის ვალს სამშობლო ქვეყნის წინაშე.

მარიამ ლორთქიფანიძე მაღალი ღირსებით გამოჩენილი ოჯახის შვილია. მისი მამა – დავით ლორთქიფანიძე ევროპულ ტრადიციებზე აღზრდილი ინტელიგენტი იყო. მისი მაღალი განათლება და კულტურა, ცხადია, ოჯახსაც კარგად ეტყობოდა. დედა – ულამაზესი ქალბატონი, ფრიად განათლებული ნინო მიქელაძე გენერლის ქალიშვილი იყო. მშობლებმა დიდი კვალი დაამჩნიეს ქალბატონ მარიკას აღზრდას. იგი სიამოვნებით იგონებს მშობლებისა და ბებუის (ბებია მართა თავდგირიძის ქალი იყო) დიდ მცდელობას, გაეღვიძებინათ ბავშვებში (ქალბატონ მარიკას ძმა გამოჩენილი ქართველი ხელოვანი იყო) დედაენისა და ქართული ლიტერატურის ღრმა სიყვარული. მარიამ ლორთქიფანიძე აღტაცებით ლაპარაკობს ბებია მართაზე (დაბადებულია 28 აგვისტოს, ქალბატონ მარიკას სახელი მის პატივსაცემად დაერქვა), რომელიც ხშირად „ვეფხისტყაოსანს“ უკითხავდა; ბებუის ემოციურ ინტონაციებს თავისებური მუსიკა ჰქონდა. მუსიკის სიყვარულიც მარიამ ლორთქიფანიძის თანმდევა მთელი ცხოვრების მანძილზე. მარიამ ლორთქიფანიძის მუსიკის სიყვარული ოჯახური გარემოთიც იყო განსაზღვრულ-განპირობებული. გამოჩენილი ქართველი დირიჟორი ევგენი მიქელაძე მარიკას დედის, ნინო მიქელაძის მკვიდრი ბიძაშვილი იყო. ცხადია, დიდი მუსიკოსის გავლენა მის ახლობლებზეც შესამჩნევი იყო.

მარიამ ლორთქიფანიძემ 1939 წელს წარჩინებით – ოქროს მედალზე დაამთავრა თბილისის 25-ე საშუალო სკოლა. იგი სკოლაში გამოჩენილი მოსწავლე იყო. გატაცებული ყოფილა ხელოვნებით და ამ დარგის ღრმად შესწავლა დაისახა მიზნად.

სკოლის დამთავრების შემდეგ მარიამ ლორთქიფანიძემ და მისმა ბევრმა თანაკლასელმა (მათ შორის, მისმა მეგობარმა აკადემიკოსმა ოთარ ჯაფარიძემ), თბილისის უნივერსიტეტს მიაშურეს. აღმა-მატერმა თავისი გავლენა იქონია მომავალ მეცნიერზე, ნაყოფიერად მიმდინარეობდა მისი სწავლა. იგი წარმატებული სტუდენტი იყო და 1943 წელს, ისტორია-ფილოსოფიის ფაკულტეტის დამთავრების შემდეგ, იმავე წელს ჩაირიცხა ასპირანტურაში საქართველოს ისტორიის სპეციალობით. მისი ხელმძღვანელი აკადემიკოსი სიმონ ჯანაშია იყო. იგი წყაროთმცოდნეობასა და ისტორიოგრაფიაში ამეცადინებდა მომავალ მეცნიერს. საერთოდ მასწავლებელმა შეგირდზე დიდი კვალი დატოვა. ამას არაერთგზის აღნიშნავს თავად მარიამ ლორთქიფანიძე. ბოლო სამეცნიერო ნაშრომი, რომელსაც სიმონ ჯანაშიამ გზა დაულოცა, მარიამ ლორთქიფანიძის საკანდიდატო დისერტაცია იყო (ს.ჯანაშია 1947

წელს გარდაიცვალა). მარიამ ლორთქიფანიძე არაბულს და არაბული სამყაროს კულტურას სწავლობდა აკადემიკოს გიორგი ნერეთელთან, ძველ ქართულსა და სომხურს პროფესორი ილია აბულაძე უკითხავდა.

1947 წელს მარიამ ლორთქიფანიძემ მუშაობა დაიწყო ივ.ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტში, რომელსაც იმხანად აკადემიკოსი ნიკო ბერძენიშვილი ხელმძღვანელობდა. მარიამ ლორთქიფანიძემ არსებული ქართული, სომხური და არაბული წყაროების საფუძველზე მონოგრაფიულად შეისწავლა თბილისის საამიროს ისტორია. საკმაოდ მკვეთრად გამოიკვეთა საქართველოსა და სახალიფოს ურთიერთობისა და საქართველოში არაბთა მფლობელობის ისტორიის საკითხები. აღნიშნული მუშაობის შედეგი იყო მარიამ ლორთქიფანიძის გამოკვლევები ჰაბიბ იბნ მასლამას „დაცვის სიგელი“ (თარგმანი და გამოკვლევა, 1951 წ.), „თბილისის საამიროს ისტორია“, „ქართველი და სომეხი ხალხების ბრძოლა არაბ დამპყრობელთა წინააღმდეგ“ და სხვ.

1948 წელს მარიამ ლორთქიფანიძემ წარმატებით დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე – „თბილისის საამირო“. იმავე წელს მიიწვიეს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში საქართველოს ისტორიის კათედრაზე დოცენტის თანამდებობაზე.

მარიამ ლორთქიფანიძე ფართო დიაპაზონის მეცნიერია. იგი იკვლევს საქართველოს შუა საუკუნეების სოციალურ-ეკონომიკური, პოლიტიკური, სახელმწიფო წყობილების და კულტურის ისტორიის საკითხებს. აგრეთვე დიდ ადგილს უთმობს ქართულ წყაროთმცოდნეობასა და ისტორიოგრაფიას. მარიამ ლორთქიფანიძის მონოგრაფიაში – „ქართლი V საუკუნისმეორენახევარში“ (1979 წ.) განხილულია ვახტანგ გორგასლის მოღვაწეობა და ადრეფეოდალური საზოგადოების ჩამოყალიბების საკითხები; ხაზგასმულია დიდი მეფის საეკლესიო საქმიანობა. მეცნიერის კვლევა-ძიების შედეგების ერთი ნაწილი თავმოყრილია ფუნდამენტურ გამოკვლევაში „საქართველოს პოლიტიკური გაერთიანება“. ნაშრომში ერთიანი საქართველოს ფეოდალური მონარქიის შექმნა განხილულია მახლობელ აღმოსავლეთში მიმდინარე ისტორიულ მოვლენებთან კავშირში, რამაც დააჩქარა ეროვნული ძალების კონსოლიდაციის პროცესი და ეროვნული თვითშეგნების ზრდა; შესწავლილია ქვეყნის გაერთიანების სოციალურ-ეკონომიკური საფუძვლები, ქართული ეკლესიის როლი საქართველოს გაერთიანებისათვის ბრძოლაში.

დადგენილია, რომ საქართველოს ცენტრალურ რეგიონებში არაბთა შედარებით მყარი ხელისუფლების არსებობის პირობებში დამპყრობელთა წინააღმდეგ ბრძოლა პერიფერიებში დაიწყო, ჩამოყალიბდა ახალი სამეფო-სამთავროები, კახეთის, საქორეთის, პისკოპოსო, აფხაზთა სამეფო, ქართველთა (ტაო-კლარჯეთის) საკურაპალატო, ჰერეთის სამთავრო და ქართული ქვეყნების გაერთიანების პროცესი სწორედ ამ სამეფო-სამთავროების ჩამოყალიბებით დაიწყო. ეს მონოგრაფია ავტორის სადოქტორო დისერტაციას წარმოადგენდა. დაცვა შედგა 1963 წელს. იგი მალე თბილისის უნივერსიტეტის პროფესორად აირჩიეს. 1972 წელს მარიამ ლორთქიფანიძე საქართველოს ისტორიის კათედრის გამგე გახდა.

მარიამ ლორთქიფანიძის მონოგრაფიაში - „საქართველო XI-XIII საუკუნეებში“, რომელიც რუსულ ენაზე გამოიცა 1974 წელს, ნაჩვენებია ისტორიული საფუძვლები, რომელთაც განაპირობებს საქართველოს ძლიერი ქრისტიანული სახელმწიფოს შექმნა, წარმოჩენილია საქართველოს ავანგარდული როლი იმდროინდელ კავკასიაში, მოცემულია XI-XIII საუკუნეების საქართველოს პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული ისტორიის ნათელი სურათი. ამ ნაშრომისათვის მეცნიერს მიენიჭა ივ.ჯავახიშვილის სახელობის პრემია. 1987 წელს ინგლისურ ენაზე გამოიცა მარიამ ლორთქიფანიძის „XI-XII საუკუნეების საქართველოს ისტორია“. 1966 წელს, რუსთაველის რვაასწლოვანი იუბილეს დროს, გამოცემული „რუსთაველის ეპოქა“ (ქართულ და რუსულ ენებზე) პოპულარულად წარმოაჩინს საკითხთა იგივე წრეს, აღწერს „ოქროს ხანას“ საქართველოში.

მარიამ ლორთქიფანიძემ მნიშვნელოვანი ამაგი დასდო „საქართველოს ისტორიის ნარკვევების“ რვატომეულის შექმნას. იგი აქტიურად მონაწილეობდა „ნარკვევების“ II და III ტომების მომზადებაში. თანაავტორია სწორედ ამ ტომებში გამოქვეყნებული საკითხებისა. მის მიერ გამოქვეყნებულია IX-XII საუკუნეების საქართველოს ისტორიის ძირითადი საკითხები. რვატომეულმა მნიშვნელოვანი ადგილი დაიკავა ქართულ ისტორიოგრაფიაში. ავტორთა კოლექტივი, მათ შორის, მარიამ ლორთქიფანიძე 1980 წელს სახელმწიფო პრემიით დააჯილდოვეს.

მარიამ ლორთქიფანიძემ თავის შემოქმედებაში მნიშვნელოვანი ადგილი დაუთმო საქართველოს გლეხობის ისტორიის კვლევას. აქვე გააშუქა აზნაურთა ფენის წარმოქმნა-ჩამოყალიბების პრობლემებიც. მეცნიერის ნაშრომები: „ძირითადი საზოგადოებრივი კლასები IX-X საუკუნეების საქართველოში“, „ბატონყმობის გამარ-

ჯვეების საკითხისათვის“, „საქართველოს გლეხობის ეკონომიკური მდგომარეობა VI-XIII საუკუნეების საქართველოში“ (კოლექტიური ნაშრომის ერთი ნაწილია) და სხვა. მნიშვნელოვან დებულებებსა და დასკვნებს შეიცავს საქართველოს გლეხობის ეკონომიკური და სოციალური მდგომარეობის, აზნაურთა სტატუსისა და მათ მიერ მიწების ფლობის შესახებ. განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო ერთიანი ქართული ფეოდალური მონარქიის პირველი მეფის ბაგრატ III-ის ცხოვრებასა და მოღვაწეობას წიგნში „ბაგრატ III“.

მარიამ ლორთქიფანიძემ განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია „ბაგრატ III-ის სამართალს“ და, აქედან გამომდინარე, ფასეული დასკვნები გააკეთა ბატონყმობის გამარჯვების თარიღთან დაკავშირებით. დაადასტურა, რომ IX საუკუნისათვის გლეხობა ჩამოყალიბებულია როგორც ერთიანი სოციალური ფენა და მიწაზეა მიმაგრებული. ასევე დამთავრებულია ამ დროისათვის აზნაურების ერთიან ფენად ჩამოყალიბების პროცესი. უკვე არსებობენ „დიდებული აზნაურები“. მარიამ ლორთქიფანიძემ თვალი გადადევნა მიწის საკუთრების ისეთი ფორმების არსებობას და მის ევოლუციას, როგორცაა „აგარა“ („აგარაკი“) და გამოთქვა თვალსაზრისი, რომ „ქართულმა „აგარაკმა“ განვითარების ისეთივე გზა განვლო, როგორც ევროპულმა „ალოდმა.“ გამორჩეულად საინტერესოა მარიამ ლორთქიფანიძის ნაშრომი „ქალაქის მოხელეთა საკითხისათვის ფეოდალურ საქართველოში (არაბული სახელწოდების მოხელენი)“. მეცნიერი ასკვნის, რომ ქართულ ქალაქებში არაბული სახელწოდების სამოხელეო ინსტიტუტები (ამირა, შურტა, მუჰთასიბი) განსხვავდებიან თავისი არსით სახალიფოს ქალაქებში მოღვაწე იმავე სახელწოდების მოხელეებისაგან. ეს კი აიხსნება მათზე ქართული სინამდვილის გავლენით. საგულისხმოა, რომ საქართველოს სახელმწიფო მონარქიის უმნიშვნელოვანესი მოხელე „ვაზირი“, მარიამ ლორთქიფანიძემ დაუკავშირა ქართულ ნიადაგზე აღმოცენებულ „უხუცესთა“ ინსტიტუტსა და საინტერესო დასკვნები მოგვცა მის შესახებ.

მეცნიერმა თავის შემოქმედებაში გარკვეული ადგილი დაუთმო ქართული ისტორიული აზროვნების საკითხებს. მის მონოგრაფიაში „ადრეფეოდალური ხანის საისტორიო მწერლობა“ ქართული საისტორიო აზროვნების განვითარების დონის წარმოსაჩენად დეტალურად განიხილა ჰაგიოგრაფიული მწერლობა. ყურადღება დაუთმო სამოქალაქო საისტორიო მწერლობას და მისი წარმოშობის პრობლემას. ეს საკითხი სრულიად მართებულად წინაქრისტიანული ხანის ისტორიულ აზროვნებასთან დააკავშირა. საინ-

ტერესო ისტორიოგრაფიული ნაშრომია „ადრეფეოდალური ხანის ისტორიის ზოგიერთი საკითხი ქართულ საბჭოურ ისტორიოგრაფიაში“.

თავის შრომებში: გიორგი მთაწმინდელის „იოანესა და ექვთიმეს ცხოვრება“ და გიორგი მცირეს „გიორგი მთაწმინდელის“ ცხოვრება“, როგორც საისტორიო წყარო“ (1984 წ.) და სხვ. მარიამ ლორთქიფანიძემ საგანგებოდ განიხილა ქართული სამოქალაქო საისტორიო მწერლობის წარმოშობის საკითხი, მართებულად დაუკავშირა ის წინაქრისტიანული ხანის ქართულ საისტორიო აზროვნებას და აღნიშნა, რომ „მოქცევა ქართლისაჲ“-ს ე.წ. „ქრონიკა“ არის ჩვენამდე მოღწეული უძველესი სამოქალაქო საისტორიო თხზულება. ამასთანავე აღნიშნა, რომ ქართული ჰაგიოგრაფიული ნაწარმოებები არის როგორც მხატვრული, ისევე საისტორიო ჟანრის თხზულებები.

მარიამ ლორთქიფანიძემ დიდი ამაგი დასდო ქართული საისტორიო წყაროების რუსულად თარგმნას. მეცნიერმა თარგმნა და რუსულად გამოსცა „ქართლის ცხოვრების“ თხზულებები: „მატიანე ქართლისა“ და სუმბატ დავითის ძის „ცხოვრება და უწყება ბაგრატიონთა“. აღნიშნული გამოცემებისათვის მარიამ ლორთქიფანიძეს ნიკოლოზ ბერძენიშვილის სახელობის პრემია მიენიჭა. მის მიერ დამუშავებული ეს თხზულებები გათვალისწინებულ იქნა 2008 წელს გამოცემულ „ქართლის ცხოვრებაში“. რუსული თარგმანები კი იმავე წელს გამოცემული „ქართლის ცხოვრების“ რუსულ ვარიანტში შევიდა. „ქართლის ცხოვრების“ ახალ გამოცემაში განეული შრომისათვის მარიამ ლორთქიფანიძეს მიენიჭა ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სააკადემიო პრემია (სხვა ავტორებთან ერთად). დიდი ამაგი დასდო ქართლის ცხოვრების შესწავლას (იხ. „რა არის ქართლის ცხოვრება“. - თბ., 1989 წ.).

მარიამ ლორთქიფანიძემ მონაწილეობა მიიღო აფხაზეთის ისტორიის ნარკვევების შექმნაში. იყო პირველი ტომის ავტორი (სხვა მეცნიერებთან ერთად), კერძოდ, მან დაწერა აფხაზეთის ადრეფეოდალური ხანის ისტორიის მონაკვეთი (1960 წ.). ეს გარკვეული წვლილი იყო აფხაზეთის ხალხის ისტორიის შესწავლის საქმეში.

ნაშრომში „აფხაზები და აფხაზეთი“ (ქართულ, რუსულ, ინგლისურ ენებზე) მარიამ ლორთქიფანიძეს განხილული აქვს აფხაზეთის ისტორია და მისი ადგილი საქართველოს სახელმწიფოებრივ ცხოვრებაში, ცნების „აფხაზების“ და „აფხაზეთის“ მნიშვნელობა, ამ ტერმინის შინაარსის ცვლა სხვადასხვა ეპოქაში. დასაბუთებულია, რომ აფხაზეთი ყოველთვის საქართველოს განუყოფელი ნაწილი იყო.

მარიამ ლორთქიფანიძე არის „ქართული დიპლომატიის ისტორიის ნარკვევების“ I ტომის (1998 წ.) თანაავტორი.

მარიამ ლორთქიფანიძემ საგანგებოდ შეისწავლა და რამდენიმე ნაშრომი მიუძღვნა ქართველი და სომეხი ხალხების ურთიერთობასა და მათ ერთობლივ ბრძოლას უცხო დამპყრობთა წინააღმდეგ, ქართული და სომხური ეკლესიების ურთიერთობას. მეცნიერმა გარკვეული ადგილი დაუთმო საქართველოსა და ბიზანტიის ურთიერთობების შესწავლას. ერთ-ერთ ნაშრომში წარმოადგინა ბიზანტიურ-ქართული კულტურული ურთიერთობების პერიოდიზაცია. მარიამ ლორთქიფანიძემ მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა თბილისის ისტორიის შესწავლაში. გამოიკვლია თბილისის წარმოქმნისა და პოლიტიკურ-კულტურული, სოციალური ისტორიის, სამოხელეო წყობილების, ქალაქის ისტორიული გეოგრაფიის, ქალაქის განაშენიანების საკითხები ნაშრომებში: „თბილისი IV-X საუკუნეებში“ (წიგნში „თბილისის ისტორია“, I, 1990 წ.); „თბილისი“ (IV-XII ს.ს.-ის დასაწყისი) რუსულ ენაზე (1991 წ.), „ძველი თბილისის ისტორიული გეოგრაფიიდან (სოლდებილი)“, 1954 წ., „ქალაქის მოხელეთა საკითხისათვის ფეოდალურ საქართველოში“ (1954 წ.) და სხვ.

მარიამ ლორთქიფანიძე აქტიურად იცავს ჩვენი ქვეყნის ისტორიას მეცნიერულ გამყალბებელთაგან. მან საგანგებო წერილში, რომელიც 1968 წელს რუსულ ენაზე გამოქვეყნდა (მაცნე, №4), ამხილა სომეხი მეცნიერის პ.მურადიანის თვალსაზრისის უსაფუძვლობა მცხეთის ჯვრის ამშენებლად სომეხი ხუროთმოძღვრის გამოცხადების შესახებ, აგრეთვე, გაილაშქრა (შოთა მესხიასთან ერთად) ვერმიშევის რომანის „ამირსპასალარის“ წინააღმდეგ. რეცენზია („მრუდე სარკეში“) გამოქვეყნდა გაზეთ „კომუნისტში“ (1969 წ., № 10). დაბეჭდა რეცენზია რ.ვახიტოვის წერილზე (რ.ვახიტოვი – ბაშკირეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოცენტი, ისტორიის მეცნიერებათა კათედრა, Литературная газета, 2008 წ., 6-11 ნოემბერი, თანაავტორი გ. ოთხმეზური – „შეუგნებელი არაკომპეტენტურობა თუ შეგნებული სიყალბე), გაზ. „საქართველოს რესპუბლიკა“, 2009 წ., 27, 28, 29, 30 იანვარი.

მან ერთ-ერთმა პირველმა აღიმაღლა ხმა უნივერსიტეტში ლექციების ნაწილის რუსულად წაკითხვის მოთხოვნის წინააღმდეგ. იგი შემდეგ მხარში ედგა იმ სტუდენტებს, ვინც ქართული ენის სტატუსის დასაცავად გამოდიოდნენ.

მარიამ ლორთქიფანიძე ორჯერ წარსდგა მოსკოვში ქართულ დელეგაციასთან ერთად საკავშირო განათლების სამინისტროს მიერ შემუშავებული პროგრამის წინააღმდეგ, რომელიც მოითხოვ-

და ეროვნული ისტორიების არა ცალკე, არამედ სსრკ-ს (ფაქტობრივად, რუსეთის ისტორიასთან) შერწყმით სწავლებას. სომხების, ბალტიისპირელებისა და ქართველების კატეგორიულმა პოზიციამ ჩაშალა რუსიფიკატორთა ეს ერთ-ერთი გამოხდომა ეროვნული ისტორიების დამოუკიდებლად სწავლების წინააღმდეგ.

მნიშვნელოვანია ქალბატონი მარიამის ღვაწლი ახალგაზრდა მეცნიერთა აღზრდაში. მისი ხელმძღვანელობით გაიარა საასპირანტო კურსი და დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია არაერთმა ახალგაზრდა მკვლევარმა. მისი, როგორც ოფიციალური ოპონენტის ხელში სამ ათეულზე მეტმა საკანდიდატო თუ სადოქტორო დისერტაციამ გაიარა. იგი აქტიურ სალექციო მოღვაწეობას ეწეოდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. 1948 წლიდან მარიამ ლორთქიფანიძე კითხულობდა საქართველოს ისტორიის ზოგად კურსს, მახლობელი აღმოსავლეთის შუა საუკუნეების, სახალიფოს ისტორიის, ქართული წყაროთმცოდნეობისა და ისტორიოგრაფიის კურსებს ისტორიის, ფილოლოგიის, აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტებზე.

მარიამ ლორთქიფანიძე თანაავტორია საქართველოს ისტორიის საშუალო სკოლის VIII-IX კლასების სახელმძღვანელოსი, რომლის სამი შევსებულ-გადამუშავებელი გამოცემა გამოვიდა რუსულ, სომხურ, აზერბაიჯანულ ენებზე. ამასთანავე, თანაავტორი იყო VII და X კლასების საშუალო სკოლის სახელმძღვანელოებისა. მისი თანაავტორობითა და რედაქციით გამოიცა საქართველოს ისტორიის სახელმძღვანელო უნივერსიტეტის სტუდენტებისათვის (2006 წ.). არის საქართველოს ისტორიის ოთხტომეულის მთავარი რედაქტორი და II ტომის გარკვეული ნაწილის ავტორი.

მისი შრომები გამოქვეყნებულია ქართულ, რუსულ, ინგლისურ, გერმანულ, ფრანგულ ენებზე.

წლების მანძილზე ის თავმჯდომარეობდა უნივერსიტეტის ისტორიის ფაკულტეტის სამეცნიერო ხარისხების (საქართველოს ისტორიასა და წყაროთმცოდნეობა-ისტორიოგრაფიაში) მიმნიჭებელ საბჭოს.

დიდ დროსა და ენერგიას უთმობდა ქალბატონი მარიამი საქართველოს ისტორიის პოპულარიზაციას. მისი საუნივერსიტეტო და საჯარო ლექციები (საქართველოში, მოსკოვში, ლენინგრადში, ყოფილი საბჭოთა კავშირის სხვა ქალაქებში, უცხოეთში) გამოირჩეოდა სიღრმითა და დახვეწილობით. მისი სატელევიზიო გამოსვლები ხელს უწყობდა ახალგაზრდობას, ფართო საზოგადოებას, ჩვენი ქვეყნის წარსულის აღქმაში.

სასულიერო აკადემიაში იგი ლექციებს კითხულობდა საღვთისმეტყველო ფაკულტეტზე.

ამერიკის ბიოგრაფიის ინსტიტუტმა (ABI) მარიამ ლორთქიფანიძე 1997 წლის გამოჩენილ ადამიანად გამოაცხადა. მან აშშ-დან მიიღო ამ აღიარების დამადასტურებელი მედალი. XX საუკუნის გამოჩენილ ქალად გამოაცხადა ქალბატონი მარიამი კემბრიჯის ინტერნაციონალური ბიოგრაფიის ცენტრმაც.

მარიამ ლორთქიფანიძე უაღრესად კეთილსინდისიერი და აუჩქარებელია საისტორიო მასალების მოძიებასა და მომთხოვნი საკუთარი თავის მიმართ. ასევე მკაცრი და მომთხოვნი, მაგრამ, ამავე დროს, ყურადღებიანი და მზრუნველი მოწაფეების, სტუდენტების მიმართ. ამიტომაც სარგებლობს იგი ასეთი სიყვარულითა და პოპულარობით. და კიდევ ერთი თვისება, ის ყოველთვის დიდი პატივისცემითა და მაღლიერებით იხსენებს თავის მასწავლებლებს.

მარიამ ლორთქიფანიძე აქტიურად მონაწილეობს სამეცნიერო ცხოვრებაში. იგი არაერთგზის მონაწილეობდა ისტორიკოსთა რესპუბლიკურ, საკავშირო და საერთაშორისო სიმპოზიუმებსა და კონგრესებში (მოსკოვი, ვენა, ბუქარესტი, სან-ფრანცისკო, ათენი და სხვ.).

მარიამ ლორთქიფანიძის თაოსნობით საქართველოს ისტორიის კათედრასთან დაარსდა სოფლების ისტორიის შემსწავლელი ლაბორატორია, რომელსაც იგი ხელმძღვანელობდა. შეისწავლებოდა საქართველოს სოფლების ისტორია. ამ საქმეში სტუდენტებიც იყვნენ ჩაბმული. გამოიცა საქართველოს სოფლების ისტორიის რამდენიმე ნაკვეთი.

1975 წელს მარიამ ლორთქიფანიძეს საქართველოს სსრ მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწის წოდება მიენიჭა. 1983 წელს იგი აირჩიეს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტად, 1993 წელს – ნამდვილ წევრად. ქალბატონი მარიამი წლების მანძილზე იყო თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიის ფაკულტეტის „შრომების“ მთავარი რედაქტორი, ასევე რედაქტორია (საქართველოს მხრიდან) თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და გერმანიის სამი უნივერსიტეტის (იენი, საარბრიუკენი, კონსტანცა) ერთობლივი გერმანულენოვანი კავკასიოლოგიურ-ქართველოლოგიური სამეცნიერო ორგანოსი „გეორგიკა“.

მარიამ ლორთქიფანიძე არჩეულია თბილისის საპატიო მოქალაქედ.

განსაკუთრებულად უნდა გამოვყოთ მარიამ ლორთქიფანიძის დაჯილდოება ქართული მართლმადიდებელი სამოციქულო ეკლესიის უმაღლესი ჯილდოთი – წმინდა გიორგის ოქროს ორდენით. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა, მცხეთა-თბილისის მთავარეპისკოპოსმა, ბიჭვინთისა და ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტმა, უწმიდესმა და უნეტარესმა ილია II-მ საზეიმო ვითარებაში გადასცა მეცნიერს ეს ჯილდო, თბილად დალოცა და საქართველოს დედა უწოდა.

მარიამ ლორთქიფანიძე ბედნიერია თავისი ძმით – გიგა ლორთქიფანიძით. გამოჩენილმა ქართველმა ხელოვანმა, თეატრისა და კინოს რეჟისორმა, დაუღლეელმა საზოგადო მოღვაწემ, ქვეყნის ბედზე მაფიქრალმა და სამშობლოზე დამაშვრალმა გიგა ლორთქიფანიძემ წარუშლელი კვალი გაავლო ქართულ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. და-ძმა არა მხოლოდ ერთმანეთის მოყვარული იყვნენ, არამედ მტკიცედ გამოხატავდნენ თავიანთ ეროვნულ პოზიციას.

ქალბატონი მარიამი კვლავ თავგამოდებით ემსახურება თავის საყვარელ საქმეს – ქართულ საისტორიო მეცნიერებას, საყვარელ უნივერსიტეტს, მეცნიერებათა აკადემიას, სათაყვანო სამშობლოს.

ასეთია ქალბატონი მარიამი – მეცნიერი და მასწავლებელი, საზოგადო მოღვაწე, ერთგული მეგობარი, ბრწყინვალე ქართველი ქალი. ქალბატონი მარიამი დიდი ოჯახის დედაა – ჰყავს სამი შვილი, შვიდი შვილიშვილი, რვა შვილთაშვილი.

ვუსურვოთ ამაგდარ მეცნიერსა და დაუღლეელ საზოგადო მოღვაწეს მარიამ ლორთქიფანიძეს ჯანმრთელობა და მრავალჟამიერი სიცოცხლე.

ნათია სიხარულიძე

გალაკტიონ ტაბიძის ახალი აკადემიური გამოცემა

შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტმა 2014 წელს დაიწყო მუშაობა გალაკტიონ ტაბიძის ახალი აკადემიური თხუთმეტომეულის მოსამზადებლად. დღეისათვის გამოცემულია მისი I – V ტომები, რაც პროექტის შემოქმედების თითქმის სამ ათეულ წელს მოიცავს (1908 – 1936). ეს უმნიშვნელოვანესი პროექტი ხორციელდება „გალაკტიონის კვლევის ცენტრის ბაზაზე“ შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მხარდაჭერით.

პროექტის ხელმძღვანელია ცნობილი გალაკტიონოლოგი თეიმურაზ დოიაშვილი, ტომების რედაქტორები არიან თვალსაჩინო ლიტერატორები: ირმა რატიანი, როსტომ ჩხეიძე, ემზარ კვიციანიშვილი, ლევან ბრეგაძე.

გალაკტიონის ახალი აკადემიური გამოცემის პირველი ხუთი ტომი გამოქვეყნებისთანავე მოექცა საზოგადოების ყურადღების ცენტრში: მოენყო პრეზენტაციები რამდენიმე უნივერსიტეტში და ერთსულღვნად აღინიშნა ამ გამოცემის დიდი მნიშვნელობა თანამედროვე კულტურულ ცხოვრებაში.

გთავაზობთ ფრაგმენტებს გალაკტიონის ახალი აკადემიური გამოცემის პირველ ტომში დაბეჭდილი თეიმურაზ დოიაშვილის შესავალი წერილიდან, სადაც საუბარია გ. ტაბიძის ახალი აკადემიური ტომეულის მნიშვნელობაზე, კონცეფციასა და იმ სიახლეებზე, რომელთაც ეს გამოცემა გვპირდება: გალაკტიონ ტაბიძე ღირსეული წევრია იმ მეგავარსკვლავური შვიდეულისა, რომელიც მარადისობის ნათელს ჰფენს მრავალსაუკუნოვან ქართულ პოეზიას. XX საუკუნის დასაწყისში მან, როგორც ნოვატორმა და დიდმა რეფორმატორმა, ეროვნული და მსოფლიო მხატვრულ-ესთეტიკური გამოცდილების სინთეზის გზით სათავე დაუდო თვისობრივად განახლებულ პოეტურ აზროვნებას და პოეტურ ენას, შექმნა ვერსიფიციულად მოდერნიზებული, ახლებური

ჟღერადობის ქართული ლექსი. გალაკტიონის შემოქმედების მეცნიერული შესწავლის გარეშე შეუძლებელია არა მხოლოდ გასული საუკუნისა და მიმდინარე სამწერლო პროცესის გაცნობიერება, არამედ, ზოგადად, ქართული სიტყვიერი კულტურის, როგორც ტექსტის, ლიტერატურათმცოდნეობის თანამედროვე მოთხოვნათა დონეზე გააზრება.

გალაკტიონ ტაბიძის თხზულებათა აკადემიური თორმეტტომეულის გამოცემიდან თითქმის ნახევარი საუკუნე გავიდა. ეს გამოცემა, გარდა იმისა, რომ ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობად იცა, ველარ უპასუხებს ჩვენი დროის სულისკვეთებას, იმ რადიკალურ ცვლილებებს, რომელთაც განსაზღვრეს თანამედროვე საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრებისა და კულტურული ცნობიერების შინაარსი. სადღეისოდ, პირველი რიგის ამოცანად არის ქცეული საბჭოური იდეოლოგიური სტერეოტიპებისა და სქემებისაგან გათავისუფლება, რაც გალაკტიონთან მიმართ გულისხმობს მის გამოსხნას საბჭოთა კრიტიკის მიერ დამკვიდრებული ყალბი შეხედულებებისა და წარმოდგენებისაგან, მისი პოეზიის დაბრუნებას რეალურ-ისტორიულ კონტექსტში.

გალაკტიონ ტაბიძემ ურთულესი შემოქმედებითი გზა განვლო. საქართველოს სოვეტიზაციამდე (1921) იგი მოდერნისტული ქართული პოეზიის ლიდერი იყო, ცხოვრების შემდგომი ოთხი ათეული წელი კი საბჭოური ტოტალიტარული რეჟიმის პირობებში გაატარა და სიცოცხლე თვითმკვლევლობით დაასრულა. საბჭოთა ხელისუფლების ცინიკური დამოკიდებულება პოეტისადმი იმით გამოიხატა, რომ, როგორც პიროვნებასა და შემოქმედს, მუდმივი წნეხის ქვეშ ამყოფებდა, ხოლო ოფიციალურად ჯილდოებსა და რეგალიებს არ აკლებდა. მიზანი პრაგმატული ჰქონდათ: გენიალური პოეტი, ნებაყოფლობით, ასე ვთქვათ, თავისივე სურვილით უნდა მორგებოდა სოციალიზმის იდეების ერთგული სახალხო პოეტის საბჭოურ პარადიგმას.

ხელისუფლების მუდმივი ეჭვი და უნდობლობა მოდერნისტულ-სიმბოლისტური წარსულის მქონე პოეტისადმი, უფრო და უფრო გამკაცრებული იდეოლოგიური დიქტატი და რეპრესიების შიში გალაკტიონს მრავალი წლის მანძილზე აიძულებდა, უკვე გამოქვეყნებულ ლექსებში კონიუნქტურული ცვლილებანი შეეტანა. ოციანი წლებიდან დაიწყო მისი ე.წ. ქრონოლოგიური მისტიფიკაციებიც — ლექსების გადანაცვლება-მოგზაურობა დროში, რომლის მიზანი იყო რევოლუციამდელი შემოქმედებითი ბიოგრაფიის გადანერა და მისადაგება თავსმოხვეულ, ოფიციალის მიერ ნაბოძებ „ქართული საბჭოთა პოეზიის ფუძემდებლის“ ტიტულთან.

დღეს, საბედნიეროდ, აღარ არსებობს ის გარემოებანი და მიზეზები, რის გამოც გალაკტიონ ტაბიზის თხზულებანი, თვითცენზურაგავლილნი, შეცვლილი სახით იბეჭდებოდა. პოეტის ახალი აკადემიური გამოცემა მომზადდა თვისობრივად ახალ კონცეპტუალურ საფუძველზე, გალაკტიონოლოგთა წინა თაობის პოზიტიური გამოცდილებისა და თანამედროვე კვლევათა მიღწევების გათვალისწინებით.

გალაკტიონის თორმეტტომეული, მიუხედავად გარკვეული პოზიტიური მხარეებისა, საბჭოური გამოცემა იყო, რომელიც უცვლელად ტოვებდა და, ნებისთ თუ უნებლიეთ, მეცნიერების სახელით განამტკიცებდა ოფიციალურ თვალსაზრისს გალაკტიონზე, როგორც რევოლუციური წარსულის მქონე, იმთავითვე სოციალიზმის იდეებისათვის განუხრელად მებრძოლ პოეტზე. ეს გამოცემა დღეისათვის დიდწილად ამორტიზებულია როგორც მეცნიერული, ისე მორალური თვალსაზრისით. ზემოთქმულიდან გამომდინარე, გალაკტიონ ტაბიძის თხზულებათა ახალი აკადემიური თხუთმეტტომეულის სტრატეგიულ ამოცანად დაისახა ავთენტური ტექსტების რეაბილიტაცია, ნაწარმოებთა ქრონოლოგიის მოწესრიგება და ამ გზით ქართული პოეზიის კლასიკოსის შემოქმედებითი ევოლუციის ჭეშმარიტი, არამისტიფიცირებული სურათის რეკონსტრუქცია.

თხუთმეტტომეულის პირველი ხუთი ტომი მომზადდა თანამედროვე ტექსტოლოგიურ-ედიციური სტრანდარტების გათვალისწინებით: ნაწარმოებთა ხელნაწერი და ბეჭდური წყაროების სისტემატიზაციისა და კრიტიკული შესწავლის შემდეგ დადგინდა ძირითადი ტექსტები, რომლებიც აღიჭურვა სათანადო სამეცნიერო აპარატით – ვარიანტული ნაკითხვებით, შენიშვნებითა და კომენტარებით. რიგ შემთხვევებში მითითებულია ბიბლიოგრაფიული ცნობებიც ამა თუ იმ თხზულებაზე დაწერილი სამეცნიერო ნაშრომების შესახებ.

ახალ აკადემიურ გამოცემაში არის არაერთი სიახლე: ხელნაწერთა მონაცემების შესწავლით, ტექსტების ურთიერთმიმართების ანალიზით, აგრეთვე, თანამედროვე გალაკტიონოლოგიურ ძიებათა გათვალისწინებით, შეძლებისდაგვარად მოწესრიგდა ნაწარმოებთა ქრონოლოგიის პრობლემა; იდეოლოგიური მიზეზით სახეცვლილი, მოგვიანო კონიუნქტურული ვერსიების ნაცვლად ძირითად ტექსტებად, როგორც წესი, შეირჩა ის ტექსტები, რომლებშიც ავტორის ჩანაფიქრი და ნება ადეკვატურადაა გამოხატული. პოეტის შემოქმედებითი ევოლუციის სურათი, ქრონოლოგიის მოწესრიგებისა და ავთენტური ტექსტების რეაბილიტაციის შე-

დეგად, ჩვენს გამოცემაში რეალობასთან ახლოს და ობიექტურად არის წარმოდგენილი, ვიდრე აქამდე იყო. ვითვალისწინებთ რა გალაკტიონის ეპოსის სპეციფიკას, პოეზია – ლირიკული ლექსები და პოემები ტომებში განთავსებულია ერთმანეთის გვერდით, უანრობრივი გადანაწილების გარეშე, რაც პოეტის შემოქმედების ამა თუ იმ მონაკვეთის სრულ, ერთიან სურათს ქმნის.

გალაკტიონის პირველი ორი წიგნი – „ლექსები“ და „Crane aux fleurs artistiques“ (1919) არ არის ტექსტების ჩვეულებრივი ნაკრები. თითოეული მათგანი პოეტის მიერ მხატვრულ მთლიანობად იყო ჩაფიქრებული, ამიტომ ნაწარმოებთა ნებისმიერი გადალაგება არღვევს ამ კრებულთა აზრობრივ-სტრუქტურულ ერთიანობას და შლის ავტორის თავდაპირველი ჩანაფიქრის კვალს. იგივე უნდა ითქვას ოცდამეცხრეულ წლებში გამოქვეყნებულ „ას ლექსზე“ (ე. „მნათობი“, 1925, №10). ლექსების დასახელებული სამი კრებული შესაბამის ტომებში წარმოდგენილია დაუშლელად, როგორც პოეტური მთლიანობანი.

ახალი გამოცემა შეივსო გალაკტიონის მკვლევართა მიერ ბოლო ნახევარი საუკუნის მანძილზე პერიოდიკისა და საარქივო ფონდებში გამოვლენილი ან ჩვენგან მოძიებული უცნობი ნაწარმოებებით და ცნობილი ტექსტების ახლად მიკვლეული ვარიანტებით თუ რედაქციებით. მიმოქცევაში დავაბრუნეთ აგრეთვე კონიუნქტურის მიზეზით უარყოფილი ლექსები. თავის დროზე აკადემიური თორმეტტომეულის თვალშისაცემ ნაკლად კრიტიკამ მიიჩნია თხზულებათა კომენტირებისას დაშვებული უზუსტობანი და შეცდომები. ჩვენს გამოცემაში შენიშვნები და კომენტარები უშუალოდ უკავშირდება ტექსტის რეალიებს, ავტორისეულ ჩანაფიქრს თუ ისტორიულ-კულტურულ კონტექსტს, რაც ორიენტირს აძლევს და ეხმარება ნაწარმოებთა რეცეფციას.

ჩვენ მიერ აღინუსხა და გასწორდა მრავალი უხეში კორექტურული შეცდომა, ხელნაწერი და ნაბეჭდი ტექსტების არასწორი ნაკითხვანი, ასევე, ტექსტში გაუმართლებელი რედაქციული ჩარევის შემთხვევები.

გამოცემა იძლევა პოეტის ენის ზუსტ სურათს: დაცულია ავტორისეული ენობრივი ფორმები, მისი მართლწერა და, შეძლებისდაგვარად, პუნქტუაციაც. თანამედროვე ნორმების მიხედვით მხოლოდ კომპოზიტებია გასწორებული. ტექსტში უიშვიათესი რედაქციული ჩარევანი ასახულია ვარიანტებში ან გატანილია შენიშვნებში. გამოცემის ბოლო სამი ტომი (XIII – XV) ეთმობა პოეტის ე.წ. პროზას. დიდძალი მასალის გადასინჯვის შედეგად შეირჩა გალაკტიონის ბიოგრაფიისა და შემოქმედებისათვის ყველაზე მნიშვნე-

ნელოვანი ტექსტები. აქ სათანადო მეცნიერული კომენტარებით იბეჭდება მხატვრული ესკიზები და მემუარული ჩანახატები, ლიტერატურული მანიფესტები და წერილები, ჩანაწერები ლიტერატურასა და ხელოვნებაზე, რჩეული დღიურები, ეპისტოლარული მემკვიდრეობა...

გალაკტიონ ტაბიძის თხზულებათა ახალი აკადემიური გამოცემა, რომელიც ტექსტოლოგიური მეცნიერებისა და გალაკტიონოლოგიის თანამედროვე მიღწევებს ეყრდნობა, უპრეცედენტოა ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობით პრაქტიკაში, რამდენადაც პირველად ხდება საბჭოურ-სოციალისტურ ეპოქაში მოღვაწე შემოქმედის ტექსტების გათავისუფლება იდეოლოგიურ-კონიუნქტურული ძალმომრეობისაგან, მათი რეაბილიტაცია და ავტორის შემოქმედებითი ნების აღდგენა.

ახალი კონცეპტუალური ხედვით მომზადებული ეს გამოცემა მკვლევარ-მეცნიერთათვის სანდო ბაზისი იქნება შემდგომ ძიებებში, საზოგადოდ კი, დიდად შეუწყობს ხელს კლასიკოსი პოეტის რეალური სახის დამკვიდრებას მკითხველთა ცნობიერებაში.

გალაკტიონი უბრუნდება მისთვის ბუნებრივ – ეროვნული მწერლობისა და ევროპული ლიტერატურის კულტურულ არეალს.

დიდი მამისტრო

(„უცნობი სერგო ქობულაძე“)

სერგო ქობულაძე

სერგო ქობულაძის შემოქმედებისა და მოღვაწეობის შესახებ მის სიცოცხლეშივე იწერებოდა, დღესაც იწერება და კვლავაც დაიწერება მრავალი სტატია; ასევე იბეჭდებოდა და მომავალშიც დაიბეჭდება წიგნები და ალბომები¹ და ამ მხატვრის შესახებ თითქოსდა აღარაფერი აღარ უნდა არსებულებოდა სპეციალისტებისთვის და საზოგადოებისთვის უცნობი და უცხო, მაგრამ ასე არ აღმოჩნდა...

2016 წლის ბოლოს გამოიცა წიგნი: „უცნობი სერგო ქობულაძე“, წიგნი I (თბ., 2016), რომელიც კულტურისა და ძეგლთა

დაცვის სამინისტროსა და ქალაქ თბილისის მერიის კულტურის სამსახურმა დააფინანსა და გიორგი ჩუბინაშვილის სახელობის ქართული ხელოვნების ისტორიისა და ძეგლთა დაცვის ეროვნული კვლევითი ცენტრის თანამშრომელთა მიერ იქნა განხორციელებული (პროექტის ხელმძღვანელი: მარიამ გაჩეჩილაძე; წიგნის ავტორები: მარიამ გაჩეჩილაძე, თამარ ბელაშვილი, სოფიო ჩიტორელიძე; კონსულტანტი ელისაბედ ქობულაძე).

წიგნმა ფართო საზოგადოებას საშუალება მისცა გასცნობოდა ამ დიდებული შემოქმედის უცნობ მასალას, რომელიც მხატვრის სახელოსნოში ინახებოდა და რომელიც შეიცავდა როგორც ხელოვანის მიერ საზოგადოებისთვის კარგად ცნობილი ნამუშევრების შექმნისთვის განკუთვნილ უამრავ ჩანახატსა და ესკიზებს, ასევე ბევრ ნაკლებად ცნობილ და ზოგჯერ კი სრულიად უცნობ ნამუშევრებს. გარდა სახვითი ხელოვნების ნიმუშებისა, სახელოსნოში ინახებოდა მხატვრის თეორიული ნაშრომები (ოქროს კვე-

¹ И.Урушадзе, С. С. Кобуладзе. – М., 1956 (ტექსტი რუს. ენ.); Т. Арманд, Кобуладзе. – М., 1962 (ტექსტი რუს. ენ.); მ.კარბელაშვილი, სერგო ქობულაძე. – თბ., 1970 (ტექსტი ქართ., რუს., ინგლ. ენ.); მ. გაჩეჩილაძე, ა.მორჩილაძე, სერგო ქობულაძე. – თბ., 2012 (ტექსტი ქართ., ინგლ. ენ.); ცალკე გამოქვეყნდა ნაშრომი ოქროს კვეთის შესახებ – სერგო ქობულაძე. ოქროს კვეთა. რედ. ქ. მელიქიძე. – თბ., 1998.

მბატვრის მამა –
სოლომონ ქობულაძე.
28,3 X 20,1, ქ., ფ.,
17.III.1943

მბატვრის დედა –
ნინო ხუნდაძე. 28 X
19, ქ. ფ., 1926

მბატვრის მეუღლე
– ელისაბედ
უნდრიცი. 27 X 20, ქ.,
ფ. 1950-იანი წწ.

თისა თუ სხვადასხვა ტიპის სასწავლო სახელმძღვანელოების ტექსტები, მოხსენებები), ოფიციალური დოკუმენტაცია (სამთავრობო სტრუქტურებთან მიწერილი წერილები), პირადი წერილები და ღია ბარათები, პუბლიკაციები, თითქმის სრულყოფილად შეკრებილი და შემონახული პერიოდიკა (მბატვრის შესახებ გამოქვეყნებული სტატიები გაზეთებსა და ჟურნალებში), ოჯახისა და მბატვრის პირადი ფოტოები, მის მიერ გადაღებული ფოტოსურათები, ნეგატივები და ა.შ. ეს მასალები მომავალ შესწავლასა და გამოქვეყნებას საჭიროებს, სწორედ ამიტომ 2016 წელს გამოცემულ წიგნს – „**უცნობი სერგო ქობულაძე**“, წიგნი I, ეწოდა.

უნდა აღინიშნოს, რომ მბატვრის სახელოსნოში შემონახული ქართული კულტურული მემკვიდრეობის ეს მნიშვნელოვანი მასალები, თითქმის შემთხვევით იქნა გამოვლენილი. ხსენებული წიგნის გამოცემა განაპირობა 2015 წელს საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს დაფინანსებით და გ. ჩუბინაშვილის ცენტრის თანამშრომლების მიერ განხორციელებულმა პროექტმა,¹ რომლის მიზანს წარმოადგენდა სერგო ქობულაძის სახელოსნოში არსებული ნივთების გადატანა თბილისის სამხატვრო აკადემიის გრაფიკის ფაკულტეტზე (თაროები, მოლბერტი,

1 პროექტის ხელმძღვანელი მარიამ გაჩეჩილაძე; წევრები: სოფიო ჩიტორელიძე, თამარ ბელაშვილი, ელისაბედ ქობულაძე, ნოდარ არონიშიძე.

2015-2016 წლის ორივე პროექტის განხორციელება საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს ძალისხმევით მოხდა. პროექტების დამტკიცებაში განსაკუთრებული მხარდაჭერა კულტურის მინისტრის მოადგილემ ლევან ხარატიშვილმა გამოხატა.

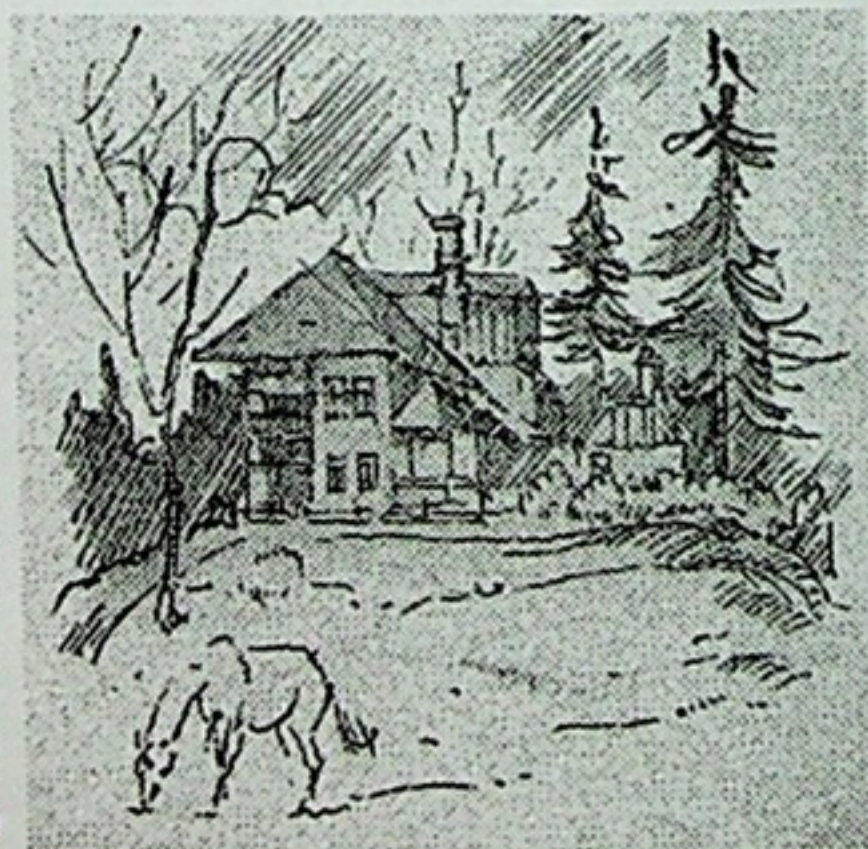
ნიგნის ყდა – უცნობი სერგო ქობულაძე. თბ., 2016

რომელიც ნიგნის მომზადებასა და გამოცემას უზრუნველყოფდა. ნიგნში კი განთავსდებოდა მხატვრის სახელოსნოში გამოვლენილი სახვით ხელოვნებას მიკუთვნებული დღემდე უცნობი მასალები. ძირითადად ეს იყო ის პროცესები, რაც წინ უძღოდა ნიგნი „უცნობი სერგო ქობულაძის“ – მომზადებას.

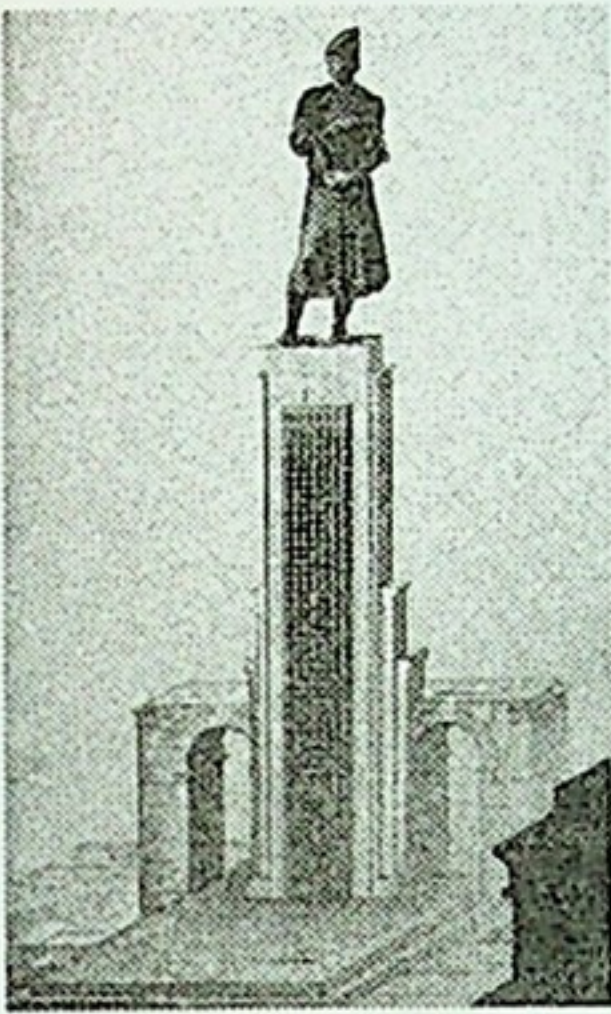
ნიგნის სტრუქტურა თითქოს „თავისით აენყო“ და მის ჩამოყალიბებაში გარკვეულწილად თავად „მხატვარი დაგვეხმარა“, რაც მდგომარეობდა იმაში, რომ თავიდანვე, მასალის გაცნობისას მიზნად დავისახეთ გავყოლოდით მხატვრის ჩანაფიქრს. გვსურდა ყველა იმ „შემთხვევითი“ დანატოვარის არსს ჩავწვდომოდით, რასაც მხატვრის შემოქმედებითი მემკვიდრეობა გვთავაზობდა. 2015 წელს, მასალების დამუშავებისას იკვეთებოდა მონესრიგებული, დასათაურებებითა და თარიღების მინაწერებით დახარისხებული საქალაქდევები (მაგალითად იგორის ლაშქრობა (1936-39 წ.წ.); რუსთაველი (1935-37 წ.წ.) და ა.შ.). საქალაქდევებში კი გვხვდებოდა ესკიზები, ჩანახატები, ფოტომასალა, ხელნაწერი ფურცლები კომენტარებით და ა.შ. ჩანახატები კი, ჩვენს თვალწინ თანმიმდევრულად, კადრისებურად ანვითარებ-

ქანდაკებების მულაჟები, გრაფიურის საბეჭდი დაზგა და სხვ.), სადაც გამოიყოფოდა შესაბამისი აუდიტორიული მელშიც სახელოსნოს ანალოგიურად განლაგდებოდა ყველაფერი და მოწყობოდა სერგო ქობულაძის მემორიალური კაბინეტი.

სხვადასხვა გარემოებიდან გამომდინარე, 2015 წლის პროექტის განხორციელების დროს, მისი „შინაარსი“ შეიცვალა. საბოლოოდ, სამხატვრო აკადემიას მხოლოდ მხატვრის კუთვნილი გრაფიურის საბეჭდი დაზგა გადაეცა და მომავალი 2016 წლისთვის მიზნად დაისახა პროექტის განხორციელება,

სოფლის განაპირას. 7,9 X 7,5, ქ., აკვ., ტუშ., კ., 1929 წ.

შოთა რუსთაველის ძეგლის ესკიზი. 47,3 X 29,6, ქ.ფ., გუაშ., 1970 წ.

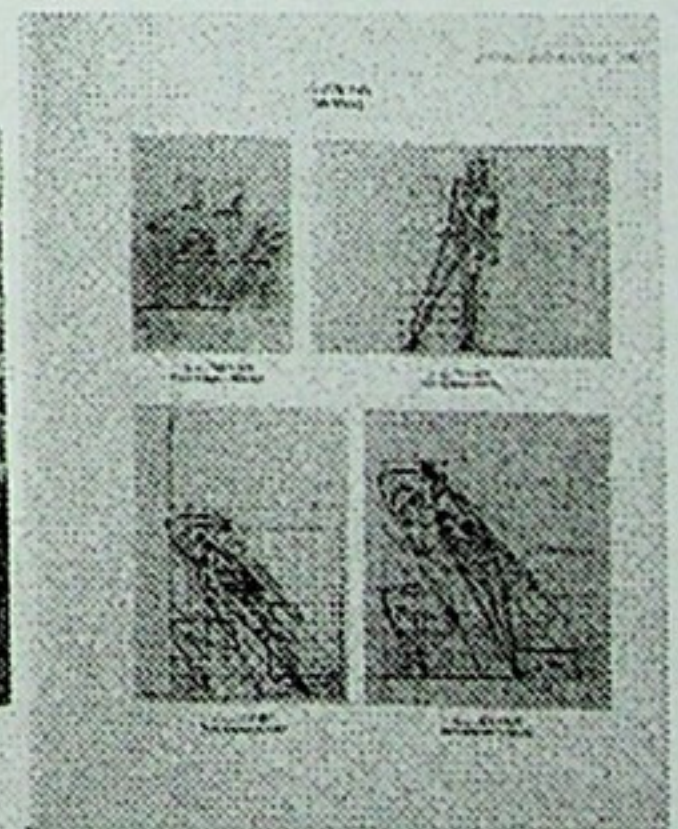

შოთა რუსთაველის პორტრეტი. 1936-1937 წ.

დნენ ამა თუ იმ ნამუშევრის აგებისა და ჩამოყალიბების პროცესებს, ამა თუ იმ კომპოზიციაში გამოსახული არქიტექტურული ნაგებობების პროპორციებს, პერსპექტივსა და სიბრტყეს, მოქმედი პერსონაჟების ფიგურათა მოძრაობებს, სხვადასხვა ნივთთა

აგებულებებს და შემადგენელ ნაწილთა პროპორციულ შეხამებებს, ადამიანთა და ცხოველთა სხეულის ფორმებს, ფერისა და შუქ-ჩრდილის განაწილების კვლევებს, სახეთა პორტრეტულ და პროპორციათა აგების ხერხებს, სცენოგრაფიის შემთხვევაში სცენისა და დეკორაციების ურთიერთ შეფარდების ძიებებს გამოსახულს მრავალრიცხოვან ესკიზებსა და არქიტექტურულ ნახაზებში, პროექტებში და მრავალი და მრავალი სხვა...

სერგო ქობულაძემ თავის სიცოცხლეშივე მოიპოვა აღიარება და საყოველთაო სიყვარული. ბედნიერებაა მხატვრისთვის, როდესაც მისი ნამუშევრები იმდენად ცნობადი ხდება, რომ თითქმის ყველა ოჯახში შეიძლება მათი ნახვა. ს. ქობულაძის მიერ გაფორმებული შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნის“ ილუსტრაციები განურჩევლად ყველამ შეიყვარა და აღიარა

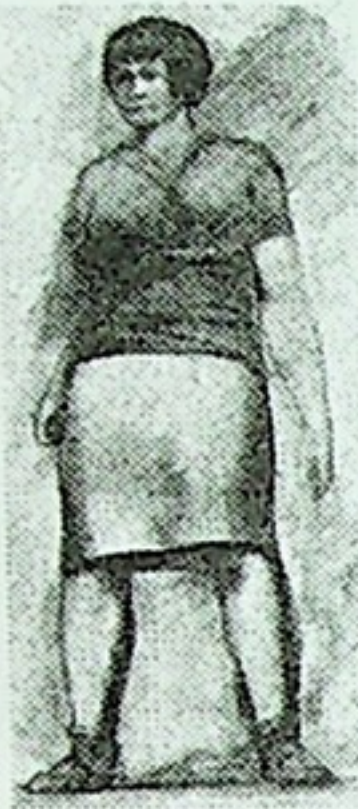
იგორის ლაშქრობა. 1939 წ.

ქალის ფიგურა.
41 X 23,1, ქ., ფ.,
1925-1930 წწ.

ქალი ბავშვით.
19,8 X 14,2, ქ.,
ნახშ., ფ., 1930-
იანი წწ.

ქალის
ფიგურა. 35
X 22,1, ქ., ფ.,
გუაშ., სანგ.,
1930-იანი წწ.

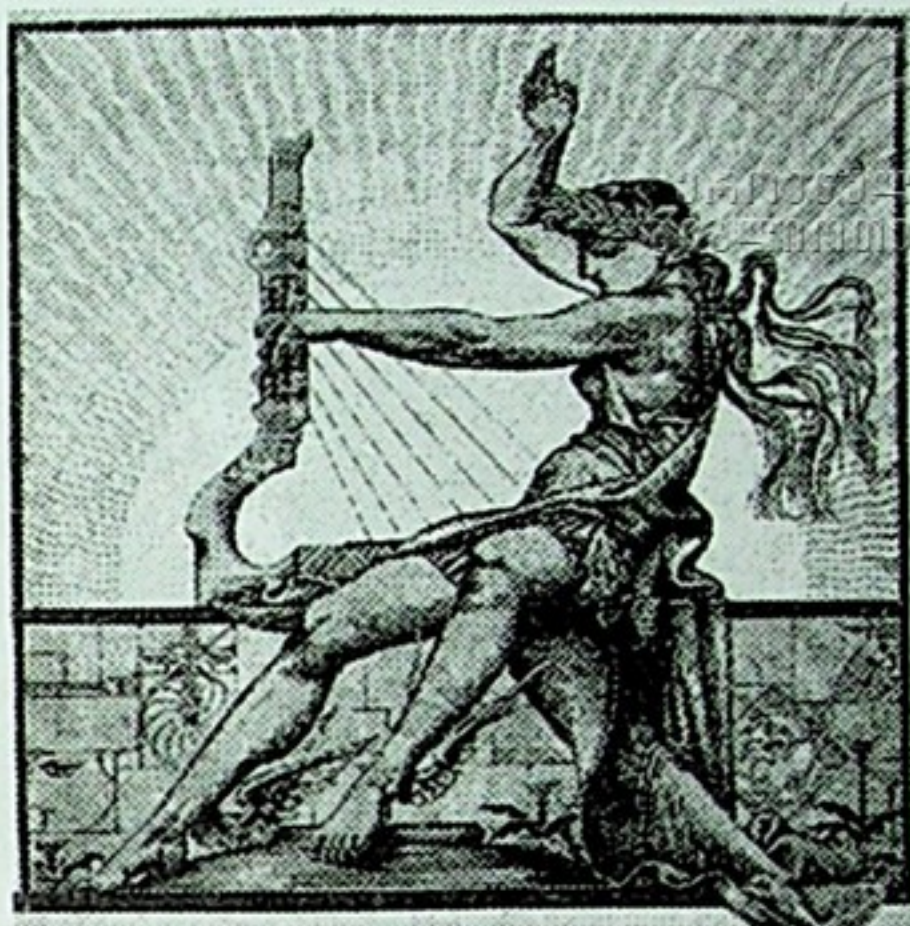
გოგონა რტოთი. 48,1
X 32,2, ქ., პასტ.,
1960-იანი წწ.

ამ პოემის საუკეთესო დასურათებად, თუმცა სავარაუდოდ არავინ დაფიქრებულა იმაზე, რომ ამ შედეგების შექმნის დროს მხატვარი მხოლოდ 26-28 წლის იყო და „პირველ ნაბიჯებს“ დგამდა სახვითი ხელოვნების დიდ სამყაროში. მაგრამ მის მიერ შესრულებული ილუსტრაციების მაღალმხატვრული დონე, რომ შემთხვევითი არ ყოფილა და გამიზნული, სკრუპულოზური შრომის შედეგს წარმოადგენდა, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მხატვრის სახელოსნოში დაცულმა ბავშვობისა და ყრმობის წლებში შესრულებულმა ნახატებმა დაგვიდასტურა. მხატვრის „შიდა სამზარეულოს“ გაცნობაზე თვალის მიდევნებით კარგად გამოჩნდა, თუ ყოველი კონკრეტული ნამუშევრი, რაოდენ კოლოსალური შრომის შემდეგ „იბადებოდა“. ამ პროცესების ამსახველმა დიდი რაოდენობის ესკიზებმა, თავისი მაღალმხატვრული დონით, ნათლად გვიჩვენა, რომ ს. ქობულაძისთვის, თუნდაც ხსენებულ, 26-28 წლის ასაკში მიღწეული ასეთი წარმატებული შედეგი სრულიად არ იყო გასაკვირი და განუვლი სამუშაოს დაფასების შედეგმაც არ დააყოვნა - სერგო ქობულაძემ, დამოუკიდებელი შემოქმედებითი მოღვაწეობის დაწყებისთანავე და შემდგომაც, მთელი თავისი მოღვაწეობით გამორჩეული და უმნიშვნელოვანესი ადგილი დაიმკვიდრა ქართული სახვითი ხელოვნების ისტორიაში.

ჯერ კიდევ სამხატვრო აკადემიაში ჩაბარების პირველივე მცდელობისას შენიშნეს მისი განსაკუთრებული ნიჭი აკადემიის პედაგოგებმა, თუმცა როდესაც მისაღები გამოცდების წარმატებით ჩაბარების შემდეგ, სტუდენტად ჩარიცხვაზე მიდგა საქმე, აღ-

ზამთარი. 11,5 X 8,2, ქ., ტუმ., კ.,
1930-იანი წწ.

ესკიზი თბილისის ოპერის
თეატრის ფარდისთვის 31,3 X 30,
ქ., ტუმ., კ., 1959-61 წწ.

მოჩნდა, რომ იგი ჯერ მხოლოდ 14 წლის იყო და სკოლაც კი არ
ჰქონდა დამთავრებული. აკადემიის ხელმძღვანელობა იძულებუ-
ლი გახდა მისი სტუდენტობა ცოტა ხნით გადაევადებინა.

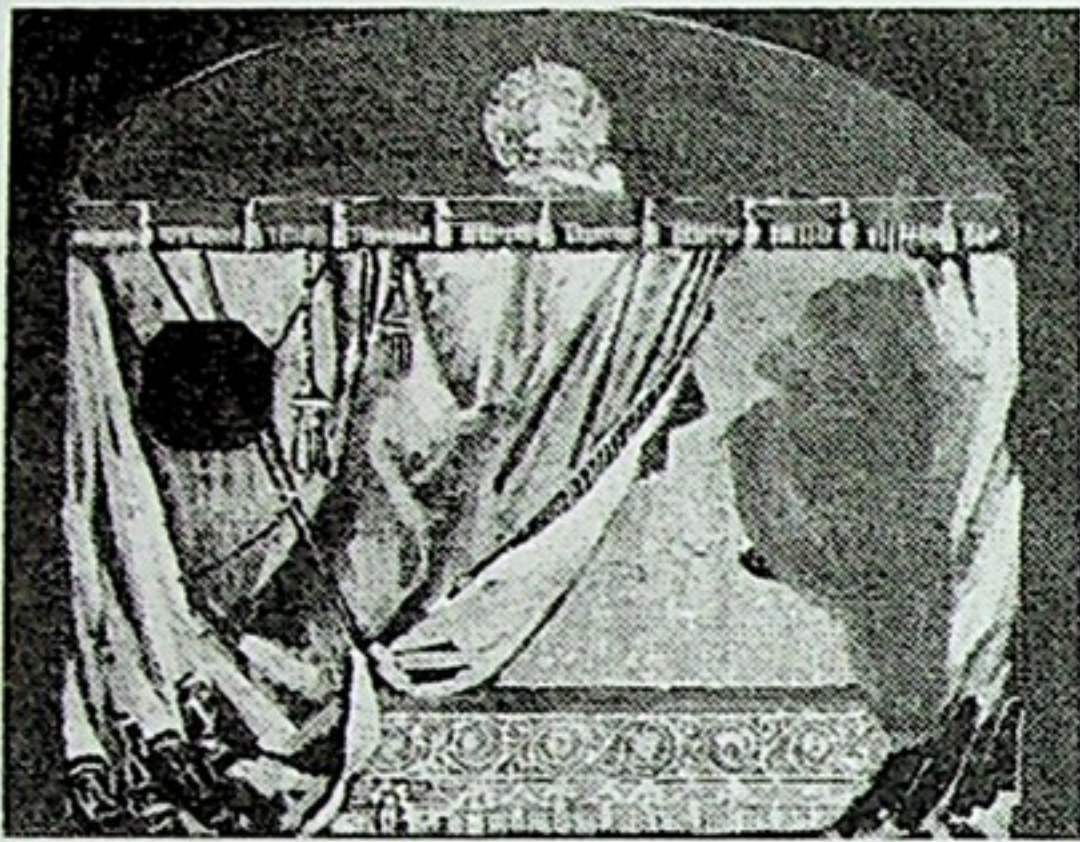
სერგო ქობულაძის სტუდენტობა ორი წლით გადაიდო და
მხოლოდ თბილისის №43 სკოლის სრული კურსის დამამთავრებე-
ლი ატესტატის აღების შემდეგ, შეძლო დაბრუნებოდა უმაღლეს
სამხატვრო სასწავლებელს, რომლის კედლებშიც, საუკეთესო პე-
დაგოგების გარემოცვაში¹ მოხდა მისი პროფესიონალ მხატვრად
ჩამოყალიბება.

ავტობიოგრაფიაში იგი წერს: „მე, სერგო სოლომონის ძე ქობუ-
ლაძე დავიბადე 1909 წელს, ქალაქ ახალციხეში (საქართველო).²
ჩემი მამა – წარმოშობით გლეხი, რევოლუციამდე 77 ტენგინსკის
ოლქის საკადრო ოფიცერი იყო. მონაწილეობდა 1914-1918 წლე-

1 ბატონი სერგო პირად დოკუმენტაციაში ხაზგასმით აღნიშნავს აკადემიის
პედაგოგთა დამსახურებას მისი პროფესიონალ მხატვრად ჩამოყალიბებაში,
ემადლიერება მათ (იოსებ შარლემანს, ევგენი ლანსერეს) და განსაკუთრებულად
გამოყოფს გიგო გაბაშვილის როლს.

2 მხატვრის არქივში დაცულ ყოველდღიურ ჩანაწერებში, მივაგენით 1967
წლის აგვისტოს თვეში ჩანიშნულ ტექსტს, რომელშიც ბ-ნი სერგო აღნიშნავს, რომ
სტუმრობდა ქალაქ ახალციხეს და მიაგნო იმ სახლს, რომელშიც დაიბადა და სადაც
ცხოვრობდა 5 წლის ასაკამდე. იქვე უთითებს მისამართსაც: ძნელაძის ქ., № 32.

2017 წლის, 30 ივნისს, ქალაქ ახალციხის დღესასწაულზე, რომელიც მიეძღვნა
შალვა ახალციხელის ხსენების დღეს, დაგეგმილ ღონისძიებებში ჩართეს და
განახორციელეს სერგო ქობულაძის მემორიალური დაფის გახსნა ხსენებული
სახლის ფასადზე (ამჟამად – ზაქარია დიდმამიშვილის ქ., № 32).

ესკიზი ოპერის თეატრის ფარდისთვის. 37,9 X 59,1, ქ.მ., გუაშ., 1959-61 წწ.

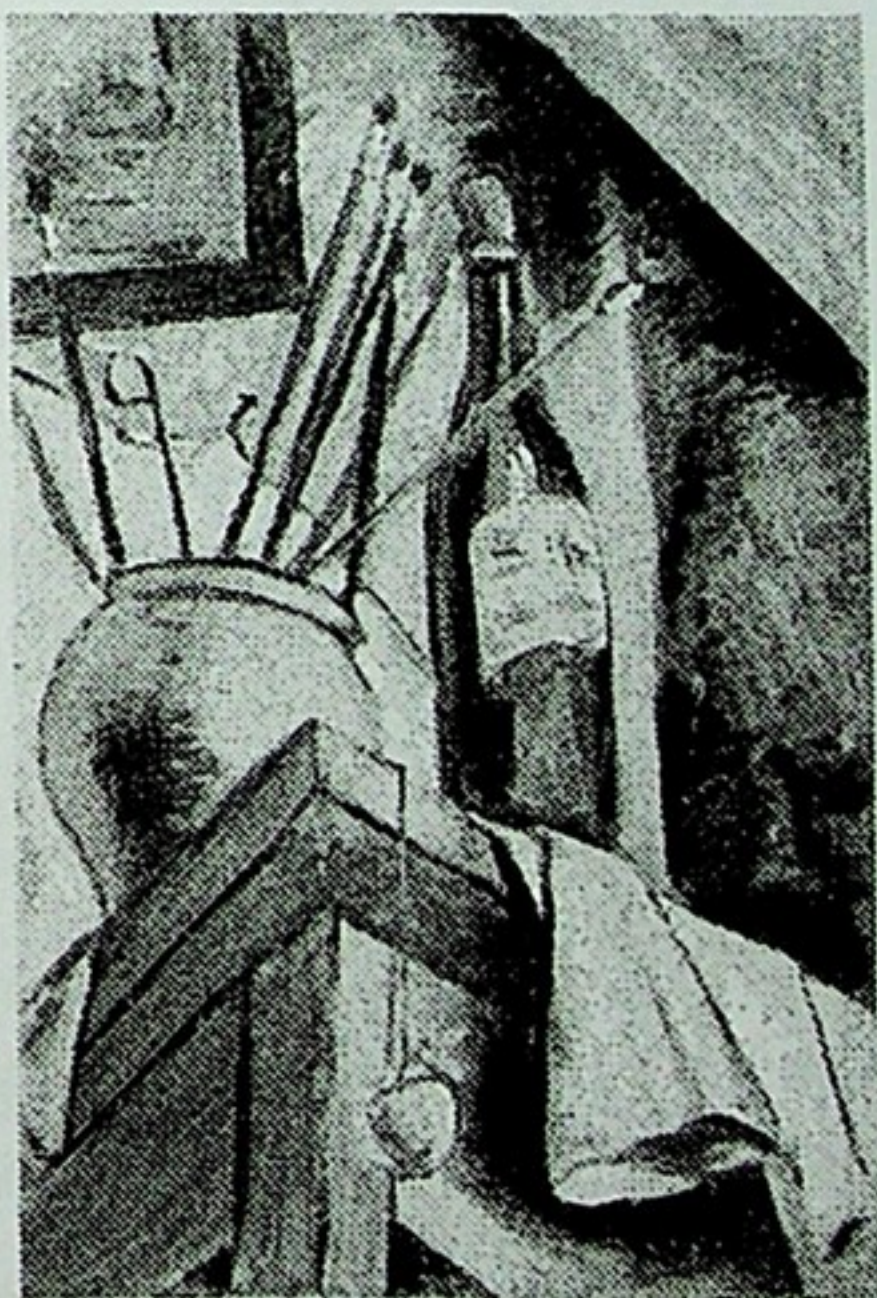
ბის ომში. რევოლუციის შემდეგ მუშაობდა სახელმწიფო კანცელარიაში. გარდაიცვალა 1949 წელს. დედა – (ქალიშ. გვარით ხუნდაძე), საფოსტო მოსამსახურის ქალიშვილი. დიასახლისი. გარდაიცვალა 1941 წელს.... 1914 წლიდან ძირითადი საცხოვრებელი ადგილია ქალაქი თბილისი. საშუალო განათლება დავასრულე 1925 წელს და იმავე წელს მიმიღეს თბილისის სამხატვრო

აკადემიის ფერწერის ფაკულტეტზე. მთავარი პედაგოგები იყვნენ – პროფ. ი.ა. შარლემანი (დამწყებ კურსზე), პროფ. გ.ი. გაბაშვილი და აკადემიკოსი ე.ე. ლანსერე. აკადემიის დამთავრების შემდეგ, 1930 წელს, მუზეუმების გასაცნობად და შემოქმედებითი მუშაობისთვის, საქართველოს განათლების სახალხო კომიტეტის მიერ ორი წლით მივლინებული ვიყავი მოსკოვსა და ლენინგრადში...“.

შემოქმედებითი მივლინებით გაგზავნილ, განსაკუთრებული ნიჭით გამორჩეულ ახალგაზრდა მხატვრს, სამხატვრო აკადემიის პედაგოგი, მხატვარი ევგენი ლანსერე სარეკომენდაციო წერილს ატანს ცნობილ მხატვარ პეტროვ-ვოდკინთან. სერგო ქობულაძე ჩადის პეტერბურგში (იმდროინდელი ლენინგრადი), სტუმრობს ერმიტაჟს და სხვადასხვა მუზეუმებს, აკეთებს ასლებს დიდ ხელოვანთა ორიგინალებიდან. განსაკუთრებით იზიდავს რენესანსის ოსტატთა შედევრები, რომელთა მხატვრობა ჯერ კიდევ ყრმობის ასაკიდან ხიბლავდა, რაზეც 15-16 წლის ასაკში შესრულებული ლეონარდო და ვინჩის, მიქელანჯელოსა და რაფაელის ნახატების რეპროდუქციებიდან წარმატებით შესრულებული ასლები მეტყველებენ. პრაქტიკაზე ყოფნის დროს ოჯახისადმი მოწერილი წერილიდანაც ჩანს მისი სერიოზული დაინტერესება დასავლეთ ევროპელი ოსტატების შემოქმედებით. ამ წერილიდანვე ვგებულობთ, თუ რაოდენ მომჭირნედ ცხოვრობდა და რა სიძნელით უხდებოდა ყოველდღიურ ყოფით პრობლემებთან გამკლავება. ერთ-ერთ წერილში იგი წერს: „საყვარელო დედა, მამა, ბებია და სალომე! გწერთ ამ წერილს ფოსტიდან. ... დღეს მივიღე ფული. კარ-

გად ვარ, მაგრამ მაინც ძალიან მენატრებით თქვენ და ტიფლისი. შევიტანე განაცხადი ერმიტაჟში, სამუშაოდ რომ დამიშვან. აღმოჩნდა ნებართვის მიღება ძნელი ყოფილა, მაგრამ მაინც არის იმედი! ალექსანდრეს მუზეუმში მე უკვე მაქვს მსგავსი ნებართვა, მაგრამ ერმიტაჟის დათვალიერების მერე, იქ ასლებზე მუშაობა აღარ მინდა, აქ მირჩევნია. ისე ასლების გარდაც ბევრი სასარგებლოა აქ. გადაეცით აკადემიელებს, რომ ერმიტაჟში ყველაზე დაუვინყარია ველასკესის „პაპი ინოკენტის პორტრეტი“, რემბრანდტის „დანაია“ და „ათენა პალადა“, სწორედ ამ უკანასკნელის ასლის გაკეთებას ვაპირებ კიდევ. ასევე შთამბეჭდავია ტიცციანი, ვერონეზე და მიქელანჯელოს ქანდაკებები. მე უკვე ვინერებოდი, რომ ვცხოვრობ ძალიან ეკონომიურად (არანაირი ტკბილეული, კინო და ტრამვაითაც კი არ ვმგზავრობ). აქედან დარჩენილი ფულით ვყიდულობ წიგნებს, რაც თბილისში არ არის, ან ძალიან ძვირია. მაგ. „სახვითი ხელოვნების ისტორიის“ კარგი გამოცემა რეპროდუქციებით ვიყიდე 50 კაპ. არის 30, 20, 10 კაპ.-იანი წიგნებიც. ... თუ კი ჩემი გამგზავრება მატერიალურ პლანში მძიმეა, ეს არაფერია, ყოველივეს გამოისყიდის 10-ჯერ ის უამრავი სარგებელი რაც აქ მაქვს (განათლებას გულისხმობს). მამას გადაეცით, რომ ჩამოვალ, აუცილებლად ვიმუშავებ და ამას ავანაზღაურებ. ... 15 სექტემბერი.“

1932 წელს სერგო ქობულაძე ამთავრებს სამხატვრო აკადემიის ოთხწლიან კურსს და მუშაობას იწყებს თბილისის ქალაქის კომიტეტში არსებულ მხატვარ-პლაკატისტთა ჯგუფში. ამავე წლიდან დამდგმელ მხატვრად მუშაობს კოტე მარჯანიშვილის სახელობისა და რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო აკადემიურ თეატრებში (1933-1936 წ.წ.), თბილისის ზაქარია ფალიაშვილის სახელობის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო აკადემიური თეატრშიც აფორმებს სპექტაკლებს (1936-1940 წ.წ.). 1930-იანი წლების მეორე ნახევრიდან კი ისეთი შედეგების ავტორი ხდება, როგორიც უკვე ნახსენები „ვეფხისტყაოსნი“ და ასევე „იგორის ლაშქრობის“ ილუსტრაციებია. შემდგომ წლებშიც

ნატურმორტი. 60,3 X 33,3 მ., ზ.

მხატვარი ვლადიმერ კეშელავა. 8 X
8,9, ქ., ავტ.კ., 14.II.1947 წ.

უწყვეტად ანვითარებს თავის შემოქმედებას და სიცოცხლის ბოლომდე ქმნის დღეისათვის კარგად ცნობილ, მაღალმხატვრული ღირებულებით გამორჩეულ ნაწარმოებებს როგორც დაზგურ გრაფიკისა და ფერწერაში, ასევე წიგნის ილუსტრირებასა და გამოყენებით გრაფიკაში, პლაკატის სფეროში.¹

მეორე მსოფლიო ომის წლებში პედაგოგიურ მოღვაწეობის პარალელურად აქტიურად მონაწილეობს ქალაქის შენობებით სამუშაოებში.

სერგო ქობულაძე თბილისის სამხატვრო აკადემიაში 1945 წლის მარტიდან ხდება პროფესორის მოვალეობის შემსრულებელი და ხატვის კათედრის გამგე. პარალელურად აგრძელებს მუშაობს თეატრის მხატვრობაში, გარდა დასახელებული თეატრებისა, თანამშრომლობს მოსკოვის დიდ თეატრთანაც (1945 წელს გააფორმა ბალეტი „რაიმონდა“).

ომის დასრულების შემდეგ, 1946 წელის 24 თებერვალს, დაჯილდოვდა მედლით: „За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941-1945 г.г.“, იმავე წლის 5 მარტს მიენიჭა საქართველოს სსრ დამსახურებული მოღვაწის წოდება, ხოლო 1947 და 1948 წელს თბილისის ოპერის თეატრში ოპერა „თქმულება ტარიელზე“ და ბალეტ „სინათლის“ გაფორმებისთვის დაჯილდოვდა სტალინის პირველი ხარისხის ლაურეატის პრემიის ორი მედლით.

1939-1943 წლებში არის საქართველოს მხატვართა კავშირის პრეზიდიუმის წევრი და გრაფიკის სექციის თავმჯდომარე.

1948 წელს იგი ხატვის კათედრის დოცენტის სამეცნიერო ხარისხს იღებს და აკადემიაში სწავლების პარალელურად გამუდმებით ასრულებს სამეცნიერო კვლევებს („ადამიანის შიშველი

¹ „ზამთრის სასახლის აღება“ (1940წ.), „საკონცენტრაციო ბანაკისკენ“ (1947წ.), „1902 წლის ბათუმის დემონსტრაცია სტალინის ხელმძღვანელობით“ (1949წ.), „კრიმპილდა“ (1969წ.), ასევე წიგნის გრაფიკაში – უილიამ შექსპირის „მეფე ლირი“ (1946წ.), „ქართული ხალხური ზღაპრები“ (1954-55 წ.წ.); ქმნის პორტრეტებს – „სავანაროლას პორტრეტი“ (1944წ.), „დანტე ალიგიერის პორტრეტი“ (1944წ.), „შექსპირის პორტრეტი“ (1946წ.), უილიამ შექსპირი „მეფე ლირი“ (თბ., 1946), შალვა დადიანი „იური ბოგოლუბსკი“ (თბ., 1951), ალექსანდრე პუშკინი, „პოლტავა“, „ბოშები“ (თბ., 1951), Грузинские народные сказки (Тბ., 1955) და სხვ.

სხეულის ხატვის მეთოდისა“), იმავე წლიდან ხელმძღვანელობს თეატრის დეკორაციის სახელოსნოს და იკვლევს თეატრის დეკორაციათა კომპოზიციის დაპროექტების პრობლემებს სასცენო სივრცეში. 1948 წლიდანვე არის საქართველოს მხატვართა კავშირის გრაფიკის სექციის თავმჯდომარე.

1952-1959 წლებში ხელმძღვანელობს თბილისის სამხატვრო აკადემიას, იკავებს დირექტორის მოვალეობას.¹ დირექტორობის პერიოდშივე, საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტროს 1955 წლის 28 მარტის ბრძანებით, სერგო ქობულაძეს პროფესორის წოდება დაუმტკიცდა.

1954-1961 წლებში სერგო ქობულაძე თბილისის ოპერისა და ბალეტის თეატრის ფარდის შესრულებაზე მუშაობს.

ოპერის თეატრის ფარდა მხატვრის შემოქმედების მწვერვალად და პარალელურად დიდ ტრაგედიადაც იქცა. ვისაც კი ამ ფარდის ნახვის ბედნიერება მიეცა, თითქმის ლეგენდად ქცეულ მოგონებად იხსენებენ მის მაღალმხატვრულ დონეს და ვერ ივინყებენ იმ განსაკუთრებულ, მომაჯადოვებელ მუხტს და ემოციას, რითაც მისი ხილვისას იქნენ „შეპყრობილნი“.

მხატვარმა ოპერის თეატრის ფარდის კომპოზიციის რამდენიმე განსხვავებული ესკიზი შექმნა. ერთ-ერთ მათგანზე ზაქარია ფალიაშვილის ოპერა „აბესალომ და ეთერის“ სცენა გამოისახებოდა. საბოლოო ვარიანტზე კი მუზად აღიარებულ გამოსახულებას ტოვებს. ხელოვნებათმცოდნე თამარ ბელაშვილის მიერ იქნა შესწავლილი და შეფასებული წინამდებარე წიგნში სერგო ქობულაძის თეატრში მოღვაწეობის პერიოდი. როგორც მკვლევარი განმარტავს, ფარდაზე გამოსახული „პერსონაჟის ვინაობასთან დაკავშირებით კითხვები მალევე გაჩნდა. საბოლოო ჯამში ის მუსიკის მუზად მიიჩნიეს და მსჯელობაც შეწყდა. მხატვრის ჩანაწერებიდან ირკვევა, რომ მას ორფეოსის ფიგურის გამოსახვა სურდა, თუმცა საბოლოო ჯამში საკმაოდ კრებითი სახე შექმნა. ტიპიური

ექსლიბრისი. 8,7 X 10,3, ქ., ტ.,
ავტ.კ., 1930-იანი წწ.

¹ იმ წლებში სამხატვრო აკადემიის ხელმძღვანელს რექტორის ნაცვლად დირექტორი ეწოდებოდა.

სერგო ქობულაძის
ექსლიბრისი. 8,1 X 8, ქ.,
ტ., ავტ.კ., 1930-იანი წწ.

სერგო ქობულაძეს ახალი ფარდის შექმნაც დაუკვეთეს. შემდგომი წლების მანძილზე, გარდაცვალებამდე, მხატვარი მრავალ ესკიზს ქმნის, არ სურს, მთელი სიზუსტით გაიმეოროს ძველი, ეძებს სხვადასხვა კომპოზიციებს, მაგრამ საბოლოოდ ეს სამუშაო დაუმთავრებელი რჩება. და ეს რომ ასე იქნებოდა, მხატვარმა ფარდის დანვის დღიდანვე იცოდა. განსაკუთრებით გულში ჩამწვდომია ყოველდღიური სამუშაოების ჩასაწერად არსებულ მის დღიურებში, ზუსტად იმ მომენტის ამსახველი მისივე ჩანაწერი: „1973 წელი, 9 მაისი. ოპერაში ხანძარია. ფარდა დაიწვა. ფარდის გამეორება მე უკვე ფიზიკურად აღარ შემიძლია. ეს უბედურებაა! და ინტერესიც აღარ მაქვს!“ როგორც ჩვენთან პირად საუბარში მხატვრის ერთერთმა მეზობელმა გაიხსენა - სახელოსნოს ვერანდიდან გასცქეროდაო აღმოდებულ ოპერას და უსაზღვროდ მწუხარე შეიქნაო ბატონი სერგო. უაღრესად თავშეკავებულ და ღირსებით სავსე ადამიანს, რომელიც პირად ემოციას ყოველთვის უმკლავდებოდა, ამ სცენის შემყურეს, უხმოდ, ცრემლი ჩამოუგორდაო თვალიდან.

1 უცნობი სერგო ქობულაძე. წიგნი I. – თბ., 2016, გვ. 242.

მხატვრის არქივში ინახება მის მიერვე სახელოსნოს ვერანდიდან გადაღებული ფოტო, რომელზეც დაფიქსირებულია ოპერის თეატრის სახურავიდან შავი ღრუბელივით ამოდენილი კვამლი¹.

ფარდის აღსადგენი სამუშაოების გარდა სიცოცხლის ბოლო წლებში მხატვარი სხვა უმნიშვნელოვანეს სამუშაოების შესრულებაზე „გადაერთო“: აწარმოებდა სამეცნიერო კვლევით სამუშაოებს, წერდა ხატვის სახელმძღვანელოს, ეწეოდა აქტიურ საზოგადოებრივ და პედაგოგიურ მოღვაწეობას.

1970-იან წლებში მხატვარი კერამიკული ხელოვნებითაც ინტერესდება. იგი ძირითადად მინიატურული ზომის სამედალო ხელოვნების ნიმუშებს ქმნის. წიგნში მის ამ სფეროში შექმნილ ნიმუშებს ცალკე თავი ეთმობა და ხელოვნებათმცოდნე სოფიო ჩიტორელიძის ტექსტი ერთვის. მიმოხილვის შეჯამებისას მკვლევარი აღნიშნავს: „კერამიკული მასალით შესრულებულ სამედალო ნიმუშებს სერგო ქობულაძის მდიდარ და გამორჩეულ შემოქმედებითს მემკვიდრეობაში მოკრძალებული ადგილი ეთმობა. შეიძლება ითქვას, რომ ხელოვანი ძირითადად დარგის გაცნობითა და მხატვრულ-ტექნოლოგიური ძიებებით შემოიფარგლა. ალბათ ამიტომაც, მხატვრის ამ გატაცების შესახებ მხოლოდ ახლობელთა ვინრო წრემ თუ იცოდა. მედალიონებს ბატონი სერგო მეგობრებსა და მისთვის გამორჩეულ სტუდენტებს თავად ჩუქნიდა. ისინი კი დღემდე დიდი სითბოთი ინახავენ ან სამკაულის სახით ატარებენ დიდი ხელოვანის ხსოვნას“.²

სერგო ქობულაძე განსაკუთრებული აქტიურობით ჩაერთო ჯერ კიდევ 1972 წლიდან მისი მცდელობით დაარსებულ

კერამიკული მედალიონი. დიამ. 2, ფაიფური, 1970-იანი წწ.

1 2015 წელს საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრომ სერგო ქობულაძის ფარდის აღდგენის გადანყვეტილება მიიღო. მინისტრმა მიხეილ გიორგაძემ კონსულტაციის მიზნით მიიწვია მხატვრები: თემურ გოცაძე, რადიმ თორდია, თამაზ ხუციშვილი, მურაზ მურვანიძე. საერთო მსჯელობისას გამოიკვეთა აზრი, რომ სერგო ქობულაძის ტექნოლოგიით, იდენტურ ფარდას ვერავინ დახატავდა. გადანყდა, იგი დაბეჭდილიყო მსოფლიოში ყველაზე თანამედროვე ციფრული ტექნოლოგიით – გერმანიის ქალაქ პოტსდამში კომპანია „Gerriets“ მიერ. ციფრული ვერსია შესრულდა თბილისის სამხატვრო აკადემიის მედიახელოვნების ფაკულტეტზე, პროფესორ ნანა იაშვილის ხელმძღვანელობით.

2016 წლის 12 დეკემბერს თბილისის ოპერისა და ბალეტის თეატრში სერგო ქობულაძის ფარდის ესკიზის ასლი დაიკიდა.

2 უცნობი სერგო ქობულაძე. წიგნი I. – თბ., 2016, გვ. 309.

სერგო ქობულაძის სახელოსნოს
ინტერიერი

„გრაფიკის შემოქმედებითი სახელოსნოს“ მუშაობაში, რომელიც ფაქტობრივად აკადემია დამთავრებულ ახალგაზრდა მხატვარ-გრაფიკოსთა ასპირანტურას წარმოადგენდა და მათი პროფესიული კვალიფიკაციის ამაღლებას ემსახურებოდა. ამ სახელოსნოს კედლებში ახალი თაობის ქართველ გრაფიკოსთა სა-

უკეთესო წარმომადგენლები აღიზარდნენ.

სერგო ქობულაძემ განსაკუთრებული ძალისხმევა გასწია ძეგლთა ფიქსაციის ლაბორატორიის დასაარსებლადაც. შემონახულია უამრავი მიმონერითი დოკუმენტაცია, ყოფილ საბჭოთა თუ საქართველოს სსრ სამთავრობო სტრუქტურებთან. ამ მიმონერაში მხატვარი ადრესატებს უხსნის და უმტკიცებს, თუ რაოდენ დიდია აუცილებლობა, მაღალტექნოლოგიური აღჭურვილობის ფოტოფიქსაციის ლაბორატორიის შექმნის, რომ საშურველი და სასწრაფოა როგორც წარსული კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლთა, ასევე თანამედროვე ხელოვნების ნიმუშთა ფოტოგადაღება, რომ უმაღლესი ხარისხის თანამედროვე აპარატურით დაფიქსირებული ექსპონატები, მაღალხარისხოვანი ბეჭდვისთვისაც იქნას გამოყენებული და, რომ შექმნილიყო საარქივო ბაზა, რომელიც მომავლისთვის მუდმივად განახლებადი და შევსებადი იქნებოდა. სერგო ქობულაძემ მიაღწია შედეგს: 1973 წელს დაარსდა „ძეგლთა ფიქსაციის ლაბორატორია“, რომელიც დღესდღეობით გიორგი ჩუბინაშვილის სახელობის ეროვნული კვლევითი ცენტრის შემადგენლობაშია შესული და დამოუკიდებელ განყოფილებად არსებობს. თითქოსდა შემთხვევითი არაა ისიც, რომ მხატვრის ოჯახის ნებით, ბატონი სერგოს სახელოსნოში დაცულმა საარქივო მასალამაც ამ დაწესებულებაში მოიყარა თავი. ეს მასალა კი მომავალ, ღრმა, სკრუპულოზურ შესწავლას და გამომზეურებას ითხოვს, რასაც შესაძლოა მრავალწლიანი შრომაც დასჭირდეს, მაგრამ ვფიქრობთ, მისი თანდათანობითი „გამომზეურებით“ საბოლოო შედეგი, ნამდვილად მნიშვნელოვანი იქნება და კიდევ უფრო გაამდიდრდება ჩვენი ქვეყნის კულტურული მემკვიდრეობა.

სერგო ქობულაძე (7.02.1909, ქ. ახალციხე - 22.07.1978, ქ. თბილისი)

გრაფიკოსი, ფერმწერი, თეატრის მხატვარი

წოდებები, ჯილდოები, მედლები:

საერთო საკავშირო საორგანიზაციო კომიტეტის წევრი (1940);

ორგზის სტალინური პრემიის ლაურეატი (1947, 1948);

საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე (1946);

საქართველოს სახალხო მხატვარი (1958);

სსრკ-ს სამხატვრო აკადემიის წევრ-კორესპოდენტი (1958);

1946 წ. 24 თბერვალს დაჯილდოვდა მედლით: „1941-1945 წ.წ. დიდ სამამულო ომში შრომითი მამაცობისათვის“;

დაჯილდოვდა შრომის წითელი დროშის ორდენით (1969);

დაჯილდოვდა ივანე ჯავახიშვილის მედლით (1975);

შოთა რუსთაველის პრემიის ლაურეატი (1979. სიკვდილის შემდეგ).

სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოები:

თბილისის სახელმწიფო სამხატვრო აკადემიაში ხუთწლიანი სამეცნიერო-სასწავლო მუშაობის პერიოდში მის მიერ განხორციელდა კვლევა თემაზე: შიშველი ადამიანის ნატურიდან ხატვრის მეთოდის დამყარებული აქტიურ შემოქმედებით აღქმაზე.

იკვლევს – თეატრის დეკორაციის კომპოზიციის პროექტირების სცენაზე ზუსტი გადატანის პრობლემებს.

ანტიკური და შუა საუკუნეების ქართული ნიმუშების კომპოზიციური აგების კვლევა.

ოქროს კვეთის ...პრინციპების კვლევა მცხეთის ჯვრისა და ატენის სიონის მაგალითზე.

სერგო ქობულაძე დაკრძალულია მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა დიდუბის პანთეონში (თბილისი).

თბილისში არის სერგო ქობულაძის სახელობის ქუჩა.

სერგო ქობულაძის ნამუშევრები დაცულია:

საქართველოს ეროვნული მუზეუმში:

შალვა ამირანაშვილის სახელობის ხელოვნების მუზეუმში (თბილისი);

დიმიტრი შევარდნაძის სახელობის ეროვნულ გალერეაში (თბილისი);

დავით კაკაბაძის სახელობის სახვითი ხელოვნების გალერეაში (საქართველო, ქუთაისი);

შოთა რუსთაველის სახელობის თეატრის მუზეუმში (საქართველო, თბილისი);

კოტე მარჯანიშვილის სახელობის სახელმწიფო დრამატული თეატრის მუზეუმში (საქართველო, თბილისი);

საქართველოს თეატრის, მუსიკის, კინოსა და ქორეოგრაფიის სახელმწიფო მუზეუმში (თბილისი);

ტრეტიაკოვის სახელმწიფო გალერეაში (რუსეთი, მოსკოვი);

აღმოსავლეთის ხალხთა ხელოვნების მუზეუმში (რუსეთი, მოსკოვი);

სახელმწიფო ერმიტაჟში (რუსეთი, სანქტ-პეტერბურგი);

ბახრუშინის სახელობის ცენტრალური სახელმწიფო თეატრის მუზეუმში (რუსეთი, მოსკოვი);

მოსკოვის დიდი თეატრის მუზეუმში (მოსკოვი);

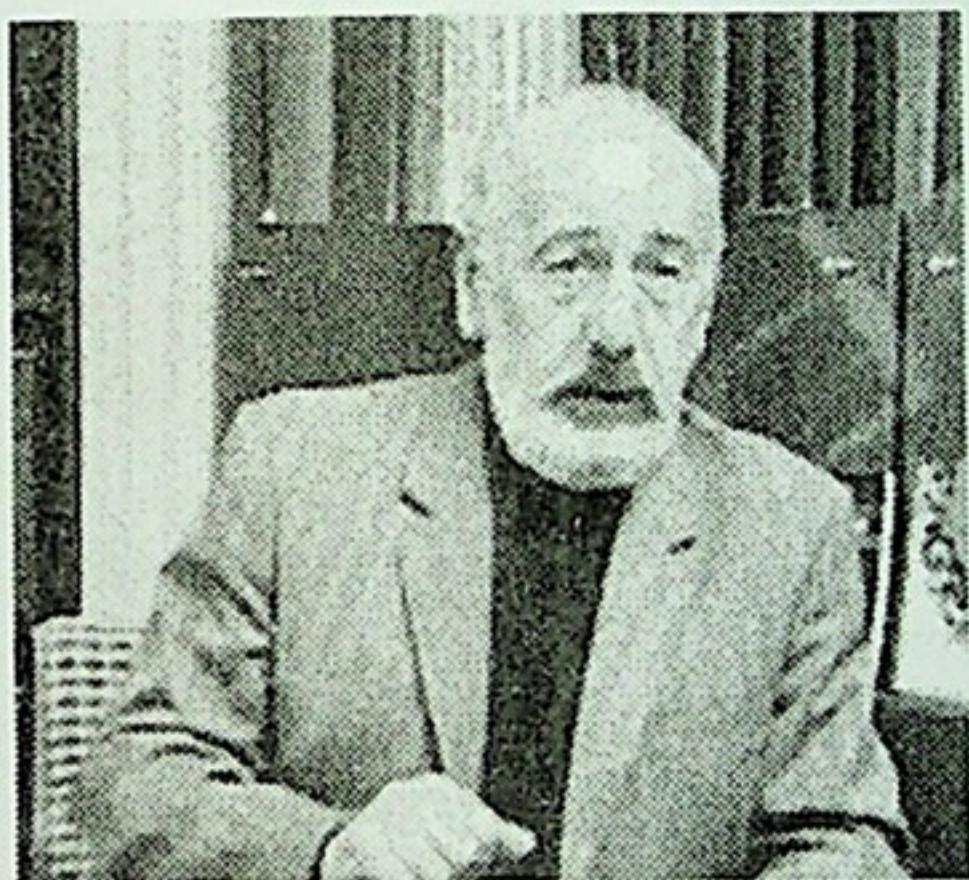
კერძო კოლექციებში.

იოსებ ჭუმბურიძე

სიამაყის შუქზე

რამდენიმე შტრიხი ბაჩანა ბრეგვაძის
ღვანლისა და პიროვნების წარმოსაჩენად

ბაჩანა ბრეგვაძე

ორი წლის წინათ.

ვურეკავ ბაჩანა ბრეგვაძეს:
ბატონო ბაჩანა, მწიგნობარ-
თა ასოციაციის თხოვნით გა-
წუხებთ, იმ ასოციაციის, ახალი
აღთქმის თქვენეული თარგმა-
ნი რომ გამოსცა. ქალბატონმა
ლია ნადარეიშვილმა და ბატონ-
მა შოთა კობიაშვილმა მთხო-
ვეს, მე დამერეკა, - შენ უფრო
არ გეტყვის უარსო. აღმანახ
„მწიგნობრისთვის“ გვინდა
თქვენი სტატია სერვანტესის
იუბილესთან დაკავშირებით.

ჩემო სოსო, თქვენც უნდა გაგანბილოთ. ვერ დავწერ.

რატომ, ბატონო ბაჩანა?

არ მაქვს იმდენი ცოდნა და მასალა, სერვანტესზე რომ დავწე-
რო...

ბატონო ბაჩანა, თუ თქვენ საამისო ცოდნა და მასალა არა
გაქვთ?!

ორი წლის შემდეგ.

მირეკავს შოთა კობიაშვილი:

ბატონო სოსო, ბაჩანა ბრეგვაძეზე უნდა დაგვიწეროთ. მოგონე-
ბა. ესე. პორტრეტი. რაც გნებავთ. თქვენ უკეთ იცით...

არიან პიროვნებები, რომელთა შესახებ წერა ძნელიც არის და ადვილიც.

ბაჩანა ბრეგვაძეზე წერა მხოლოდ და მხოლოდ ძნელია. შეუძლებელია, მისი ნაღვანისა და ნააზრევის გაცნობიერებამ არ გაგაოგნოს და პლატონზე თქმული მისივე სიტყვები არ გაახსენდეს: „მკითხველს აბნევს თემატიკის ეს თვალისმომჭრელი სიჭრელე, ცნობიერება გაოგნებული დაბორილობს იმ ინტელექტუალური ლაბირინთის იდუმალებით მოცულ სიღრმეში. ძნელია მიაკვლიო გზის მაჩვენებელ იდეას, კვალდაკვალ მიჰყვე ავტორის მაძიებელი აზრის დინებას“...

თუ ბაჩანასთვის არის ძნელი, ჩემთვის რაღა უნდა იყოს?!

არც მეგულება ვინმე, მისი ნაღვანი რომ არ მონუსხავს.

თვით აკაკი განერელიაც კი მონუსხული წერდა:

„ბაჩანა ბრეგვაძემ თავისი პოლიგლოტური განათლება ქართული ენის სამსახურში ჩააყენა და როცა იგი ბოლომდე განახორციელებს პლატონის - ყველა დროისა და ყველა ხალხის ყველაზე გრძნეული სტილის მქონე გიგანტის - დიალოგების სრულ ქართულ თარგმანს, ჩვენი ხალხი მაშინ უკეთ დაინახავს, თუ როგორი შვილი აჩუქა ბუნებამ!“

განახორციელა...

დავინახეთ.

„დიდი ადამიანები მათი სიამაყის შუქზე უნდა განვიხილოთ“ - ვკითხულობთ პოლ ვალერის „რჩეულ პროზაში“, რომლის თარგმანიც ბაჩანა ბრეგვაძემ გვაჩუქა.

მაგრამ როგორ უნდა მოახერხო ეს მაშინ, როცა საქმე ბაჩანა ბრეგვაძეს ეხება?!

ბაჩანა და სიამაყე?!

ეს ხომ წარმოუდგენელია.

ჰოდა, ძლიერი შუქიც აქედან მოდის - ალბათ, პოლ ვალერიც სწორედ ამას გულისხმობს.

გამახსენდა ჩემი ერთი „სახიფათო ჩანაწერი“ – „თუ ბაჩანა ამას ამბობს“:

„ბატონი ბაჩანა ბრეგვაძე გაზეთ „ჩვენს მწერლობაში“ ბოლო წლების ჩანაწერებს აქვეყნებს. ერთ-ერთს ჰქვია: „არ იყო ჩემი საქმე“. და იცით, რას გულისხმობს? - მთარგმნელობითს მოღვაწეობას(?!).“

„საბუთად“ კი რაინერ მარია რილკეს გამონათქვამი მოჰყავს:

„მე გამბედაობა და გამოცდილება არ მყოფნის, პირწმინდად ფილოსოფიური თხზულებების სათარგმნელად, ხოლო უცხო ტერმინოლოგიის წვდომა და სხვა ენაზე მისი ეკვივალენტის მოძიება ჩემს ძალ-ღონეს აღემატება“.

თუ რილკე ამას ამბობს, მე რაღა მეთქმისო, - დასძენს მთაწმინდელების დარი მთარგმნელი, ვისაც იოტისოდენა საფუძველიც არა აქვს მსგავსი სკეფსისის გამოსათქმელად“...

მოდით და განიხილეთ თავისი სიამაყის შუქზე!

ალბათ, გაგახსენდათ მისივე თარგმნილი „დონ კიხოტის“ გენიალური პროლოგი :

„მოცლილო მკითხველო, დაუფიცებლადაც დამიჯერებ, თუ როგორ მსურდა, რომ ეს წიგნი, ჩემი გონების ნაყოფი, წარმოუდგენლად მშვენიერი, დახვეწილი და ღრმააზროვანი ყოფილიყო. მაგრამ განა შემეძლო, წინ აღვდგომოდი ბუნების კანონს, რომლის მიხედვითაც, მსგავსი ყოველთვის მსგავსს ბადებს?“

ჭეშმარიტად, მსგავსი მსგავსს ბადებს.

სერვანტესმა დაბადა „დონ კიხოტი“ და ბაჩანა ბრეგვაძის გონების ნაყოფიც წარმოუდგენლად მშვენიერი, დახვეწილი და ღრმააზროვანია.

მოდით, კიდევ ერთი მაგალითით დავტკბეთ - ამჯერად, არა თარგმნით, არამედ ორიგინალური ნააზრევით:

„მეცნიერება, როგორც ვნახეთ, რელიგიის ნაშეიერია, მაგრამ დიდხანს, ათასწლეულების მანძილზეც კი რჩებოდა „ძედ შეცთომილად“, თუმცა ვერც იმას ვიტყვით, თითქოს მშობელი სახარებისეული მამასავით იკრავდა გულში თავის „უძლებ შვილს“. რელიგიისა და მეცნიერების ურთიერთობა ნამდვილად არ მოგვაგონებს სახარების მომხიბლავ იგავს...ვერც მეცნიერებამ და ვერც სარწმუნოებამ ვერ შეძლეს დაესუსტებინათ ერთმანეთი. პირიქით, ცხადი შეიქნა, რომ მათ უერთმანეთოდ ნორმალური განვითარება არ შეუძლიათ, იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ ორივენი ერთი და იმავე სიცოცხლის მიერ არიან გასულიერებულნი“...

სამი წლის წინათ.

ახალი წელი მივულოცე.

შევბედე: „თქვენ ძალიან დიდხანს უნდა იცოცხლოთ, როგორც ჩვენმა ზნეობრივმა ორიენტირმა“.

პასუხი: „ეს გადაჭარბებულია. ძალიან გადაჭარბებული“.
აბა, ბაჩანა სხვას რას მეტყობა?!
არადა, სულაც არ იყო გადაჭარბებული.
ის ნამდვილად იყო ზნეობრივი მაგალითი და ორიენტირი, მაგ
რამ მივსდევდით კი და ვითვალისწინებდით?!

* * *

დაახლოებით ორი წლის წინათ.

ადრიანი გაზაფხულის სუსხიანი დილა.

ჭავჭავაძის გამზირზე, უნივერსიტეტის მეხუთე კორპუსის წინ
გაჩერებაზე დგას და ავტობუსს ელოდება. შორიახლოს ვდგავარ
და თავს ვებრძვი: მივიდე? არ მივიდე?

ამასობაში 88 ნომერში ადის. ორი წუთის შემდეგ მე 59-ში ავ-
დივარ. სასტუმრო „საქართველოსთან“ (სადღაა საქართველო?!)
ისევ გაჩერებაზე დგას. ჩემს ავტობუსში ამოდის. გაკვირვებული
ვეკითხები საკუთარ თავს: აქ რატომ ჩამოვიდა? სად მიდის? ნუთუ
მარჯანიშვილზე?

რუსთაველზე ჩავა და მეცნიერებათა აკადემიას მიაშურებს.

ახლა უკვე სხვა კითხვა გამიჩნდება: ასე ადრიანად?!

მოგვიანებით ამ ამბავს ემზარ კვიტაიშვილს ვუამბობ და სინა-
ნულსაც გავუმხელ: როგორ არ მივედი?! როგორ არ გამოველაპა-
რაკე?!

სწორად მოქცეულხარ, - მეტყვის ბატონი ემზარი.

თურმე, ყოველ დილით ასე ადრიანად მიდიოდა აკადემიაში.

ქალბატონი ღია, სწორედაც რომ მისი ღირსი და სადარი მეუღ-
ლე, ამოდ არწმუნებდა, რომ ეს არ ევალებოდა.

აბა ხელფასს რაში ვიღებო?! - გაკვირვებული იკითხავდა ხოლ-
მე.

სულ რაღაც რამდენიმე წლის წინათ „ვეფხისტყაოსნის“ ტექს-
ტის დამდგენ კომისიაში 35(დიახ, ოცდათხუთმეტი) ლარი ჰქონდა
ხელფასი(?!). იქაც ასეთი პატიოსნებით დადიოდა. ახლა, აკადემი-
კოსის რანგში, ნორმალური ხელფასი აღირსეს და რომ მეკითხა,
ასე დილაადრიან სად მიბრძანდებით-მეთქი?!

მართალი უთქვამს ბატონ ემზარს...

არადა, რამდენი ჩინოვნიკი იღებს ათჯერ მეტ ხელფასს სრუ-
ლიად არაფერში?!

ჩინოვნიკებს ვინ ჩივის, რამდენი მწერალი ან მეცნიერი?!

ჩვენ კი ვეუბნებოდით, ზნეობრივი ორიენტირი ხართო.

უნდა ყოფილიყო!..

პირველად რომ ვნახე, „შუა ასაკში“ მყოფი, გავიფიქრე, რომ სულ სხვაგვარი წარმომედგინა. რომ გეკითხათ, როგორი, ალბათ, ვერ გეტყოდით. ახლა კი ვიცი: ზუსტად ისეთი, როგორიც ხანშიშესული გახდა. მართალია, მოხუცება ვერ მოასწრო, მაგრამ ბოლო წლებში მისი გარეგნობა მაინც სრულად შეესატყვისებოდა აკაკი განერელიას სტრიქონებს:

„აბრეშუმისებრი სითეთრე ეწვია მის თმასა და წვერ-ულვაშს, ხოლო პერგამენტის გამჭვირვალობა - მის პირისკანს. ასე მომხიბლავად ბერდებიან სულმნათნი.“

* * *

ის არ ყოფილა პოპულარული, ანუ ცნობადი.

მისი სახელისა და გვარისათვის ამგვარი ეპითეტები შეურაცხმყოფელიც კი იქნებოდა.

მას ძალიან მოსწონდა ერთი ლათინური გამოთქმა, რომელიც რენე დეკარტის სამუშაო ოთახში ჰქონია გაკრული: „ყველაზე უკეთ იცხოვრა მან, ვინც ყველაზე უკეთ დაიმალა“.

ის ერთგულად მისდევდა ეპიკურეს რჩევასაც: „იცხოვრე უჩინრად!“

მაგრამ როგორ დაიმალებოდა მისი დიდი ღვაწლი?!

ის ვერ იქნებოდა უბედური სამშობლოს ბედნიერი შვილი, მაგრამ რაგინდ პარადოქსულიც იყოს, ბაჩანა ბრეგვაძე მაინც ბედნიერ კაცად ჩაითვლება, რადგან „შეუძლებელია, ბედნიერი არ იყოს მოქალაქე, რომელიც მთელი სიცოცხლე თანამოქალაქეთა სასიკეთოდ იღვწის“ (მარკუს ავრელიუსი).

* * *

ბატონო ბაჩანა, თქვენ ჩვენი ზნეობრივი ორიენტირი ხართ.

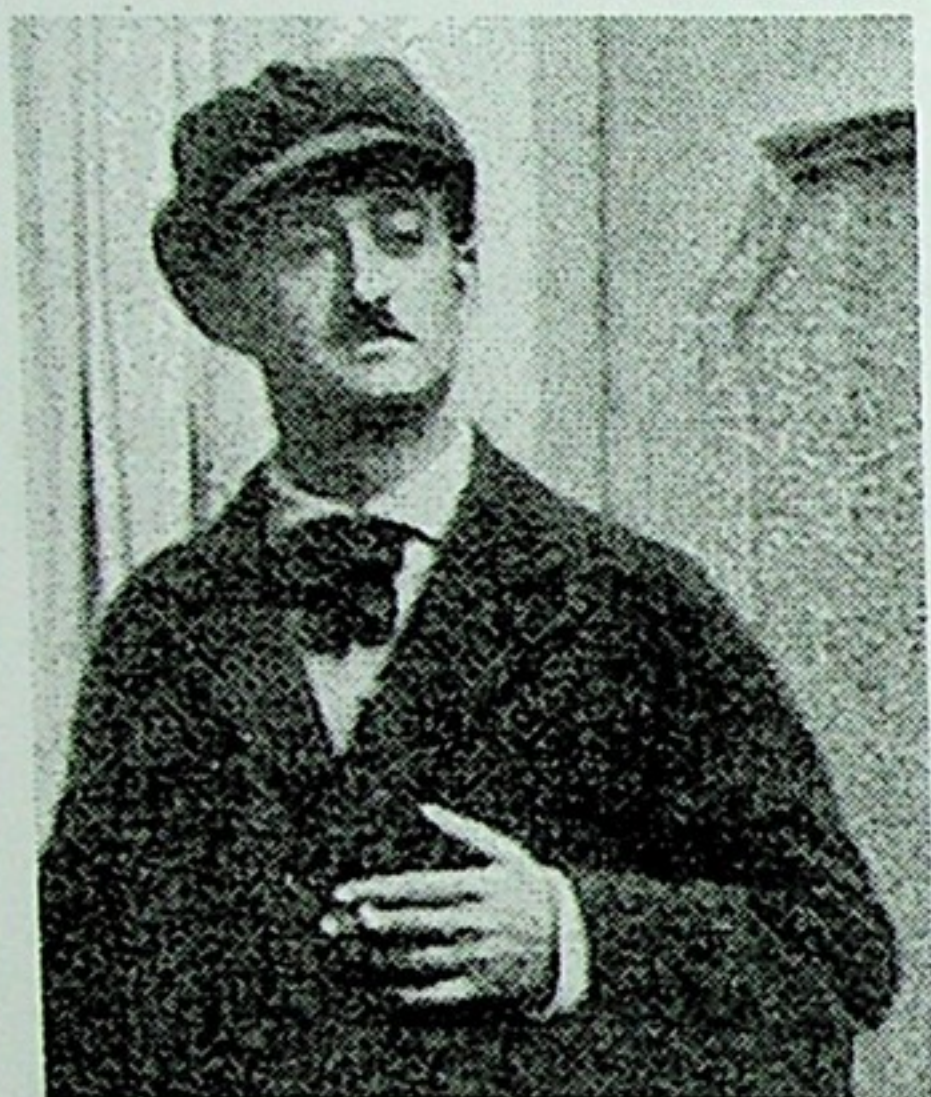
ეს გადაჭარბებულია. ძალიან გადაჭარბებული.

ერთადერთი, რაშიც ვერ დაგეთანხმებით...

ლალი ავალიანი

„ხალხის წინაშე მე ვიქნები მუდამ მართალი“

პაოლო იაშვილი

125

პაოლო იაშვილს უღრუბლო და ბედნიერი ბავშვობა არგუნა ბედმა. დაიბადა ზემო იმერეთის სოფელ არგვეთში (ახლანდელი საჩხერის რაიონი), შეძლებული აზნაურის ჯიბრაილ იაშვილისა და ბაბილინა მდივნის მრავალშვილიან ოჯახში. 1892 წლის 2 (ახალი სტილით 15) აგვისტოს.

არგვეთის სიყვარული პოეტს სიცოცხლის ბოლომდე გაჰყვა: მის პოეზიაში მშობლიური კუთხე იდილიურად და სულიერი სიმშვიდის ნავთსაყუდელად არის აღქმული („ნასაყდრის გალავნიდან“, 1922; „არგვეთის ღამეები“, 1926; „ორი ნამღევა“, 1933; „ზემოური რთველი“, 1934); ლექსები არგვეთშია დაწერილი, მათში პაოლოს მოდერნისტული ტექსტებისათვის დამახასიათებელი ტრაგიკული მსოფლალქმისა და ურბანისტულ განწყობილებათა ნიშანწყალიც კი არ არის.

8 წლის პაოლო ქუთაისის კლასიკურ გიმნაზიაში შეიყვანეს. სწავლა რუსულ ენაზე იყო, რეჟიმიც შესაბამისი – შოვინისტური, ანტიქართული. ეკრძალებოდათ არამცთუ დემონსტრაციაში მონაწილეობა, არამედ ქართულ თეატრში და სალიტერატურო საღამოებზე სიარული. პაოლო გიმნაზიაშივე დაუმეგობრდა ტიცციანს და სხვა მომავალ „ცისფერყანწელებს“, მათთან ერთად მალულად ესწრებოდა სპექტაკლებს, გრიგოლ რობაქიძის გახმაურებულ ლექციებს.

ლიდერის თვისებები, ორგანიზატორული ნიჭი და პოეზიის სიყვარული პაოლომ სასწავლებელშივე გაამჟღავნა, როცა 1911 წელს გიმნაზიის ჟურნალის „Стрелы Колхиды“ რედაქტორად და იქ გამოქვეყნებული რუსული ლექსის „Завет Прометея“ ავტორად მოგვევლინა. გაზეთმა „კოლხიდა“ დაუზოგავად გააკრიტიკა „ახალ-ახალი გამოჩეკილი მოპარუსკეები“, რომელთა შორის „პაოლიკო“ იაშვილსაც ასახელებდა (1911, № 41): ამით გაბათილდა ზოგი მემუარისტის აზრი, თითქოს პაოლომ მოგვიანებით შეიცვალა სახელი. პოეტის პირველი ქართული გამოქვეყნებული ლექსი „ღმერთო, ღმერთო“... იმავე წელს „კოლხიდაში“ გამოქვეყნდა (№ 49).

პაოლოს, თავისი მეამბოხე და დაუდგრომელი ხასიათით, გიმნაზიიდან გარიცხვა ელოდა, – 1911 წელს დემონსტრაციაში მონაწილეობისა და რუსული ენის მასწავლებელთან კონფლიქტის გამო. იგი იძულებული გახდა ანაპაში, შეპეტოვის კერძო გიმნაზიაში დაესრულებინა გიმნაზია.

1912-13 წლებში ანაპიდან დაბრუნებული პაოლო მხოლოდ პოეზიაზე ფიქრობს: ემზადება ჟურნალ „ოქროს ვერძის“ გამოსაცემად, გაზეთ „კოლხიდაში“ კვლავ აქვეყნებს ლექსებს, 1913 წლის გაზაფხულზევე, რუსეთის „ახალი პოეზიის“ ერთ-ერთი ქურუმის ფიოდორ სოლოგუბისა და კუბო-ფუტურისტ იგორ სევერიანინის საღამოს ესწრება, ჩვეული სითამამით იოლად უახლოვდება მათ, „კოლხიდაშივე“ სტამბავს ვრცელ სტატიას სოლოგუბის ლექციაზე, მასთან ინტერვიუს; იგორ სევერიანინს „ოქროს ვერძისათვის“ ლექსს სთხოვს, რომლის საკუთარ თარგმანს ჟურნალის მეორე ნომერში ბეჭდავს.

1911-13 წლებში „ოქროს ვერძი“ იყო ერთადერთი „წმინდა სალიტერატურო და ხელოვნების“ ჟურნალი, რაზეც მიუთითებდა პაოლო ვაჟა-ფშაველასადმი მიწერილ ბარათში. ჩვენამდე მოღწეულია ვაჟასადმი გაგზავნილი ორი წერილი, რომელშიც რედაქტორი ვაჟას, ბაჩანასა და თედოს თანამშრომლობისათვის იწვევდა.

ჟურნალის დამფინანსებელი ჯიბრაილი გახლდათ, ჟურნალის რედაქციაც მის სახლში იყო მოთავსებული. პაოლო, რომელიც

მამას გულს უჩუყებდა, – შენს შვილებში სამსხვერპლო მოზვერს ვგავარო, დიდხანს სარგებლობდა მისი დახმარებით: უკვე მონი-
ფული ვაჟკაცი, „ჯერჯერობით ჯიბოს ჯიბით ვცხოვრობო“, – ამ-
ბობდა მეგობართა წრეში.

ქართული
ბიბლიოთეკა

პაოლო – რედაქტორი, „ოქროს ვერძში“ ავლენს როგორც ულ-
რმეს პატრიოტიზმს, ასევე დასავლური „ახალი პოეზიის“ ნოვა-
ციათა ათვისებისაკენ სწრაფვას. ამის დასტურია ლ. ანდრეევის,
ი. სევერიანინის, დე ლილ ადანის თხზულებათა თარგმანები,
ცნობები დ'ანუნციოს, კ. ბალმონტის, ვ. ბრიუსოვის, ი. ბალტრუ-
შაიტისის შესახებ და, რაც მთავარია, იგი წარმოგვიდგენს ახალ
თაობას, რომელიც სულ მალე, ქართულ მწერლობას დაამშვენებს
(გალაკტიონი, ტიციანი, ი. გრიშაშვილი, ს. შანშიაშვილი, ა. აბაშე-
ლი, ლ. ქიაჩელი, კ. გამსახურდია, შ. დადიანი, ს. კლდიაშვილი და
სხვ.); ჟურნალს პატივი დასდეს ნიკო ლორთქიფანიძემ და გრი-
გოლ რობაქიძემ.

„ოქროს ვერძის“ მხოლოდ 5 ნომრის (19 მაისი – 30 ივნისი) გა-
მოცემა მოხერხდა, მიზეზი უსახსრობა იყო. რედაქტორმა ხელის-
მომწერლებს ამცნო: „მქონდა სურვილი გამომცემლობის განახ-
ლებისა, მაგრამ პირადი საჭიროების გამო ევროპისაკენ მიხდება
გამგზავრება ხანგრძლივი ვადით“. „პირადი საჭიროება“ კი ერთობ
სასიხარულო იყო; 1913 წლის მეორე ნახევარში პაოლო პარიზში
გაემგზავრა ლუვრთან არსებულ ხელოვნების ინსტიტუტში სას-
წავლებლად (იგი კარგად ხატავდა, თუმცა, დაუდევრობისა თუ
1937 წელს მისი პირადი არქივის განადგურების გამო მხოლოდ
რამდენიმე ჩანახატი შემოგვრჩა).

გაივლის სამიოდე წელი და პაოლო განაცხადებს: „საქართ-
ველოს შემდეგ უწმინდესი ქვეყანა არის პარიზი“... პოეტი ოფი-
ციალურ სწავლებას ნაკლებად დაგიდევთ, იგი კვლავ თავის
საყვარელ სფეროში ტრიალებს. ეცნობა სხვადასხვა ეროვნების
მხატვრებს და პოეტებს, ღრუბელივით იწოვს იქაურ გარემოს, მო-
დერნიზმისა და ავანგარდიზმის სიტკბოთი და შხამით იჟღინთება.

პაოლო ცხოვრობდა ლათინურ უბანში: მის ფიქრთა მფლობე-
ლი ბოდლერი, ვერლენი, რემბო და ვერჰარნი შეიქმნენ. იგი და-
უახლოვდა უცხოელ მხატვრებსა და პოეტებს, რადგან ადვილად
ხიბლავდა და იზიდავდა ადამიანებს, თვით ისეთებს, რომელთა ენა
მან კარგად არ იცოდა (გერონტი ქიქოძე).

ავტობიოგრაფიულ მოთხრობაში „ფერადი ბუშტები“ აღწერი-
ლია კაფე „როტონდაში“ გატარებული პოეტის უკანასკნელი ღამე
აპოლინერთან და ერენბურგთან, მექსიკელ მხატვარ რიბერასა და
რუს მხატვარ ქალ მარეენასთან ერთად. „როტონდაში“ ეზიარა

ახალგაზრდა პოეტი ბოჰემურ ცხოვრებას, რომელიც მან შემდეგში, შ. აფხაიძის თქმით, „ესთეტიკურ ფენომენამდე“ აიყვანა.

„ცისფერყანელთა“ გააფთრებული მონინაალმდეგენი და ცინვით „პარიზის კაფეების გმირს“ უწოდებდნენ. არადა, პარიზული კაფეები მაშინ ერთგვარი ლიტერატურული „უნივერსიტეტის“ ფუნქციითაც იყვნენ ცნობილი.

პარიზშივე ჩაისახა რუსი სიმბოლისტი პოეტის კონსტანტინე ბალმონტისა და პაოლო იაშვილის შემოქმედებითი მეგობრობა.

1914 წელს პაოლომ პარიზიდანვე მიანვდინა ქართველ ხალხს სასიხარულო ცნობა ბალმონტის მიერ „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმნის შესახებ (გაზ. „თემი“). იგი პარიზში მყოფ ბალმონტს ქართული ენის შესწავლაშიც ეხმარებოდა.

დაიწყო მსოფლიო ომი და პოეტმა სამშობლოს მოაშურა, – ინგლისისა და სკანდინავიის გავლით.

1915, იანვარში

პორტმა, რომელსაც გლაზგო ჰქვია,

დიდ ნიაღვარში

მე გამისტუმრა ევროპიდან ინგლისის გემზე „კაბადოკია“.

(„ევროპა“, 1922)

ქუთაისში დაბრუნებული პოეტი კვლავ გატაცებულია ლიტერატურული თუ საზოგადო საქმიანობით. არ არის თითქმის არც ერთი მოვლენა ქალაქის კულტურულ ცხოვრებაში, რომელთან დაკავშირებით პრესა პაოლო იაშვილის სახელს არ იხსენიებდეს.

1915 წელს „უგვირგვინო მეფის“ აკაკის გარდაცვალება მთელმა საქართველომ იგლოვა. პაოლო ქუთაისის აკაკის დამკრძალავი კომიტეტის აქტიური წევრი იყო. გაზეთ „სამშობლოში“ დაიბეჭდა მისი ვრცელი წერილი – „ცხედარი გამბრწყინებლისა“.

აკაკის ნეშტი საჩხერიდან თბილისში გადაასვენეს საგანგებო მატარებლით, რომელიც პაოლოს დიდებულად მოურთავს თავისი მხატვრული ნიჭისა და გემოვნების შესაბამისად.

პაოლოსათვის აკაკი მუდამ იყო პოეზიის მშვენიება. პარადოქსია, რომ შემდეგში, როცა „ცისფერყანელთა“ ნილაბი მოირგეს, პაოლოც და ტიცვიანიც (რომელიც ვალერიან გაფრინდაშვილთან ერთად, – ჯგუფის უპირველესი თეორეტიკოსი იყო), აკაკის უნიჭო ეპიგონების სიმრავლით გაბეზრებულნი, დროებით „დავინყების ზღვაში გადაისვრიან“ მის პოეზიას (იხ. პაოლოს მანიფესტი „პირველთქმა“, ტიცვიანის „ცისფერი ყანწებით“, 1916 წ.).

პარიზში პაოლომ აკადემიური განათლების ნაცვლად, სიმბოლისტთა და ავანგარდისტთა მანიფესტების, პოეზიის, მათი პირადი ცხოვრების „ანატომიის“ ცოდნა შეიძინა, ხელოვანის თავი-

სუფლებას ეზიარა; მემამბოხე სული კი მუდამ ჰქონდა. სწორედ ამ შთაბეჭდილებებით შეიქმნა პირველი ურბანისტული ლექსები ქართულ პოეზიაში „ფარშავანგები ქალაქში“ (1916) და „ევროპა“ (1922).

საქართველოს
ბიბლიოთეკა

პაოლო ცდილობს გადაუხვიოს გაკვალულ გზას, მისცეს ლექსს ახლებური რიტმი და ხმიერება, როგორც განსხვავებული დეკლამაციის, ისე ბგერწერის მეშვეობით; წერს სონეტს, ტრიოლეტს, თავისუფალ ლექსს; კითხულობს მოხსენებას ევროპაში მოგზაურობის თაობაზე, ქუთაისის საზოგადოებას აცნობს ბალმონტის ლექსთა საკუთარ თარგმანებს; 1915 წელს სანაქებო მასპინძლობას უწევს ქუთაისსა და თბილისში მეორედ ჩამოსულ ბალმონტს (შემდეგში მისი ორი ლექსის ფაქსიმილეს „ცისფერ ყანწებში“ გამოაქვეყნებს). იგი მონაწილეობს იოსებ გრიშაშვილისა და გალაკტიონის სალიტერატურო საღამოებში. მუდამ პრესის ყურადღების ცენტრშია: უმეტესად აკრიტიკებენ, იშვიათად კი აქებენ არტისტული მონაცემების გამო; „მომხსენებელს აქვს მშვენიერი ხმა, ლაპარაკობს ლამაზად და თავისუფლად, ღვთის წინაშე, მოხდენილი ვაჟკაციაო“ და მისთანანი.

პაოლო თანამოაზრე პროეტების გარეშეც (ტიციანი, ვ. გაფრინდაშვილი, ს. კლდიაშვილი, შ. აფხაიძე რუსეთში სწავლობენ, მხოლოდ დროდადრო ახერხებენ ქუთაისში ჩამოსვლას) ენერგიულად ამზადებს ნიადაგს მოდერნისტული ჯგუფის შექმნისათვის.

პაოლო მარტოხელა „სტალკერის“ როლში გვევლინება: ნებისმიერ საჯარო გამოსვლაში ეპატაჟურად აანონსებს ცნობას „ცისფერი ყანწების“ თაობაზე, ქუთაისისა და თბილისის (აქ გრიშაშვილი ეხმარება) პრესაში ათავსებს ფასიან განცხადებებს „ახალი მიმართულების“ ჟურნალის გამოსვლის შესახებ; დამფინანსებელი კვლავ ჯიბრაილია. მხატვრები, ძმები ჯაფარიძეები უჩვეულოდ აფორმებენ „ცისფერი ყანწების“ მიმზიდველ გარეკანს. გალაკტიონის მონაწილობით, ალმანახის სახელიც პაოლოს შერჩეულია: „წინასწარ დიდხანს ჰქონდათ მსჯელობა, თუ რა დაერქმიათ ალმანახისათვის... პაოლომ თქვა „ცისფერი ყანწები“ და გაიტანა კიდევც, ვინაიდან მის მეტს ფული არავის ჰქონდა ალმანახის გამოსაცემად“.

პაოლოს სურს ალმანახის გამოსვლამდე ისეთი სკანდალი ააგოროს, რაც გააღვივებს „ცისფერი ყანწების“ მიმართ ინტერესს.

როგორც ტორეადორის ნითელი მოსასხამი, ისე „აუფრიალა“ პაოლომ თანაქალაქელებს ვითომდა „ქართველი პროეტი ქალის ელენე დარიანის“ ეროტიკული ლექსები, მაშინდელმა საზოგადოებამ „ურცხვობად“ და „გარყვნილების ქადაგებად“ რომ აღიქვა.

1915 წლიდან დაედო სათავე XX საუკუნის ერთადერთ წარმატებულ ქართულ ლიტერატურულ მისტიფიკაციას – პაოლოს „დარიანულ“ ციკლს (1915-1924). შედეგი განსაცვიფრებელი იყო ინტერესმა „პოეტი ქალის“ მიმართ უკიდურესად გაამძაფრა ახალი ალმანახის მოლოდინი.

მიუხედავად საზოგადოების ერთი ნაწილის წინააღმდეგობისა და ტექნიკური თუ ფინანსური პრობლემებისა, პაოლომ 1916 წლის 28 თებერვალს მოახერხა ალმანახის გამოცემა; მეორე ნომერი გამოქვეყნდა იმავე წლის დეკემბერში.

„ცისფერი ყანწების“ გავრცელება და გაყიდვაც პაოლოს უნდა მოეგვარებინა და მოაგვარა კიდევ: ქუთაისის, თბილისისა და თელავის გარდა, ალმანახის მიწოდებას ითხოვდა მოსკოვისა და პეტერბურგის ქართველი სტუდენტობაც (იქ მყოფი ტ. ტაბიძისა და შ. აფხაიძის ცნობით).

„ცისფერი ორდენის“ აღმავლობა იწყება საქართველოს დამოუკიდებლობის პერიოდში, 1918 წლიდან, როცა დედაქალაქს მოაშურა დასავლეთ საქართველოს შემოქმედებითმა ინტელიგენციამ; ჯგუფის ძირითადმა ბირთვმაც თბილისში დაიდო საბოლოო ბინა.

წარმატებით ჩატარდა მათი პირველი საღამო თბილისში, კონსერვატორიის დიდ დარბაზში; მალევე მტრებიც კი აღიარებენ, რომ „ცისფერყანწელებს“ ხელთ უპყრიათ „ჰეგემონობა“ ქართულ პოეზიაში.

პაოლო 1922 წელს გაზეთ „ბარრიკადაში“ ათ „ცისფერყანწელს“ ასახელებდა: გრიგოლ რობაქიძე, ტიცციან ტაბიძე, ვალერიან გაფრინდაშვილი, კოლაუ ნადირაძე, სანდრო ცირეკიძე, ალი არსენიშვილი, ნიკოლო მინიშვილი, გიორგი ლეონიძე, შალვა აფხაიძე და პაოლო იაშვილი... ეს იყო მხოლოდ ბირთვი „ცისფერი ორდენისა“ (გრ. რობაქიძე მათი მამესტრო და უფროსი მეგობარი იყო და არა რიგითი წევრი). „ცისფერყანწელები“ იყვნენ აგრეთვე ს. კლდიაშვილი, რ. გვეტაძე, შ. კარმელი, ი. ყიფიანი, ლ. ჯაფარიძე, გ. საგანელი...

გამორჩეულია პაოლოს როლი: „გაბედული არქიტექტორი ორდენის“, „წინამძღვარი – იალალზე“, „ცისფერი ყანწების“ დირიჟორი, რომელსაც ატლანტივით ხელში უჭირავს ალმანახის მთელი სიმძიმე“, – ასე ამკობდნენ „ცისფერყანწელები“ ჯგუფის მოთავეს. „აღნიშნული ჯგუფის ტექნიკური მეთაური უეჭველად პაოლო იაშვილი გახლავთ, თავისი მგზნებარე შეშლილობით იგი არტურ რემბოს გვაგონებს“, – აღნიშნავდა გრ. რობაქიძე 1918 წელს.

პაოლოს არასდროს დაუჩემებია პირველობა: „ცისფერი ყანწები“ ერთი პროექტია. ამაშია მისი ძალა. 7 წელიწადი გავძელით ჩვენ გაუძლებელ საქართველოში, რადგან სიყვარულის გარდაცვალებით ერთმანეთის პატივისცემა“ (წერილი „7 წელიწადი“, 1924). მეთაურობას იგი არ ეძიებდა, მეთაურობა თვითონ მიდიოდა მასთანო – შენიშნავდნენ მეგობრები. „ამპარტავანი დენდი“ (მისი სონეტი „ავტოპორტრეტი“, 1917), სულში იძვრენდა მათ, თავმდაბლობისა და სიყვარულის აღსანიშნავად მოულოდნელად ხელზე ჰკოცნიდა, დიდ უხერხულობაშიც გვაგდებდაო, – იგონებდა უკვე მხცოვანი კოლაუ ნადირაძე.

„ცისფერყანწელთა“, მათ შორის პაოლოს ადრინდელი საუკეთესო ლექსები, ჯგუფის ჟურნალ-გაზეთებში („მეოცნებე ნიამორები“, 1919-24; „ბარრიკადი“, 1920-24; „შვილდოსანი“, 1920; „ბახტრიონი“, 1922-23; „რუბიკონი“, 1923) დაიბეჭდა.

„ცისფერი ორდენი“ სიმბოლისტურ ჯგუფად მიიჩნეოდა, თუმცა, ჯერ კიდევ პაოლოს „პირველთქმაში“ აშკარად იგრძნობოდა ფუტურისტული მანიფესტების ზეგავლენაც.

ფრანგი სიმბოლისტებისაგან განსხვავებით, რომელნიც სამშობლოს ცნებას ირონიულ ასპექტში მოიხსენიებდნენ, პატრიოტი „ცისფერყანწელების“ უმთავრესი მიზანი იყო საქართველოსა და ქართული მწერლობის განახლება. ამიტომაც ვერ „უერთგულეს“ ორთოდოქსულ სიმბოლიზმს. როცა რუსეთის ავანგარდისტ ხელოვანთა რევოლუციას განრიდებული ჯგუფი დროებით თბილისში დაბინავდა, „ცისფერყანწელები“ დაუახლოვდნენ მათ, მონაწილეობდნენ ლიტერატურულ საღამოებში, თანამშრომლობდნენ ერთობლივ ჟურნალებში.

პაოლო და ტიცციანი აარსებენ კაფე „ქიმერიონს“, რომლის მოხატვაში ლ. გუდიაშვილთან და დ. კაკაბაძესთან ერთად, მონაწილეობენ კ. ზდანევიჩი, ს. სუდეიკინი, ზ. ვალიშევსკი და სხვ. კაფე უზომოდ პოპულარულია, სახელოვნებო კლუბის ფუნქციას ითავსებს: გარდა პროექტებისა, მათ თბილისის ბომონდიც დიდად წყალობს. ლამაზად მოხატულ დარბაზში განთქმული მონადირის პაოლოს მიერ მთიდან ჩამოყვანილი მოშინაურებული შვლები დადიან; თითქმის უცვლელი კონფერანსიე თავად პაოლო არის; პოეზია და ბოჰემა მშვიდობიანად თანაარსებობენ: „ცისფერყანწელთა“ ისტორია ეს არის ისტორია ბოჰემის – დანერს შემდეგში ტიცციანი. ამ დროს ყველას უჭირს, პაოლოს ნაქირავებ თითქმის ცარიელ ოთახში კარი არასოდეს იკეტება: გვიან ღამით დაბრუნებულს ხშირად იმერეთიდან ჩამოსული უბინაო ნაცნობები ხვდებიან, ერთხელაც თავის საწოლში მძინარე უცნობს აღმოაჩენს, არ გააღვიძებს და თვითონ იატაკზე მოკალათდება.

„ჩემს მეხსიერებაში წარუშლელია პაოლო იაშვილის სახე – მის სულში და გულში ხომ მზე დუღდა, საოცარი მეგობრობა იცოდა, არაფერს დაზოგავდა, მხოლოდ ადამიანს დახმარებოდა გასაჭირში, მხნეობა მიენიჭებია მისთვის, ყოველგვარი შურის გარეშე“ (ლადო გუდიაშვილი).

ქუთაისშიც და თბილისშიც პაოლო მუდამ იყო იუმორისტული ჟურნალების სამიზნე. პოეტი ყურადღებას არ აქცევდა მათ. ერთი ავტორი უკიჟინებდა, – პაოლომ ქართულ პოეზიაში „მოკითხვის ბარათების“ სტილი დანერგაო. იგულისხმებოდა მისი „კონსტანტინე ბალმონტს“, ტრიპტიქი „მალარმე, ვერლენ, ვერჰარნ“, „არტურ რემბო“, 1915-1920; აგრეთვე, მიძღვნილი ლექსები – დავით კლდიაშვილის, ნიკო ლორთქიფანიძის, გრიგოლ რობაქიძის, ტიცციან ტაბიძის, ვალერიან გაფრინდაშვილის, სანდრო ცირეკიძის, კოლაუ ნადირაძის, გიორგი ლეონიძის, პავლე ინგოროყვას, ალი არსენიშვილის, ოვანეს თუმანიანის, ტანიტ ტაბიძის, ვიქტორ გოგლიძის და სხვათა მიმართ (1919-1932 წ.წ.). ქართული პოეზიის შედეგია მისი „წერილი დედას“ (1916) და „აფთიაქარი“ (1933 – ჯიბრაილ იაშვილს).

პაოლო თავდაუზოგავია: 1918 წ. მოხალისედ მიდის საომრად ბათუმში, ხოლო ავადსახსენებელი 1921 წ. თებერვლის ბოლოს, მთავრობისა და ჯარისაგან მიტოვებულ თბილისში, გენერალ მაზნიაშვილის რჩევით, აყალიბებს შეიარაღებულ ცხენოსანთა რაზმს. იცავს პანიკითა და ქაოსით მოცულ ქალაქს ძალადობისა და მოროდორობისაგან; იცის, რომ მისი და ტიცციანის გიმნაზიელი მეგობრები, ან ბოლშევიკები, მალე შემოვლენ ქალაქში, რუსეთის გავრცელებულ ჯართან ერთად და ამჯობინებს თეთრი დროშით გაეშუროს მათთან მოსალაპარაკებლად. თბილისის ხელოვანთა დიდი ჯგუფი შეხვდება ახალ მთავრობას, რომელიც ჯერჯერობით ინტელიგენციასთან დაპირისპირებას ერიდება, სარაჯიშვილისეულ სასახლესაც კი „უბოძებს“ მათ. უბინაო ხელოვანთა ერთი ნაწილი (პაოლო, ტიცციანი, გალაკტიონი, მელიტონ ბალანჩივაძე ოჯახით და სხვ.) იქვე დაიდებს დროებით ბინას.

პაოლო მრავალ წარჩინებულ ოჯახშია მიღებული, როგორც სასურველი სტუმარი; დამოუკიდებელ საქართველოში ხშირია საქველმოქმედო საღამოები, – „ქიმერიონში“ იგი ამ შეკრებათა უცვლელი ორგანიზატორია. სწორედ აქ გაიცნობს ულამაზეს გოგონას, თამარს, რომელიც ცნობილი მეცენატის და საზოგადო მოღვაწის, ილია ჭავჭავაძის თანამოსაგრის – ილია ოქრომჭედლიშვილის (ოქრომჭედლოვ-სერებრიაკოვის) შვილიშვილია, უცხოეთში განსწავლული მეტყევე ინჟინრის გიორგი ოქრომჭედლიშვილის შვილი.

პოეტი მოხიბლულია ფერიასავით გოგონათი. ერთი წლის ნაცნობობის შემდეგ, 1921 წლის 14 სექტემბერს ისინი შეუღლდებიან; ცხოვრობენ ყოფილი რტიშჩევის, შემდეგ ალ. ჯაფარიძის ქუჩაზე (ამჟამად პაოლო იაშვილის სახელს რომ ატარებს). 1924 წლის მაისს დაიბადება პოეტის საფიცარი ასული მედეა, მისი „სიხარული და ბედნიერება“ (1937 წლის 22 ივლისით დათარიღებული გამოსათხოვარი წერილიდან).

თითქოს ყველაფერი რიგზეა: დაუბრკოლებლივ გამოდის „ცისფერყანწელთა“ ჟურნალ-გაზეთები, პაოლო კვლავ თავის სტიქიაშია. მაგრამ 1924 წლის შემდეგ ყველაფერი იცვლება: სასტიკი, სისხლიან რეპრესიებს შეთქმულთა მიმართ უამრავი ადამიანი ეწირება, – ბრალიანი და უბრალი. შორაპანში მატარებელში ჩაცხრილეს პაოლოს 20 წლის ძმა ჭუნია (ვასილი).

პაოლო უმწვავეს პიროვნულ და შემოქმედებით კრიზისს განიცდის, აღარც „ცისფერ ორდენზე“ ზრუნავს, რომელიც მხოლოდ ნომინალურად არსებობს: მათი პერიოდიკა, ფაქტობრივად, აკრძალულია.

ძალას იკრებს „პარტიული“, „პროლეტარული“ მწერლობა, „თანამგზავრის“ საშიში იარლიყით ამკობენ ყველას, ვინც მათთან არ არის, ანუ მათი მტერია; მაგრამ როცა მოსკოვთან ან უცხოელებთან ესაჭიროებათ თავის გამოჩენა, ისევ პაოლოს და ტიცციანს უხმობენ.

რიონჰესის მშენებელი, პაოლოს ახლო მეგობარი ვლადიმერ ჯიქია, ხანგრძლივად მიავლენს ხოლმე პაოლოს მოსკოვში, რიონჰესის საქმეებზე მოსალაპარაკებლად. ისიც თანახმაა, პოეტის ჰონორარით ოჯახს ვერ შეინახავს, თანაც გულწრფელად უხარია ქუთაისის განათება, კოლხეთის ჭაობების დაშრობა, სამგორის სარწყავის არხის გაყვანა... მოსკოვში საოცარ მარტოობას გრძნობს, მეგობრობს ბორის პასტერნაკთან, ანდრეი ბელისთან, რომელსაც შესჩივის – „В литературной какофонии о трубах, паровозах, индустрии, хочется запеть голосом никогда в себе не слышанном“ (უფრო ადრე, პაოლომ, ტიცციანმა და სხვა „ცისფერყანწელებმა“ სანაქებოდ უმასპინძლეს სერგეი ესენინს, ანდრეი ბელის, ბორის პასტერნაკს...).

პოეტი იძულებულია ხოტბა შეასხას სოციალისტურ „აღმშენებლობას“ მანაც სხვა „თანამგზავრ“ პოეტთა მსგავსად ჩათრევას ჩაყოლა ამჯობინა – ეს იყო სავალალო იდეოლოგიური ხარკი. საბედნიეროდ, ძნელბედობის მიუხედავად, მაინც ახერხებს „გულიდან ხორცად გამონატანი“ ლექსების წერას („ორბი“, „პოეზია“, „მაგი-

და – ჩემი პარნასი“, „ბაღის ამბავი“, „როგორც აფრის ტკაცუნა“, „საკუთარ თავს“, „დებედაჩაის ღამე“, „ქუთაისისთვის“, 1924-1934 წ.წ.).

პაოლოს, სხვა „ცისფერყანწელებისგან“ განსხვავებით, თხზულებათა კრებული არასოდეს გამოუცია. ამას, პაოლოს მეგობართა მოწმობით, განსაზღვრავდა მისი საოცარი მომთხოვნელობა საკუთარი თავისადმი, აგრეთვე, პოეტური დაუდევრობა: წერდა იოლად, თამაშ-თამაშით, – კაფეში, სტამბაში, მეგობრულ სუფრაზე, მეგობრის შვილების, მშვენიერ ქალბატონთა ალბომებში, ლიტერატურულ საღამოებზე...

იმპროვიზაციის ჯადოქარი შადრევანივით აფრქვევდა ქართულ და რუსულ ექსპრომტებს. ვინმეს რომ ჩაენერა ისინი, ერთი მოზრდილი კრებული გამოვიდოდა, საოცარი მფანტავი იყო მარგალიტებისაო – დანანებით დაწერენ შემდეგ გერონტი ქიქოძე, სერგო კლდიაშვილი, შალვა აფხაიძე, გოგლა ლეონიძე.

აღმერთებდა ერთადერთ ულამაზეს ქალიშვილს მედეას, სინაზით ეპყრობოდა ტიცციანის ტანიტს, გოგლა ლეონიძის ნესტანსა და თინათინს. ყმანვილი მარო მაყაშვილის უშუალოებით გამორჩეული დღიური წარმოგვიჩენს როგორი მიმზიდველი იყო პაოლო: დიდთან – დიდი, პატარასთან – პატარა, გულთბილი, ალერსიანი, მუდამ მოზეიმე სიცოცხლით სავსე.

1924 წელს მისი მხატვრულ-დოკუმენტური მცირე მოთხრობა „ფერადი ბუშტები“ დაიბეჭდა. ის პარიზისა და თბილისის მათხოვრების ყოფას და მათდამი ავტორის თანაღმობას გამოხატავდა. პაოლოს უყვარდა მათხოვრებთან და ჭკუაშერეკილებთან საუბარი, მათი გულუხვი დასაჩუქრება, დუქანში დაპურება; თუ ჯიბეგაფხეკილი იყო (რაც ხშირად ხდებოდა), ძალიან წუხდა. ერთხელაც, თბილისის ცენტრში, შლიაპა მოიხადა და გამვლელებს გაუნოდა: პაოლოს ვინ არ იცნობდა, ფული სულ მალე შეგროვდა.

გერონტი ქიქოძე: „მახსოვს, როგორ იდგა ერთხელ ქუჩაში, სახლის კედელს ზურგმიყრდნობილი, ხალათის ჯიბიდან მუჭა-მუჭა ახლად მიღებულ ქალაღდის ფულს იღებდა და თავის მეგობრებს აძლევდა დაუთვლელად“. ასევე „დაუთვლელად“ და დაუზოგავად გაფლანგა მან ძვირფასი დრო, რადგან „თავის პოეტურ დროს და ენერგიას სხვისი გულისათვის ძალაუნებრივ ხარჯავდა ათას წვრილმანებში. ყველას მზრუნველი, შუამავალი და მოფუსფუსე, ყველა საქმეებზე მორბენალი და შუამდგომელი ხშირად თვეობით ვერ ეკარებოდა საწერ მაგიდას“ (გოგლა ლეონიძე).

როცა კრებულის გამოცემა მოინდომა (არც კი ახსოვდა, სად რა ჰქონდა დაბეჭდილი: ამაში დიდი ამაგი დასდო ახალგაზრდა

შალვა დემეტრაძემ), უკვე გვიანლა იყო: 1937 კარზე მომდგარიყო. მხოლოდ პაოლოს რეაბილიტაციის შემდეგ, 1955 წელს გამოიცა მისი პირველი პოეტური კრებული შალვა დემეტრაძის რედაქტორობით.

პაოლოს დღემდე ყველაზე სრული კრებული „საიუბილეო-საარქივო გამოცემა ორ წიგნად“ გამოქვეყნდა 2004 წელს.

მრავალი წლის შემდეგ („მნათობი“, 1992) დაიბეჭდა ირაკლი აბაშიძის – პაოლოს უმცროსი თანამედროვისა და ნათესავის „ზარები ოცდაათიანი წლებიდან“ და, რაც მთავარია, მეუღლის, თამარ იაშვილის „Из воспоминаний о Паоло Яшвили“ – სულისშემძვრელი, ტრაგიკული და შეულამაზებელი ამბავი პაოლოს სიცოცხლის უკანასკნელი დღეებისა (1964, ინახებოდა საოჯახო არქივში, გამოქვეყნდა 2004 წელს).

პაოლოს სიცოცხლის ბოლო წლები, ისევე, როგორც ტიცციანისა, აბსურდული პარადოქსებით გამოირჩევა; ჩეკას დაწესებული თვალთვალი (20-იანი წლებიდანვე) 30-იან წლებში ძლიერდება, ცნობებს მის შესახებ სისტემატურად აწვდიან უფროსობას (1935, 1936 და 1937 წლებში – უფრო ინტენსიურად). პარალელურად, პოეტს ირჩევენ ამიერკავკასიის ცაკ-ის წევრად (1935), 1934 წელს აგზავნიან მოსკოვში, მწერალთა პირველ საკავშირო ყრილობაზე, 1936 წელს ქართველ მწერალთა და ხელოვანთა დელეგაციასთან ერთად, დიდი პატივით იღებენ კრემლში; არც სტალინის ყურადღება აკლია: აჯილდოებს ორდენით, მოხიბლულია მისი ორატორული ნიჭით, შენიშნავს მხოლოდ, – „პაოლო“ კი არა, „პავლე“ უნდა გერქვასო...

მიუხედავად ზემოთქმულისა, პაოლო გუმანით გრძნობს საფრთხეს, შეშფოთებულია იმით, რაც ქვეყანაში ხდება, ხასიათიც ეცვლება, მისთვის უჩვეულო განმარტოებას ამჯობინებს. კაენის აღზევებული სული ყველაფერს ნთქავს. მწერალთა კავშირი „იდეოლოგიური მავნებლობის“ მამხილებელ პარტიულ ფორპოსტად არის გადაქცეული. დამამცირებულ რიგში ჩაყენებული ჩვენი სასიქადულო მწერლები იძულებულნი არიან „მოინანიონ“ აბსურდული ბრალდებები. ამას ერთვის ბერიას სასტიკი, არაადამიანური და მზაკვრული გეგმა: ცილისწამებათა ქსელში გაახვიოს პოეტი და სახელი გაუტეხოს მას.

1937 წლის 21 ივლისს ღამის ორ საათამდე კიდევ ერთხელ ცდილობდა ბერია პაოლოს „დამუშავებას“. სახლში დაბრუნებულმა, ახლობლები როგორღაც დააიმედა, მაგრამ მეუღლეს არაფერი გამოეპარებოდა: გიჟის თვალები ჰქონდაო, იგონებს. მთელი ღამე არ უძინიათ. როცა დილის 7 საათზე დამ, პაშამ დაინახა საწერ მა-

გიდასთან მჯდომი, – ისიც დაამშვიდა, ხელნაწერებს ვანესრიგებო (ზოგის გადმოცემით, – სტალინზე ვწერ ლექსსო, – უთქვამს). პროექტი კი წერდა გამოსათხოვარ წერილებს, – შვილისადმი, ცოლისადმი, ძმისადმი და ბერიასადმი, – სთხოვდა, ხომ იცი, რომ ბრალი არ მიმიძღვის, ოჯახი არ ამინოკოო.

22 ივლისს, დილიდან, პაოლო მონესრიგებულად, ავტომატით მოქმედებს: ბარათებს საფოსტო ყუთში აგდებს, შუადღისას სანადირო თოფი მწერალთა კავშირში მიაქვს, – გაყიდვა მინდოდა და კაპიკები შემადღიესო, მეზუფეტეს ვალს გადაუხდის, სახლში ბრუნდება და საღამოს მწერალთა კრებაზე მიდის. ხვდება ირაკლი აბაშიძეს, ერთიანად ძაგძაგებს, რამდენჯერმე გაუმეორებს, ყველას დავუმტკიცებ, რომ ვაჟკაცი ვარო... ესწრება სხდომას, ცოტა ხნის შემდეგ მეორე სართულზე ადის, ოთახიდან თოფი გამოაქვს, კორიდორში წაიძრობს ფეხსაცმელს, ლულას პირში იდებს და ფეხის ცერს ჩახმახს გამოკრავს, სახლს ჯოჯოხეთური ქუხილი შეძრავს...

პაოლომ საჯარო თვითმკვლელობა პროტესტის უკიდურეს ფორმად აქცია, ეს იყო ბერიასათვის განწილი სილა. ვაჟკაცი ყოფილათ – ასეთი იყო ჭეშმარიტ მწერალთა თუნდაც ხმადაბლა გამოთქმული აზრი; მთავრობის მიერ თვითმკვლელობას „პროვოკაციული აქტი“ ეწოდა; შინსახკომმა მორგიდან პირდაპირ პეტრე-პავლეს სასაფლაოზე მიასვენა, ოჯახის წევრების გარდა, მხოლოდ კოლაუ ნადირაძემ გაბედა პაოლოს დაკრძალვაზე მისვლა.

1957 წლიდან პაოლოს ნეშტი დიდუბის მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა პანთეონში განისვენებს.

100 წლის ჭაბუკი

ლადო ასათიანი 100 წლის წინ, 1917 წლის 14 იანვარს, ქუთაისში, პედაგოგების ოჯახში დაიბადა. მამა – მელქისედეკ (მექი) ასათიანი, დედა – ლიდა ცქიტიშვილი.

სწავლა ქუთაისის საცდელ სკოლაში დაიწყო. 1934 წელს დაამთავრა ცაგერის სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკუმი და ქუთაისის პედაგოგიური ინსტიტუტის საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტზე ქართული ენისა და ლიტერატურის ფაკულტეტზე განაგრძო განათლების მიღება.

1938 წელს, როგორც „ხალხის მტერი“, დაუპატიმრეს დედა, რის

შემდეგაც ლადო ასათიანი „კონტრრევოლუციური ლაყბობის“ ბრალდებით სასწავლებლიდან გარიცხეს. 1938 წელს საქალაქო კომიტეტის გადაწყვეტილებით აღადგინეს ინსტიტუტში.

1938 წელს საცხოვრებლად თბილისში გადმოვიდა.

1938-39 წლებში გაზეთ „ნორჩ ლენინელში“ მუშაობდა.

1939 წელს არმიაში გაიწვიეს, მაგრამ ავადმყოფობის გამო სამხედრო სავალდებულო სამსახურიდან გაათავისუფლეს.

ლადომ თბილისში გაიცნო მომავალი მეუღლე – ანიკო ვაჩნაძე. ქორწინების შემდეგ შეეძინათ ქალიშვილი – მანანა.

გარდაიცვალა 1943 წელს, 26 წლის ასაკში.

ასეთია მისი მოკლე ბიოგრაფიული ცნობები...

ლიტერატურულ მოღვაწეობას ადრევე შეუდგა. ქუთაისის პედაგოგიურ ინსტიტუტში სწავლის წლებში ლიტერატურული და სამეცნიერო წრეების მუშაობაში აქტიურად იყო ჩაბმული. მისი პირველი ლექსი – „თებერვლის დილა“ 1936 წელს გაზეთ „სტალინელში“ გამოქვეყნდა. სოფელ ბარდნალაში განცდილი შთაბეჭდილებები ასახა ერთ-ერთ ადრეულ ლექსში, რომელიც „ინდუსტრიულ ქუთაისში“ დაიბეჭდა.

თბილისში გადმოსვლის შემდეგ თანამშრომლობდა სხვადასხვა ლიტერატურული პერიოდიკის რედაქციებთან („ჩვენი თაობა“, „ახალგაზრდა კომუნისტი“, „პიონერი“)... მისი ლექსები, ლიტერატურული წერილები და ნარკვევები იბეჭდებოდა გაზეთ „ნორჩ ლენინელში“... წერილები ეძღვნება ნიკოლოზ ბარათაშვილს, შიომღვიმელს, ვანო სარაჯიშვილს, უოლტერ სკოტს, ჟორჟ სანდს...

1941 წელს სტამბას დასაბეჭდად გადაეცა პოეტის კრებული – „წინაპრები“, მაგრამ იმ მიზეზით, რომ წინაპრების შესახებ წერა ომის პერიოდში არ ცნეს მიზანშეწონილად, საქართველოს კპ ცკ-ის დადგენილების შესაბამისად მწერალთა კავშირის გამგეობის პლენუმის მიერ გამოყოფილმა სარედაქციო კომისიამ დაადგინა, რომ ლექსების კრებული არ გამოცემულიყო (ამ საკითხების შესახებ იხ. კვერენჩილაძე: 181). წიგნის ტირაჟი განადგურდა. სასიგნალო ეგზემპლარები სტამბიდან მალულად გამოიტანა მარიკა ჯაფარიძემ და ასე შემოენახა ხსენებული გამოცემა შთამომავლობას (ჩხეიძე)...

ლადო ასათიანის პოეზია სიცოცხლის ტრფიალით გამოირჩევა, ახალგაზრდული ხალისი ერთგვარ ლაიტმოტავად გასდევს მის შემოქმედებას. პატრიოტული თემატიკა, გმირული წარსულის მონატრება ძალუმად მოჩანს ლადო ასათიანის პოეზიაში... კარგად არის საგრძნობი პოეტის სევდაც... ახალგაზრდული პათოსითაა გამსჭვალული ლადო ასათიანის სასიყვარულო თუ პატრიოტული ლირიკა, ე. წ. „ყაყაჩოების ციკლმა“ ახალი პოეტური სახეებით გაამდიდრა ქართული პოეზია... ლადო ასათიანის ლექსებსა და პოემებში მკითხველს იზიდავს გულწრფელი გრძნობა და სიყვარული, უშუალობა, სათქმელის სისადავე...

პოეტის კრებულები მისი გარდაცვალების შემდეგ რამდენჯერმე გამოიცა. გამოქვეყნდა მანამდე უცნობი ლექსები, პირადი წერილები და სხვა.

ლადო ასათიანის შემოქმედებას არაერთმა ცნობილმა ლიტერატორმა და მკვლევარმა მიუძღვნა ნაშრომები. მისი პოეზია პოპულარულია მკითხველთა შორის და დიდი სიყვარულით სარგებლობს. სავსებით მართლია გურამ ასათიანი, როცა წერს: „ლადო ასათიანის ლექსს ერთი იშვიათი თვისება აქვს. იგი აღელვებს ისეთ მკითხველსაც, რომელიც ჩვეულებრივ გულგრილია პოეზიისადმი“.

დიდი სიყვარული სიცოცხლეშიც რომ არ აკლდა პოეტს, ეს წარმოდგენილი მშრალი ფაქტებიდანაც მოჩანს, – ვხედავთ, რომ სასწავლებელში მის აღდგენაზეც იზრუნეს, მისი განადგურებული წიგნიც გადაარჩინეს გაბედულმა ადამიანებმა... ბევრს უყვარდა

და ნამდვილი მეგობრებიც არ აკლდა... მაგრამ ამ ფაქტებიდან ისიც აშკარად იკვეთება, რომ იმ წლებში მოუხდა ლადო ასათიანს ცხოვრება და შემოქმედება, როცა ადამიანს არ ჰქონდა უფლება, გულწრფელი სიყვარული ამოეთქვა, თავისი ახალგაზრდობით გაეხარა... ახალგაზრდული ხალისით ღიმილის უფლებასაც კი ართმევდნენ ადამიანებს... ყალბი ღიმილი, ყალბი აღტაცება ბატონობდა მაშინ უმეტესობის სახეზე, შურით სავსე უნიჭოები და სხვისი აღიარების არმოსურნე ნიჭიერები ჩასაფრებულის მზერით აკვირდებოდნენ ყველას და ყველაფერს... გულწრფელობას ვერ პატიობდნენ სხვას; რადგან თვითონ თქვეს ერთხელ უარი გულწრფელ სიყვარულზე და უღალატეს ამ სიყვარულს, – ახლა მიუღებლად მოჩანდა მათ შორის გულწრფელად მომღიმარი, ნამდვილი სიყვარულისაგან უშუალოებით ამღერებელი, ნათელი სახის ადამიანი... ომში გააგზავნეს ავადმყოფი პოეტი და, რომ არა, პატიოსანი ექიმები, შესაძლოა, თავისი თაობის არაერთი მეგობრის მსგავსად მასაც იქ დაეტოვებინა ეს წუთისოფელი.

1937 წლის 16 ივლისს გაზეთ „სტალინელში“ გამოქვეყნდა წერილი, რომელშიც ლადო ასათიანს და სხვა პოეტებს ურჩევდნენ, რომ „მავნე ლაყბობისათვის“ თავი დაენებებინათ. ასეთ შემთხვევაში თავის მართლებას, შესაძლოა, სულ დაელუპა, ამიტომ ლადო ასათიანმა „მოინანია დანაშაული“. როგორც როსტომ ჩხეიძე წერს: „და, აი, იძულებულია საჯაროდ მოინანიოს და კიდევ ინანიებს ზოგიერთი ლექსის იდეურ სიღარიბეს, იდეურ ჩამორჩენილობას, სასიყვარულო განცდების, წმინდა ადამიანური განწყობილებების გამოდევნებას, პირად განცდებს და ნამდვილი სოციალური მოტივის უგულვებელყოფას. რაოდენ მწარეც არ უნდა ყოფილიყო, სხვა გზა არ გააჩნდა, რათა არალიტერატურული თავდასხმები შეეკავებინა და თავის მრწამსს მიჰყოლოდა“ (ჩხეიძე).

ლადო ასათიანისათვის, მისი პიროვნებიდან გამომდინარე, განსაკუთრებით ძნელი იყო არაგულწრფელი ლექსების წერა. სწორედ ეს გულიდან ამოძახებული ახალგაზრდული ხმა ხიბლავს მის პოეზიაში მკითხველს. თითქოს გამოსავალს დაუნყო ძებნა, რომ გულწრფელობა და ხალისი ისეთ სტრიქონებშიც არ დაეკარგა, რომელიც, თითქოს, საბჭოთა თემატიკას ეხმიანება... ან ირონია ერევა ხოლმე ამ დროს მის პათოსს, ან იმაზე ცდილობს ყურადღების გადატანას, რაც მართლა მოსწონს...

ლადო ასათიანის პიროვნების ეს შტრიხი კარგად მჟღავნდება მისი არაერთი ლექსიდან. მაგალითად, იგი ძალიან გაბედული ადამიანი მოჩანს 1939 წელს დაწერილი ლექსიდან, რომელიც საბჭოთა დროში ამ კუთხიდან არ შეუსწავლიათ. ლექსის სათაურია

– „კალმახები სასოფლო-სამეურნეო გამოფენაზე“. საქართველოს პავილიონის შესასვლელთან აუზში „დგაფუნობს კალმახი“... მერე უეცრად „ლილე“ გაისმება, და, თითქოს, გაცოცხლდება და ახმაურდება ირგვლივ ყოველი, თევზები აუზში ველარ ისვენებენ, თითქოს, გასაფრენადაც კი მზად არიანო:

„და ადგაფუნდა წყალში კალმახი,
მკვირცხლი და მარად მოუსვენარი.
ერთი მეორეს შეეხო ფრთებით
და კალმახები შეყარა ალყად,
თუ გაახსენდათ სვანეთის მთები
და შფოთიანი ენგურის ტალღა?!
გაგიგონიათ კალმახი შედგეს?
ვერ მოისვენებს თუ არ გაცურა...
და დაეჯახა აუზის კედლებს
ფარა ფერადი მამაკაცურად.
ვინ იტყვის აბა, რა ხმას მოჰგავდა
მათი ფარების ცემა გმირული, –
ენგური იყო, იგი ბორგავდა,
მუდამ შლეგი და თავგანწირული.
ძალა ჰქონია ვაჟკაცურ „ლილეს“,
წუთით თევზებმაც აიდგეს ენა.“

ამ ლექსის კითხვისას ისეთი შთაბეჭდილება რჩება, რომ პოეტი თევზებზე იწყებს წერას და ქართველ მეომრებზე კი გადააქვს სიტყვა, ბრძოლის ყიჟინა გაისმის თითქოს, აუზის ტყვეობისაგან თავდასახსნელად იბრძვიან თითქოს ეს თევზები თუ მთელი ქართული სული იბრძვის თავდასახსნელად... გვიხატავს პოეტი „გახელებულ თევზებს“, უეცრად – „ხმაამოდგმულებს“, რომლებიც ცაში აჭრილ ქართველ ვაჟკაცებს დამგვანებულან და სატევრებით ლაპლაპებენ და უცბად – უბოროტოდ ირონიული ინტონაცია ჩნდება მის ლექსში:

„წვრილ-წვრილ ვარსკვლავებს ისროდნენ ცისკენ
და ლაპლაპებდნენ, ვით სატევრები.
გაიოცებდა ხალხი მშრომელი
მათს გახელებას და ამღერებას,
და მოსკოველი სტახანოველი
იდგა, უმზერდა საკვირველებას!“

თითქოს ამ ლექსშიაც გაიღო ხარკი ლადო ასათიანმა, – საბჭოთა ხალხების მიღწევათა გამოფენას მიუძღვნა იგი, სტახანოველი

ახსენა, მაგრამ ყალბი სტრიქონი არსად გაუშლერებია, დითირამბი არ მიუძღვნია ხელისუფლებისათვის... დითირამბი კი არა – ალტერგორიული ფორმით თავისუფლებისათვის ბრძოლისკენ მოუწოდებდა თავის ერს...

1941 წლის 6 ივლისს კოტე ხიმშიაშვილს სწერს: – „კოტეს სიცოცხლე! მოგეხსენება, აბასთუმანში ვმარტვილობ, ზამთარი აღარაა. გაზაფხულია. საერთოდ „გაზაფხულია ჩვენს ქვეყანაში“....

იქნებ, ამ წერილში მართლა მხოლოდ ნელინადის ამ მშვენიერ დროზე წერდა მხოლოდ, მაგრამ მაინც ისეთი შთაბეჭდილება რჩება, რომ პოლიტიკური ირონია გადაჰკრავს ბრჭყალებში ჩასმულ ამ სიტყვებს, – „საერთოდ გაზაფხულია ჩვენს ქვეყანაში“... ერთი წლით ადრე, – 7 ივლისს კოტე ხიმშიაშვილისათვის მიუწერია: „ჩვენ უთუოდ ბევრი საერთო გვაქვს როგორც ცხოვრებაში, ისე ლიტერატურაში. ძალიან შორს ვიყავით ერთმანეთისგან. შენი არ ვიცი და მე ამაზე გულიც მომდიოდა, ხომ იცი ჩვენს პატარა წრეში ბევრი არაა ისეთი, რომ „რამეზე“ ფიქრობდეს. „რამე“ ანუხებდეს. უფრო სწორად, მე მიყვარს პატიოსანი მწერლები, გამიგებ, რა პატიოსნებაზეც ვლაპარაკობ... ეს ის პატიოსნებაა, გრიბოედოვს „ვაი ჭკუისაგან“ რომ დაანერინა და სხვებს კიდევ მრავალი...“. ამგვარი განწყობით დაწერილ სტრიქონებს ლადო ასათიანთან სხვაგანაც ვიპოვოთ, – გადასარჩენად დაწერა ლექსი – „შემოდგომა მოვიდა“... მაგრამ ესეც ისე გააკეთა, რომ გულწრფელი ყოფილიყო... სატირა ერევა ლექსში „დასვენების დღე“, მაგრამ აქაც გულწრფელი სიყვარულის გამოხატვას ესწრაფვის...

კოტე ხიმშიაშვილმა დაკითხვაზე განაცხადა, რომ ლადო ასათიანმა საიდუმლო შეთქმულების შესახებ არაფერი იცოდა. „ვაპირებდი მეთქვა და ვერ მოვახერხეო“, – უთქვამს... როსტომ ჩხეიძე წერს, – „შესაძლოა, ლადოს გადარჩენას ლამობდეს და „ვერ მოვახერხე“ ამისთვის იყო გამიზნული; ყოველ შემთხვევაში, ლადო, როგორც მძიმე სნეულებით გატანჯული, აქტიურ მონაწილეობას ვერ მიიღებდა შეთქმულებაში...“ (ჩხეიძე). მართლაც, ლადოს გადასარჩენად ჩანს ეს სიტყვები ნათქვამი და მონაწილეობა მართლაც არ ექნებოდა შეთქმულებაში მიღებული... იქნებ, იცოდა ამ შეთქმულების შესახებ, იქნებ სწორედ იმას საყვედურობდა კოტე ხიმშიაშვილს, რომ არაფერი გააგებინეს შეთქმულებაზე, რომ არ ჩარიეს ამ საქმეში. ყოველივე ისეთ შთაბეჭდილებას ტოვებს, რომ ენდობოდნენ ლადოს, აპირებდნენ თქმას, მაგრამ ვერა და ვერ გადაწყვიტეს, რომ ავადმყოფი და ხელისუფლების მიერ პოლიტიკურად არასანდოდ მიჩნეული პოეტი ამ სარისკო საქმეში გაერიათ. ის გულწრფელი და პატიოსანი ადამიანები, ის ვიწრო წრე, რომე-

ლიც „რამეზე“ ფიქრობდა, უფრთხილდებოდნენ მას. იქნებ, ლადოს წრეში სხვაამაც არაერთმა იცოდა ამ შეთქმულების შესახებ...

ლადოს გვერდით, საბედნიეროდ, არცთუ ცოტა პატიოსანი ადამიანი იყო, – ესენი იყვნენ: ნიკა აგიაშვილი, მირზა გელოვანი, გიორგი ნაფეტვარიძე, რევაზ მარგიანი... მართებულად წერს რუსუდან ნიშნიანიძე: „ამ თაობას ნიკა აგიაშვილმა, პირობითად, „ჭაბუკები დარჩნენ მარად“ დაარქვა. ესაა თაობა, რომელმაც ბევრწილად განსაზღვრა არა მხოლოდ ლიტერატურული გემოვნება, არამედ მეგობრობის, სიყვარულის არაჩვეულებრივი მაგალითები დაგვიტოვა. მისი არაჩვეულებრივი წარმომადგენლები არიან: მირზა გელოვანი, ლადო ასათიანი, გიორგი ნაფეტვარიძე, ალიოშა საჯაია, ასლან ყოჩიშვილი, სანდრო ჟღენტი, ალექსანდრე სულავა, გრიგოლ ხურციძე, ვლადიმერ უბილავა, ნიკო ხუციშვილი, სევერიან ისიანი, მიხეილ ფხაკაძე, შალვა სოსლანი, დავით ბატატაშვილი, ადამიანები, რომლებმაც იციან ერთმანეთის ფასი და რომლებიც ძალიან კარგად კითხულობენ ერთმანეთის ლექსებს. ისინი, გარდა იმისა, რომ კარგი პოეტები არიან, ასევე კარგი მკითხველებიც მთელ ქართულ სივრცესთან ერთად“... „1941 წელს დაიღუპა ვლადიმერ უბილავა, 1943 წელს, ყირიმში – გიორგი ნაფეტვარიძე, 1944 წელს – მირზა გელოვანი, მათგან მხოლოდ მირზა გელოვანის საფლავია ცნობილი. ბელორუსიის ერთ-ერთი სოფლის საძმო სასაფლაოზე განისვენებს. ლადო მირზასთან ერთად გაიწვიეს ჯარში 1939 წელს, მაგრამ მალე დააბრუნეს მაღალი ტემპერატურის გამო. ალექსანდრე საჯაია კი დედისერთა იყო და ალბათ ამიტომ გადაურჩა ფრონტს... ომში დაიღუპნენ სხვა მწერლებიც: ია ჩხაიძე, შალვა სოსელია (სოსლანი), სანდრო ჟღენტი, ნიკოლოზ კოპალიანი, მიხეილ ფოფხაძე, ვაჟიკა ფხოველი“ (ბასიალია)... ზოია ცხადია წერს: „ჭაბუკებად დარჩენილთაგან“ რამდენმა დაასრულა ცხოვრება ტრაგიკულად: „ომში დაიღუპნენ: მირზა გელოვანი, ვლადიმერ უბილავა, გიორგი ნაფეტვარიძე, სევერიან ისიანი; ალექსანდრე საჯაია სვანეთში, მეგობართან – რევაზ მარგიანთან – სტუმრად მყოფი მოულოდნელად გარდაიცვლა ფილტვების ანთებით. ასე ერთმანეთის მიყოლებით დაკარგა ქართულმა პოეზიამ „ოქრობიჭები, როგორც გალაკტიონი მოიხსენოებდა მათ სიცოცხლეშივე. ეს იყო განწირულობის ნიშნით აღბეჭდილი თაობა“ (ცხადია, 99).

ლადო გადაურჩა ფრონტს, მაგრამ, რომ არა დედის ტრაგედია, იქნებ, ვერც ავადმყოფობას მოელო ასე მალე მისთვის ბოლო... ამ გარემოებაზეც ზოია ცხადიას აქვს ყურადღება გამახვილებული... ომში მის წაყვანას ცდილობდნენ, საქართველოში ექიმებმა

ფრონტზე გასაგზავნად ჯანმრთელად ცნეს და გააგზავნეს კიდევც ფრონტზე, ჩაირიცხა ოსტროგოუსკის სამხედრო ნაწილში (ვორონეჟის ოლქი), მაგრამ, რადგან გზაში გაცივდა, სიცხე მისცა და ავადმყოფობა გაურთულდა, ექიმებმა ტუბერკულოზით დაავადებული ჭაბუკი უკან გამოაბრუნეს... ომს დააღწია თავი, მაგრამ ოჯახის ტრაგედიამ და მის გარშემო შექმნილმა გარემომ, ცალკეულმა ადამიანებმა, ვინც მისი ომში გაგზავნა ისურვეს, იმ ატმოსფერომ, რომელშიც საშინელი იყო თავისუფლად წერა, რომელშიც ცენზურისა თუ რედაქტორების მიერ ლექსების გადაკეთება ჩვეულებრივი მოვლენა იყო, რასაც, როგორც ძმასთან, მეუღლესთან, ნიკა აგიაშვილთან გაგზავნილი წერილებიდან ირკვევა, ძალიან განიცდიდა ლადო, მაინც მოუსწრაფა სიცოცხლე, პოლიტიკურმა რეჟიმმა, ალბათ, მაინც შეუმოკლა ცხოვრების წლები ლადო ასათიანს... მკვლევარები სავსებით სწორად „ჩვენთაობელებს“ უწოდებენ ხოლმე ამ ახალგაზრდებს, რომლებიც უწინააღმდეგოდ „ჩვენთაობაში“ ბეჭდავდნენ ხშირად. სავსებით სწორად მიაჩნიათ, რომ ლიტერატურული დაჯგუფებების გაუქმების შემდეგ უწინააღმდეგოდ გარშემო ერთგვარი ახალი დაჯგუფება ჩამოყალიბდა... მაგრამ ეს არაოფიციალური დაჯგუფებაც გაანადგურა, ერთი მხრივ, ომმა და, მეორე მხრივ, იდეოლოგიურმა წნეხმა.

ამ ახალგაზრდებს, მძიმე ყოფის მიუხედავად, ძალიან ხალისიანი, იუმორით სავსე ურთიერთობა ჰქონდათ ერთმანეთთან. მაგალითად, ლადო ასათიანის მიერ ნიკა აგიაშვილთან გაგზავნილ წერილებში ძალუმად მოჩანს ეს იუმორი. საყვარელი ადამიანებისათვის სახელების შერქმევა სჩვეოდა ლადოს, – ნიკა აგიაშვილს ხან ნიკალაშას უწოდებს და ხან – „ძმაო აგიევ“-ს, ხანაც – ნიკოლოზ დიმიტრის ძეს... ნიკა აგიაშვილი ამ წერილებში წარმოგვიდგება როგორც: ნიკოლოზი, ნიკოლაუსი, აგიუს ფლაკუსი, ნიკა, ნიკალაი, ნიკლიაუზნიკა, უნიკალური ნიკალაი... თვითონ „ლადიმიედ“ იქცევა ხოლმე ზოგჯერ...

ფრონტზე წასულ მეგობარს, – ნიკა აგიაშვილს ეუბნება: „აბა, მითხარი, რა ჩვენი საქმეა ომი! ისიც ასეთი სასტიკი ომი. ჩვენ სენაკებში უნდა ვისხდეთ და წიგნებში ვიქექებოდეთ შანდლიანი სათლების სინათლეზე, ან სადმე მწვანე ეზოში „ბჟოკაკალეს“ ძირში ვინვეთ პირდაბჩენილი და უნდა ვუცდიდეთ, როდის ჩაგვივარდება მნიფე „ბჟოკაკალე“ პირში. ან კიდევ ბუნებაში, სინყნარესა და სინედლეში ვოცნებობდეთ და ვოცნებობდეთ...“

„კაი-კაი ასათიანური“ ლექსები დავწერეო, – ეუბნება მეგობარს და ჩვენთვის კი ცხადი ხდება, რომ თავის პოეტურ ხმას აღიქვამდა როგორც გამორჩეულს, – ახალგაზრდულ ხალისსა და პათოსს, იმ

პატროსნებას ხედავდა, ალბათ, ამ ხმაში, რომელზედაც კოტე ხიმ-
შიაშვილს მისწერა... ეხვეწება ნიკა აგიაშვილს – „ჩამოდი“, თით-
ქოს მის ნებაზე იყოს დამოკიდებული, იცის, რომ ვერ ჩამოვათმ-
დან თავისი ნებით, მაგრამ უნდა, რომ ხალისი შეიტანოს წერილში:
„თავი დაანებე მანდ ფხაკურს და წამოდი აქეთ – მოტოციკლეტით.
ასე და ასე ნიკაია მოხალისევ, მალე თბილისს მოხვალ ისევ!..“

წერილში ზოგჯერ ძალიან ცოცხლად ისახება, თუ რა ხდება წე-
რის დროს მის ირგვლივ, – „ბესო ჟღენტი მოვიდა და მკითხა, რას
თხზავო. მე ვუთხარი, წერილს ვწერ ნიკას-მეთქი. სად არის ნიკაო,
ფრონტზე-მეთქი, მოკითხვაო და სხვა. ახლა სიმონ ჩიქოვანი მო-
ვიდა. თუ კაცი ხარ, გულწრფელი მოკითხვა მისწერეო, წერილის
ხასიათზე არა ვარ და ჯერ ვერ ვწერო. მეც გწერ გულწრფელ მო-
კითხვას. ახლა კიდევ მოდის აგერ ვიღაც, მაგრამ ასე ველარ გავაგ-
რძელე, რადგან, შეიძლება, პიესის წერას მივეჩვიო, და ხომ იცი...
ანიკოსა და ჩემს ქალიშვილის გადავეცი შენი მოკითხვა. მოგიკით-
ხეს იმათაც დიდი სიყვარულით...“.

ნიკა აგიაშვილთან მიწერილ ერთ წერილში კი ვხედავთ, თუ რო-
გორ აწამებს უსიცოცხლო, სულიერებისაგან დაცლილი გარემო:
„ძალზე გიმადლი, მანდედანაც რომ არ მივიწყებ, ოღონდ რა მოგ-
წერო, რა გითხრა, მეც აღარ ვიცი, როგორ ვარ და როგორ წავა
ჩემი საქმე. ამის გამო დუმლს ვამჯობინებ... ახლა თბილისი დაცა-
რიელებულია, მაგრამ კიდევ დარჩნენ ეფროსინეები... ო, როგორ
მძულს და მეზიზღება ზოგი ხეპრე და ბოთლის თაყვანისმცემელი,
კარგად ნასადილვეი ადამიანის სახე რომ აქვს. საზარელია მისი
ტანისამოსი, აღნაგობა, ყველაფრით რომ კმაყოფილია, თითქოს
რომ არაფერი არ აკლია, ყველაფერი რომ თავის ადგილას აქვს,
მაგრამ არ გააჩნია ლაზათი და მშვენიერება, თვალეებში უაზრობა
ჩასდგომია...“

ზოგჯერ იუმორის უკან შემალული სევდა ძალიან მკაფიოდ გა-
იელვებს ხოლმე – „ჩემი ფილტვების მიხედვით მე მალე უნდა მი-
ვიცვალიო, ძვირფასო, და, აბა შენ იცი, ცრემლებს თუ დაღვრი...“.

წერილებში ხშირად იწერება, რომ ყურადღება მიაქციონ, – რა-
იმე არ შეცვალოს რედაქციამ დაბეჭდვისას, სხვა თემაზე გადა-
იტანს სიტყვას და ისევ დაუბრუნდება ხოლმე ამ საკითხს...

ძალიან დიდი სიყვარული ჩანს მეუღლისადმი გაგზავნილ წე-
რილებში: „ანიკო, თბილისში ყველაფერი ძველებურადაა, ყვე-
ლაფერი სტანდარტულადაა, სასახლეშიც ასევეა, ყველაგან ასეა,
მხოლოდ ჭავჭავაძის ქუჩაზე არაა ძველებურად: ნაცნობი ხე შეც-
ვლილა ოდნავ“ ფოთლები გასცვენია, შემოდგომის ბრალია, თუ
შენმა უნახაობამ დაჰმართა ეს საქმე...“. აქ, მეუღლის სიყვარულის

გარდა, ლადო ასათიანის ხასიათის იმ შტრიხს ვხედავთ კარგად, რომ წერილმანებამდე უკვირდება ყველაფერს, უკიდურესად ემოციურია, მთელი სამყარო უყვარს, თითოეულ ხესაც კი ისე უყურებს, როგორც ცოცხალს...

წერის დროს ზოგჯერ, თითქოს, იმერულად მოუქცევს ხოლმე, ქუთაისურად, ესეც მისთვის დამახასიათებელი იუმორია...

ახლობლებისადმი გულწრფელი სიყვარულით, ხალისით, ალერსით, სიცოცხლის სიყვარულით რომ არის სავსე მისი წერილები და ლექსები, ეს ლადო ასათიანის პოეზიის მოყვარულთაგან ბევრმა იცის... მაგრამ ალერსისა და მოფერების უფლება ასე ადვილი არ იყო იმ დროს, განსაკუთრებით, სამშობლოს მოფერება გახდა საშიში, ამიტომ გამოსავლის ძებნა მოუხდა პოეტს, რაც ნათლად ჩანს მის არაერთ ლექსში... ვხედავთ, რომ, ზოგჯერ თითქოს, ეროვნულ-პატრიოტულ თემატიკაზე არც წერდა ლექსს, მაგრამ მაინც საქართველოს შეჭხაროდა, შრომისადმი მიძღვნილ ლექსშიც საქართველოს ეფერებოდა:

მე ქალის თმების სურნელის მსგავსად
ვეტრფი მოხნული მიწის ოხშივარს,
ამიჩქარდება სისხლი ველური
და ვაჟკაცური ლექსი მომშივა.

ისე წერდა, რომ გულწრფელობა არ დაკარგულიყო ლექსში, – ერთდროულად შრომასაც უძღვნიდა ლექსს და სამშობლოსაც, თითქოს საბჭოურ თემატიკას ეხმიანებოდა, მაგრამ ისე ახერხებდა წერას, რომ ცენზორს გაჭირდებოდა რაიმე მიუღებლის დანახვა, – თუმცა, ალბათ, ზოგჯერ ხედავდა ის ცენზორიც, რომ საბჭოთა სულისკვეთება არ ავსებდა ასეთ ლექსებს... ზოგჯერ ირონიას ურევდა შრომისადმი მიძღვნილ ლექსს, – უფრო აშკარადაც გამოხატავდა, ვიდრე ეს შეძლო ლექსში – „კალმახები“... ერთ ლექსში წერდა, – დასვენების დღე პოეტს არ აქვსო... ჯერ ულამაზესი დღის გათენება აღწერა, შემდეგ კი ირონია გაურია:

და ვამბობ: ქვეყნად პოეტის გარდა,
ყველას ჰქონია დღე დასვენების,
პოეტი ლექსის სტრიქონებს ებრძვის -
უხილავს, ფარულს, ჯერ დაუსტამბავს,
მერე წავა და შრომადღეს ეტყვის
დასვენების და გართობის ამბავს.

აღიარებდა, რომ ეს სატირაა, მაგრამ, ცხადია, პოეტური შრომისაკენ მიმართული სატირის შესახებ ილარაკებდა მაშინ, თუ ვინ-

მე, მისი კოლეგათაგანი, ლექსის ირონიას ჩაუკირკიტებოდა... დასმენის სურვილს დაუკარგავდა მას.

პატრიოტულ თემატიკაზე დაწერილ ლექსებში ყველგან თამამად ეფერებოდა საქართველოს, მის წარსულში გადაეშვებოდა ხოლმე – მტერთან საბრძოლო იარაღად ჩემს ლექსს ვხმარობო, – ამბობდა... „მამულს თავი ვანაცვალოთ“ – ამ სიტყვების წერის დროსაც საქართველოსა და, იქვე ცოტნე დადიანს ახსენებდა, – „რა ქართველი ხარ და რა ჭაბუკი, \ თუ მამულს თავი არ ანაცვა-
ლე, \ ეს აწვალებდა ცოტნე დადიანს, \მეც ქართველი ვარ, მეც ეს მანვალებს...“. ლექსში – „წვიმაში“, ასევე, ორმაგ სათქმელი გვაგრძნობინა, – დაგვიხატა წვიმაში და ქარტყილებში მოხვდრილი ჭაბუკი, „ავდართან გმირულ ბრძოლებით დაღლილი“, სახსნელად „ქაშვეთის თაღს“ რომ აფარებს თავს, მერე კი „ნაკვერხალივით ენთება“ და „ნარიყალას კედლებთან“ დგება... „ქართველ ცხენოსანს“ მიმართა ლექსში, შეუძახა: „ასჩეხე სანამდისინაც მარჯვება გადაგინვდება“...

შემდეგ დაუწერია: „საბჭოთა არმიისა ხარ, ნურასდროს დაგავინწყდება!“ – კარგი მკითხველისათვის ამ სიტყვებში ძნელი შესაგრძნობი არ არის პოეტის თავით უხილავად წამომდგარი ცენზორი, რომელსაც კორექტივები შეაქვს ლექსის ბოლოს... ან იქნებ შემდეგ გადაუკეთეს თუ გადააკეთებინეს ეს ლექსი... ქვეტექსტებით საკმაო გაბედულებას იჩენდა ლადო ასათიანი...

ომის თემატიკაზე დაწერა ლექსი და ქართველ ქალებს – თამარ ვაშლოვნელსა და მაია წყნეთელს მიმართა... „ჰეი თქვენ, არაგველებო“ – შეუძახა ძველ მეომრებს და აქაც ძველ ქართველთა ყიჟინა გააგონა მკითხველს წარსულის შორეთიდან...

სხვაგან ცხრა ძმა ხერხეულიძის დაობლებულ რაშებს გაეხმიანა... გვითხრა, რომ ძველი ციხე სიზმარში თამარ მეფეს ხედავს, გალავანზე რომ გადმომდგარა და არტანუჯის მხრისაკენ იყურება...

ყველგან ქართველები იბრძვიან მის ლექსებში, საქართველოს წარსულია, ქართული ყიჟინა გაისმის, ახალგაზრდული ძალა ცოცხლობს ლადო ასათიანის პოეზიაში...

ნადირობის სურათების ხატვისას ქართული მითებიდან ნადირთა ღვთაება გადმოიყვანა, შავნაბდიანთა ლანდები გააცოცხლა ჩვენს თავლწინ და ლამეში თვალებაბრიალებული ვეება კამეჩი და ზღაპრული ტახები დაგვიხატა... ქართული ზღაპრის სული დაატრიალა და ააბობოქრა ლექსში – „ნადირობის შემდეგ“...

როცა „ქართველი ოქროსმადიებლების სიმღერა“ დაწერა, მაშინაც, ალბათ, გამბედაობა გამოიჩინა და თან თავი დაიზღვია, –

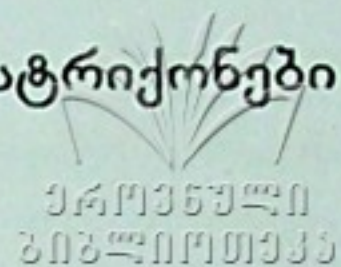
ჩანს, იმედი ჰქონდა, რომ მის სანინაალმდეგოდ ამ შემთხვევაშიც ბევრს ვერაფერს იტყოდა ცენზორი. – იგულისხმებდა, რომ, ლექსის თანახმად, ძველ ქართველთაგან თავისუფლების სიყვარული ოდითგან მოსდევთ ქართველებს და რომ თანამედროვე საბჭოთა ქართველები მათი ღირსეული შთამომავლები იქნებიან მტერთან ბრძოლაში:

ჩვენ ვმაღავთ ოქროს, ვატარებთ ძაძებს
და ამნაირად ვატყუებთ თურქებს.
ასე რომ არა, ეს არემარე
მონობის თალხით დაისუდრება.
ჩვენ ოქრო გვიყვარს, მაგრამ მეტადრე
გვიყვარს ზვიადი თავისუფლება.

30-იანი წლების ბოლოს საბჭოთა იდეოლოგიამ დაუშვა, რომ არა მხოლოდ საბჭოთა პატრიოტულ თემატიკაზე, არამედ, ცალკეული ერების ჰეროიკულ წარსულზეც შექმნილიყო ნაწარმოებები, ეროვნული თემატიკა დაუშვეს, 1937 წელს მთელი საბჭოთა კავშირის მასშტაბით აღინიშნა რუსთველის იუბილე, მაგრამ ლადო ასათიანი შრომისადმი მიძღნილ ლექსებშიც თავის სათქმელს ამბობდა, ამ შემთხვევაშიც გამბედაობას იჩენდა და მხოლოდ სახელმწიფოს ნებართვით ვერ ავხსნით მის პოეზიაში ეროვნულ-პატრიოტული თემატიკის მოჭარბებას, ეროვნულმა თემატიკამ ადრევე იჩინა მის შემომედებაში თავი... ძირითადი აქცენტის ეროვნულ თემატიკაზე ასე ძლიერად გადატანა ააშკარავებდა, რომ პოეტი ამ ნებართვას, ასე ვთქვათ, სათავისოდ იყენებდა, ჩასაფრებულ ლიტერატორებს მაინც შეეძლოთ მისთვის ბრალის წაყენება და საბჭოთა პატრიოტიზმის ნიღბის ქვეშ ეროვნული თემატიკის ასე მძლავრად შემოტანა მაინც დიდ გამბედაობას მოითხოვდა... ამასთან, სახელმწიფოსაგან ასეთი ნებართვა გადარჩენის გარანტია იმიტომაც არ იყო, რომ 30-იანი წლების პრესაში ყოველთვის, მის მიწურულსაც, შევხვდებით წერილებს, რომლებშიც განქიქებული არიან ისეთი მწერლები, რომლებიც წარსულს „მისტირიან“ და რომელთათვისაც ეროვნულობაა წამყვანი თემატიკა... მით უმეტეს, ამგვარი ლექსების წერა ლადო ასათიანისათვის განსაკუთრებით იყო საშიში, – გარდა იმისა, რომ დედა დაუპატიმრეს, 1930 წელს მისი ბაბუა, სოფელ ბარდნალას მკვიდრი, გუჯუ ასათიანი, გააკულაკეს, რის შემდეგაც იმავე ღამით გარდაიცვალა... ლადოს ოჯახი მაშინ სწორედ ამის გამო დაბრუნდა ბარდნალაში და პოეტმაც მახლობლად, ცაგერში, ამიტომ განაგრძო სწავლა...

1937 წელს ლექსში – „ძველი დღისათვის“ ასეთი სტრიქონები დაუნერია ლადო ასათიანს:

ო... არ იფიქროთ, რომ ლამაზების
მწვავს სიყვარული ან სიძულვილი:
მე მხოლოდ ძველი დღის დაფასების
და გახსენების მქონდა სურვილი.

როცა ლამაზ ქალზე ვწერ, – მაშინაც ძველ დღეებს შევნატრიო... ქალის მშვენიერების ტრფიალი რომ იყო ლაღი ასათიანი, ამას მისი უამრავი ლექსი მოწმობს, – მაგრამ წარსული მართლაც ისე იტაცებდა, რომ მის ლექსებში ძალიან ხშირად ქალის მშვენიერებასაც კი ეს წარსული ასხივოსნებდა... იმ წელს ხელისუფლების ქება-დიდებით იყო არაერთი შემოქმედი დაკავებული, ზოგი რეპრესიებით აღფრთოვანებასაც გამოხატავდა, – ლადო კი წარსულს შენატროდა... საშიში იყო წარსულის ნატვრა...

სიყვარულით სავსე იყო ეს ახალგაზრდა კაცი, გულიდან ამომავალი წრფელი სიყვარული და მშვენიერება ახარებდა უზომოდ, ჭაბუკური სიხალისით შეჭხაროდა ამ მშვენიერებას... მშვენიერებით აღტაცებაც შეეძლო და დიდი სიყვარულის უნარიც ჰქონდა, – გულის სიღრმეში სევდად რომ ისადგურებდა:

ჩემი ბავშვობის სახლთან
ვხვდებოდი ფერმკრთალ ასულს,
და შენ მაგონებ ახლა
იმ სილამაზეს წარსულს.
სხვა რამ, შაირის გარდა,
როგორ გაკადრო, აბა?
ყვავილებს გაშლის ნუში;
ყველგან ხალისი... სევდა –
მხოლოდ პოეტის გულში.
წუხილს წაიღებს ქნარი
და სრტიქონებად დაქსოვს.
– სალამო იყო წყნარი,
თქვენთან ვიყავი, მახსოვს.

გალაკტიონისებური და, ასევე, გრანელის მსგავსი მელოდია გახმიანდა ზოგან ზემოთ მოყვანილ ლექსში...

ერთ წერილში მეუღლისათვის ასე მიუმართავს: „ხომ იცი, რომ მე მიყვარხარ და მიყვარხარ არა ისე, როგორც უყვართ, არამედ უფრო მეტად და სხვანაირად...“. და არ ტყუოდა ლადო, ეს თუნდაც იმ ლექსიდან ჩანს, რომელსაც „სალაღობო“ ჰქვია და რომელზედაც იქნებ ბევრს უფიქრია, – ცოცხა ზედმეტად ხომ არ გაელაღობა

მეუღლესო... – არა, – ამ ლექსშიც მეუღლისადმი გამოხატა სიყვარული, აქაც ის ხალისიანი ადამიანი მოჩანს, რომელსაც უზომოდ უყვარს ცხოვრების თანამგზავრი და რომელსაც მთელი გულით სწადს, რომ ბედნიერი იყოს იგი:

საქართველოს
ლიტერატურის
ინსტიტუტი

„ხომ ლამაზია ეს ჩემი ცოლი, მაგრამ მე უფრო ლამაზი მინდა, ატმის ხესავით აფეთქებული და მოქნეული გავაზივითა, ხომ ლამაზია ეს საქართველო, მაგრამ მე უფრო ლამაზი მინდა, ფართოდ გაშლილი და მოხატული თამარ დედოფლის დარბაზივითა“.

ლამაზი არის საქართველო, მაგრამ ისეთი საქართველოს ნახვა მინდა, რომელიც თამარ დედოფლის დარბაზივით იქნება მოხატულიო, – ანუ ამ შემთხვევაშიც წარსულს შენატრა, ბედნიერი საქართველოს ნახვა ენატრებოდა და არა ისეთის, როგორსაც ხედავდა... ლამაზია ეს ჩემი ცოლიო, – გვითხრა, მაგრამ ის კი არ ინატრა, რომ უფრო ლამაზი ნაკვთები და სახის მოყვანილობა ჰქონოდა მას, არა, – ბედნიერებით გასხივოსნებული უნდოდა, რომ ენახა მეუღლე, სიხარული გაზაფხულს რომ დაამსგავსებდა, ისე რომ გაფურჩქნიდა გაზაფხული, როგორც ატმის ხეს „ააფეთქებს“ ხოლმე, ენადა, გავაზის სილალე რომ შეემატებინა ამ სიხარულს... ბედნიერი მეუღლის ნახვა ინატრა ამ ლექსში და არა – სხვა ქალის მსგავსი ნაკვთები და ტანი...

მერე კი ბრჭყალებშია ჩასმული სიტყვები: – „კაცის გული ისეთია, ვით მორევი შავი ზღვისა: რაგინდ კარგი ცოლი ჰყავდეს, მაინც მოუნდება სხვისა“... აი, ამ დროს ლაღობდა, – ხუმრობდა ხალხური სიტყვებით, მისი ასეთი იუმორიც ჩნდება ამ ლექსში... რჩება შთაბეჭდილება, რომ ხალხურ ლექსთან მოუნდა შეთამაშება, სხვის ცოლზე საუბრისას ეს ლექსი გაახსენდა და ჩართო იგი თავის ლექსში... ბედნიერებით გაბრწყინებულსა და ერთიანად გამშვენებულ საყვარელ ქალზე ოცნებობდა ამ ლექსის წერის დროს სხვის ცოლთან კავშირის ნამდვილ სურვილზე არ დაუნერია... ხალხურ ლექსს ვერ გადააკეთებდა... მისმა ჩართვამ განსხვავებული შინაარსიც მიანიჭა შემდეგ მის ლექსს, მაგრამ ეს არის საღალღობო ლექსი, – ხალხური სიტყვებით გაეხუმრა, გაელალობა ცოლს, რომლის ნახვაც თამარ დედოფლისდროინდელი საქართველოს მსგავს ქვეყანაში ეოცნებებოდა... თუმცა, შესაძლოა, თავად ხალხური სტრიქონებიც ოდნავ განსხვავებულ შინაარსს იძენს აქ, – კაცს უნდა, სხვისავით ბედნიერი იყოსო მისი ცოლიც...

ამ ლექსში ლაღომ ფაქტიურად პირდაპირ თქვა, რომ თამარისდროინდელი საქართველო მის თანამედროვე საქართველოზე ლა-

მაზი იყო და ისევ ძალიან დიდი გამბედაობა გამოიჩინა... მან სა-
ლადობო ფორმაში შენიღბა ეს გაბედული ფრაზა, ჩანს, ამგვარად
შეეცადა საშიშროების შემცირებას...

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მეუღლეს ერთგან ეს სიტყვები დაუნერა:

- ამისი ქმარი სარდაფში მოკვდა,
- ასე იტყვიან შენზე ქალები,
და შენც ასეთი ნაზი და კობტა
სიყვარულს ვერსად დაემალები.
- ამისი ქმარი ღვინოში მოკვდა,
- ასე იტყვიან შენზე ლოთები,
და შენც ასეთი ნაზი და კობტა
ახალ სიყვარულს დაელოდები.
- ამ კაცის ცოლმა სხვა შეიყვარა,
- ასე იტყვიან ჩემზე ბიჭები,
გამიხსენებენ როგორც ნიკალას
და თბილ სამარეს დააბიჯებენ.

ისევ იუმორით სავსე ლადო ასათიანია ჩვენს წინ... „მე პოეტი
ვარ და ქუჩის ლოთიო“ – წერდა, მაგრამ ლადო ასათიანი „ლოთი“
არ იყო და ლექსში, ჩანს, მხოლოდ იმის წარმოჩენას შეეცადა, რომ
ფიროსმანივით მონყვეტილი იყო ამ ცხოვრებას, ფიროსმანივით
შეეძლო, მცირე მატერიალური სასყიდლის ფასად შეექმნა შე-
დევრები... შთაგონებით დამთვრალიყო... სადაც კი ფიროსმანზე
წერდა, თითქოს, საკუთარ თავსაც გულისხმობდა ყველგან... ერთ
ლექსში („ფიროსმანის მეგობრებთან“) წერდა:

აქ, ამ ქუჩებში, დადიოდა, როგორც სიზმარი
(საქართველოს ცას აქ ეტრფოდა მისი ოცნება),
ჩამოხეული, ტანმალალი, მარად ხიზანი,
მარტოდენ გული და ბაჯალლო პატიოსნება.

ნიკალას ადარებდა სხვაგან თავს, აქაც ნიკალასთან ერთად
საკუთარი თავი დაგვანახა, – გარეგნულადაც კი ფიროსმანთან
მიმსგავსებული... ამ წერილში ორიოდე შტრიხით ლადო ასათიანის
პორტრეტის დახატვას ვცდილობთ, – პოეტის მიერ დახატული ფი-
როსმანიც მოგვეხმარება ლადო ასათიანის სულიერი სახის დანახ-
ვაში...

ამ დროსაც თავად ლადო ასათიანის პორტრეტი მოჩანს ლექ-
სებიდან, – თვითონ არის იგი, ვინც თბილისის ქუჩებში დადიოდა,
ვისი ოცნებაც საქართველოს ეტრფოდა, ვინც მარტოდენ გული იყო

და ბაჯალლო პატიოსნება... რუსთაველის პროსპექტზე სიარული
ნუ მომიშალოს ღმერთმაო – როცა ამბობდა, იქნებ, მაშინაც ფი-
როსმანის სულიერ მეგობრად წარმოედგინა თავი... ლადო ასათი-
ანი – სიცოცხლის მოყვარული, გულწრფელი, დიდი სიყვარულის
უნარით, იუმორით სავსე ხალისიანი ადამიანი, რომელსაც სიჭა-
ბუკით გახარების უფლებაც კი არ მისცა მკაცრმა დროებამ... არ
აპატია გულწრფელობა და დიდი სიყვარულის უნარი...

ნიკა აგიაშვილმა დიდებული სათაური მოუფიქრა მეგობრები-
სადმი მიძღვნილ წიგნს... ლადო ასათიანი მართლაც მარადიული
ჭაბუკის განსახოვნებად წარმოგვიდგება თავის მრავალ მეგობარ-
თან ერთად... ჩვენს ხსოვნაში ლადოც და მისი მეგობრებიც მართ-
ლაც „ჭაბუკები დარჩნენ მარად“.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ასათიანი: ლადო ასათიანი, რჩეული, ლექსები და პოემები, ბოლო-
სიტყვა გ. ასათიანისა. - თბ., 1971.

აგიაშვილი: ნიკა აგიაშვილი, ჭაბუკები დარჩნენ მარად. - თბ., 1961.

კვერენჩილაძე: რევაზ კვერენჩილაძე, 1997, საქართველოს მწე-
რალთა კავშირი – 1917-1990, – „მნათობი“, № 11-12, გვ. 181.

ცხადაია: ზოია ცხადაია, ლადო ასათიანი, – კრებ. ლიტერატურუ-
ლი ძიებანი, XXVII. - თბ., 2006.

ჩხეიძე: როსტომ ჩხეიძე, დედის აჩრდილი.

კოტე ხიმშიაშვილი

2017 წელს ასი წელი შეუსრულდათ „ჩვენთაობელებს“, ქართული მწერლობის „ოქრობიჭებს“ (როგორც მათ გალაკტიონი მოიხსენიებდა მათსავე სიცოცხლეში): ზოგი უკურნებელმა სენმა იმსხვერპლა, ზოგი მეორე მსოფლიო ომმა შეინირა, ზოგიც ...

კოტე ხიმშიაშვილი

ამავე თაობის წარმომადგენელი, ეპოქის ავბედით განსაცდელს გადარჩენილი, ლადო (ვლადიმერ) ავალიანი ჭირისუფლის გულწრფელი წუხილით იტყვის წლების შემდეგ: „საკვირველია ის ბედი და უბედობა, რაც ჩვენს თაობას დაჰყვა. სამწერლო ასპარეზზე გამოსული ახალი თაობის სამი მეოთხედი რომ 22-25 წლის

ასაკში განადგურებულიყოს, მეორე ამგვარი შემთხვევა ქართულ მწერლობას არ ახსოვს“ (ავალიანი 1972, № 13). ლადო ავალიანის ტკივილიან მოგონებაში გამორჩენილია ამ თაობის ახალგაზრდა მწერალთა გვარ-სახელები (იმხანად ჯერ კიდევ რომ არ ჰქონდათ რეაბილიტაცია), რომლებიც 1940-იანი წლების რეპრესიების მსხვერპლნი გახდნენ. 1942 წლის ე.წ. „შეთქმულების საქმეზე“ დახვრეტილები, - უკვე საკმაოდ ცნობილი პროზაიკოსი კოტე ხიმშიაშვილი, პოეტები: გიორგი ძიგვაშვილი, თურმან შანშიაშვილი, გიორგი ქადაგიძე. მათი სასიკვდილო განაჩენი აღსრულდა ერთ დღეს – 1942 წლის 17 ოქტომბერს... (შინაგან საქმეთა სამინისტროს საარქ. №421349); იმ დღეს 17 ახალგაზრდა დახვრიტეს (ფ.ნ. საქმე № 20285-60; საარქ. №422549); თითოეული მათგანი დამნაშავედ ცნეს იმაში, რომ „იყვნენ რა მტრულად განწყობილნი სოციალისტური სისტემისადმი, 1921 წელს დააარსეს სამხედრო-ფაშისტური ორგანიზაცია, რომელსაც მიზნად ჰქონდა საბჭოთა

ხელისუფლების დამხობა შეიარაღებული აჯანყების გზით საქართველოს ტერიტორიაზე და კაპიტალიზმის აღდგენა გერმანიის პროტექტორატით“ და ა.შ.

მხოლოდ 80-იანი წლების ბოლოს მიიღეს მათ რეაბილიტაცია ნანყვეტი მათი გამამართლებელი ტექსტიდან: „...ბრალდების საფუძველია ბრალდებულთა ურთიერთსაწინააღმდეგო ჩვენებები ერთმანეთის მიმართებით. გარდა ამისა, დამატებითი გამოძიებით დადგინდა, რომ წინასწარი გამოძიება მიმდინარეობდა კანონის უხეში დარღვევით, გამოძიებისათვის მიუღებელი უკანონო მეთოდების გამოყენებით, სისტემატური ცემით, რაც აიძულებდა მათ ელიარებინათ ბრალდებები.

საქმეების გამომძიებელი ა. მ. მარკაროვი ესწრებოდა ხოლმე სასამართლო პროცესს და ზემოქმედებდა განსასჯელებზე. 1954 წელს ის გაათავისუფლეს სახელმწიფო უშიშროების სამსახურიდან, საგამომძიებო საქმეში სოციალისტური კანონების დარღვევისათვის (!).

... გადაწყვეტილება: ამიერკავკასიის ფრონტის სამხედრო ტრიბუნალის მიერ 1942 წლის 20 სექტემბერს გამოტანილი განაჩენი (20 კაცის სია ერთვის, მათ შორის ისინიც არიან, რომელთაც არ ჰქონდათ სასიკვდილო განაჩენი – ზ.ც.), შეიცვალოს, საქმე შეწყდეს დანაშაულის არარსებობის გამო“... (ფ. ნ. საქმე №20285-6, საარქ. №421579. ყ. 351). საქმე „შენყდა“ მაშინ, როცა მათი სიცოცხლე უკვე დიდი ხნის შეწყვეტილი იყო. ქართულ მწერლობაში დარჩა ნყვეტილი ხაზები, რომლებიც მათ უნდა შეევესოთ და ამას ისინი შეძლებდნენ, შეძლებდნენ წარმატებულად. ამის თქმის საფუძველს იძლევა მათი დანატოვარები, რომლებიც ნახევარი საუკუნე ელოდნენ ტაბუს მოხსნას.

1942 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასპირანტთა და ახალგაზრდა მასწავლებელთა დაპატიმრებიდან 75 წელი გავიდა. რეპრესირებულთაგან (ვინც დახვრეტას გადაურჩა) აღარავინაა ცოცხალი. გადარჩენილთა შორის უკანასკნელები იყვნენ თინათინ თუშმალიშვილი და ლეო კვაჭაძე, რომლებიც მოესწრნენ ამ თავგანწირული ახალგაზრდების ცხოვრებისა და შემოქმედების ჯეროვნად შეფასებას: როსტომ ჩხეიძის უაღრესად საინტერესო წიგნით „დანყვეტილი თაობა“, რევაზ კვერენჩილაძის, თავად თინათინ თუშმალიშვილის, ლეო კვაჭაძის და სხვათა პუბლიკაციებით.

კოტეს ოჯახი ქუთაისში ცხოვრობდა. მამა – ალექსანდრე ხიმშიაშვილი, ზედმინწევნით განათლებული პიროვნება, პროვიზორი, აფთიაქის გამგედ მუშაობდა. დედა – წერეთლებისა და ბაგრატი-

ონების ჩამომავალი, აკაკი წერეთლის ბიძაშვილი იყო. როგორც კოტეს და, ცნობილი საბავშვო მწერალი, ძმის ხსოვნისთვის თავგადადებული ქალბატონი დოდო ხიმშიაშვილი-ვადაჭკორია (მთელი ცხოვრება ვადაჭკორიას გვართ გაატარა, ამბობენ, თავისი გვარი ბევრ დაბრკოლებას უქმნიდაო კომუნისტური რეჟიმის პირობებში) გაიხსენებს, კოტე წლოვანებასთან შედარებით, ძალიან განათლებული, ნიჭით გამორჩეული, ჭკვიანი ბავშვი იყო და ექვსი წლისა პირდაპირ მესამე კლასში ჩარიცხესო. ამიტომაც მოასწრო ბევრი: სკოლის დამთავრება თექვსმეტი წლის ასაკში, უნივერსიტეტი, ასპირანტურა. სრულიად ახალგაზრდამ მძიმე სულიერი ტრავმაც მიიღო. როსტომ ჩხეიძე წერილში „სახება კოტე ხიმშიაშვილისა“, მის ცოცხალ პორტრეტს გვიხატავს: „30-იანი წლების ფოტოსურათებზე, რომლებზეც მაშინდელი ახალგაზრდა მწერლები, ჟურნალ „ჩვენი თაობის“ ირგვლივ შემოკრებილი პოეტები და პროზაიკოსები არიან აღბეჭდილნი, უიშვიათესად, შემთხვევით თუ გაკრთება კოტე ხიმშიაშვილის სახე. არც „ჩვენი თაობის“ რედაქციაში დაყოვნდებოდა დიდხანს. არც უნივერსიტეტში ტრიალებდა. სუფრებს და დროსტარებასაც გაურბოდა. რუსთაველის გამზირზეც იშვიათად გამოჩნდებოდა... „ჯონქა ხორნაულში“ რუსთაველის გამზირი ისეთი დაკვირვებით და სიყვარულით აქვს აღწერილი, ვერც დაიჯერებ, იქ თუ არ ათენ-ალამებდა... მისი ეს მალ-მალე გაუჩინარება შეუმჩნეველი როგორ დარჩებოდა და ასე ახსნიდნენ: ამაყი და უკარებაა, თავს არავის უტოლებსო.

ახლობლებმა ხომ მაინც იცოდნენ, უკარება არ ყოფილა, მისი ბუნების ადამიანს მეგობრებსა და საზოგადოებაში ტრიალი ყველაფერს ერჩივნა, მაგრამ ის უნებლიე, ოღონდ ტრაგიკული და საბედისწერო შემთხვევა მძიმე და განუკურნებელ დაღად დააჩნდა ყმაწვილის სულს, შინაგანი მარტოობისა და ტანჯვისთვის განირა და ისიც გაურბოდა ადამიანებს. მანამდე სულ სხვა ბიჭი ყოფილა, ლალი და ხალისიანი, უდარდელი და მეოცნებე და ასე ერთბაშად გადასხვაფერებული“ (ჩხეიძე 2010: 220). საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს საარქივო საქმეებში კოტე ხიმშიაშვილთან დაკავშირებით ბევრი რამ განადგურებული აღმოჩნდა. შემორჩენილია ბრალდების, განაჩენის და რეაბილიტაციის ფურცლები. ბრალდების ოქმები რამდენჯერმე მეორდება. მათგან მხოლოდ ერთშია (ისიც გიორგი კალანდაძის საქმეში, № 20285-60- ფ. 6. საარქ. № 42 1549-07, ყ. 351, გვ. 1-9) ნახსენები ის ტრაგიკული შემთხვევა, რაც 16 წლის ასაკში შემთხვევია კოტე ხიმშიაშვილს, რამაც, როგორც ჩანს, არსებითად შეცვალა მისი სულიერი მდგომარეობა.

კოტეს ოჯახი ქუთაისიდან ჯერ კოჯორში, მერე თბილისში გადმოსახლდა. ბრწყინვალედ ჩააბარა გამოცდები თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტზე ინგლისური ენისა და ლიტერატურის სპეციალობაზე. მას ასწავლიდა პროფესორი ერეკლე ტატიშვილი, რომელთანაც ახლო ურთიერთობა ჰქონდა, როგორც წარჩინებულ სტუდენტს.

„ჩვენ ერთდროულად ვსწავლობდით თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში (იგი ჩემზე ორი კურსით უკან იყო), – იხსენებს მწერალი გრიგოლ აბაშიძე. – ლამაზი, თვალტანადი ჭაბუკი – კოტე ხიმშიაშვილი შორიდანვე იქცევდა მნახველის ყურადღებას. იგი თავის ტოლ სტუდენტებში მარტო გარეგნობით კი არა, განათლებით, დახვეწილი მანერებითა და ბუნებრივი კეთილშობილებითაც გამოირჩეოდა“ (აბაშიძე 1984: 5).

1934 წელს ჟურნალ „ახალგაზრდა მწერალში“ (№ 4, 5) კოტეს პირველი ნოველა „ბებია ელისაბედი“ გამოქვეყნდა, რომელიც ნათესავების და, ზოგადად, 1924 წლის რეპრესიებით გამოწვეული ტრაგედიის მხატვრული ინტერპრეტაციაა. მოთხრობის პერსონაჟები მისი ახლობლები იყვნენ. ბებია ელისაბედის პროტოტიპი ანეტა ყიფიანი-აბაშიძეა, რომლის ვაჟიშვილი, პოლკოვნიკი დიმიტრი აბაშიძე 1924 წელს დაუხვრეტიათ. მალე შვილიშვილიც (მიტოს დედაც) გარდაეცვალა. დარჩა სამი წლის მიტო, რომლის მამაც, ილიკო მამულაიშვილი, თეთრი ოფიცერი, ოქროს იარაღით დაჯილდოებული (ასეთებს უკვე გარდაუვალი დახვრეტა ელოდათ, როგორც ეს ისახება 1937 წლის სუკის საქმეებში, ზ.ც.), 1937 წელს დახვრიტეს; მოთხრობა სწორედ ამ პატარა ბიჭზე, მიტოზეა, კოტე ხიმშიაშვილის ბიძაშვილზე. შეცვლილია ანეტას სახელი (ელისაბედი), დიმიტრის, ელისაბედის ერთადერთ შვილს (პროტოტიპიც დიმიტრია), ნოველის მიხედვით, „თავზარი დასცა მამულის დაკარგვამ და რევოლუციით დატრიალებულმა ამბებმა. ამას ღვინის სმით და უწესო ცხოვრებით დასუსტება ზედ დაერთო და ის, ბოლშევიკების მიერ ქალაქის აღების შემდეგ, დამბლისგან უეცრად გარდაიცვალა. „ღვინის სმა და უწესო ცხოვრებით დასუსტება“ ცენზურის საამებელი ფრაზაა ამ მოთხრობაში და ასევე, ფინალი (ორაზროვანი ფინალი), სადაც ჩანან, ერთ მხარეს, პიონერთა რიგებში შესვლით გაბრწყინებული, წითელყელსახვევიანი მიტო და, მეორე მხარეს, ამღვრეულ თვალებში სასონარკვეთაჩამდგარი ბებია ელისაბედი. ფაქტი სახეზეა, რომ ნოველა გამოქვეყნდა და დიდი მოწონება დაიმსახურა, თორემ დაუჯერებლად მოეჩვენება მკითხველს, როგორ დაიბეჭდა ის თამამი დეტალები, რომლებსაც აქ ამოიკითხავთ: ელისაბედის „დედისერთა შვილს გული გაუხეთ-

ქეს ამ საზიზღრებმა, ოჯახი დაუქციეს, ყველაფერი წაართვეს და მოხუცებული ქალი ძუძუმწოვარა ბავშვით, ღვთისანაბარა დატოვეს... ფუფუნებაში გაზრდილი ქალი ერთ ვინრო ოთახში შეეკუნეს, რალაც ხარახურა დაუტოვეს და თავის ბედს მიანდეს... უკიდურეს სიდუხჭირეში ზრდიდა პატარას, ქსოვდა, კერავდა, ყიდდა, რომ მჩხავანასთვის შაქრიანი რძე ესმია. არ მიიღო მეზობლების რჩევა, არ გაიმეტა ბავშვთა სახლისთვის პატარა ქუჩუკი. თავად ბასრიძეების ერთადერთ შთამომავლს, კეთილშობილი სისხლის ყმანვილს ბოლშევიკების ტურტლიან ბოგანოებთან და ნაბუშრებთან ერთად გასაზრდელად არ მივცემო. შიმშილით ამოხდეს სული თავის ბებიასთან ერთად მის ქუჩუკს და დიმიტრის მკვლელ ბოლშევიკებს მაინც არ ჩაუგდებს ხელში", – წერს ავტორი და მოხუცის ეს ახირება ერთგვარი ხერხია, რითაც უნდა გადაიფაროს ის მწარე სიმართლე და სისატიკე, რაც ამ ქალს დამართა უღმობელმარეჟიმმა. ძილის წინ ბებია ელისაბედი სუნდუკიდან ძველ წიგნებს იღებდა და უკითხავდა ქუჩუკს: გიორგი სააკაძის, სოლომონ მეორის, დიმიტრი თავდადებულის ამბებს... წიგნების გარდა აღარაფერი ჰქონდა, თითქმის ყველაფერი წაართვეს, თუ რამე დარჩა, ხატიც კი გაყიდა შვილიშვილის გამოსაკვებად. იმედს არ კარგავს მოხუცი, რომ „გაზრდის ქუჩუკს, გაზრდის და დაე მის დამლუპველებს, ბასრაძეების გვარით, მტრები ნუ მოაკლდებათ“; არიგებს შვილიშვილს, პიონერთა რიგებში არ შევიდეს, მერე კომკავშირშიც გადაგრიცხავენო... მაგრამ ყველაფერი იმით დასრულდა, რომ ქუჩუკი პიონერი გახდა. უყურებდა ბებია ელისაბედი ბავშვთა დღის დემონსტრაციაზე წითელყელსახვევიან შვილიშვილს და პატარა მებუკეებისა და მედოლეების თავზე თავისი შვილის ცხედარს ხედავდა. „... პატარები მოინევენ ზევით, ყიჟინით მოაქვთ ცხედარი და მის სისხლში დასვრილ დროშებს აქნევენ“ და ა.შ...

ფინალი კი: „ოთახში შვილიშვილი იდგა. საოცრად უბრწყინავდა თეთრი ხალათი და თითქოს ანათებდნენ ამ ბნელ ოთახს წითელი ყელსახვევი, მბზინავი თვალები, თმა და ქუჩიდან შემოტანილი მხიარულება... რა ნათელი ადგია, ენაცვალოს ბებია“, – თითქოს ურიგდება ბედს მოხუცი. აქ, ამ ფინალში, არის ასეთი ფრაზაც, ავტორისეული დასკვნა: „უსაზღვრო ბავშვურ ბედნიერებას მხოლოდ ბებიას ქცევა უჩრდილავდა, ვერ შეხედავდი ცუდის თვალთ. ეს ხომ თვითონ სიყმანვილე იყო“... სიყმანვილის ასაკი, „სიყმანვილის ბრმა სარწმუნოება“ იყო და ალბათ, ამიტომაც ვერ გაერკვია სიმართლე ჯერ და, ვინ იცის, როდემდის – ბოლშევიკებისგან ოჯახდაქცეულ და გვარამონყვეტილ ქუჩუკს.

მოთხრობა ასახავს ფსიქოლოგიურ და სოციალურ პრობლემებს, საინტერესოა სწორედ ფსიქოლოგიური დამაჯერებლობით, თხრობის სტილით, ოსტატობით, რომლითაც საჭიროებებისამებრ „შენიღბულია“ მწერლის განწყობა მთავარი პერსონაჟისადმი. დღეს კი თვალნათლივ ჩანს, რა უნდოდა ეთქვა 17 წლის ყმაწვილს ამ მშვენიერი და, ამასთან, ტრაგიკულ სიუჟეტისანი მოთხრობის ავტორს. ლაკონიურობით, დახვეწილი მანერით იგი ახლოსაა თავის შემდეგომ თაობებთან. აღნიშნავენ და სავსებით სამართლიანად თვლიან, რომ „კ. ხიმშიაშვილი ისეთივე განსაკუთრებული მოვლენა იყო ჩვენს ახალ მწერლობაში, როგორც გ. რჩეულიშვილი. ერთიცა და მეორეც არაჩვეულებრივი ნიჭით იყო დაჯილდოებული“ (გრ. აბაშიძე, კოტე ხიმშიაშვილი. – თბ., გამ-ბა „მერანი“, 1984, გვ. 5-6).

ნოველამ გამოქვეყნებისთანავე მიიქცია გერონტი ქიქოძის, ლეო ქიაჩელის, კონსტანტინე გამსახურდიას, მიხეილ ჯავახიშვილის ყურადღება. გაზეთებში დაიწერა, რომ დიდი მომავლის მქონე ახალგაზრდა პროზაიკოსი მოვიდა. მალე ამ ნოველებს მოჰყვა სხვა ნოველებიც და რომანი „ჯონქა ხორნაული“.

კოტე ხიმშიაშვილი და მისი ოჯახის წევრები ხშირად სტუმრობდნენ თურმე კოჯრის ბავშვთა სახლს, სადაც უკიდურესად ცუდ პირობებში ჰყავდათ პატარები (დოდო ვადაჭკორია-ხიმშიაშვილის მოგონებიდან). აბგით მიჰქონდათ ხიმშიაშვილებს საკვები და საჭირო ნივთები. მათ შესახებ დაიწერა მოთხრობა „ღამე“ (1934); მოთხრობაში აქცენტი კეთდება ობოლი ბავშვების მთავარ სადარდელებზე – „დედა მოვიდეს“... სიზმრად და ცხადად დედა ელანდებათ. სხვა დანარჩენი – ყველაფერი წესრიგშია. ასე უნდა დაიწეროს. სიმართლის თქმა გამორიცხებულია: „ბავშვების სიზმრებით სავსე ოთახი“ (ზუსტად მიგნებული, შთამბეჭდავი და ნაღვლიანი მეტაფორა – ზ.ც.) სდუმს. პატარა ლილი მოუსვენრად ტრიალებს და საბნის ზემოდან იყურება. ის წუხს. რატომ, – პასუხს ვერ მოგცემს, რადგან ამ წუხილს არც ერთი ჩამოყალიბებული მიზეზი არა აქვს. ლილის არც შია და არც სწყურია... საბანიც თბილია და გარედან ზაფხულის წყნარი ღამე შავი ზურგით მიჰყუდება სარკმელს“... დედას უხმობს პატარა, „უნუგეშო და უსუსური არსება“... ტიროდა მასში ბუნების ინსტინქტი. შეუგნებლად გრძნობდა, რომ არსებობისათვის ბრძოლაში უდროოდ მოსცილდა მზრუნველი ხელი. ჩვილი ხელები ვედრებით გაეშვირა კარისკენ და ოქროსფერი კულულები უცახცახებდა შეკავებული ქვითინით“, – ამას წერს 17 წლის ჭაბუკი, სავსე სიყვარულით, თანაგრძნობით, სევდით, წუხილით – რა ეშველებათ პატარა ლილის და დანარჩენებს, ფაქტობრივად

– მშვივრებს... იმედად შემოჰყავს საშუალო სკოლის დამამთავრებელი გოგონა – ლენა, რომელიც ამავე პირობებშია გაზრდილი და მიზნად დაუსახავს ობოლ ბავშვებთან მუშაობა. ეს მწერლის ნატვრა და ოცნებაა უკეთესი ფინალისთვის. ერთ-ერთი საინტერესო ისტორიაც ამასთან დაკავშირებით დოდო ხიმშიაშვილის მოგონებებიდან: „ჯერ კიდევ სკოლაში დადიოდა კოტე, როდესაც კოჯორს გორკი ესტუმრა. განათლების კომისარმა მარიამ ორახელაშვილმა ამოიყვანა სკოლაში. ამ შეხვედრაზე კოტე სიტყვით გამოვიდა რუსულ ენაზე, მაგრამ საქებარი არაფერი უთქვამს, პირიქით, რა დღეში უყვნენ უდედმამო ბავშვები. სწორედ ეს მოეწონა გორკის. ეგონა, რომ კოტეც უდედმამო იყო, მაგრამ მარიამ ორახელაშვილმა გააცნო იქვე, პირველ რიგში მსხდარი ჩემი მშობლები. მეც მათ შორის ვიჯექი. გორკიმ მარიამს უთხრა; გამოუწერე საგზური და როგორც კი სკოლას დაამთავრებს, მოსკოვში გამოაგზავნეთ სასწავლებლად. ეს რომ მომხდარიყო და კოტე რუსეთში წასულიყო, ალბათ, ეს ტრაგიკული ბედი ასცდებოდა და სამშობლოს ერთი ნიჭიერი შვილი არ დაეკარგებოდა“ (ხიმშიაშვილი 2010: 258).

1934 წელს გამოქვეყნდა კოტე ხიმშიაშვილის ნოველა „გლობუსი“, რომელმაც განსაკუთრებული გამოხმაურება გამოიწვია, პრემიაც კი დაიმსახურა. ნოველის გმირი იორლულა (შერქმეული სახელია) უნიგნური, სილატაკეში, ლელითა და ტალახით ნაგებ ისლის ქოხში გაზრდილი, კოლმეურნეობის წყალობით, ოდა სახლს აშენებს, მომჭირნეობით ფულიც დაუგროვებია, მაგრამ გარეგნულად ისევ ჩამოძონძილი დადის. სულითაც ის ბოგანო და გაუთლელია, როგორც იყო (მისი შვილები კი სწავლობენ, როგორც თვითონ იტყვის – საექიმოზე და აგრონომიულზე)... ერთ დღესაც იორლულამ გლობუსი იყიდა. ფული ჰქონდა და რატომღაც გლობუსი მოეწონა. რომ ეკითხებიან, რად გინდაო, – „ისე ვიყიდე, კარგი შესახედავია, დავდგამ სახლში და იყოს. არც ქე ვიცოდი, რისი მოსახმარი იყო. ხანდახან დავატრიალებ“. კოტე ხიმშიაშვილმა მიაგნო სიმბოლოსაც და გამოსახვის შთამბეჭდავ ხერხსაც: გარეგნულად იუმორისტული, შინაგანად – ტრაგიკული მოტივი“ (ჩხეიძე 2010: 3).

ლიმილისმომგვრელია უვიცი კაცის ხელში სათამაშაოდ ქცეული გლობუსი, ტრაგიკულობა კი იმაშია, რომ „იორლულებს“ დანაზოგით, შრომით, ჯახირით თუ „შემთხვევისა გამო“ ნაშოვი ფულით მერე ქვეყნის ბედის „დატრიალების“ ამბიციაც უჩნდებათ. ავტორს ხმა გაუვრცელეს თურმე, იორლულაში სტალინს გულისხმობსო; როგორც დოდო ხიმშიაშვილი იხსენებს, იორლულა ნამდვილად ცხოვრობდა კოჯორში, თუმცა, ეს არ უშლიდა ხელს მწერალს, ვინც უნდოდა, ის ეგულისხმა... ან – მკითხველის ნებაც

არის, ვის ამოიცნობს იორღულაში თუ სხვა რომელიმე პერსონაჟში, ზოგადად... „გლობუსს სიმბოლოდ, როგორც სამყაროს სათამაშოდ გადაქცევის, მისი დასაღუპად განწირვის მოსალოდნელ პერსპექტივის გამოხატულებას, რამდენიმე წლის შემდეგ გამოიყენებს ჩარლი ჩაპლინი ფილმში „დიქტატორი“ და ისიც თვალწინ აღმართულ რეალურ ყოფას და რეალურად არსებულ პიროვნებას (ოლონდ სხვას) იგულისხმებს“ (ჩხეიძე 2010: 3).

„გლობუსი“ კოტე ხიმშიაშვილის ყველაზე წარმატებული ნოველა აღმოჩნდა. გარდა ამისა, ის ავტორია კიდევ რამდენიმე ნოველისა, მათ შორის: „თავთავი მწიფეა“, „ჯიბის სარკე“, „შუადღის ზღაპარი“ და სხვ.

ნოველა „მიკროსკოპი“ სატუსაღოს ცხოვრების სურათს ასახავს – ვინრო, დახუთული ინტერიერით და ჭრელი „საზოგადოებით“; „სატუსაღოში ჭიპმოჭრილი ძია დათა, ძველი ქურდი, მორიგი ეტაპით რომ უნდა გადაასახლონ, ორი ახალგაზრდა კომბინატორი, თავიანთი ჭიჭყინით ყველას რომ აწუხებენ, მავნებლობისთვის დაპატიმრებული ზუსტი მექანიკის პროფესორი ვოლკოვი (ათი წელი აქვს მისჯილი, შორეული გადასახლებით, ამიტომ მალე უნდა გაიყვანონ საკნიდან), მიკროსკოპის ქურდი მიკროშკაც, კამეჩის ქურდი მახარა და სხვები. როგორც ყველა, ეს უკანასკნელიც თავს იმართლებს, მეზობლებმა მომიგონესო. მათ საუბრებში მათი პიროვნული ხასიათებიც იკითხება, საკმაო იუმორიც ჩანს... „საერთოდ ჩვენს საკანში მიკროშკასა და ჩემს მეტი თავის დანაშაულს არავინ აღიარებს, – ამბობს ახალგაზრდა პატიმარი, რომელსაც ორი წელი აქვს მისჯილი, ეს თავად მთხრობელია. საკანში რომენ როლანს კითხულობს. პროფესორი ინტერესდება მისი პიროვნებით, საუბრობენ ლიტერატურაზე, განსაკუთრებით – დოსტოევსკიზე. პროფესორს აინტერესებს, რისთვის მიუსაჯეს ამ ახალგაზრდას ორი წელი. პასუხი ასეთია: „გრძელი ამბავია, სისხლის სამართლის დანაშაული...“.

როცა რაპის ექო ჯერ კიდევ არ იყო მიჩუმებული, როცა ტოტალიტარული რეჟიმის წნეხი და იმ იდეოლოგიას დამორჩილებული სალიტერატურო კრიტიკა ლამის პოლიციურ რეჟიმში აკონტროლებდა მხატვრულ სიტყვას, როცა ჩვენი მწერლობის საუკეთესო წარმომადგენლების ნაწილი განადგურებული იყო რეჟიმისთვის მიუღებელი, „საეჭვო ყოფაქცევის“ გამო ... ამ ფონზე ახალგაზრდა კოტე ხიმშიაშვილმა გამონახა გზა და საშუალება მხატვრულ-ესთეტიკური მიგნებებითა და საინტერესო, მანამდე ლიტერატურისათვის უცხო ყოფითი დეტალებით ისეთი ხიბლი მიენიჭებინა თავისი რომანისათვის, რომ შენდობა არ დასჭირვებოდა არც თავისი

თანამედროვე და არც მომავლის მკითხველისაგან... იმ მიზეზით, რომ მან ანგარიში გაუნია ეპოქას; ეპოქის ხმის გამოძახილია რომ მანში მხილებულ მავნებელთა საქმიანობა, რომელთა დახვრეტა-გაციმბირებამ კოტე ხიმშიაშვილის თაობის თვალწინ ჩაიარა.

რა იყო, რა არის ის, რაც კოტე ხიმშიაშვილის რომანს აცოცხლებს დღემდე და, გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, ყოველთვის განაცდევინებს ქართველ მკითხველს (ვისაც ერთხელ მაინც გაუვლია ლამპიონებით განათებულ რუსთაველის გამზირზე, ვისაც, თუნდაც შორიდან, შეუხედავს ერთფერად დიდრონ ხეებში შეყუყუული სტუდენტური სახელებისათვის, ე.წ. სტუდქალაქისთვის) ნოსტალგიას... ზოგში ცნობისწადილს მაინც გააჩენს, რათა გადახედოს წარსულს, როგორც ცოცხალ ისტორიას. შეუდარებელია მწერლის მიერ წარმოსახული რუსთაველის გამზირი: „მრავალი ბაღია ქალაქში, ლამაზი სანაპირო, წარიყალა, თბილისის ფიქრიანი შუბლი, მთანმინდა. მაგრამ არც ერთ მათგანს არ ჰყავს იმდენი მუდმივი, განუყრელი მეინახე, რამდენიც რუსთაველის გამზირს. უცნაური შეჩვევა სცოდნია ამ დალოცვილ ალაგს. ვინც ერთხელ მაინც სოლოლაკიდან ვერის დაღმართამდე გაჰყვება ნელი ნაბიჯით, შემობრუნდება და ისე ჩაივლის ბოლომდე, მორჩა, იგი სამუდამოდ მოჯადოებულია... ღვინის სმას მიატოვებს კაცი, თამბაქოს დასთმობს, სიყვარულსაც დაივინყებს, მაგრამ გამზირს ვერ მოშორდება, სიბერემდე გაჰყვება ჩვეულზე უმტკიცესი ჩვევა...“ ვინც ამ რომანის ავ-კარგს შეხებია, ვისაც კეთილი და მართებული სიტყვა არ დაუშურებია, ალბათ გახსენებია უნებურად ლადო ასათიანის სტრიქონები: „რუსთაველის პროსპექტზე სიარული ნუ მომიშალოს ღმერთმა“, რომელიც ამ რომანის დაწერიდან ორ-სამ წელიწადში დაინერა (თითქმის ერთ ასაკში დატოვა ორივემ რუსთაველის გამზირიც და წუთისოფელიც).

ჯონქა ხორნაული, ახალგაზრდა მთიელი, სტუდენტი, ჩართულია ქალაქის ცხოვრებაში. იგი პროვინციიდან ჩამოსული იმ ახალგაზრდობის ნაწილია, რომელსაც თბილისის სიყვარულის სენი დამართნია და „ქალაქის დაპყრობა“ (რომანის ერთ-ერთი თავის დასათაურებაა) სურს. „ჯონქა ხორნაულში“ პირველადაა წარმოჩენილი „თბილისის დაპყრობის“ მოტივი. პატივმოყვარეობისთვის, ქალაქში დამკვიდრებისთვის „ბრძოლის“ ცდაა ჯონქას გარეგნული იერსახე (ახალი ჩაცმის სტილი, ყელსახვევი...), გულწრფელი და უიღბლო, იმთავითვე განწირული სიყვარული. გაუცხოება გულანთებულ ჭაბუკსა და საეჭვო ოჯახში ფუფუნებით გაზრდილ გოგონას (მანანას) შორის და სხვ. საინტერესოა დეტალები, არა მხოლოდ ჯონქას ცხოვრებისეული ეპიზოდებიდან. მრავლად არიან

სტუდენტი-ახალგაზრდები, მეოცნებეები, სხვადასხვა ხასიათითა და, ასევე, განსხვავებული ხედვებით, მიზნებით, „თბილისის დაპყრობის“ მონადინენი, მაგრამ, ვიტყვით, არა მხოლოდ პატივმოყვარეობით, არამედ სიყვარულით, იმ ანდამატის ძალით, რომელსაც დედაქალაქი ასხივებს მათ თვალსაწიერში. ე.წ. „თბილისის დაპყრობის“ მოტივი შემდეგ გამოჩნდება ოთარ ჩხეიძის რომანში „აღმართ აღმართი“ და რეზო ჭეიშვილის რომანში „დალი“.

ჯონქა ხორნაული საბოლოოდ უკან იხევს, თბილისში დარჩენის, დამკვიდრების, ასე ვთქვათ, პატივმოყვარულ სურვილს ნერტილს უსვამს. ამაში არშემდგარი სიყვარულიც ეხმარება და ის მოულოდნელი ფაქტი, რომელსაც შემთხვევით წააწყდება. ჯონქა თვითმხილველი ხდება იმისა, თუ როგორ შეიკრა „მავნე ელემენტების“ ჯგუფი: თანამდებობის პირი ალფეზ ჩიქოვანი, პროფესორი დავით ციხისელი... ვინმე სარახანია, რომელიც საწამლავით მიდის მეცხვარეებთან, რომ ჩუმად ცხვრები მონამლოს (ცნობილია, რომ 1937 წელს მთელ საქართველოში, დივერსიული მავნებლობის ბრალდებით, ასეულობით ადამიანი დააპატიმრეს და ბევრი მათგანი დახვრიტეს. რაიკომის მდივნები, აგრონომები, ზოოვეტერინარები, მეცხვარეები, მეცნიერ-თანამშრომლები და სხვები. კახეთის შემთხვევაში საუბარი იყო იმაზე, რომ თითქოს სამეგრელოდან შემოჰყავდათ ავადმყოფი თხები და ასე გავრცელდა ცხვრის ავადმყოფობა კახეთში. მხოლოდ რაიონში 80-მდე კაცი გაასამართლეს და ზოგს დახვრეტა მიესაჯა, ზოგს – ციმბირში გადასახლება.

სუკის არქივში აღმოჩნდა ამ ბრალდებით დახვრეტილი, საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო კვლევითი ინსტიტუტის მეცნიერ-თანამშრომლის, ზოოტექნიკოს-აგრონომის, შალვა პავლეს ძე გენძეხაძის განაჩენის ოქმი, რომელიც, ზოგადად, საყოველთაო სურათის ერთი მოცემულობაა. განაჩენში ვკითხულობთ:

ოქმი № 99. 10 მარტი, 1938 წ. შ. პ. გენძეხაძეს, დაბადებულს 1902 წელს, ქალაქ წულუკიძეში, უპარტიოს, ცოლშვილიანს, უმაღლესი განათლებით, აგრონომ-ზოოტექნიკოსს, დაპატიმრებამდე ინსტიტუტის მეცნიერ თანამშრომელს ბრალი ედება იმაში რომ:

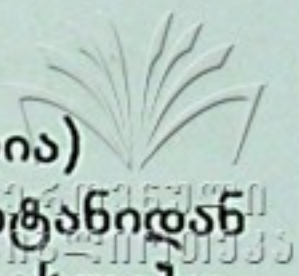
იყო აქტიური წევრი კონტრრევოლუციური-ტერორისტული დივერსიულ-მავნებლური და ჯაშუშური ორგანიზაციისა, რომლის დავალებით ეწეოდა ძირგამომთხრელ საქმიანობას საქართველოს მეცხოველეობაში.

მუხლი 58/7, 58“11

თავი დამნაშავედ არ ცნო.

მომხ. რუსკოვი

დაადგინეს: გენძეხაძე შალვა ნიკოლოზის ძე დაიხვრიტოს.

პირადი საკუთრების ქონების კონფისკაციით.

დახვრეტას ხელს აწერენ: (ხელმოწერები გაურკვეველია)

დახვრიტეს 1938 წლის 14 მარტს. განაჩენის გამოტანიდან მეოთხე დღეს. ოჯახს დიდხანს ეუბნებოდნენ, რომ გადასახლებულია მიმოწერის უფლების გარეშე.

ვინ იცის, საზოგადოების დიდ ნაწილს და იქნებ ახალგაზრდა მწერალსაც სჯეროდა (?) ამ მავნებლობისა. ასე იყო თუ ისე, რაღაც უნდა დაწერილიყო ისეთი, რომ მთავარი გადარჩენილიყო მწერლის ჩანაფიქრიდან. ვიზიარებთ იმ აზრს, რომ „მაშინდელი ტენდენციის გამოჩენა რომანში უდავოდ ფერმკრთალდება პირწმინდად მხატვრულ-ესთეტიკური მიგნებისა და განწყობილებათა ფონზე“ (რ. ჩხეიძე).

ჯონქა ხორნაული ფაქტზე წაასწრებს სარახიანას, რომელსაც ბოთლით მოუტანია სანამლავი და უნდა მოწამლოს ცხვარი. ჯონქას დახმარებით „დივერსანტს“ აპატიმრებენ... ჯონქა, სრულად გათავისუფლებული ყოველგვარი საჭოჭმანო გრძნობა-ამბიციებისგან, უბრუნდება თავის სოფელს მასწავლებლად. წასვლამდე ერთხელ კიდევ შეიარა სტუდენტთა ქალაქში, ფეხით იარა, უნივერსიტეტთან დიდხანს იდგა... და მაინც – გული მიუწევს მთისკენ.

კოტე ხიმშიაშვილის თანამედროვეთა მოგონებით, რომანის ფინალი ავტორის დაუკითხავად გამომცემლობას „შეულამაზებია“, რაც მწერალს თავის მასწავლებლისა და უფროს მეგობარს, ერეკლე ტატიშვილისთვის შეუჩივლია... „მიხეილ ჯავახიშვილივით უნდა გაგენირა თავი ანდა უჯრაში გამოგეკეტა შენი ნაწერები და ასე გადაგერჩინა შეუბღალავად შენი მხატვრული სამყარო. სიცოცხლის მიწურულს თვით მიხეილ ჯავახიშვილიც ველარ გაბედავდა ხმალშემართულ დგომას ახალმოწესეთა წინაშე... მორჩილების გარეგნული გამოცხადება ვერ უშველიდა, რადგან თვით „ქალის ტვირთიც“ ვერ გამოუვიდოდა მთლად მორგებული სახელისუფლებო სქემებს... განკითხვის დღე მოუახლოვდებოდა...

... და როდესაც კოტე ხიმშიაშვილი შესჩივლებდა (ერეკლე ტატიშვილს) სულ დამიმახინჯეს რომანის ფინალი, შეუთანხმებლად ჩაერივნენ და მე თვითონ ველარ მიცვნია „ჯონქა ხორნაულის“ დასასრულიო, – მოძღვარი თანაუგრძნობდა ახალზრდა კაცის იმ წუხილს, მაგრამ იძულებული გახდებოდა შეეხსენებინა: ამათ ხელში უკეთესს რას მოელოდიო?“ (ჩხეიძე 2024: 120-121).

... და კოტე ხიმშიაშვილის განკითხვის დღეც ახლოვდებოდა...

ომის დაწყებისთანავე კოტე ჯარში გაიწვიეს, მაგრამ 1942 წელს (თვე და რიცხვი ჯერჯერობით გაურკვეველია) დააპატიმრეს გორში; დანაშაულის ხასიათი – ანტისაბჭოთა აგიტაცია; კონ-

ტრრევოლუციურ-ნაციონალისტურ სამხედრო ორგანიზაციაში მონაწილეობა, რომლის მიზანი იყო შეიარაღებული აჯანყების გზით ხელისუფლების დამხობა და „თავისუფალ საქართველოს“ აღდგენა გერმანიის პროტექტორატით. მასთან ერთად დამატებით რეზულეები, სულ – 17 ახალგაზრდა, გაასამართლა ამიერკავკასიის სამხედრო ტრიბუნალმა 1942 წლის 20 სექტემბერს. მუხ. 58-10, ნან. II, 58-11, რაც ითვალისწინებდა დახვრეტას. განაჩენი სისრულეშია მოყვანილი 1942 წლის 17 ოქტომბერს (საარქ. № 20285-60); ოჯახმა სიმართლე არ იცოდა (ასევე – დანარჩენი პატიმრების ოჯახებმაც); საქმეში დევს კოტე ხიმშიაშვილის ოჯახის წევრების რამდენიმე განცხადება: 1946 წელს კოტეს დედა თამარ ივანეს ასული ხიმშიაშვილი მოსკოვის შინაგან საქმეთა სახელმწიფო კომიტეტის – ... სთხოვს, აცნობონ, ცოცხალია თუ არა მისი შვილი, რომელსაც მიუსაჯეს 10 წელი. პასუხი არ ჩანს; მეუღლე – ნუნუ ქადეიშვილიც იმავეს ითხოვს (1946 წელს), პასუხი არ ჩანს. საქმეში დევს ცნობა, რომ კოტე ხიმშიაშვილი გარდაიცვალა 1941 (?) წლის 26 აპრილს, ქუთაისის ციხეში, მუცლის ტიფით. შემდეგ ამას ტექნიკურ შეცდომას დაარქმევენ და 1982 წლის თარიღით რამდენიმე ფურცელია საქმეში, რომლებშიც თბილისიდან ქუთაისის ციხის ადმინისტრაციას სთხოვენ, გარდაცვალება გადაათარილონ 1943 წლის 26 აპრილით. ამასთან, თბილისიდან აგზავნიან ხიმშიაშვილის გარდაცვალების მოწმობას, № 27096. ხელს აწერს პატარკაციშვილი. 1982 წ. 29/IV. რამდენიმე სასწრაფო მოთხოვნის შემდეგ პატარკაციშვილი იღებს სასურველ (შეკვეთილ) დასტურს, შეტყობინებას მოქ. კ. ა. ხიმშიაშვილის გარდაცვალების გადაკეთებულ თარიღთან დაკავშირებით.

1982 წლის 23 ივლისს ნუნუ ქადეიშვილი იღებს კოტე ხიმშიაშვილის „გარდაცვალების“ დამადასტურებელ ცნობას (ნ. ქადეიშვილი ადასტურებს ხელმოწერით, რომელიც საქმეში დევს), ასევე ნ. ანდლულაძე, 1982 წლის 26 ოქტომბერს იღებს ასეთსავე ცნობას, ადასტურებს ხელმოწერით... (გარდაცვალება დარეგისტრირებულია ქ. ქუთაისში, ლენინის რაიონის მმაჩის ბიუროში, 29.06.82 წ. ხელს აწერს ნ. გუბელაძე.)... სიმართლე ჯერ კიდევ იმალებოდა...

სრული სახით კოტე ხიმშიაშვილის საქმეში მოპოვებულ მასალებს მკითხველი იხილავს წიგნში, რომელიც მზადდება გამოსაცემად, რომელსაც დააფინანსებს რუსთაველის ფონდი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

აბაშიძე 1984: გრ. აბაშიძე. კოტე ხიმშიაშვილი. – თბ., გამ-ბა „მერანი“, 1984.

ავალიანი 1972: ლადო ავალიანი. „ალექსანდრე საჯაია“. გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1972, № 13.

ჩხეიძე 2010: რ. ჩხეიძე. „სახეა კოტე ხიმშიაშვილისა“. კოტე ხიმშიაშვილი. – თბ., გამ-ბა „პეგასი“, 2010.

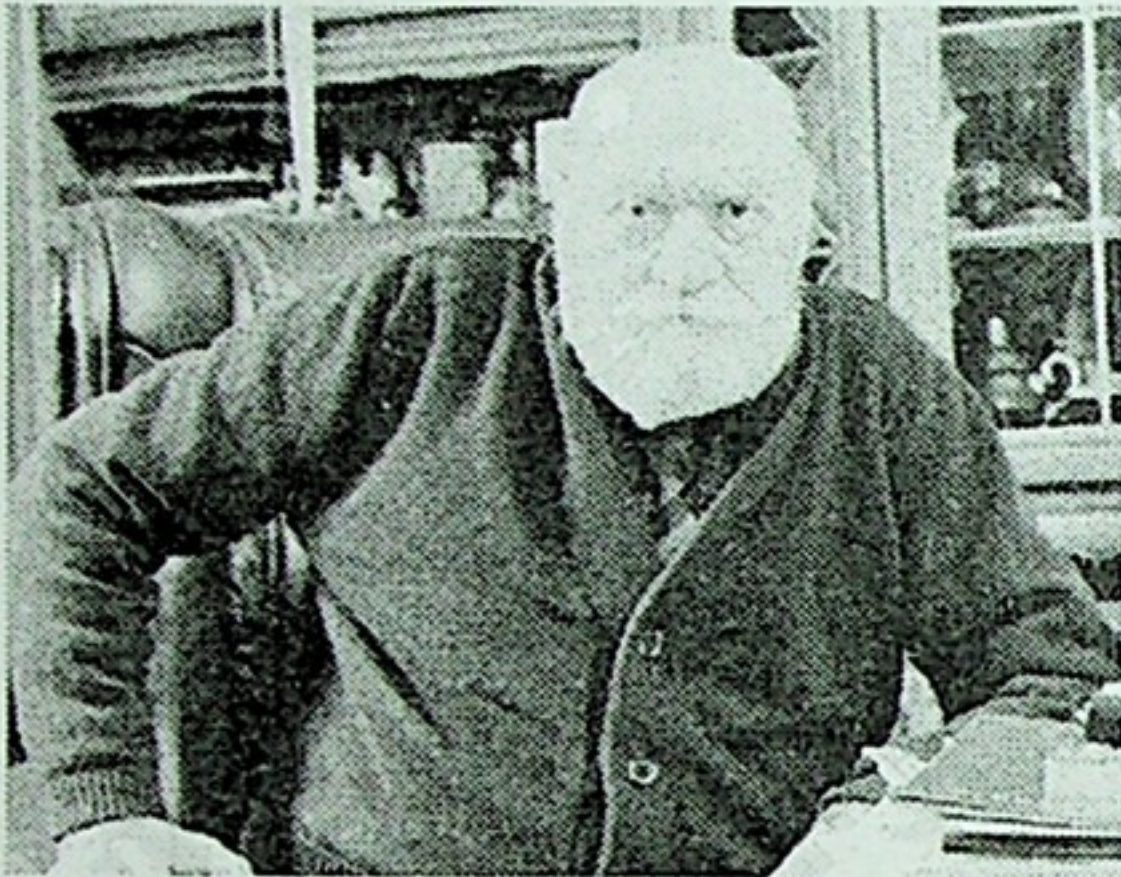
ჩხეიძე 2014: რ. ჩხეიძე. „ლეგენდა ერეკლე ტატიშვილისა“. საგა ვახტანგური. – თბ., „ჩვენი მწერლობა“, 2014.

ხიმშიაშვილი 2010: დ. ხიმშიაშვილი. კოტე ხიმშიაშვილი. მოგონებები. – თბ., გამ-ბა „პეგასი“, 2010.

გურამ ბენაშვილი

პოეტის სილუეტი

ჯანსუღ ჩარკვიანი

დღეს ოდენ ინდიფერენციულია საზოგადოებრივი ცნობიერება ლიტერატურულ ქმნილებათა ესთეტიკისა თუ სემანტიკური კონტექსტების მიმართ...

ჩვენ შესაძლოა „გამოვედით“ რომანტიკული მსოფლგანცდის იმ კრეატიული „ტრანსიდან“, რომლისთვისაც ნიშანდობლივი იყო პოეზიით გულწრფელი აღფრთო-

ვანებაცა და იმედგაცრუების სინანულიც...

სულიერი „სასონარკვეთის“ გამომხატველი ნიჰილიზმი კი ვითარცა აპრიორი, ყოფიერების თვით ფუნდამენტურ ღირებულებებსაც დესტრუქციული კრიტიკიუმებითა და არგუმენტაციებით სჭვრეტს და აფასებს...

გაუფერულდა და დაჩლუნგდა აღქმა-შემეცნებათა ის ტრადიციული კულტურა, სულიერ გამოვლინებებს რომ იგემოვნებდა და აღიქვამდა...

„განსაქარვებლად“ ამ ოდენ „ელეგიური“ განსჯისა, წარმოვიდგენ ჯანსუღ ჩარკვიანის დიდი ადამიანური ვნებებითა და მკვეთრი ინდივიდუალური „ხელწერით“ აღბეჭდილ პოეზიას...

სიმპტომურია ის, რომ მისი პოეტური აზროვნების პარადიგმები შთაგონებულნი არიან დროთა განუყოფელი კავშირის „შეურყვნელი“ არტიკულაციებით – „სხვა გზა არ არის, ერთი გზაა პაპაშენისა – შენც იმ გზით წახვალ“... ამ საკრალური რწმენით აკვალიანებს იგი საკუთარ თავსაც და თანამედროვეთაც...

აქედან, ამ კონცეპტუალური მსოფლგანცდიდან თვალსაჩინოდ-
დება მისი შემოქმედებითი რეპერტუარის კონტექსტუალური საზ-
რისიც...

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ქმნილებათა თემატური გრადაციები იმ ღრმად განცდილ რე-
ალობებს წარმოსახავს, მკვეთრ ანტინომიათა „სცენად“ რომ ქცე-
ულა – ბოროტებათა და სათნოებათა, ცოდვათა და სიქველეთა სუ-
ფევის სახით... – „და თუ ვერაფრით ვერ დაგისხნიათ ეშმაკებისგან
თავი სნეული, მიირთვით ღვინო, ჩემი სისხლია, მიირთვით პური,
ჩემი სხეული“.

ამ ბიბლიური ალუზიის „ადრესატი“ პოეტის თანამედროვეობაა
და იგი, ვითარცა შეგონება, სიყვარულის იმ მაღალ ინსტანციად
იაზრება, სულიერების ჯერგანუცდელი სივრცეებისაკენ რომ მი-
მართავს ადამიანთა ცნობიერებას...

მისთვის, როგორც ქვეყნის ჭირისუფლისათვის, ორგანულია
პუბლიცისტური დისკურსი – ეროვნული ტკივილებისა და საფიქ-
რალის ეს ტრადიციული პარადიგმა...

მისი მრავალმნიშვნელოვანი ნიალიდან იმპულსირდება პოეტის
ჰეროიკული კონოტაციებით აღბეჭდილი უმძაფრესი ვნებათაღელ-
ვანი – „მოუჩრდილებელ სინათლეს ვეძებ, სამოსი მგლისა ჩაუც-
ვამთ ვერძებს, მუზა უკულმა შემჯდარა ვირზე... დედათა შორის
კურთხეულს ვეძებ... მე ვეძებ ჩემი შეცდომის მიზეზს, სიცოცხლეს
ცეცხლი რომ გავურითმო, იმ სიტყვას ვეძებ ნეტარ სტრიქონით,
ყოვლად ძლიერო, ვიპოვი თვითომ?! – დიახ, ვიპოვი“...

პოეტის ლირიკულ მონოლოგებში ჭეშმარიტებათა მაძიებლის
სული იღწვის და იტანჯება... ამიტომაც „გადამდებია“ მისი სუ-
ლისკვეთების რომანტიკული ობერტონები...

ოდენ სამწუხაროა, რომ დღეს პოეზიად დამკვიდრდა და სტე-
რეოტიპადაც კი იქცა, საკუთარი ცხოვრების „ტექსტებში“ ჩაძი-
რულთა გლამურული ნარაციები, ეპათიური თვითდამკვიდრების
ინსტინქტებით გაჯერებული რეფლექსიები...

ილაჯგანყვეტილი „ლულულის“ პოეტიკა იმ მოცემულობად
იქცა, ახალი ფორმაციის „მწერალნი“ რომ უკმევენ გუნდრუკს...

სრული ჰერმეტიზაციისაკენ მიდრეკილმა სწორედ ამგვარმა
ლირიკულმა „გრემასებმა“ თუ „კონვულსიებმა“ დააკნინეს და ძა-
ლოვანება დაუკარგეს ქართული ლექსის სიცოცხლითა და რეზო-
ნანსული ვნებებით განთქმულ ყოფიერებას...

„რეალობა ფორმათა მირიადებშია განსახოვნებული და თუ
სული მზადაა მათ აღსაქმელად (მითუმეტეს, როცა ლაპარაკია
ჭეშმარიტ შემოქმედზე), იგი თვითონვე თავისში შეისრუტავს
ცხოვრების თვით ყველაზე სუსტ მინიშნებებსაც კი და ამ „ჰაერის

რხევებს“ ზეშთაგონებად აქცევს“ – ეს ჰენრი ჯეიმსის რეფლექსიაა და იგი რეალობის მხატვრული პოტენციის აპოლოგიად წარმოიდგინება..

ჭეშმარიტი პოეტის ლირიკა როგორ იქცევა რეალობის გრაფიკულ მანიფესტაციად, ამის ნათელი ილუსტრაცია ჯანსუღ ჩარკვიანის თუნდაც ეს მონოლოგია, – „მე უნდა მეთქვა ყველა უკლებლად – გზა დახლართული ეკალბარდება, ქვეყანას შვილი როგორ უკვდება, ქვეყანას შვილი ვით ებადება... ზოგჯერ მგლოვარე, ზოგჯერ მწუხარე, ჩემი მამულის ცოდვით ვინვოდი, მაინც შემტევი, მაინც მქუხარე, მაინც ამაყი სიტყვით ვიბრძოდი“...

პოეზიის მოქალაქეობრივი დისკურსის აქტუალობა არარელევანტურია ესთეტიკურად დისტანცირებულ იმ „თაობისათვის“, სენსიტიურ იმპულსებსა თუ ინტრასპექტულ ვიზიონებს რომ ეთაყვანება...

მაგრამ ხომ ცხადია, რომ ჩვენს პერმანენტულ სულიერსა თუ ეგზისტენციურ რყევებს, ჰაერივით სჭირდება ქვეყნის ჭეშმარიტ ჭირისუფალთა პოეზიად განსახოვნებული მრისხანებაცა და კაემანიც, მორალური დეფინიციებიცა და ინტელექტუალური კონდიციებიც..

რადგან, სწორედ ამგვარმა, აქტიური ღწვისა და მოქმედების შთამაგონებელმა ლიტერატურამ „ურწია აკვანი“ თაობათა ოცნებებსა და მისწრაფებებს, მომავლის „სიზმრებსა“ და ერისკაცობის იმ რწმენას, რომელმაც აკრძალული თაავისუფლების წყურვილი გაუმძაფრა მორალური და ინტელექტუალური „კაზუსტიკით“ დასწეულებულ საზოგადოებას...

შეასრულა სულიერი კათარზისის ფუნქცია – იყო სათნოებათა ინპირატორიცა და უჟამო ჟამთა მრისხანე მსაჯულიც...

პოეზიის ამ უნივერსალური დიაპაზონის კონსტატაციაა პოეტის ლირიკული რეცეფცია – „გონება რომ არ დაჩლუნგდეს, რაც გტკივა, ის რომ გაცხადდეს, ალბათ არ უნდა გაჩუმდე, პირიქით უნდა გაცხარდე, პირიქით უნდა ადუღდე... ვინ გადაიხდის გადუხდელს, ვინ გაპატიებს სიჩუმეს“...

ამ მეგამოტივაციის აქსიომატური შეგონებაა კონცეპტი, თანამედროვეობის გაფრთხილებისა და სიყვარულისა, მისი მომავლის საფეხურად წარმოდგენისა...

ამიტომაცაა ესოდენ რელევანტური პოეტის დელიკატური სინანული. „ვაი თუ კარგად ვერ ვენთე, ვაი თუ დავაყოვნეთა... დგას რისხვად ოცდამეერთე, მკაცრი და მკაცრი ყოველთა“...

გავმეორდები და ავლნიშნავ, რომ ჯანსუღ ჩარკვიანის პოეზია ლირიკულ მოტივაციათა უფართოეს სპექტრს ათვალსაჩინოებს...

რაინდულად შემართულს, „მალლამხედსა“ და ანალიტიკოსს, დრო და დრო, ყოფიერებით ტკბობის, რომანტიკული „ფანტასმაგორიებით“ გატაცებულისა და ნოსტალგიურ განცდათა „მეხვამი-ადის“ ვნებები ეძალება...

რეალობათა „გაავებულ ტალებს“ განრიდებული, იგი აქ, ამ ნეტარი ინტიმით გაჯერებულ სივრცეებში ჰპოვებს სულის სიმშვიდეს, ეთაყვანება მისთვის სალოცავ სიყვარულის „ხატს“, მონივნებით ხრის ქედს იმ ერთადერთის წინაშე, სათნობათა უსაზმნო მშვენიერებას რომ აზიარა მისი რომანტიკული სული...

პოეტის თრთოლვით აღბეჭდილ გულისთქმებში ამ ხვთაებრივი გრძნობის უნატიფესი ვიბრაციები სახიერდებიან... უნივერსალურია მისი განფენის ჰორიზონტები, სულიერი ნეტარებისა და ცდომილებათაგან განწმენდის ინსპირაციები...

იგი მისთვის სიცოცხლის ისეთივე საკრალური განძია, როგორც ბავშვობა.... ღრმა სიმძიმისა და მწუხარების აღმძვრელი რემინისცენციები, ვითარცა უხრწნელი და თვალშუადგამი ნათელი, მისი იმ განცდათა ანტურაჟია, მეგობართა ხსოვნისა და მონატრების ინტენსივობას რომ აცისკროვნებს...

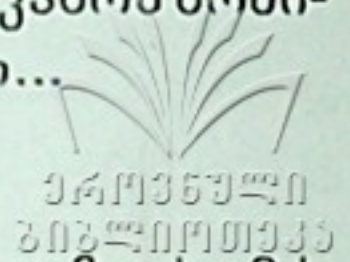
ამაღელვებელია განხატული ექო წარსულისა... წვეთ-წვეთად დასდის გულს ცრემლებად მომდგარი სათქმელი: – „ის ჭირთამთმენი იყო ყოველთვის, ნატყვიარავით სტკიოდა მტრობა... მაგრამ რჩეული სული პოეტის ამჯობინებდა სიმღერით თრობას... იდგა ლაშქარში, იდგა ძმობაში, ბანრით, წრიაპით და წერაყინით, მთრთოლვარე გულის ღრმა ჭრილობაში, პურის მარცვლები ჰქონდა ჩაყრილი“...

მას, ვითარცა უნივერსალური განცდების შემოქმედს, ხელეწიფება შთამაგონებელი რიტორიკით წარმოსახოს დრო-ჟამის ანატომიური „შლეიფი“, ყოფიერების კალეიდოსკოპური არსი და კიდევ ერთხელ დაგვარწმუნოს რეალურ-ცოცხალი სინამდვილისადმი გულმოდრეკილი პოეზიის ჭეშმარიტად უნიკალურ შესაძლებლობებში...

მე მასში ვხედავ უპირველესად ქვეყნის უგულწრფელეს ჭირისუფალს, რომლის მიმართ ნონსენსია იყო გულგრილი....

მისი ელეგანტური პოეტური ოპუსები აღბეჭდილნი არიან ადამიანის კონცეფციის ეროზაციით, „დაკარგული“ დროის ნოსტალგიითა და ახლის ძიების პათოსით, უკეთურებებთან დაპირისპირების ძალისხმევითა და მიუკიბ-მოუკიბავი სიმართლით, გამაოგნებელი ლირიკული წიაღსვლებითა და სამშობლოზე უსასრულოდ გაბმული ფიქრით და რა თქმა უნდა, XX საუკუნის სრულიად უნიკალური სურნელით...

და როგორც ლოგიკური აუცილებლობა, სრულიად კანონზომიერი უღრმესი მონინება მისი დიდი ტალანტის მიმართ...

ადამიანები იცვლიან წარმოდგენებს პოეტისა და პოეზიის ამქვეყნიურ დანიშნულებაზე, მის საზოგადოებრივ როლსა და ადგილზე, თვით პოეტური ხელოვნების რაობასა და სპეციფიკაზე...

რთულზე-რთულია ერთმნიშვნელოვანი დეფინიცია მისი უნივერსალური სუბსტანციისა, თუმცა სრულიად ლეგიტიმურია წარმოდგენა იმისა, რომ პოეზია აბსტრაქცია, ანუ არარსებულთ გატაცება არ არის... „იდუმალებათა მეტრფე“, იგი მაინც სინამდვილის „ფერმწერია“, მის წიაღში მიმდინარე მოვლენათა ღრმა „ანალიტიკოსია“, „ადამიანთმცოდნეობისა“ თუ საკუთარი სულიერი წიაღის რეპრეზენტატორია და ბოლოს, მშობლიური ქვეყნის ჭირისუფალი და მალმერთებელი „ქადაგია“...

პოეზია, როგორც ყოფიერების რეალური „წესრიგის“ ქრონიკული ოპოზიციონერი, ინერციის მორჩილი არასოდეს ყოფილა... სულიერების სიმბოლოდ მიჩნეული, იგი ისტორიის თვით ყველაზე შემადრწუნებელ და უმეცარ „ჯურღმულებშიაც“ კი ღირსეულად მიიკვლევდა მომავლის გზას...

გზას, უხსოვარი დროიდან შუქ-ჩრდილებით მოსილსა და პერმანენტული განახლების ჟინით აღბეჭდილს...

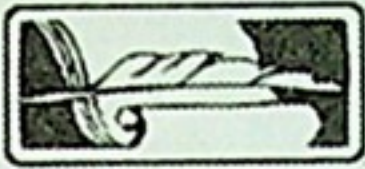
რა კვალს ტოვებდა იგი, რიტორიკული კითხვაა... ის კი ცხადია, რომ მისი ზეშთაგონებული ღვწითაც განისაზღვრებოდა ეპოქათა გონიერებაცა და სიშლეგეც, მშენიერებაცა და სიმახინჯეც...

წინამდებარე წერილი მოამზადა ცნობილმა ლიტერატურის კრიტიკოსმა, ბატონმა გურამ ბენაშვილმა, როგორც წინასიტყვაობა გამოჩენილი ქართველი პოეტის, საქართველოს მწერალთა კავშირის საპატიო თავმჯდომარის, მხატვრული სიტყვის დიდოსტატის, ბატონ ჯანსუღ ჩარკვიანის ლექსების მინიატურული ფორმატით გამოსაცემი წიგნისათვის.

სამწუხაროდ, პოეტის სიცოცხლეში წიგნი ვერ გამოიცა.

ქართულმა მწერლობამ აუნაზღაურებელი დანაკლისი განიცადა. მთანმინდის მიწამ მიიბარა კიდევ ერთი გამორჩეულთა შორის გამორჩეული პოეტი, ვისი სიტყვაც მუდამ მჭახედ და შემართულად ჭეჭდა, ვისი განუმეორებელი ლირიზმით ამღერებული ლექსებიც ასე ხიბლავდა მკითხველს.

სრულიად საქართველომ დაკარგა ღირსეული მამულიშვილი, მწიგნობართა ასოციაციამ – ერთგული მეგობარი და თანამდგომი.

ალექსანდრე ლორია

კითხვა როგორც ძველის აქტი

XXI საუკუნის დასაწყისიდან საქართველოში გაიზარდა საინფორმაციო ტექნიკური საშუალებების რაოდენობა, თითქმის ყველა დარგში ხდება მისი დანერგვა; განსაკუთრებით სასწავლო და კულტურულ-საგანმანათლებლო სფეროში. ინფორმაციის მიღება და გავრცელების რეალიზაცია საგრძნობლად რენტაბელური და მაღალხარისხოვანი შეიქნა. ამან თავისთავად განაპირობა ბეჭდური წიგნისა და ელექტრონული საშუალებების ურთიერთობისადმი მომხმარებელთა დამოკიდებულების გამოხატვის ტენდენციები. შეიქმნა ერთგვარი დაპირისპირების სიტუაცია, რაც ამჟამადაც გრძელდება და მოსალოდნელია, პერსპექტივაშიც კარგა ხანს ასე იქნება, ამან ხელი შეუწყო საზოგადოებაში დისკუსიის გაჩენას – „წიგნი თუ კომპიუტერი.“ საკითხის ამგვარად დასმა თავისთავად საინტერესოა, მაგრამ – არაპროდუქტიული, ნაკლებეფექტური, უშედეგო. ამ ორი მოვლენის – წიგნისა და კომპიუტერის გამოყენება კითხვის საქმეში არსებით ცვლილებას არ იწვევს კითხვის შინაარსისა და დანიშნულების არსის გაგებაზე.

მართალია, მათი მოხმარების შემთხვევაში არის როგორც ფსიქოლოგიური, ისე პედაგოგიკური რაღაც თავისებურებათა გამოვლენის ფაქტები, მაგრამ ეს უმეტესად ფორმალური ხასიათისა უფროა, ვიდრე არსობრივი, მაგალითად, არაექსპერიმენტული დაკვირვების შედეგებიც ცხადყოფენ, რომ წაკითხულის ზემოქმედების ეფექტი, მისი ხასიათი და თავისებურება დიდადაა დამოკიდებული იმაზე, თუ რა ფორმას იყენებს მკითხველი კითხვის მოთხოვნილების დაკმაყოფილების დროს – ბეჭდურ თუ ელექტრონულ წიგნს. უფრო მეტიც: მნიშვნელობა იმასაც კი აქვს, მაგალითად, რა ფორმის, გარეგნულად როგორ წერილობით პროდუქციას მიმართავს მომხმარებელი – ხელნაწერი, ბეჭდური გრაგნილი, კოდექსური წიგნი, ძველი გამოცემა, რარიტეტული დოკუმენტი პერგამენტზე თუ პაპირუსზე შესრულებული, უნიკალური გამოცემა, თარგმნილია თუ ორიგინალი; ისიც გასათვალისწინებელია, როგორი ავტორიტეტის მქონეა წიგნის შემქმნელი თუ შემდგენელი, რო-

გორია წიგნის მოცულობა, დიზაინი, გაფორმება, პოლიგრაფიული დონე და ა. შ. ყოველივე ეს გარკვეულ ზემოქმედებას ავრცელებს მკითხველისა და წაკითხული მასალის ურთიერთმიმართებაზე, აღქმასა და გააზრებაზე, წიგნზე მუშაობის ხასიათზე, ინტელექტუალურ სფეროზე. სწორედ ამ მოვლენის შედარებით ღრმად შესწავლის მიზანს ისახავს ე.წ. „კითხვის მასალის კლასიფიკაცია“, რაც ითვალისწინებს ზეგავლენის ნაირსახეობათა გამოვლენას სხვადასხვა ფორმის გამოცემათა გამოყენების შემთხვევაში. ამ მოვლენების გამოვლენა არანაკლებ საყურადღებოა ელექტრონული საშუალებათა გამოყენების დროს.

ჯერჯერობით თანამედროვე მკითხველისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს იმას, თუ რა ფორმის დოკუმენტით სარგებლობს ის – ბეჭდური თუ ელექტრონული წიგნით, ამაში დიდ როლს თამაშობს ტრადიცია და ჩვევა. ჩვენი მკითხველები, როგორც ცნობილია, მტკიცედ ჩამოყალიბებული ტრადიციებით სარგებლობენ, მით უფრო, ესთეტიკური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების დროს.

დავა-კამათისას ხშირად გვესმის, რომ ბეჭდური წიგნი შეუცვლელია, რომ კომპიუტერული კითხვა არ იძლევა იმ ეფექტს, როგორც ბეჭდური წიგნი და ა.შ.

წიგნმა ისტორიულად მრავალგვარად იცვალა სახე როგორც ფორმით, ისე მასალის თვალსაზრისით; ალბათ მოვა დრო, კაცობრიობა, საერთოდ, მხოლოდ და მხოლოდ ექსპერიმენტულ-ექსპონატური მიზნებით თუ გამოსცემს ქალაქის ბეჭდურ წიგნებს, მაგრამ ისინი მხოლოდ ერთეულები იქნება, საერთოდ, არა აქვს მნიშვნელობა, რა სახის წიგნები იქნება ერთ დროს კაცობრიობას. როგორადაც არ უნდა იყოს, – წიგნი მაინც წიგნია და იმ როლს შეასრულებს, რაც მას ცხოვრების მიერ აქვს მინიჭებული, სულ ერთია, ბეჭდური იქნება ის თუ ელექტრონული. ამჟამად ამაზე ღრმა შემეცნებითი ლაპარაკი ეფემერულია. არავინ იცის, ცხოვრება რა სიურპრიზებს გვიმზადებს, მაგრამ როგორადაც არ უნდა იყოს, ერთი უცვლელად რჩება: კითხვა კითხვაა, ის პროცესია და ადამიანის მოქმედებას გამოხატავს – ის რთული ფსიქოლოგიური აქტია, რომელიც ქცევის ფორმით ხდება, რაც ადამიანის მოქმედებაში ჰპოვებს გამოხატულებას.

ფრიად შეუსაბამოა ის გარემოება, რომ დღეს კითხვის ქცევას – ადამიანის ერთ-ერთ ყველაზე რთულ და შეგნებულ მოქმედებას აქტიურად არ იკვლევენ, განსაკუთრებით ჩვენში, სადაც კვლევით-სათვის საკმაოდ ნოყიერი ნიადაგია, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, კითხვის მეტად მწვავე პრობლემებია წარმოჩენილი, განსაკუთრე-

ბით ამ ბოლო ხანებში, და არც პრაქტიკული და არც თეორიული ღონისძიებები არ ტარდება ამ მიმართულებით მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით; მხედველობაში თუ არ მივიღებთ მეთოდოლოგიურ-რეკომენდაციულ მითითებებს, რომლებიც საკმაოდ დაბალ დონეზეა.

რა არის კითხვა, როგორც მოვლენა, როგორც პიროვნებისა და საზოგადოების მოქმედების გამოხატულება? როგორც ვიცით, კითხვას აქვს თავისი წარსული (ისტორია), განვითარების ეტაპები (დინამიკა) და მომავალი.

ყოველივე ამის კვლევა, ანალიზი და პროგნოზირება, მიუხედავად იმისა, რომ მეტად საჭირო როტო საზოგადოებრივ მოვლენასთან გვაქვს საქმე, დაბალი აქტივობით არის დამახასიათებელი საერთოდ, ხოლო ჩვენში, შეიძლება ითქვას, ეს თემა, ფაქტობრივად, მთლიანად დახურულია, თითქოს უკვე ყველაფერი გარკვეული, გასაგები და ნათელია, თუმცა ეს სრულებითაც არ არის ასე, განსაკუთრებულ გულისყურს მოითხოვს სოციალური ასპექტების კვლევა, რამდენადაც კითხვის კვლევას ფსიქოლოგიური ასპექტებით შედარებით მეტი ყურადღება ეთმობა. მაგრამ ამ ორი მიმართულების ერთმანეთისაგან გათიშვა, საერთოდ, დაუშვებელია და ამგვარ დამოკიდებულებას, შედეგების მიღწევების თვალსაზრისით, უნაყოფო მოქმედებამდე მივყავართ.

ჩვენში არც ისე შორეულ წარსულში ამ საკითხებს შედარებით დიდი ყურადღება მიაქცია თბილისის პედაგოგიური ინსტიტუტის ბიბლიოთეკა-მცოდნეობისა და ბიბლიოგრაფიის კათედრამ, რომელიც ეყრდნობოდა ადრე მიღწეულ მეცნიერულ და მეთოდოლოგიურ მიღწევებს, სცადა განევიტარებინა კვლევის ეს მიმართულება.

სხვათაშორის, იმ პერიოდში პრაქტიკაში დანერგილი იყო საბჭოთა კავშირის მასშტაბით სხვადასხვა დარგის დანესებულებათა საკვლევო თემატიკის ერთიან გეგმაში გაერთიანება და მათ შესახებ სათანადო შეფასებების გამოხატვა. ბიბლიოთეკამცოდნეობის სპეციალობის დანესებულებათა ერთიანი გეგმების ანალიზის დროს, გეგმების მიმოხილვისას საერთო საკავშირო ანგარიშში გამოთქმული იყო აზრი, რომ საბჭოთა კავშირში მხოლოდ ჩვენი კათედრა გეგმავდა მიმდინარე წელს კითხვის მეცნიერულ პრობლემებზე კვლევით მუშაობას, რაც მნიშვნელოვან ფაქტად იყო აღიარებული. გეგმის თანახმად, კათედრაზე დამუშავდა თემა: „კითხვა, როგორც კვლევის საგანი.“ გეგმის მიხედვით, განხილულ იქნა რამდენიმე მეცნიერული კვლევა, წაკითხულ იქნა სესიებზე შესაბამისი მოხსენებები, გამოიცა სტატიები, გამოქვეყნდა მონოგრაფია კითხვის კვლევის პრობლემატიკაზე. შეიქმნა მოსაზრება:

კითხვის მეცნიერული კვლევის საკითხები უნდა დაქვემდებარებოდა ერთიან მეცნიერულ სისტემას სახელწოდებით – „ლექტოლოგია.“ სხვათაშორის, ეს სახელწოდება პირველად აღნიშნულ კათედრაზე გაცხადდა, მაგრამ, სამწუხაროდ, ამას მხარი არ აუბეს მეცნიერულ საზოგადოებაში, განსაკუთრებით პედაგოგიკისა და ფსიქოლოგიის მკვლევარებმა, ხოლო შემდეგ, როცა, საერთოდ, დაიშალა არსებული საგანმანათლებლო-სამეცნიერო სისტემა და გაუქმდა საბიბლიოთეკო-ბიბლიოგრაფიული სწავლება და მეცნიერული მოღვაწეობა, მთლიანად დაიხურა „ლექტოლოგიის“ შექმნისა და განვითარების საქმე.

ეს რაც შეეხება კითხვის კვლევის მეცნიერულად განვითარების ისტორიას, თანამედროვე სინამდვილეში კი, ფაქტობრივად, ხელთ გვაქვს მხოლოდ ახლო წარსულის კვლევის შედეგები; რაიმე ახალი მიღწევები არ გაგვაჩნია, მხედველობაში თუ არ მივიღებთ პუბლიცისტურ სტატიებს უმეტესად კომპიუტერული კითხვის საკითხებთან დაკავშირებით.

კითხვა ადამიანის ჩვეულებრივი ქცევაა, რომელიც განიხილება როგორც ინდივიდუალური, ისე სოციალური ასპექტებით. იგი რთული ფსიქოლოგიური მოვლენაა და თავიდან ბოლომდე ფსიქოლოგიურ კანონზომიერებებს ექვემდებარება – როგორც ინდივიდუალურ, ისე სოციალური ფსიქოლოგიისა; არა აქვს მნიშვნელობა, ხდება ეს ბეჭდური წიგნისა თუ ქინდლის მეშვეობით.

ქცევა, ფაქტობრივად, მოქმედებას გულისხმობს. გაპირობებულია რამდენიმე ფენომენით. ძირითადად ქცევას „მოთხოვნილება უდევს საფუძვლად.“ (დ. უზნაძე). მოთხოვნილება, რაც თავისთავად იწვევს ქმედებას, განწყობის შემადგენელი ნაწილია. ამგვარად, ქცევა განიხილება როგორც განწყობის შედეგი, რომელიც ადამიანის მოქმედების აქტს წარმოადგენს.

თუ კითხვა ქცევაა, მაშასადამე, მას რაღაც მოთხოვნილება უნდა ედოს საფუძვლად, ხოლო ადამიანის ყოველგვარ ქცევას აქვს თავისებური აზრი და ამოცანები, გაპირობებული რაიმე მოტივით.

ადამიანის მოქმედება – ეს არის სინქრონული კავშირი გონებასა და სხეულს შორის, და განუყოფელია ფსიქიკისაგან. ეს ყველაზე ნათლად სწორედ კითხვის აქტის დროს ვლინდება. ქცევა გაიგება როგორც განწყობის ფაქტორებით განსაზღვრული მიზანდასახული მოქმედება. (ესსე: ტ. 2).

კითხვის აქტი სრულდება მოთხოვნილების საფუძველზე, მოთხოვნილება შეიძლება წარმოიქმნას როგორც გარეგანი ფაქტორებით (გარემო პირობები: სიტუაცია, დავალება, იძულება,

აუცილებლად შესრულების მოთხოვნა, და მკითხველისაგან სხვა დამოუკიდებელი პირობებით), ისე შინაგანი ფაქტორების ზეგავლენით (სუბიექტის მოქმედების ტენდენცია, დამოკიდებულება ამა თუ იმ მოვლენისადმი, შინაგანი ძალების მობილიზება, მათი წარმართვა, ინტერესი და სხვ.).

მხოლოდ გარეგანი პირობები არაა საკმარისი. კითხვის მოთხოვნილება იმითაა თავისებური, რომ არ კმარა მხოლოდ გარეგანი ობიექტისადმი ლტოლვა, მისდამი მოთხოვნილება, თუ არ ამოქმედდა შინაგანი, სუბიექტური ფაქტორები, თუ პიროვნებამ თავად არ შეუწყო ხელი თავისი მოქმედების გააქტიურებას.

მხედველობაშია მისაღები ე.წ. ფიქსირებული განწყობის შედეგებიც. როგორც ცნობილია, თავისი ცხოვრების მანძილზე, იკმაყოფილებს რა მოთხოვნილებებს, ღებულობს რა გამოცდილებას, ადამიანს უყალიბდება ამა თუ იმ მოვლენისადმი გარკვეული სტაბილური დამოკიდებულება. ამ შემთხვევაში მისი მოთხოვნილება უკვე ადრე დაკმაყოფილებული განმეორების ტრადიციულ გარემოში ექცევა, რის შედეგადაც ხდება ამგვარი განწყობილების რეამინაცია, შეიძლება განმეორების სურვილიც. ამგვარად, შეიძლება წარმოიქმნას გარკვეული მიმართულების მქონე ქცევა, როგორც განონასწორებელი მოქმედება ინდივიდსა და გარემოს შორის.

ფიქსირებული განწყობა, რაც გულისხმობს მოთხოვნილების განმეორების აქტივობას შესატყვის პირობებში, ზოგი შეიძლება იყოს ძლიერი, ზოგი – სუსტი, სტაბილური ან ლაბილური. მათი ხასიათის მიხედვით, დ.უზნაძე 5 ტიპს გამოყოფს, რომლებიც განისაზღვრება ადამიანთა სხვადასხვაგვაროვნებით – მათი ასაკი, გამოცდილება, უნარი და სხვ.

განწყობა მთლიანი სუბიექტის მოდუსია და რაიმე განცალკევებული მოქმედების ხაზს არ წარმოადგენს. ადამიანის მოქმედებაში მრავალი ფაქტორი იღებს მონაწილეობას და ყველანი თავიანთი კანონზომიერებითი ბუნებით ხასიათდება.

ადამიანში ქცევის წარმოქმნისა და მისი აღსრულების საქმეში უდიდეს როლს თამაშობს გარემო პირობები, ანუ სიტუაცია, თუ არ არის შესაფერისი სიტუაცია, ქცევა შეიძლება არ წარმოიქმნეს და არ შედგეს, რაც არ უნდა ძლიერად არ იყოს გამოვლენილი ადამიანის ნება-სურვილი, მოქმედების გეგმა, მოტივაცია და ყველა ატრიბუტი, რომელიც მოთხოვნილების წარმოქმნასა და დაკმაყოფილებასთანაა დაკავშირებული. განწყობა ხომ ეს ადამიანის მთლიანობითი მდგომარეობაა. მისი წარმოქმნის ძირითადი ფაქტორებია სწორედ მოთხოვნილება და მოტივაცია.

მხედველობაშია მისაღები იაიცი, რომ კითხვასთან დაკავშირებით, რა მოთხოვნილებაც არ უნდა წარმოიქმნას, ისინი ბევრი რამით ჰგვანან ერთმანეთს, განსაკუთრებით მათი აღსრულების პროცესში. მისი შესრულების აქტი, ანუ ქცევის განხორციელება მოითხოვს იმას, რაც განაპირობებს ყოველგვარი მოთხოვნილების აქტივიზაციას.

კითხვასთან დაკავშირებული მოთხოვნილებანი, უმეტეს შემთხვევაში, შეიძლება სავსებით განსხვავებული მოთხოვნილებით იყოს გამოხატული. მაგალითად, იგი შეიძლება დაკავშირებული იყოს ცოდნის მიღების, საჭირო ინფორმაციის მოპოვების, შეხსენების, ესთეტიკური მოთხოვნილების დაკმაყოფილების და სხვა მიზნებსა და მოტივებთან. ამგვარი მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება ხდება შინაგანი ფსიქოლოგიური თუ ფიზიკურ-ბიოლოგიური ძალების ორგანიზაციით; ადამიანი ამ დროს მოქმედებს თავისებური გეგმის მიხედვით, წარმართავს ქცევას მიზნებისა და უნარების შესატყვისად, ახდენს შინაგანი ძალების მობილიზირებას, სულ არაფერი რომ არ ვთქვათ კითხვისათვის საჭირო უმაღლესი ნერვიული სისტემის ამოქმედების ერთგვაროვნებაზე. ზოგ შემთხვევაში მხედველობაშია მისაღები ის, რომ, როგორც დ.უზნაძე ასკვნის, „ფიზიკური ქცევა და ფსიქოლოგიური ქცევა არავითარ შემთხვევაში ერთმანეთს არ ემთხვევა. ფსიქოლოგიურად იმდენი განსხვავებული ქცევა არსებობს, რამდენ განსხვავებულ მიზანსაც ემთხვევა იგი.“

თუ რა ხასიათის კითხვასთან გვაქვს საქმე, საკმაოდ ძნელი შესაცნობია, თუმცა ჩვეულებრივ, მკითხველს არც აინტერესებს ეს. მას აქვს მოთხოვნილება და ცდილობს ის დაიკმაყოფილოს, ეს არის და ეს! ექსპერიმენტში მონაწილე მკითხველთა გადამჭრელი უმრავლესობა აცხადებს, რომ ისინი სულაც არ აანალიზებენ, როგორ და რატომ ხდება კითხვა, უბრალოდ, მათ სურთ ეს, ჭირდებათ, ვალდებულნი არიან და სულაც არ ესმით იმ ნიუანსების, რაც კითხვასთან არის დაკავშირებული, თუმცა თუკი ხდება მათთან ჩაღრმავებული მუშაობა, მშვენივრად არკვევენ, რა როგორ ხდება და რატომ. ისინი უმეტესად კითხვის კულტურის საკითხებით, რეკომენდაციებით, მეთოდური მითითებებით, ვიდრე ფსიქოლოგიური ნიუანსებით, მიუხედავად იმისა, რომ კითხვის კულტურასთან დაკავშირებული საკითხები უშუალოდ ფსიქოლოგიური და პედაგოგიკურ პრობლემატიკიდან გამომდინარეობს. ცხადია, მკითხველთა და მომხმარებელთა შორის ეს ყველაფერი ინტერეს-მოკლებულია, თუმცა კითხვის მიზნებში ისინი კარგად ერკვევიან – რატომ კითხულობენ? სურთ რამე გაარკვიონ, დაისწავლონ, შე-

იმეცნონ, დავალება შეასრულონ, მიიღონ ინფორმაცია, დაიკმა-
ყოფილონ ინტერესი თუ ესთეტიკური მოთხოვნილება, გაერთონ,
დრო გაიყვანონ და ა.შ.

ამგვარად, თუ კითხვას საერთო, ზოგადი თვალსაზრისით გან-
ვიხილავთ, ყოველგვარ ქცევას, რაც მასთანაა დაკავშირებული,
ბევრ საერთოს მოვუნახავთ, მით უმეტეს, როდესაც კითხვა ნე-
ბელობითი აქტია და არა იმპულსური. ეს უკანასკნელი იშვიათი,
ზედაპირული მოვლენაა, რასთან დაკავშირებული ქცევა სავსებით
არ ემთხვევა ნებელობით ქცევებს (როცა კითხვა შემთხვევით ხა-
სიათს ატარებს, გაუაზრებლად, წინასწარი განზრახვისა და მოტი-
ვაციის გარეშე ხდება – აბრები, სარეკლამო ბანერები, კედლებზე
მინანერები და ა.შ.).

კითხვის პროცესი, რომელიც ნებელობით აქტს წარმოადგენს,
მისიშესრულების, ძალისხმევის, ნებისყოფის, მოტივაციის, გეგმისა,
და საერთოდ, მოთხოვნის თვალსაზრისით, სხვადასხვაგვარი
შეიძლება იყოს, მაგრამ იგი ნაწილობრივ ძალიან ემსგავსება შრო-
მით პროცესებთან დაკავშირებულ აქტს, ამგვარად კითხვასთან
დაკავშირებულ ფსიქოლოგიურ ქცევებს ბევრი რამ აქვთ საერთო.
ერთი, ყველაზე მეტად გამოხატული არის ის, რომ ყოველგვარი
ნებელობითი ქცევის აქტი კითხვასთან დაკავშირებით მსგავსია
გონებრივი ქცევის აქტთან. ისე, როგორც ფიზიკური შრომა არის
მძიმე და იოლი, იგივე ითქმის კითხვასთან დაკავშირებულ ქცევებ-
ზე – არის შედარებით მარტივი და შედარებით მძიმე. ეს ბევრა-
დაა დამოკიდებული, ერთი მხრივ მკითხველის ქცევის მიზანსა თუ
მოტივზე, ადამიანის პიროვნულ თავისებურებებზე, მეორე მხრივ
– თვით წასაკითხი მასალის ხასიათზე – რამდენად რთულია ტექ-
სტი, რა ძალისხმევას საჭიროებს მისი დაძლევა, ორიგინალურია
თუ ნათარგმნი, როგორაა გამოცემული, მისი მოცულობა, გაფორ-
მება, დართული სამეცნიერო აპარატი – საძიებლები, შენიშვნები,
სქოლიოები და ა.შ. მხედველობაშია მისაღები ის გარემოება, თუ
როგორია მკითხველის კითხვის კულტურული დონე და სხვა ფაქ-
ტორები, რომლებიც კითხვის აქტს განაპირობებს.

აქ არ შეიძლება გვერდი ავუაროთ დაბეჭდილი თუ ხმოვანი წიგ-
ნების ტექსტის აღქმის საკითხს. ადამიანი ტექსტს როცა ისმენს,
ეს პროცესი სავსებით იდენტურია კითხვასთან დაკავშირებულ
მოვლენებთან და ამ შემთხვევაში ის განხილულ უნდა იქნეს რო-
გორც მკითხველისაგან კითხვის პროცესი.

კითხვა, როგორადაც არ უნდა ხდებოდეს ის, ინდივიდუალური
აღქმის მოვლენას განეკუთვნება და ის უზარმაზარ გავლენას ახ-
დენს ადამიანზე. აქ მოქმედებაში მოდის სიტყვის ფსიქოლოგიური

გავლენის კანონზომიერებათა მთელი სისტემა. ზეგავლენა ამ შემთხვევაში, ძირითადად, ინტელექტუალურ სფეროზე ვრცელდება, ინვეს პიროვნების თვისებრივ განვითარებას, ამიტომაც კითხვა სოციალური გარემოს შემადგენელი ნაწილია, უფრო მეტიც, შეიძლება ითქვას, რომ ის სოციალური მოვლენაა.

კითხვა, როგორც აქტი, ჩვეულებრივ, გარეგნულად ფიზიკური მოქმედებაა. ადამიანის მოქმედება – ეს არის სინქრონული კავშირი გონებასა და სხეულს შორის. რაც შეეხება განწყობისეულ ქცევას, ის სავსებით კანონზომიერი მოვლენაა, რომელიც ადამიანის მოქმედების საფუძველს წარმოადგენს.

ქცევას გააჩნია თავისებური ფორმები, რომელთა გამოყოფა დამოკიდებულია პრინციპებზე, რომლებიც წარმოადგენენ ქცევათა კლასიფიკაციის საფუძველებს. დ.უზნაძემ ქცევის ფორმები 3 ძირითად კლასში გააერთიანა: თამაში, სწავლა, შრომა. კლასიფიკაცია ემყარება იმას, თუ რა ეფექტი მოაქვს ქცევას. ამასთან, მას მიაჩნია, რომ თამაში ემყარება ფუნქციურ ტენდენციას, რომლის აზრი თვითდამკვიდრებაშია; შრომა მიმართულია პროდუქტზე, რომელიც შრომის შედეგად უნდა იქნას მიღებული და ამიტომაც მას ობიექტური საზრისი აქვს; სწავლა, დ.უზნაძის მიხედვით, გარდამავალი საფეხურია თამაშსა და შრომას შორის, ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით, სწავლას აქვს თამაშისა და შრომისთვის დამახასიათებელი თავისებურებანი – იგი გარკვეული ფუნქციების განვითარებას ემსახურება, მაგრამ ამავე დროს გარკვეული ცოდნაა ჩვევების შექმნისა.

საზოგადოების განვითარებისთვის კითხვა პრიორიტეტული ფაქტორია და, ამდენად, მისი სწორად წარმართვა უდიდეს როლს ასრულებს. კითხვის მართვა ხდება როგორც საზოგადოებრივი ზემოქმედებით, ისე ინდივიდის ძალისხმევით – თვითმართვის გზით. ამდენად, უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება კითხვის მართვის ორგანიზაციას, რაც ხელს უწყობს საზოგადოების განვითარებას და რაც ქვეყნად შეუქცევად პროცესს უნდა წარმოადგენდეს. ამისათვის კითხვის კვლევისა და მისი შედეგების განზოგადებას უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება, რასაც განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს როგორც პრაქტიკულ, ისე მეცნიერულ სარბიელზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ლორია ა. კითხვა როგორც კვლევის საგანი: ლექტოლოგიური პრაქტიკა. – თბ., 1999.

ლორია ა. კითხვის ნაირსახეობათა თავისებურებანი // თბილისის კულტურისა და ხელოვნების უნივერსიტეტის სამეცნიერო შრომების კრებული: ტ.2. – თბ., 2004, – გვ. 206 – 211.

ლორია ა. კითხვის ფსიქოლოგიური კვლევის შესახებ: (ბიბლიოფსიქოლოგია) – თბ., 1979.

უზნაძე დ. შრომები: ტ.3 – 4; ზოგადი ფსიქოლოგია – თბ., 1964.

ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია: შესატყვისი სტატიები (განწყობის თეორია; ქცევა; მოთხოვნილება და სხვა).

Библиотеки СССР Труды: Т. 15. – Социология и психология чтения. – М., 1979.

Куфаев М.Н. Проблемы философии книги. – М., 1924.

Проблемы социологии и психологии чтения. – М., 1975.

Рубакин Н.А. Психология чтения и книги. – М., 1929.

ქართული ბიბლიოთეკა ფერეიდანში

მშობლიური ენის შენარჩუნება ეროვნული თვითმყოფადობის შენარჩუნების საფუძველია. ეროვნული თვითმყოფადობის შენარჩუნება კი ყველაზე პრობლემატური სამშობლოდან შორს არის, მით უმეტეს, როცა არათუ ათწლეულები, საუკუნეების განმავლობაში არ არსებობს მშობლიურ გარემოსთან მჭიდრო ურთიერთობის საშუალება. ამიტომაც განსაკუთრებით ფასეულია სხვა ქვეყანაში მცხოვრებ ქართველთა ძალისხმევა ქართული ენისა და კულტურული ღირებულებების შენარჩუნების საქმეში.

ირანის პროვინცია ფერეიდანში ქართველთა იძულებითი გადასახლების ისტორია ქართული საზოგადოებისათვის კარგად ცნობილი ფაქტია. კახეთიდან აყრილ და ირანში კომპაქტურად ჩასახლებულმა ქართველებმა 500 წლის განმავლობაში გამოსცადეს უცხო მიწაზე დამკვიდრების მთელი სირთულე. მე-17 საუკუნიდან მოყოლებული დღემდე მათ, როგორც ირანის სახელმწიფოს მოქალაქეებმა, მონაწილეობა მიიღეს იმ ქვეყნის თითქმის ყველა სოციალ-პოლიტიკურ და კულტურულ მოვლენებში. უცხო ეროვნულ და სარწმუნოებრივი გარემოს პირობებში ფერეიდანელმა ქართველებმა შესძლეს არა მარტო ფიზიკურად გადარჩენა, არამედ შეინარჩუნეს ისტორიული მეხსიერება და ქართული ენა. და ეს იმ დროს, როდესაც მოკლებულნი იყვნენ სახელმწიფოებრივ ზრუნვას ამ საკითხში. ქართული კულტურული ტრადიციებისადმი ერთგულება, ხალხური ზეპისიტყვიერებისა და ეთნოგრაფიული ელემენტების დაცვის გარდა, ქართულად წერა-კითხვის შესწავლის უსაზღვრო სურვილში გამოიხატება. „დედაენის“ სახელძღვანელო იყო და არის უპირველესი წიგნი ფერეიდანელებისთვის.

ქართული წიგნების გაცნობის საშუალება ფერეიდანელებს, სავარაუდოდ, პირველად მიეცათ მე-19 საუკუნის ბოლოს, როდესაც იქ ჩავიდა ლადო აღნიაშვილი. უნდა ვიფიქროთ, რომ მას თან ექნებოდა „დედაენა“ და სხვა ქართული წიგნები. ცნობილია, რომ მე-20 საუკუნის 10-იან წლებში, სხვადასხვა დროს რამდენიმე ფერეიდანელი ეწვია ისტორიულ სამშობლოს და უკან დაბრუნებისას მათ თან გაიყოლეს ქართული წიგნებიც. მათი მიზანი ფერეიდანის სოფლებში ქართული სკოლების გახსნა იყო. თუმცა, ოფიციალურად ქართული სკოლები არ გახსნილა, მაგრამ ენთუზიასტები სო-

ფელ-სოფელ დადიოდნენ და მსურველებს კითხვას ასწავლიდნენ. რა თქმა უნდა, სწავლების ასეთი არათანმიმდევრული და არამდგრადი ფორმა ეფექტური ვერ იქნებოდა.

მე-20 საუკუნის 20-იან წლებში ფერეიდნის სოფელ ზემო ახორის მკვიდრი, წიგნიერი და გავლენიანი კაცი სეიფოლა ხან იოსელიანი, ერთი წლის განმავლობაში იმყოფებოდა საქართველოში. შემდეგ იგი წიგნებითა და სასწავლო ნივთებით დატვირთული დაბრუნდა ფერეიდანში, რათა გაეხსნა სკოლა. მან თავის სოფელში სკოლის გახსნის ნებართვა მიიღო ირანის მომავალი შაჰის, რეზა ხან ფეჰლევისაგან, რომელიც მაშინ სამხედრო მინისტრი იყო. იოსელიანის გეგმით სასწავლო პროცესი უნდა წარმართულიყო ქართულ, რუსულ და სპარსულ ენაზე. მას ბევრი წინააღმდეგობა შეხვდა არა მარტო ირანელების, არამედ ისლამური ფანატიზმით შეპყრობილი ქართველი გლეხების მხრიდან, რომლებიც მას ჯაშუშობას აბრალებდნენ. იოსელიანის წინააღმდეგ იწერებოდა დასმენები, იბარებდნენ დაკითხვებზე და ა.შ. წინააღმდეგობის მიუხედავად, ს. იოსელიანი აგრძელებდა დაწყებულ საქმეს. მაგრამ ეს დიდხანს აღარ გაგრძელებულა. თეირანიდან ჩამოსულმა სპეციალურმა კომისიამ დახურა სკოლა, რომელიც, მართალია, მცირე დროით ფუნქციონირებდა, მაგრამ მაინც მოასწრო ქართული წერა-კითხვა ესწავლებინა გარკვეული რაოდენობის აღსაზრდელისათვის. რამდენიმე წლის შემდეგ ს. იოსელიანი გარდაიცვალა. ზოგიერთი ცნობით, იგი მონამლეს.

მე-20 საუკუნის 30-იან წლებში საქართველოს სსრ (ან უფრო სსრკ) სამთავრობო დონეზე გადაწყდა ფერეიდნელი ქართველების ყოფა-ცხოვრების შესწავლა. განათლების სახალხო კომისარატის წარმომადგენელმა ირანში ჩაიტანა ერთი ყუთი ქართული წიგნები, უმთავრესად, სასწავლო სახელმძღვანელოები და ბელეტრისტული ნაწარმოებები, რომლებიც შემდეგ დაურიგეს ფერეიდნელ ქართველებს. მას ასევე ჰქონდა სპეციალურად შემუშავებული ინსტრუქცია, თუ როგორ უნდა ეწარმოებინათ იქაურ ქართველთა ცხოვრების შესწავლა. უცნობია, თუ როგორ წარიმართა ეს მუშაობა და, საერთოდ, გაგრძელდა თუ არა. რეალობა კი ისაა, რომ საქართველოსთან კულტურულ კავშირებს უფრო ფრაგმენტული ხასიათი ჰქონდა ათეული წლების განმავლობაში და ასე მოვიდა დღემდე.

მჭიდრო კონტაქტს ხელს უშლიდა ორივე ქვეყნის შიდა და გარე პოლიტიკური ფაქტორები. ვითარება შედარებით შეიცვალა ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში, როცა ჩვენს ქვეყანას დამოუკიდებელი ურთიერთობის საშუალება მიეცა ირანთან. ირანში

გაიხსნა საქართველოს საელჩო და საკონსულო. პოლიტიკურ და ეკონომიკურ საკითხების პარალელურად გაჩნდა სამეცნიერო და კულტურული ინტერესების მეტ-ნაკლებად რეალიზების გზები, ქართველი დიპლომატების ხელშეწყობით და ირანის ოფიციალური ინსტანციების ნებართვით მრავალ ფერეიდნელს გადაეცა ლიტერატურა, რამაც ხელი შეუწყო ქართული ენის, საქართველოს ისტორიის, კულტურისა და ქართულ-სპარსული ურთიერთობის შესწავლის საქმეს.

გარდა ამ ფაქტორებისა, ფერეიდნელების საქართველოსთან კავშირს ხელი შეუწყო თვით ირანში მიმდინარე სოციალ-ეკონომიკურმა ცვლილებებმა, რომლებმაც შედარებით გაამარტივეს ჩვენი ქვეყნების მაცხოვრებელთა ურთიერთობები. ინტერნეტმა, სოციალურმა ქსელებმა ახალ საფეხურზე აიყვანა ეს ურთიერთობა და დაახლოების კიდევ უფრო მეტი საშუალება გააჩინა. უაღრესად მნიშვნელოვანია ქართული საზოგადოებრივი ორგანიზაციების გააქტიურება, რომლებსაც შეუძლიათ შეავსონ სამთავრობო სტრუქტურებისათვის მიუწვდომელი დარჩენილი შრეები.

საერთაშორისო კულტურული პროგრამების ფარგლებში თეირანის უნივერსიტეტში დაარსდა რამდენიმე ენის და, მათ შორის, ქართული ენის შემსწავლელი კურსები, რომელზედაც ირანში მცხოვრები ქართველი სტუდენტები სწავლობდნენ. მოგვიანებით, ამ კურსების ფილიალი გაიხსნა ქალაქ ფერეიდუნშაჰრიში (იგივე მარტყოფი). დღეისათვის ფერეიდანში მოქმედ ქართული ენის შემსწავლელ კლასში სხვადასხვა ასაკის (5 წლიდან 60 წლამდე) ადამიანი დადის. სასწავლო კლასი განთავსებულია ფეგაჰ ომიდის უცხო ენათა ინსტიტუტის ტერიტორიაზე. აქვე არის ქართული წიგნების ფონდიც, რომელიც ოფიციალურად ბიბლიოთეკად არ ითვლება. დღევანდელ ირანში პრობლემატურია ცალკე ქართული ბიბლიოთეკის გახსნა. მეტიც, იყო მცდელობა, რომ თვით ფერეიდუნშაჰრის (მარტყოფის) ადგილობრივ ბიბლიოთეკაში შეეტანათ ქართული წიგნები, მაგრამ მცირე დროის შემდეგ ეს წიგნები ხელისუფლებამ ბიბლიოთეკიდან წაიღო და უკან აღარ დაუბრუნებია.

ქართული წიგნების ფონდი უფრო მოიაზრება, როგორც ქართული ენის სწავლების პროგრამით გათვალისწინებული დამხმარე მასალა. ბიბლიოთეკის მთავარი მომხმარებლები, ბუნებრივია, ქართული წერა-კითხვის მცოდნე ქართველები არიან. ასეთები კი არცთუ ცოტანი არიან და მათი რიცხვი დღითიდღე იზრდება. ეს ჩანს კიდევ ქალაქ მარტყოფის ქუჩებში, სადაც ბევრია ქართულ-წარწერიანი აბრები.

ბიბლიოთეკას არ გააჩნია კატალოგი (არც ელექტრონული და არც ბარათოვანი) ან სხვა, საბიბლიოთეკო სპეციფიკით გათვალისწინებული ატრიბუტები. სავარაუდოდ, არსებობს ნიგნების ნუსხა, რაც ფონდის აღრიცხვისა და თემატური შემადგენლობის დასადგენად არის გამოსაყენებელი. ნიგნების რაოდენობა 500 ეგზემპლარზე მეტია. თემატურად ჭარბობს ქართული მწერლობის ნიმუშები და საბავშვო ლიტერატურა. არის საქართველოს ისტორიის ამსახველი მხატვრული და სამეცნიერო-პოპულარული ლიტერატურა. განსაკუთრებით ფასეულია „დედაენა“ და სხვა სახელმძღვანელოები, რომლებიც სწავლების პროცესში გამოიყენება.

ბიბლიოთეკის შექმნა-გაფართოების ორგანიზაციული საკითხების გადაჭრაში დიდი წვლილი მიუძღვით ფერეიდნელ ქართველებს ჰოსეინ თავაძესა და ლადო სეფიაშვილს. ორივენი ქართულის მასწავლებლები არიან და პარალელურად ბიბლიოთეკარის ფუნქციაც შეითავსეს. ფერეიდანის ქართველობის დიდი უმრავლესობა ქართულად მეტყველებს, მაგრამ მათი საასუბრო ენა დიალექტურია, რომელშიც შემორჩენილია ძველი ქართული ენის ელემენტები. ქართულის გაკვეთილებზე მოსწავლეები ეუფლებიან თანამედროვე ქართულ სალიტერატურო ენასა და წერა-კითხვას. ჰ. თავაძემ და ლ. სეფიაშვილმა დამოუკიდებლად შეისწავლეს სალიტერატურო ენა და ახლა თვითონ გადასცემენ მოსწავლეებს თავიანთ ცოდნას უანგაროდ, ყოველგვარი ანაზღაურების გარეშე. დღეისათვის ქართული ბიბლიოთეკა ჩაბარებული აქვს ლადო სეფიაშვილს, რომელიც ეხმარება მსურველებს, თავიანთი ინტერესის მიხედვით შეარჩიონ ნიგნები, ნაიღონ სახლში და წაკითხვის შემდეგ დააბრუნონ.

ინტენსიური გამოყენების შედეგად ნიგნები იცვითება და საჭიროა ფონდის დროდადრო განახლება-შევსება, მაგრამ ამისთვის არ არსებობს მუდმივი ფინანსური წყარო, რომ აღარაფერი ვთქვათ სამართლებრივ საფუძველზე. საქართველოს სამთავრობო სტრუქტურების დახმარება, როგორც ჩანს, საკმარისი არ არის. დღემდე ეს ბიბლიოთეკა არსებობს კერძო პირების დაინტერესების იმედზე. ქართული საზოგადოება გულგრილი არ არის ფერეიდნელთა მიმართ და სხვადასხვა აქტივობებით გამოხატავს კიდევ მხარდაჭერას.

ასეთი კერძო ინიციატივის კარგი მაგალითია პროექტი „ქართული ბიბლიოთეკა ფერეიდანში“, რომლის ორგანიზატორია თბილისელი მხატვარი ნათია ქიმაძე. შეიძლება ითქვას, რომ ფერეიდნის ქართული ბიბლიოთეკა თუ დღეს არსებობს ასეთი მოცულობით, ამ ახალგაზრდა ქალის ძალისხმევის შედეგია. მას ტურისტული

ბიზნესის წყალობით ჰქონდა ურთიერთობა ფერეიდნელ ქართველებთან, თუმცა მათთვის წიგნების ჩატანის იდეა, როგორც თვითონ წერს, მისმა მეგობარმა, ნინია ნიკოლეიშვილმა ურჩია „დიდი“ საქართველოდან წამოსულ იდეებს ფერეიდნელები ენთუზიასტებით შეხვდნენ და მათი მხრიდან ყველაფერი გააკეთეს, რომ მეტ-ნაკლებად სრულფასოვანი ბიბლიოთეკა შემდგარიყო. გარკვეული პერიოდი წიგნებს ოჯახებშიც კი ინახავდნენ.

ნ. ქიმაძეს საორგანიზაციო საკითხების მოგვარებაში აქტიურად ეხმარება მისივე მეგობარი, პროფესიით ფილოლოგი შორენა მამალაშვილი. მათ თანამოაზრეებთან ერთად საქართველოში გაშალეს მუშაობა ბიბლიოთეკისათვის წიგნების შესაგროვებლად. პარალელურად სოციალურ ქსელში შექმნეს გვერდი - „ქართული ბიბლიოთეკა ფერეიდანში“, რომლითაც აუხსნეს ქართულ საზოგადოებას პროექტის მიზანი. ამას გარდა, სხვადასხვა ორგანიზაციებთან თანამშრომლობით ჩატარდა რამდენიმე ღონისძიება, რომლებმაც ხელი შეუწყვეს თემის გააქტიურებას და გაზარდეს პროექტში ჩართულობის მასშტაბი. მაგალითად, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტებმა უნივერსიტეტის შესასვლელში დადგეს სკივრი, რომელშიც მოხალისეები ქართულენოვან წიგნებს ტოვებდნენ და თან ფერეიდნელი ქართველებისთვის წერილებსაც ურთავდნენ.

ამ საქმეში თავისი წვლილი შეიტანა აგრეთვე პედაგოგმა და მკვლევარმა ციური ბერიძემ. მისი ორგანიზებით გიგა ლორთქიფანიძის სახელობის რუსთავის დრამატული თეატრის დიდ დარბაზში გაიმართა ლადო აღნიაშვილის ღვანლისადმი მიძღვნილი ღონისძიება, რომლის მეორე ნაწილი ფერეიდნელი ქართველების თემას დაეთმო. ამ ღონისძიებაზე პროექტის „ქართული ბიბლიოთეკა ფერეიდანში“ მონაწილეებს წიგნები გადაეცათ.

საინიციატივო ჯგუფების - „კოგნიციასა“ (ხელმძღვანელი ქეთი ცუხიშვილი) და „ქართული ბიბლიოთეკა ფერეიდანში“, ორგანიზებით თბილისისა და რუსთავის ბიბლიოთეკებში პატარა მკითხველებისთვის მოეწყო კითხვის საათი. ამ ღონისძიების ფარგლებში, გარდა იმისა, რომ ბავშვებმა ქართული ზღაპრები წაიკითხეს და თემატური ნახატები დახატეს, თითოეულმა მათგანმა მოიტანა საბავშვო წიგნები, რომლებიც ირანში მცხოვრები ქართველებისთვის საჩუქრად გაიგზავნა.

Facebook-ის გვერდმა - „ქართული ბიბლიოთეკა ფერეიდანში“, ფერეიდნელთა დახმარების ნებისმიერ მსურველს, ორგანიზაცია იქნება თუ კერძო პირი, თანადგომის გამოხატვის კონკრეტული მიმართულება მისცა.

მითითებულია პროექტის ხელმძღვანელის ტელეფონის ნომერი, რომელთანაც შესაძლებელია პრაქტიკული საკითხების განდევნა მოცემულ თემაზე. სექტემბერში იგეგმება ფერეიდანში ტურისტული ჯგუფის ჩასვლა, რომლის ფარგლებში ყველა მონაწილეს შეუძლია თუნდაც ერთი ქართული წიგნი გაიყოს თან ბიბლიოთეკისათვის. წიგნების შერჩევას სიფრთხილე სჭირდება, რადგან რელიგიური ან პოლიტიკური შინაარსის წიგნები, რომლებსაც მესაზღვრე თავისი ქვეყნის უსაფრთხოებისათვის საშიშ ლიტერატურად მიიჩნევს, ჩამოერთმევა ტურისტს. ჩვენმა თანამემამულეებმა უნდა გაითვალისწინონ, რომ ფერეიდნელი ქართველები ირანის სახელმწიფოში ცხოვრობენ და ამ ქვეყნის კეთილსინდისიერი, კანონმორჩილი მოქალაქეები არიან. მათთან ურთიერთობამ ხელი არ უნდა შეუშალოს ჩვენს ქვეყნებს შორის დამყარებულ პარტნიორულ-მეგობრულ კავშირს. ჩვენთვის კი მთავარია ქართული ენისა და ლიტერატურის, საქართველოს ისტორიის შესწავლით დავეხმაროთ ფერეიდნელ ქართველებს ქართული ღირებულებების შენარჩუნების საქმეში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

სონდულაშვილი, ავთანდილ. ირანში ქართველთა ნაკვალევზე // <http://www.fereidani.ge/articles/236/nakvaleyze.php>

ნათია ქიმაძე. ფერეიდნელი პაპისგან ნასწავლი ენა და ბატონ ჰოსეინის ქართული ბიბლიოთეკა ირანში: ინტერვიუ / ესაუბრა თეონა გოგნიაშვილი // <https://sputnik-georgia.com/.../fereidneli-papisgan-naswavli-ena-da-baton-hoseinis-qa>.

დავით ნონაკოლაური

მხატვრული და არამხატვრული ღირებულებების ურთიერთმიმართების არსისათვის პოეტურ ეპოსში

ხელოვნების ისეთი მრავლის დამტევი დარგი, როგორც მხატვრული ლიტერატურაა, თავის შესაძლებლობებს სამყარო-ბუნებისა და ცხოვრების წიაღში წარმოშობილ ღირებულებების სისტემურ კავშირებზე აფუძნებს. მსოფლიო მწერლობა, ამასთან ერთად ქართული მწერლობა, დასაბამიდანვე ითხოვდა ბუნებრივ-სოციალურ ღირებულებათა ავ-კარგის უშუალოდ ახსნა-შეფასებას. დიდი მწერლის მიერ შექმნილი მხატვრული სახეები ისეთ დროს უფრო მეტად იპყრობდნენ მკითხველის გულს და გონებას, როცა ისინი მწერლის მიერ დაფუძნებული იყვნენ ცხოვრების ღრმა და მასშტაბურ ცოდნასა და ხედვაზე.

ღირებულებათა ხედვისა და მხატვრული განსახიერების პროცესში უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭებოდა შემოქმედის ნიჭს. მწერალი იყო ის ფიგურა, რომელსაც ნაირგვარი ღირებულებების ობიექტური და სუბიექტური სანყისები დიდ ჰარმონიაში მოჰყავდა. იგი აწესრიგებდა რაციონალურ ან ირაციონალურ დონეებზე უთვალავი სახისა თუ რანგის ღირებულებების ურთიერთმიმართებებს. მწერლებს, ძალიან ხშირად, ღირებულებათა ფილოსოფიური თეორიები ან ცნებები, ალბათ, არც ჰქონდათ გაცნობიერებული, მაგრამ უშუალო ინტუიციური წვდომით უცდომლად პოულობდნენ და ირჩევდნენ უმაღლესი რანგის ფასეულობებს ბუნებრივ-სოციალურ გარემოში და ასევე, საკუთარ სულიერ სამყაროში. ლიტერატურისმცოდნეობისათვის თითქმის ერთნაირად ფასობდა იმის გარკვევა ღირებულებათა მხატვრული განსახიერებისას და მათი შეფასებისას ხელოვანი უშუალო, ინტუიციურ გზას მიყვებოდა, თუ ფილოსოფიურ ცნებებსა და კატეგორიებს ემყარებოდა.

ქართული მწერლობისა და ლიტერატურის ისტორიის მიერ განვლილი გრძელი გზა ცხადყოფს, რომ მისთვის უმთავრესი იყო საკაცობრიო და ეროვნული საზრისის შემცველი უთვალავი ღირებულების უშუალო და თავისუფალი მხატვრული ათვისების მოთხოვნილებები. „ნინოს ცხოვრებაში“, „შუშანიკის წამებაში“, „აბოს წამებაში“, „ვეფხისტყაოსანში“, „ქართლის ჭირში“, „ბედი ქართლისაში“, „აჩრდილში“, „ნათელაში“, „გველის მჭამელში“ და სხვა მრავალ მაღალმხატვრულ ქმნილებაში შეუდარებელი მხატვრული ოსტატობით გამოიძერწა ეროვნული და საკაცობრიო ღირებულებათა იერარქიული წყობის სისტემური არსი.

დიდმა რომანტიკოსმა პოეტმა ნ.ბარათაშვილმა ოცდაორი წლის ასაკში, 1839 წელს, დაწერა პოემა „ბედი ქართლისა“. რეალისტმა შემოქმედმა ი.ჭავჭავაძემაც 22 წლისამ დაასრულა 1859 წელს პოემა „აჩრდილი“. ილიამ 1858 წელს პირველად პეტერბურგში ეკატერინე ჭავჭავაძის კუთვილ ხელნაწერებში ნახა და ნაიკითხა ნ.ბარათაშვილის პოემა „ბედი ქართლისა“. უეჭველია, ამ დროს ილია ჭავჭავაძე მუშაობდა პოემა „აჩრდილზე“, რომელსაც დასრულების თარიღად 1859 წლის 26 იანვარი უწერია. ნ.ბარათაშვილის ნიჭით აღტაცებულ ახალგაზრდა პოეტზე დიდ ზემოქმედებას მოახდენდა და მას მძლავრ შემოქმედებით იმპულსსაც მისცემდა პოემა „ბედი ქართლისას“ გაცნობა. აკაკი წერეთელმა კი პოემა „ნათელა“ 1897 წელს გამოაქვეყნა. ვაჟა-ფშაველამ „გველის მჭამელი“ 1901 წელს ჟურნალ „მოამბეში“ დაბეჭდა. მანამდე მან ოცდასამი შესანიშნავი პოემა შექმნა. მათ შორისაა ილიას მიერ მოწონებული „მოხუცის ნათქვამი“, რომელიც ვაჟა-ფშაველამაც ოცდაორი წლის ასაკში დაწერა. ჩვენის აზრით, მე-19 საუკუნის პოეტების ამ თხზულებების ანალიზმა შეიძლება ნათელყოს ხელოვნებაში ობიექტური და სუბიექტური ღირებულებების მხატვრული განსახიერების სპეციფიკა და მათი ურთიერთმიმართებების ნაირგვარი ასპექტები.

„ბედი ქართლისა“, „აჩრდილი“, „ნათელა“ და „გველის მჭამელი“ იმიტომ შევარჩიეთ განხილვის საგნად, რომ მათმა თავისთავადობამ უფრო ღრმა აზრით წარმოადგინა მე-19 საუკუნის ქართველი ერის, ანუ სახელმწიფოებრიობადაკარგული ქვეყნის ტრაგიკული ბედი. ეს საუკუნე თავისი მდგომარეობით ემსგავსებოდა ერის წარსული ისტორიის მრავალ უბედურ ხანას, მაგრამ განსხვავდებოდა კიდევ იმით, რომ ამგვარი სახით, ანუ სამეფო გაუქმებული ქვეყანა ერს არასოდეს ჰქონია. ამ საუკუნის ისტორიულ-კულტურული ცხოვრების გასაჭირის თუნდაც მხატვრული გააზრება თავისთავისკენ იზიდავდა ისტორიული წარსულის

მტკივნეულ ფაქტებს, პრობლემებს და ბურუსით მოცული მთმაველის მცირე პერსპექტივებსაც. ეს იმასაც გულისხმობს, რომ დროს, ისტორიულ ვითარებას უნდა მოეთხოვა მწერლისათვის სუბლიმინტელექტუალური ძალების და ეროვნული პრობლემების თუ მიზან-ღირებულებების ირგვლივ აზრის კონცენტრირება. საქვეყნო პრობლემები ერთიმეორისაგან საკმაოდ განსხვავებული იყო.

მე-19 საუკუნის 30-იან, 60-იან წლებში და საუკუნის დასასრულსაც ზემოთ დასახელებულმა პოემებმა XIX საუკუნის ქართული ყოფის უძირითადესი ტკივილები და ცვლილებები გვიჩვენეს და ანმყოს სოციალურ-ზნეობრივი გაჯანსაღების მიზნით, მხატვრული შეფასებისათვის შორეული წარსულის მასალაც მოიხმეს.

ნიკოლოზ ბარათაშვილმა, ილია ჭავჭავაძემ, აკაკი წერეთელმა და ვაჟა-ფშაველამ ჭაბუკობის ხანაშივე წარმოაჩინეს თავიანთ ეპიკურ მხატვრულ ნააზრევში ფუნდამენტური ეროვნული ღირებულებების იერარქიული წყობის ღრმა გაგება და ამ ღირებულებების შეფასებისა თუ პოეტური განცდა-განსახიერების განუმეორებელი სიმაღლე. საყოველთაოდ ცნობილია ილიას, აკაკის და ვაჟას მიერ გამოთქმული შეფასებები ნ.ბარათაშვილის გენიალური პოეზიის შესახებ. ილია მის შესახებ ბრძანებს: „ღმერთი რომ ერს, ქვეყანას, მონყალების თვალთ გადმოხედავს, მოუვლენს ხოლმე კაცს პოეზიის მაღლით ცხებულსა... როცა ღმერთმა გამოგვიგზავნა ჩვენდა ნუგეშად და თავმოსანონებლად ნიკოლოზ ბარათაშვილი, უკურთხა ენა მეტყველებისათვის, თვალნი ხედვისათვის, ყურნი სმენისათვის, გულს ჩაუდვა გაუქრობელი ცეცხლი კაცთა გულის გასათბობლად, და უბრძანა, – წადი და კაცთა ნათესავს ამცნე უზენაესი მცნება ჩემი და სიტყვით გული აუნთეო“¹.

ნ.ბარათაშვილის დაკრძალვის დღეს წარმოთქმულ სიტყვაში აკაკიმ თქვა, რომ ამ პოეტის საფლავი არ გეგონოთ მხოლოდ აქ დიდუბეში, იგი ყოველი ქართველის გულშიაო. ამიტომ „...მოვსულვართ იმერეთით, რომ, ნიშნად სამარადისო ძმობისა და განუყრელი ერთობისა დავადვით გვირგვინი ბარათაშვილის კუბოს, გვირგვინი შეკონილი პურის თავ-თავისაგან საგულისხმოდ მისა, რომ მგოსანი იყო უპირველესი მთესველი გონებრივი ნაყოფისა არამარტო ერთი კუთხისა, – მთელი საქართველოსი. ნაყოფიერი იყოს ეს ხორბალი, როგორც დღემდე, ამიერიდანაც, რომელთანაც ერთად დაუვინყარი იქნება სახსენებელი ნიკოლოზ ბარათაშვილისა“².

1 ი.ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებული ხუთ ტომად, ტ. III, 1986, გვ. 223-224.

2 ა.წერეთელი, რჩეული ნაწარმოებები ხუთ ტომად, ტ. V, გვ. 33-34.

აკაკის რწმენით, ნ. ბარათაშვილის პოეზიის ღირებულება უკვ-
დავი იქნება მთელი საქართველოსა და კაცობრიობისათვის, რად-
განაც იგი გრძნობისა და აზრის სინამდისე გაანასახიერებს.

ნ.ბარათაშვილს „ქართლისა წყლულთა მოზარე“ უწოდა ვაჟა-
ფშაველამ და მისი პოეზია მხოლოდ ცალკეულ პიროვნებათა მო-
საწონ მოვლენად კი არა, არამედ მთელი ერის შესაფასებელ ამაღ-
ლებულ სულთა საგანძედ მიიჩნია.

ოთხივე ამ შემოქმედის სულიერ-ინტელექტუალური სწრაფვე-
ბი უდიდეს სიახლოვესა და ურთიერთნათესაობას ცხადყოფდნენ.
ამასთანავე, ილია ჭავჭავაძე მასზე ოცდაოთხი წლით უმცროსი ვა-
ჟა-ფშაველას პიროვნებისა და პოეტური ნიჭის შეუდარებელი დამ-
ფასებელი იყო. მას ექვთიმე თაყაიშვილისთვის უთქვამს: „რუსთა-
ველის შემდეგ ჩვენ ასეთი ნიჭიერი პოეტი არა გვყოლიაო“¹.

ვაჟა-ფშაველამ 1905 წელს შილერის „ორლენელი ქალწული“
თარგმნა და გამოსაცემად წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზო-
გადოების გამგეობას წარუდგინა. გამგეობამ თარგმნის შეფასება
ილიას სთხოვა: ილიამ წერილობით აცნობა მათ, რომ მას თარგ-
მანი არ მოეწონა, მაგრამ დაჟინებით სთხოვა, რომ მხოლოდ მის
აზრს არ დაყრდნობოდნენ და სხვებსაც წაეკითხათ. ორჭოფობა
კი მან ასეთი დასკვნით განმარტა: „ვაჟა-ფშაველა ჩემს თვალ-
ში იმოდენად პატივ-საცემი მწერალია, რომ მისის ნაწარმოების
დასაფასებლად საკმაო არ არის მარტო ერთის კაცის აზრი და
შთაბეჭდილება“².

ვაჟა-ფშაველა თვითონაც ილია ჭავჭავაძის ერთ-ერთი დიდი
თაყვანისმცემელი და მთელი სიცოცხლის მანძილზე მისი უერთ-
გულესი თანამოაზრე იყო. შეიძლება გავიხსენოთ ვაჟასა და ილიას
გულითადი ურთიერთობის მრავალი დეტალი. ვაჟა-ფშაველას აზ-
რით, „ილიამ ეროვნული საკითხი მკვიდრ ნიადაგზე დააყენა, იგია
წარმომადგენელი მთელი საქართველოს ერისა, მისი იდეოლოგი“³.
ვაჟა ილიას ამაგის დასაფასებლად მოიხმობდა ნათქვამს: „სოფე-
ლი ვინ და ერთი კაციო“. ილიას სახელს იგი მთელ სამშობლოს-
თან აიგივებდა, როცა წერდა: „ილიას მკვლევებს რომ შეეძლოთ,
საქართველოსაც მოკლავდნენო“. ვაჟა-ფშაველას ილიას მტრები
ისეთ უზნეო, უვიც და უნიჭო არსებებად მიაჩნდა, რომელნიც მის
ნააზრევს ვერასოდეს ჩანვდებოდნენ. მათ ეგონათ, რომ ილიას
მოკვლით მის იმ აზრებსაც კლავდნენ, რომელთაც თვითონ ბუნება

1 ქართველი მწერლები ვაჟა-ფშაველას შესახებ. 2003, გვ. 171.

2 იქვე, გვ. 166.

3 ვაჟა-ფშაველა, თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, ტ. IX, 1964, გვ. 274.

და ცხოვრება არასოდეს მოკლავენ. ვაჟას რწმენით, ილია იყოს მოღვაწე, „ვინაც თავისი სამშობლო თვით ღმერთზე მეტად ინაშა და დიდად პატარა ერი გულმა ითვისა მისამა“¹. ამიტომაც ილიას გარდაცვალების შემდეგაც ვაჟა თავგამოდებით იცავდა მის ამაგსა და სიბრძნეს. ცხარე კამათში ილიას მოწინააღმდეგეებთან ვაჟა-ფშაველა ცხადყოფდა ამ „დიდებული ადამიანის“ ნააზრევის მიუწვდომელ სიმაღლეს და ღრმა ეროვნულ შინაარსს.

ჭეშმარიტებაა, რომ მხატვრული აზროვნების თავისებურებები, მისი ორიგინალობა, სამყარო-ბუნების, კაცთა სოციალური ცხოვრებისა და დიადი პიროვნებების სულიერი მისწრაფების წიაღში იბადება. ეს მეტყველებს, რომ ამ მოვლენების სიცოცხლესთან ყოველწამიერი კავშირ-მიმართებების გარეშე ადამიანის ბედისა თუ კულტურის სფეროში ღირებული ვერაფერი შეიქმნება. უძირითადეს და უმაღლეს ღირებულებათა მოქმედების ძალას დედამიწაზე მცხოვრები ყველა ერი ემორჩილებოდა, თუმცა თითოეულ მათგანს, ასევე, ჰქონდა მრავალი მიზეზიც და რესურსიც იმისათვის, რომ საკუთარ ისტორიაში, ხელოვნებასა და კულტურაში ორიგინალურად გამოეხატა თავისი მეობა. მთელს დედამიწაზე ტომთა და ერთა მიერ საკუთარი მეობის გამოხატვა და ამ მეობის თვითმყოფად კულტურად გადაქცევა საკაცობრიო მასშტაბის ისეთ მარადიულ სუბიექტურ ღირებულებებს ეფუძნებოდა, როგორცაა უფლის უზენაესობა, სამყარო-ბუნების კანონზომიერებათა უალტერნატივობა, ამ ორ უმძლავრეს ღირებულებაზე დამოკიდებული და მათგან სამოქმედოდ დაარსებული სიცოცხლის უკვდავება. ამ მტკიცე ბურჯებზე დაამკვიდრა კაცობრიობამ საკუთარი სიცოცხლის ფერუთვალავი სულიერი ღირებულებების მთელი ნაირგვარობაც.

მსოფლიო ისტორიაში რიცხვმრავალი ერები მცირე ერების დაპყრობასა და ასიმილაციას ახდენდნენ. მცირე ერები იბრძოდნენ საკუთარი თვითმყოფადობისა და მეობის შენარჩუნებისათვის. ეს მუდამ არსებული უმთავრესი მოვლენები ინვევდნენ დედამიწაზე შეხედულებების, რწმენისა და ღირებულებათა რაობის ახსნის ძალიან დიდ სხვადასხვაობას და, მაშასადამე, შეფასებათა დიდ დაპირისპირებასაც.

ამგვარი წინააღმდეგობებით აღსავსე გარემო უშუალოდ ზემოქმედებდა ყოველი ერის ისტორიისა და კულტურის თავისებურებებზე, რაც განსაზღვრავდა მათ თვითმყოფადობასაც.

¹ ვაჟა-ფშაველა, თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, ტ. II, გვ. 183.

დაახლოებით სამი ათასი წლის მანძილზე ქართველთა ტომებმა გაუძლეს რიცხვმრავალი მეზობელი ქვეყნების თავდასხმებს. მე-18 საუკუნის ბოლო მეოთხედში ძალზე გამჭრიახი და მამაცი მეფე ერეკლე მეორე, მტერთა დაუსრულებელი შემოსევების გამო, იძულებული გახდა ძლიერი ერთმორწმუნე რუსეთისათვის მფარველობა ეთხოვა. 1784 წელს მეგობრობის ტრაქტატს მოეწერა ხელი. ერეკლე მეორე 1798 წელს გარდაიცვალა. მისი გარდაცვალებიდან სამი წლის თავზე რუსეთის მეფემ ცალმხრივად გააუქმა ადრინდელი ხელშეკრულება ქართლ-კახეთის სამეფოც და, ცხადია, მეფობაც გაუქმებულად გამოაცხადა. საქართველოს სამეფო და სახელმწიფო რუსეთის ერთ-ერთ გარე გუბერნიებად, ანუ ფაქტობრივად, კოლონიად იქცა.

ნ.ბარათაშვილმა 1839 წელს დაწერა პოემა „ბედი ქართლისა“. რომანტიკოსმა პოეტმა თხზულების სათაურშივე სიტყვა „ბედი“ წარმოაჩინა, როგორც ქვეყნის ისტორიის არსზე საზოგადოებისა და პიროვნების მრავალმნიშვნელოვან კავშირ-მიმართებათა ღრმა საზრისზე მიმთითებელი მოვლენა. ბედი აქვს ქვეყანას, ერს როგორც თვითმყოფად ერთეულს, კაცს როგორც ინდივიდს. ბედის მნიშვნელობა, მისი ძალმოსილება ცვალებადი, მრავალმხრივი, მოძრავი და ყველგან მყოფია. სიტყვიერ ხელოვნებაში ბედი სხვადასხვა აზრობრივ-ღირებულებითი საზრისით უკავშირდება ფუნდამენტურ ბუნებრივ-სოციალურ ღირებულებებს. ბედის ძალას თუ ფუნქციებს, ბევრი ადამიანის რწმენით, მხოლოდ დამბადებელი განაგებს.

ქართველი ერის ბრძოლისა და შემოქმედებითი გარჯის ისტორია ხანგრძლივად და ბუნებრივად ადგენდა ერის არსებობისათვის საჭირო ჭეშმარიტებებს და მათთან სხვა სულიერი ღირებულებების მიმართების წესებსაც.

დამბადებელი და მის მიერ დაარსებული ბუნების თავისთავადობა იქცა ამოსავლად იმისა, რომ დედამიწაზე რასების, ერების, ტომების, მათი ენების, ხასიათის სახეები და კულტურათა მრავალგვარობა გაჩენილიყო. მათი მეობისა და თვითმყოფადობის შესანარჩუნებლად დედამიწაზე უნდა წარმოშობილიყო წმინდა ადამიანური ურთიერთობის მოსაწესრიგებელი ეროვნული და საკაცობრიო ძალის მქონე ღირებულებები. ტომებს, ერებს, მეობის, თვითმყოფადი ცხოვრების, ენის, რწმენის, ხასიათის განსხვავებული ნიშნების თუ კულტურის შესანარჩუნებლად აუცილებლად სჭირდებოდა საარსებო გარემო ანუ სამშობლო, რომელიც უმთავრეს ღირებულებად დასახეს. სამშობლოს პატრონობისათვის სიცოცხლეს კი უნდა შეწირულიყო. მამულის სიყვარულის გარდა

ადამიანს წმინდა მოვალეობად ეკისრებოდა ერის სიცოცხლის, ენის, რწმენის და ისტორიულ-კულტურული სახის დაცვა. ადამიანებს უფლისაგან ნება ჰქონდა დართული ეს ღირებულებები მახვილითაც დაეცვათ, რადგან დამბადებლის მიერ კაცთა ცხოვრების ტომობრივ-ეროვნული მრავალფეროვნება ერთ-ერთ უზენაეს და უალტერნატივო ღირებულებად მიაჩნდა. ამ სიკეთისა და მშვენიერების მოვლა-პატრონობა, ცხადია, უფლის ნება-სურვილის აღსრულებადაც იგულისხმებოდა.

ნ. ბარათაშვილის პოემა „ბედი ქართლისა“ განასახიერებს მე-18 და მე-19 საუკუნეების მიჯნაზე ქართველთა ისტორიაში წარმოქმნილი დიდი სიძნელეების ავ-კარგს. თხზულების დასაწყისშივე პოეტი წარმოადგენს ერეკლე მეფის ღრმა და მშფოთვარე სულიერ განწყობილებებს. დიდად უთანასწორო კრწანისის ომის წინ მეფე უფალს ევედრება: „მწყემსო კეთილო, შენს წმინდა სამწყსოს / შემოვავედრებ ჩემსა სამეფოს! / გულთა-მხილავო, შენ უწყი, რაც დღეს / საქართველოსა ჭირნი მოადგეს! / მრავალ არიან, უფალო, მტერნი და წარიტაცონ შენნი ცხოვარნი! / გვესწრაფე, ჩვენო ხელთ-აღმპყრობელო, / და აღადგინე დღეს საქართველო!“¹ /

მეფე უფალს სთხოვს დახმარებას, რათა მან შეაძლებინოს ქართველებს ამ ბრძოლაშიც დაიცვან მის მიერ ბოძებული უმაღლესი ღირებულებები: მამული, სიცოცხლე, ენა, რწმენა და თვითმყოფადი ისტორიულ-კულტურული მეობა. უფლისადმი მიმართვის შემდეგ იგი გასამხნეველად ჯარსაც მიმართავს: „დღეს მეცა თქვენში ვარ მეომარი, / ვითა თქვენგანი ერთი მხედარი: დღეს გამოჩნდება, ვინ არს ერთგული, / ვის უფრო გვიყვარს ძმანო, მამული!“² მეფეს, მისი მამულიშვილობით და გმირობით აღტაცებული ჯარი პასუხობს: „ჩვენ თუნდ სულ ერთ დღეს დავიხოცებით, / ოღონდ შენ იყავ, მეფევ დღეგრძელი!“ მეფისადმი ასეთი სიყვარულის გამოხატვის რეალიზებას, ცხადია, ერეკლე არასოდეს ისურვებდა, რადგან სწამდა, რომ ერის სიცოცხლე და სიმრავლე იყო ის უზენაესი ღირებულება, რომლის მოსპობა გამოიწვევდა ენის, ერის, მამულის და ყველა სხვა ღირებულების გაქრობას. ამიტომაც დიდმა პოეტმა მეფე ერეკლესა და სოლომონ მსაჯულის მიერ ქართლის ბედის „განსამართლების“ სიუჟეტურ ეპიზოდში ცხადყო, რომ მეფის უმთავრესი ამოცანა ერის სიცოცხლის უნაკლოდ შენარჩუნება, ე. ი. მშვიდობის ხანგრძლივი შენარჩუნება იყო.

ნ. ბარათაშვილმა ერეკლე მეფის განუმეორებელი მხატვრული სახე-იდეის შექმნით, მკითხველს დაუმკვიდრა ეროვნულ ღირე-

1 ნ. ბარათაშვილი, თხზულებანი, 1972, გვ. 68.

2 იქვე, გვ. 69.

ბულებათა არსისა და იერარქიის ჯანსაღი და მწყობრი შინაარსი. ცხადია, ადამიანები, რომლებიც ერეკლე მეფეს თავისუფლების როლის დამდაბლებაში სდებდნენ ბრალს, ყველა დროში ღრმად ცდებოდნენ. გენიალურმა პოეტმა ერეკლე მეფეს წარმოადგინა ეროვნულ ღირებულებათა ისეთი შეფასება, რაც საყოველთაო საზრისს ეფუძნებოდა. ნ.ბარათაშვილის ნაწარმოების აღნიშნულ ღირებულებით სიღრმეებს ყველაზე სრულად ილია, აკაკი და ვაჟა დაეუფლნენ.

„ბედი ქართლისას“ და „აჩრდილის“ ავტორებმა პირველ ეპიკურ ქმნილებებად ჭაბუკობისასვე დასრულებულად წარუდგინეს მკითხველს.

ილია ჭავჭავაძის „აჩრდილში“, ერის ცხოვრების ისტორიულ-სოციალურ მოვლენათა გართულების კვალობაზე, უფრო მასშტაბურად და მრავალგვარი სახით გამოიკვეთა ეროვნული პრობლემები. ცხადია, ამასთანავე, გაირკვა ისიც, რომ მრავალსაუკუნოვანი სამწერლო ტრადიციების ზემოქმედების ძალით მწერალმა თავის ნაწარმოებში სანიმუშოდ დაიცვა ფუნდამენტური ეროვნული ღირებულებებისადმი ერთგულების შემოქმედებითი პრინციპები, პრინციპები რუსთველისა და გურამიშვილისა.

ილია ჭავჭავაძემ „აჩრდილის“ სოციალური, წმინდა ადამიანური მოვლენების, ანუ ადამიანური ღირებულებების დახასიათებადვე წარმოადგინა თავი სამშობლოს ბუნების თავისთავადობისა და მშვენიერების სურათები. პოეტის მრწამსით, ბუნების სიდიადე უზენაესი უნივერსალური ძალის ანუ დამბადებლის მიერ ადამიანთა ბედნიერებისა და მათი გონივრული შემოქმედებითი გარჯისათვის არის დაარსებული. ბუნების სიკეთის, სიბრძნის და მშვენიერების ზემოქმედების ძალით უნდა შეიყვარონ ადამიანებმა უფალი, ბუნებრივი საარსებო გარემო და შემდეგ ერთიმეორე. მწერლის მიერ პოემაში გამოძერწილი საქართველოს ბუნების სურათები ყოვლისმომცველი სიყვარულის დამკვიდრების წინა პირობას ქმნიან. უფლის, სამყარო-ბუნების და ადამიანის განუყრელი კავშირი ილიას მრწამსით, ამკვიდრებს უზენაეს და უალტერნატივო ღირებულებების სისტემას: ამ იერარქიული სისტემის უმაღლესი საფეხური დამბადებელს უკავია, შემდეგი საფეხურები – სამყარო-ბუნებასა და ადამიანს.

ილია ჭავჭავაძემ პოემა „აჩრდილის“ შექმნით მოინდომა მშობელი ერისათვის გაეთვალსაჩინოებინა ქვეყანაში ღირებულებათა უმოწყალო აღრევის მიზეზები და შედეგები. მე-19 საუკუნის სამოციანი წლები მწერალს უხვ მასალას აძლევდა იმის შესახებ, რომ შეეფასებინა რუსების მფარველობის და შემდეგ კი მათ მიერ

ქვეყნის დამოუკიდებლობის გაუქმების ავ-კარგი. მან რეალური ფაქტები და ღირებულებათა ხედვა განზოგადებულ პოეტურ სახეებად აქცია. მხატვრულმა სახეებმა კი ცხადყვეს ქვეყნის დაცემის მიზეზები.

ერის დაცემა-დაკნინება ილიამ პოემა „აჩრდილში“ ქვეყნის წარმტაცი ბუნებისა და დიდებული წარსულის ფონზე წარმოადგინა. მყინვარი, თერგი, არაგვი და ერთიანად საქართველოს ბუნების მშვენიერება თითქოს ერის ბედნიერების პირობა უნდა ყოფილიყო, მაგრამ ასე არ აღმოჩნდა. მშვიდი და ლამაზი ბუნება ცალკე იყო დადუმებული, ხოლო ხალხი გრძნობებით დაჩლუნგებულნი ცალკე მისცემოდა უსასოებას. ბუნებას პოეტურ გრძნობათა განსაცხოვლებლად მარტო მწერალი მოიხმობდა. ასეთ ვითარებაში, პოეტის სიტყვით... „და მომევიღინა მე კაცი დიდი, / მყინვარზე მდგომი მოხუცებული; / ვითა ქვეყანა, ისც იყო მშვიდი – / უძრავი, უხმო დაფიქრებული“¹. მთა-ხევების ლამაზი ბუნებით არც მყინვარზე მდგომი მოხუცი მოიხიბლა. იგი შორს გამოჩენილ მთელ საქართველოს სიყვარულით დასცქერდა. პოეტმა კრძალვით ჰკითხა საკვირველ და დიდებულ მოხუცს: „რად დაგიგდია შენ შენი ბინა / და ამა მთაზედ რისთვის ხარ მდგარი?“ პასუხად მოესმა: „მარად და ყველგან, საქართველოვ, მე ვარ შენთანა!.. / მე ვარო შენი თანამდევი უკვდავი სული. / შენთა შვილთ სისხლით გული სრულად გარდამებანა, / ამ გულში მე მაქვს შენი ანმყო, შენი წარსული“². მოხუცი სიმბოლურად განასხვავებს გმირ წინაპართა სიდიადეს, სიბრძნეს, მაღალ საგმირო იდეალებს. თუ ნ. ბარათაშვილმა მეფე ერეკლე და სოლომონ მსაჯული წარმოადგინა უფლის მავედრებლად, სამშობლოს ბუნების დამფასებლად, ერის სულიერ ღირებულებათა მეისტორიედ, ილია ჭავჭავაძემ ეს მოვალეობა მყინვარზე მდგომ დიდებულ მოხუცს, საქართველოს თანამდევ უკვდავ სულს დააკისრა. მაშასადამე, ჩვენი დიდი მწერლები ყველაფრის გაგებას, განმარტებას, შეფასებას უზენაესის საუფლოს, სამყარო-ბუნების ჰარმონიას და მამულის სასიცოცხლო მნიშვნელობას უკავშირებდნენ. ღვთაებრივ-ბუნებრივ უზენაეს ღირსებებს და სოციალურ პრობლემებს მთელი ერი ერთნაირად უნდა აცნობიერებდეს და პატრონობდეს. უცხო ქვეყნის კალთას შეფარებულ დავრდომილ ერს ეს სულით, ზნეობით ერთობა დაუკარგავს. მასში ადამიანთა ურთიერთ სიძულვილი, შური, მტრობა და დიდებული წარსულისადმი გულგრილობა გაბატონებულა. ამ დავრდომილთა შორისაც არიან ადამიანები, რომელნიც ქვეყნის დაცემას ეურჩებიან.

1 ი. ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებულიც ტომად, ტ. I, გვ. 121.

2 იქვე, გვ. 183.

თუმცა, მათშიც შურსა და მტრობას ისე უმძლავრია, რომ ყოველი საქვეყნო საქმე დასაწყისშივე სწორ გზასა ჰკარგავს; ილია ჭავჭავაძე ძალიან გამძლე და ქვეყნის დამლუპველ, უკურნებელ სენს ასე აფასებს: „აგერ, ორ-სამ კაცს რაღაც უგრძვნიათ, / ქვეყნისა სახსრად ერთად მოდიან, / ერთის საქმისთვის გაულვიძნიათ / და ერთმანეთს კი არ ენდობიან, / ერთმანეთისა მათ სიკეთე ჰშურთ, / თუმცა ერთისთვის თითქო იღვნიან; / თვით ამხობენ მას, რის აღდგენაც ჰსურთ, / თვით შველიან მას, რასაც ებრძვიან“¹.

ეროვნულ ღირებულებათა ამგვარად გაუფასურებას ადგილი ჰქონდა არამარტო წმინდა საქვეყნო ინტერესების გარედან დარღვევის გამო, არამედ საზოგადოებრივ-სოციალური შინა ურთიერთობის უსამართლო წესების დანერგვის გამოც. ბატონისა და ყმის არსებული სოციალური ურთიერთობა, რომელიც ილიამ „აჩრდილში“ განასახიერა, ქვეყნის რღვევისა და დაცემის ხელისშემწყობი იყო იმ გაგებით, რომ მნიშვნელოვნად ასუსტებდა ეროვნული თავისუფლებისათვის მეზრძოლ ძალას. ილიას მრწამსით, „შრომის ახსნა“, „შრომის სუფევის“ დამკვიდრება უნდა გადაქცეულიყო სოციალური თანასწორობის საფუძვლად, რაც, ბუნებრივია, ეროვნული თავისუფლების დამკვიდრება-სრულქმნის მიზნებსაც დიდ სარგებელს მოუტანდა. მწერლის აზრით, ერის ბედუკუღმართობის, მისი დაცემის და მონად ქცევის მიზეზი ისაა, რომ ქართველთა შორის დაკარგულა ცითმონაბერი სულიერი ძალა ერთიმეორის ნდობისა და სიყვარულისა.

პოეტის რწმენით, უწინარეს ყოვლისა, ზნეობის აღდგენის იმედად მოევიდნა ქვეყანას ციდან გადმოსული უმშვენიერესი ცისარტყელა. ამ ცისარტყელის მიერ მონიჭებულმა იმედმა უნდა აღუდგინოს ერს წმინდა სინდისისა და სიყვარულის გრძნობები, რათა ხალხმა შეძლოს უზენაეს საქვეყნო ღირებულებათა რეალიზება და გმირი წინაპრების მსგავსად ერის სულიერი ფასეულობების სრულქმნაც.

აკაკი წერეთლის შემოქმედების საძირკვლად საყოველთაოდ აღიარებულია სამშობლოს თავისუფლების თემა. როგორც ერთ-ერთი უმაღლესი ღირებულება, მამული მის შემოქმედებაში წარმოსდგებოდა ბუნებრივი და სოციალური ღირებულებების შემკრებ ფენომენად. პოემების მკითხველს მუდამ ეუფლება წარსულის მტკივნეული თუ სიხარულით აღსაქმელი ამბების ხელახლად განცდა-გააზრების მოთხოვნა. ასეთი მოთხოვნა ადამიანში, თვით მწერლის არსებაშიც უძლიერესია მაშინ, როცა

1 ი. ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებული ოც ტომად, ტ. I, 1987, გვ. 186.

ქვეყნის წარსული ბედი ღრმადაა მის მიერ გაშინაარსებული და ღირებულებითი თვალსაზრისით ახალ დროში შეფასებული. თუ ერის ცხოვრების წარსულს ახალი დრო კიდევ ბევრ უბედურებას დაუმატებდა, მაშინ იდეალური წარსულის თემა მწერლობაში აქტიურდებოდა და საქვეყნო პრობლემების თუ ღირებულებების შეფასებაც უმძაფრეს სახეს იძენდა. ეპოქალური ამბებისა და ადამიანური ხასიათების შედარების საფუძველზე მკაფიოდ იხატება სხვადასხვა ხანის ღირებულებათა ნაირგვარობა, ისტორიული ამბებისა და გმირი წინაპრების საქმეების ურთიერთშედარება, მათი მხატვრული სრულქმნა. საერთოდ, ქართული მწერლობის წმინდა ვალად მიიჩნეოდა. წარსულისადმი ამგვარი დამოკიდებულება, უმაღლესი ეროვნული ღირებულებების მხატვრული გადიადება მზიურ ნათელს ჰფენდა აკაკის მთელ შემოქმედებას.

აკაკის პოემა „ნათელა“ საქართველოში მონღოლთა ბატონობის ხანის ერთ უმძიმეს ამბავს დაეფუძნა. საერთოდაც, მწერლის ეპოსის თემატურ-იდეური და მხატვრული მომხიბვლელი ერის ცხოვრების გადასული დიდების თაყვანისცემით არის მადლმოსილი და ამალღებული. მწერლის აზრით, ქვეყნის ისტორია იძლეოდა იმის დასტურს, რომ „მოყვრულად მოსული“ მტრისაგან გადაგვარებული ერი კვლავ აღსდგებოდა. ამ მიზნის მისაღწევად ხალხს ღრმად უნდა ეფიქრა იმ ისტორიულ ღირებულებებზე, რომელთა ძალითაც ადრე ქართველებს არაერთხელ აღედგინათ თავისი დაცემული მეობა.

მარადიული ეროვნული და საკაცობრიო ღირებულებებისადმი ერთგულება, საერთოდ, ყოველ ერს უნდა გამოეხატა, რათა საკუთარი ქვეყნის სრულქმნილების აზრი დაემკვიდრებინა. ამ სრულქმნილების ისტორიულ სინამდვილეში რეალიზებას ხელს უშლიდა ის, რომ დედამიწაზე არსებობდა ბევრი რიცხვმრავლობით ძლიერი ერი და რიცხოვნობით მცირე, ანუ სუსტი ქვეყნები. მათ შორის, თანასწორი და იდეალური ზნეობრივ-სამართლებრივი ურთიერთობის დამყარება არასოდეს არ ხერხდებოდა. გამდიდრება-გაფართოებისათვის ბრძოლაში ჩართული ქვეყნები, მეტწილად, განვითარების დონითაც განსხვავდებოდნენ ერთიმეორისაგან. ისტორიის დინების გზაზე რიცხვმრავალი და ძლიერი ერები მცირერიცხოვანთა არც უფლებებს და არც სხვა ღირებულებებს სათანადოდ არ სცნობდნენ. მცირერიცხოვანი ერები და მათ შორის ქართველებიც, ხშირად, განსაცვიფრებელ ბრძოლებს იხდიდნენ თავიანთი მამულისა და სულიერი ღირებულებების დასაცავად.

აკაკი წერეთელმა პოემა „ნათელას“ სიუჟეტში იმგვარად განასახიერა პიროვნული და ეროვნული ღირებულებების ურთიერთმომართების ნაირგვარობა, რომ ცხადად გამოკვეთილიყო. საერთოდ საზოგადოებრივი ყოფისათვის დამახასიათებელი სუბიექტურობიექტური ფასეულობების სხვაობა და ურთიერთმსგავსებაც. ყველა ერის შვილებს სწამთ ღმერთი, უყვართ თავიანთი სამშობლო, ეფასებათ სხვათაგან განსხვავებული საკუთარი ხალხის თვითმყოფადი ხასიათი, ცდილობენ დაიცვან ხანგრძლივი დროის მანძილზე ერთად შექმნილი კულტურული ფასეულობები. იშვიათი ვითარების გარდა, სხვადასხვა ერებს ერთიმეორის კულტურულ-ისტორიული ღირებულებებიც ყოველთვის ეფასებოდათ. ყველა დროის მწერლები ეთაყვანებოდნენ მსოფლიო ლიტერატურის თვალსაჩინო ნიმუშებს. ამასთანავე, შემოქმედნი ცდილობდნენ ეროვნული ხასიათის გამთვალისწინებელი ორიგინალური მხატვრული ნაწარმოებების შექმნას.

აკაკი წერეთელმაც ამგვარი შემოქმედებითი მიზნები გამოკვეთა პოემა „ნათელას“ მხატვრულ სიუჟეტში. მან თხზულების წყაროდ გამოიყენა მონღოლების ბატონობისას მომხდარი ქართველი თავადების კოხტასთავის შეთქმულების გამჟღავნების ისტორიული ამბავი. ამ შეთქმულების დროს ცოტნე დადიანის მიერ ჩადენილი საქციელის ღირებულება, მართლაც რომ ეროვნული შინაარსით იყო შეუდარებელი. მწერალი ძალიან ხშირად ირჩევდა ისტორიულ მოვლენებს შემოქმედებით მასალად, მაგრამ აკაკის ფანტაზია მათ უსაზღვრო მასშტაბებსა და თვალშეუდგამ მხატვრულ სიდიადეს ანიჭებდა. სწორედ ასეთია პოემა „ნათელა“, რომლის მხატვრულ სიუჟეტში ამასთანავე, ისტორიული სინამდვილიდან გადახვევის მრავალი ეპიზოდიც იჩენს თავს. ირკვევა, რომ პოეტი მხატვრული მიზნის განსახორციელებლად საგანგებო მონდომებით ირჩევდა როგორც ისტორიულ ამბებს, ასევე ამბებში მონაწილე გმირების სულიერ ფასეულობებს. მოპოვებულ შემოქმედებით მასალას აკაკი რომანტიკულ-მხატვრულ შარავანდედით მოსავდა. ნათელას არამარტო გარეგნული სილამაზეა მიუწვდომელი, ცაღამალლებული, არამედ მისი გონიერება და პიროვნული ხასიათის სიდიადეც ასეთია. ცოტნეც თვალტანადი, მამაცი, სამეგობრო და მამულისათვის თავდადებული ვაჟკაცია. ერთმანეთთან შეხვედრამდე ცხოვრებას ასეთად სრულუქმნია ორივე ეს პიროვნება. ნათელამ ჯერ სევდითა და ცრემლით ნაქსოვი თეთრი ჩოხით მიანიშნა თუ როგორი უნდა ყოფილიყო აღნაგობით მისი სამომავლო მიჯნურობის მსურველი, ხოლო შემდეგ მას ასოცი მტრის დამარცხების ვალიც დააკისრა. ასეთი მხოლოდ ცოტნე აღმოჩნდა.

ქორნილის დროს ნათელამ ჩონგურზე ლექსი დაამღერა და საქართველოს ამერ-იმერის კუთხეთა ერთობა მონღოლთა მიერ დაპყრობილი ქვეყნის გადარჩენად დასახა.

პოეტური ნიჭი და ინტუიცია იყო პოემა „ნათელას“ ორიგინალობის საფუძველი. ამ ორიგინალურ ქმნილებაშიც აკაკი წერეთელმა ცხადყო ეროვნული და პიროვნული უმაღლესი ღირებულებების იერარქიული წყობისა და მისი მნიშვნელობის ისეთივე დიდი შემოქმედებითი ინტერესი და შორსმწვდომი ხედვა, როგორც განსახიერდა პოემებში: „ბედი ქართლისა“, „აჩრდილი“ და „გველის მჭამელი“.

მაშასადამე, აკაკი წერეთელმა ნ. ბარათაშვილის, ილიასა და ვაჟა-ფშაველას მსგავსად შეაფასა უძირითადესი პიროვნულ-სოციალური, ეროვნული და სამყაროსეული ფასეულობები. მანაც ყველა დროის ღირებულებათა იერარქიული კიბის უმაღლეს საფეხურზე დააყენა უფალი. შემდეგ მის მიერ დაარსებული სამყარო-ბუნების კანონზომიერებები და შემდეგ კი ამ კოსმიური კანონზომიერებებით განპირობებული კაცთა სიცოცხლე. ადამიანის სიცოცხლე უმაღლეს ღირებულებებში მესამე ადგილს იჭერს. სიცოცხლე რომ არ შეექმნა დამბადებელს, მაშინ ვერავინ იქნებოდა ვერც უფლის მავედრებელი და ვერც მისი ბრძნული შემოქმედების ანუ სამყარო-ბუნების ყოვლისმომცველი და განმსაზღვრელი, სასიცოცხლო შინაარსით ამხსნელი თუ დამფასებელი. ამ სამ მარადიულ და ურყევ ბურჯს ღმერთის, მის მიერ განწესებულ კოსმიურ კანონზომიერებათა ყოვლისშემძლეობასა და სიცოცხლის მარადიული თვითგანვითარების უალტერნატივო ძალებს დაეფუძნა მრავალი სხვა ღირებულების არსებობა და ურთიერთკავშირის აუცილებლობაც. სამყარო-ბუნების, ცისა და მიწის, მათთან სიცოცხლის განუწყვეტელი ბრძნული მიმართებების დამკვიდრებით დამბადებელმა ღირებულებათა მარადიულ მრავალმხრივობასა და მოუშლელ სისტემურობას ჩაუყარა საფუძველი.

ნიკოლოზ ბარათაშვილმა, ილია ჭავჭავაძემ, აკაკი წერეთელმა და ვაჟა-ფშაველამ თავიანთ მხატვრულ ნააზრევში ორიგინალურად აითვისეს ეპოქის მატერიალური და სულიერი ღირებულებების მთელი სიმდიდრე. მათთვის ღირებულება არ არის თვისება ერთი საგნის, მოვლენის ან წარმოსახული იდეალის, არამედ ზოგადად, ღირებულებებით გაჯერებულია მთელი ბუნებრივ-სოციალური სინამდვილე. ღირებულებითი მიმართებების გარეშე, ე. ი. უადამიანოდ წარმოუდგენელია ხილული სამყარო, საგან-მოვლენების შეფასება. ამიტომაც სიტყვიერი ხელოვნება ვერ იარსებებს დროის, სივრცის და სოციალური ღირებულებითი ორიენტაციების

თანამონაწილეობის გარეშე. აქ მწერლები ღირებულებითი და მხატვრულ შეფასებებში, არსებითად, დაკვირვებათა ნატურფილოსოფიურ შესაძლებლობებს ემყარებიან.

საერთოდ, ღირებულებების და, კერძოდ, ერთიკურ-ესთეტიკური ღირებულებების მაღალმხატვრულად განსახიერების გამო ილიამ და აკაკიმ ქება შეასხეს სიჭაბუკეში დაწერილ ვაჟას პოემებს „მოხუცის ნათქვამსა“ და „გოგოთურ და აფშინას“. შემდეგში კი განსაკუთრებული ყურადღება, ამავე თვალსაზრისით, მიიქცია პოემა „გველის მჭამელმა“. „გველის მჭამელში“ პოეტმა განასახიერა სამყარო-ბუნების, კაცთა ცხოვრებისა და ინდივიდის სულიერ შესაძლებლობათა ღირებულებითი ურთიერთმიმართებების ნაირგვარი ასპექტები. ვაჟა-ფშაველამ, წინამორბედ შემოქმედთა მსგავსად ღირებულებათა კიბის უმაღლეს საფეხურზე წარმოადგინა დამბადებელი, შემდეგ სამყარო-ბუნება და მესამე ადგილი მიეკუთვნა სიცოცხლის თავისთავადობას, მის ურთულეს შინაგან ღირებულებით სანყისებს. დიდი პოეტის რწმენით, ადამიანის, ოჯახის, ტომის და ერის ცხოვრების ავი და კარგი, უფლის ნებით, ბუნების კანონზომიერებებისა და თვით სიცოცხლის შინაგანი თავისებურებებით განისაზღვრება. დამბადებელმა და ბუნებამ წარმოქმნეს სიცოცხლე და ამ წარმონაქმნმა თავის მხრივ, იტვირთა მათი შეცნობა-შეფასება და ამ საფუძველზე საკუთარი მეობის გარკვევაც.

ყველანაირი ღირებულების სულიერის თუ მატერიალურის შეცნობის თუ შეფასების საყრდენი პიროვნებაა. ამიტომაც მწერლები თავიანთი მხატვრული ქმნილებების ცენტრში აყენებდნენ ადამიანს, რომლის სულიერ შესაძლებლობათა ბაზაზეც უნდა გათვალისწინებულიყო და მოწესრიგებულიყო სამყაროულ ფასეულობათა იერარქია და მისი დანიშნულება.

ვაჟა-ფშაველას აზრით, ღირებულებების შემფასებელი უნდა ყოფილიყო განსაკუთრებული და გამორჩეული უნარის მფლობელი ადამიანი. ამიტომ მან პოემა „გველის მჭამელის“ მთავარ პერსონაჟად მაგიურ-მითოსური ნიშნებით აღჭურვილი მინდია წარმოადგინა.

ვაჟა-ფშაველამ აქ მხატვრული მიზნის მისაღწევად დიდი სიმბოლურ-ალეგორიული პირობითობები ჩააქსოვა მინდიას პოეტურ სახეში. ასეთი „გამეცნიერება გლეხისა“ პოეტმა იმის გამო მოიხმო, იმიტომ ჩართო მასში მაგიურ-მისტიკური წარმოდგენები, რომ ამ საგანზე, ანუ სულიერ ღირებულებათა რთულ კავშირების შესახებ მეცნიერულ-ლოგიკური მსჯელობისათვის, პოეტური პირობითობების დაშვებით, გვერდი აევლო. სამაგიეროდ, მკითხველს

გაუხსნა ინტუიციური წვდომისა და ღირებულებათა ხედვის თუ განცდის სწორი გზები. პროექტმა განასახიერა უფლისა და სამყარობუნების ძალით გამეცნიერებული ადამიანის შინა სამყაროს თავისებურებები. მინდიას უფალი, სამყარო-ბუნება და მისი ქმნილებანი ჰკარნახობენ რა გააკეთოს და რა – არა. მას როგორც ღვთით მოვლენილს. სამოთხეში მყოფი ადამის მსგავსად, აკრძალვაც დაუნესდა. მან ვერხვი და ნიფელი არ უნდა მოჭრას და ჯიხვი აღარ უნდა მოკლას.

ვაჟა-ფშაველას ამ პოემაშიც უმაღლეს ღირებულებად ზებუნებრივი ძალაა აღიარებული. შემდეგ სამყარო-ბუნება და სიცოცხლის მრავალსახეობა არიან მიჩნეულნი უალტერნატივო ფასეულობებად. ამ სამი უზენაესი ღირებულებების კავშირი ანესრიგებს სხვა, კერძოდ, წმინდა სოციალური მნიშვნელობის ღირებულებების ურთიერთმიმართების საზრისს. ასეთ რანგობრივად მრავალფეროვან ღირებულებათა სამყაროში ერთი მხოლოდ, გველის მჭამელი მინდიას ღირებულებითი ორიენტაციაა უცდომელი. ამგვარი გამორჩეული ადამიანი უფლისა და ბუნების მიერ ბოძებულ ინტუიციას მთელი სიმართლით ამოქმედებს. მინდიამ უმაღლეს ეროვნულ ღირებულებათა დასაცავად, შესაფასებლად განსაკუთრებული და გამორჩეული უნარები შეიძინა. მან იცის ისეთი საომარი ფანდები, რომელთა ძალითაც მტერს მუდამ ამარცხებს. იგი გამოდის სამი უმაღლესი ღირებულების – მამულის, ერის მთლიანი სიცოცხლის და მათი თავისუფლების ერთგულ დამცველად. ამგვარი ღირებულებითი ხედვისა და ორიენტაციების სწორი ინტუიციური წვდომა-გაგება პროექტმა უბადლო მხატვრული ოსტატობით დააკავშირა უმაღლეს პიროვნულ და ეროვნულ სულიერ ღირებულებებთან. ამ გზით მწერალმა მინდიას სახეს გამოახატვინა მთელი სისავსე პიროვნების სულის მოძრაობისა როგორც ამაღლების, ისე დაცემის თვალსაზრისით.

მინდიას ამ გამორჩეული უნარების გამო, მადლიერი ჰყავს ქვეყანა. მას, როგორც ბელადს, ლაშქარი ომებიდან მუდამ გამარჯვებული მოჰყავს. მაგრამ კაცთა ცხოვრებაში უზენაეს ღირებულებათა გვერდით მოქმედებს ჩვეულებად გადაქცეული სწრაფვები ფუფუნებისკენ, რომელთა მისაღწევად მაღალი სულიერი ღირებულებები ხშირად დარღვეული და დავინწყებულია. მხოლოდ სარგებელზე მოფიქრალმა ოჯახმა და საზოგადოებამ აიძულა მინდია დაერღვია ხის მოჭრისა და ჯიხვის მოკვლის აკრძალვა, რასაც შედეგად მოჰყვა მისი უჩვეულო სიბრძნის დაკარგვა. არც ზეცა და არც ბუნება მინდიას აღარ ელაპარაკებიან. მან ვერც უფლისადმი ვედრებითა და უზომო მსხვერპლშენიშვნით დაიბრუნა ადრინდელი

სიბრძნე. მისი სულიერი უნარების დაცემა დადასტურდა ქისტებთან ბოლო ბრძოლაში. მინდიას მცდარი რჩევის გამო ჯარი დამარცხდა, ხოლო თავად ამის გამო თავი მოიკლა.

მინდიას მხატვრულმა სახემ უფლის წინაშე და სამყარო-ბუნებისა და სოციალური ცხოვრების ფონზე განსაკუთრებული სიმკვეთრით გახსნა საკუთარი და, ზოგადად, ადამიანის ცნობიერების სხვადასხვა მხარეთა ურთიერთ დამოკიდებულების ნაირგვარი ღირებულებითი ასპექტები. პროექტმა მხატვრულად ცხადყო ადამიანის მთლიანპიროვნული არსის სახე და მასში მოქმედი ღირებულებების სიმტკიცის შენარჩუნების გზებიც აჩვენა. მწერალმა მკითხველს გაუთვალსაჩინოვა სამყაროულ მრავალგვარ ღირებულებათა იერარქიული წყობის საყოველთაო მნიშვნელობა. მან ორიგინალური მხატვრული სახეების მეშვეობით ნათელყო ადამიანის სულიერი ამაღლებისა და შემდეგ ამ მდგომარეობის დაქვეითება-დაცემის ფსიქოლოგიურ-ზნეობრივი მოტივები. პროექტის განმარტებით ადამიანის სულიერი ამაღლებისა და დაცემის მიზეზები, უწინარეს ყოვლისა, მისივე ცნობიერების სიღრმეში იპოვება.

ნ. ბარათაშვილის, ი. ჭავჭავაძის, ა. წერეთლისა და ვაჟა-ფშაველას პოემებმა ნათელი მოჰფინეს არამარტო მე-19 საუკუნის ქართული სინამდვილის ეროვნულ პრობლემებს, არამედ ძალიან შორსაც გადასწვდნენ ისტორიული წარსულის საამაყო ამბებს.

ახალი ქართული ლიტერატურის შესანიშნავი ძეგლები: „ბედი ქართლისა“, „აჩრდილი“, „ნათელა“ და „გველის მჭამელი“ მთელი სიღრმითა და მრავალმხრივობით წარმოადგენდნენ ერის ისტორიულ ბედს, ზოგადად, ქართველი კაცის ფსიქოლოგიურ და ზნეობრივ ხასიათს. ამ თხზულებების იდეურ-მხატვრული ღირებულებები მრავალი ხილული თუ უხილავი ძაფით არის დაკავშირებული ერის უძველეს მითოსურ-რელიგიურ წარმოდგენებთან, უკვდავ ხალხურ ადათებთან და რეალური ისტორიული ბრძოლის ამბებთან. ეს ქმნილებები ცხადყოფენ, რომ ქართველთა მთელი ცხოვრება იყო მამულის, რწმენის და ეროვნული თვითმყოფადობის დაცვისა თუ შენარჩუნების ისტორია. ერი ილიას სიტყვით, ორი ათასი წელი „მამულისა და რჯულისათვის იგი იბრძოდა, / ორივ დაიცვა, მაგრამ ყველა მათ ანაცვალა“.

ომებმა კულტურისა და სოციალური პროგრესისათვის მოსახმარი ძვირფასი დრო და ენერგია უმართებულოდ შეინირა.

ქართველთა ისტორია ადასტურებს ბევრი ისეთი უმაღლესი ღირებულების არსებობას, რომელთა მნიშვნელობის ღრმა გათავისებამ ერი მრავალჯერ გადაარჩინა. მე-19 საუკუნემდე ქართველთა

ცხოვრებამ, ისტორიოგრაფიამ, მწერლობის ნიმუშთა სიდიადემ
არსებითად უკვე ჩამოაყალიბა ერის თვითცნობიერების მძლავრი
და მაღალი ღირებულებითი ორიენტაციების მკვიდრი შინაარსი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

გამოყენებული ლიტერატურა:

- ბარათაშვილი ნ., თხზულებანი, 1972.
ბეჭვია დ., აქსიოლოგია, 2007.
ვაჟა-ფშაველა, თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, ტ. I, 1964.
ვაჟა-ფშაველა, თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, ტ. II, 1964.
ვაჟა-ფშაველა, თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, ტ. IX, 1964.
რუბინშტეინის ს. ა., ზოგადი ფსიქოლოგიის პრობლემები (რუს. ენა-ზე), 1984.
წერეთელი ა., რჩეული ნაწარმოებები ხუთ ტომად, ტ. II, 1989.
წერეთელი ა., რჩეული ნაწარმოებები ხუთ ტომად, ტ. V, 19. 1989.
ჭავჭავაძე ი., თხზულებათა სრული კრებული ოც ტომად, ტ. I, 1987.
ჭავჭავაძე ი., თხზულებათა სრული კრებული ოც ტომად, ტ. III, 1986.
ჭავჭავაძე ნ., კულტურა და ღირებულებანი (რუს. ენაზე), 1984.

რეზიუმე

ვინ იყო მელქისედეკ კათოლიკოსის „დანერილის“ დამამტკიცებელი „რეცა სახელით კათალიკოზი“

ქართული დიპლომატიკის ერთ-ერთ უძველეს ძეგლში, კათოლიკოს მელქისედეკის „დანერილში“ (XI ს. პირველი მესამედი) მკვლევარების ყურადღებას ყოველთვის იქცევდა ერთ-ერთი დამტკიცების ფრაგმენტი, რომლის ავტორიც საკუთარ თავს „რეცა სახელით კათალიკოზს“ უწოდებდა. აღნიშნული ფრაგმენტი საბუთის ჩვენამდე მოღწეული XII საუკუნის პირის მიხედვით ასე იკითხება: „მეცა, გლ(ა)ხ(ა)კსა, უღირსსა, რეცა ს(ა)ხ(ე)ლით კ(ათალიკოზსა) დამამტკიცებია. „ქვ“ მტკ(ი)ცე ძყ(ა)ვნ ბრძ(ა)ნებ(ა)ჲ მ(ა)თი“ [1, გვ. 271].

ციტირებულ ტექსტში, რომელიც მელქისედეკ კათოლიკოსის და მეფეების (ბაგრატ კურაპალატის და კვირიკე კახთა მეფის) დამტკიცებების შედეგად არის მოყვანილი, კათოლიკოსი თუმცა კნინობითი ფორმით მოიხსენება, მაგრამ ეს „რეცა“, ანუ „ვიტომ“ კათოლიკოსი, მაინც კათოლიკოსობას აღნიშნავს. ასე რომ, საბუთს ერთდროულად ორი კათოლიკოსი ამტკიცებს, რაც ქართული საეკლესიო პრაქტიკისათვის უჩვეულოდ გამოიყურება. უჩვეულოდ აღიქმება აგეთვე იქვე დაქარაგმებით ჩანერილი გამოთქმაც „ქვ“, რომელიც თითქოს რაღაც კავშირში უნდა ყოფილიყო „რეცა სახელით კათალიკოზთან“. ყოველივე ამის გამო, ორივე ჩანანერი არაერთი მეცნიერის კვლევის საგანს შეადგენდა.

„დანერილის“ ტექსტის პირველი გამომცემელი დ. ჩუბინაშვილი „რეცა სახელით კათალიკოზის“ ვინაობას არ შეხებია. „ქვ“-ს კი ის კითხულობდა როგორც „ქრონიკონსა პ“, რომელშიც, მისი აზრით, ასო პ-ს წინ აკლდა ს ასო და ამიტომაც უნდა ყოფილიყო „ქრონიკონსა (ს)პ“ [2, გვ. 206, 208].

თ. ჟორდანიას თავისი „ქრონიკების“ მე-2 ტომის 35-ე გვერდზე გამოთქმა „ქვ“-ს „ქართლის პატრიარქად“ კითხულობდა და „რეცა კათალიკოზს“ მასთან აიგივებდა („რეცა სახელით კათალიკოზსა,

ქართლის პატრიარქსა“). მაგრამ იმავე გვერდის სქოლიოში მან აზრი შეიცვალა და „ქპ“-ს „(ო)ქროპირად“ გახსნის საფუძველზე „რეცა კათალიკოზი“ კათოლიკოს ოქროპირთან გააიგივა. „ქრონიკის“ სხვა ადგილას (95-96 გვ.), სქოლიოში, მან „ქპ“ ისევ „ქართლის პატრიარქად“ წაიკითხა და ყოველგვარი დასაბუთების გარეშე „რეცა სახელით კათალიკოსად“ და „ქართლის პატრიარქად“ იოანე კათოლიკოსი გამოაცხადა [3, გვ. 35-36; 95-96].

მოგვიანებით (1928წ.) სარგის კაკაბაძე თ. ჟორდანიას მცდარ მოსაზრებას დაეყრდნო და მანაც „რეცა სახელით კათალიკოზი“ იოანე კათოლიკოსთან გააიგივა [4, გვ. 101].

„რეცა სახელით კათალიკოზის“ საკითხს საკმაოდ დაწვრილებით ნ. ბერძენიშვილი შეეხო, რომელმაც ყველასგან განსხვავებული მოსაზრება წამოაყენა: „ჩვენ შესაძლებლად მიგვაჩნია დავუშვათ, რომ ის აფხაზეთის კ-ზია, რომელიც ძეგლის დაწერის თანამედროვეა და მელქისედეკის სიცოცხლეშივე ამტკიცებს მას“. ამ დასკვნის გამოტანისას მკვლევარი XIII ს. კათოლიკოსის მიქაელის „დაწერილით“ ხელმძღვანელობდა, რომელსაც „მრწემი სინმიდისა მათისა [ე.ი. მიქაელ კათოლიკოსისა] გლახაკი არსენი“ ამტკიცებს. ეს გლახაკი არსენი აშკარად მოქმედი კათოლიკოსი ჩანს (ის საბუთს ამტკიცებს მიქაელის შემდეგ და ამირსპასალარის წინ), მაგრამ მიქაელთან შედარებით უფრო დაბალ იერარქიულ საფეხურზე დგას (ის თავის თავს მიქაელის მრწემს უწოდებს, რისი თქმის უფლებაც მხოლოდ კათოლიკოსს ჰქონდა). ასეთად კი, მკვლევრის აზრით, მხოლოდ აფხაზეთის კათოლიკოსი შეიძლება ყოფილიყო [5, გვ.26; 6, გვ.249].

ნ. ბერძენიშვილმა ასევე ყველასგან განსხვავებულად წაიკითხა გამოთქმა „ქპ“, რომელიც გახსნა როგორც „ქრისტემან პირმტკიცე“ (თუმცა კ.კეკელიძე ამ წაკითხვას დოკუმენტურად უჩვეულოდ და გრამატიკულად არასწორად თვლიდა (მისი აზრით, უნდა ყოფილიყო „პირმტკიცე“ და არა „პირმტკიცე“) [7, გვ. 244].

გლახაკი არსენის აფხაზეთის კათოლიკოსობა ნ. ბერძენიშვილმა ძირითად (ფაქტობრივად გადამწყვეტ) არგუმენტად გამოიყენა „რეცა კათალიკოზის“ იდენტიფიცირებისათვის. ეს ნათლად ჩანს მისი შემდეგი განცხადებიდან:

„საკითხს იმის შესახებ, თუ რა ხელი ჰქონდა აფხაზეთის ადგილობრივ კათალიკოზს მელქისედეკ ქართლის კ-ზ პატრიარქის საქმიანობასთან, – ამ საინტერესო, მაგრამ შეუსწავლელ საკითხს ჩვენს შემთხვევაში ადვილად მოეწვება: საშუალება გვაქვს მივუთითოთ ანალოგიურ ფაქტზე: XIII საუკუნის ერთს „დაწერილს“, რომლითაც მიქაელ ქართლისა კათალიკოსი სოფელ ორომაშენს

უნყალობებს... ვაჩე გუარამის ძეს, მეფეთა და თვით მიქაელის დამტკიცებათა შემდგომ „დანერილს“ ამტკიცებს მრწემი სინმიდისა მათისა [ე.ი. მიქაელ კათალიკოზისა] გლახაკი არსენ“, რომელმაც არის აფხაზეთის კათალიკოზი...“ [6, გვ. 249–250].

ციტირებული ფრაგმენტიდან ერთმნიშვნელოვნად ირკვევა, რომ ნ. ბერძენიშვილი გლახაკი არსენის აფხაზეთის კათალიკოსობას არათუ ძირითად, არამედ გადამწყვეტ არგუმენტად იყენებს „რეცა სახელით კათალიკოზის“ ამავე სამწყსოს მღვდელმთავრად იდენტიფიცირებისას. მაგრამ მკვლევრის მიერ შემოთავაზებულ სქემას, მისივე სიტყვებით რომ ვთქვათ, ადვილად არ მოეწლება სულ უბრალო მიზეზების გამო: ნ. ბერძენიშვილი ხელმძღვანელობდა 1913 წელს გამოცემული მიქაელის „დანერილის“ პირით, რომელშიც გლახაკი არსენის დამტკიცების ფრაგმენტის ტექსტს აკლდა სიტყვები – „ქართლისა კათალიკოზივე“ (მოგვიანებით აღმოჩენილ დედანში სრული სახით აღნიშნული ფრაგმენტი ასე იყო წარმოდგენილი: „მრწემი სინმიდისა მათისა გლახაკი არსენი, ქართლისა კათალიკოზივე“)¹.

მელქისედეკის „დანერილი“ კ.კეკელიძემაც განიხილა, მხოლოდ მისი კვლევის ძირითად საგანს კათალიკოსის მიერ ტაძრისადმი გაცემული საეკლესიო წიგნები წარმოადგენდა. მკვლევარმა საბუთთან დაკავშირებითაც გამოიტანა აგრეთვე ძალზე მნიშვნელოვანი დასკვნა, რასაც ვერ ვიტყვით მის მიერ განხილული ქრონოლოგიური საკითხების შესახებ.

კ.კეკელიძის მონაცემების თანახმად, მელქისედეკი მცხეთის კათედრას მართავდა დაახლოებით 1030 წლიდან არაუგვიანეს 1048 წლამდე (ამ წელს კათალიკოსად ოქროპირი იყო), მაშინ როდესაც ჭეშმარიტ თარიღს 1010–1033 წლები შეადგენდა. მისივე ცნობით 1033–1040 წლებში მელქისედეკი ხანგრძლივად ბიზანტიაში იმყოფებოდა, რის გამოც საქართველოში მის მოადგილედ არჩეული იყო ოქროპირი, რომელსაც იოანესაც უწოდებდნენ. ბიზანტიაში ყოფნის პერიოდში მელქისედეკი „ტიტულოსანი“ კათალიკოსი, ხოლო იოანე-ოქროპირი გამგე კათალიკოსი იყო. 1040 წლისათვის მელქისედეკი საქართველოში დაბრუნდა და ისევ დაიკავა მცხეთის კათედრა. კ.კეკელიძის თანახმად, „როდესაც ის

1 ნ. ბერძენიშვილის ანალოგიური შეცდომა დაუშვა ნ. მარმაც, რომელმაც თ. ჟორდანიას მცდარი წაკითხვა გაიზიარა. ამ უკანასკნელმა ხელნაწერში მოყვანილი ჩანაწერი „ქ-ს მ-რ ქკზ-სა ოქროპირსა“ „ქართლის“ აღმნიშვნელი ქ ასოს უგულვებელყოფით გახსნა, როგორც „ქრისტეს მიერ ქათალიკოზსა ოქროპირსა“. ნ.მარმა კი ამ წაკითხვაზე დაყრდნობით „ოქროპირ კათალიკოზი“ აფხაზეთის „ადგილობრივ კათალიკოზად აღიარა“ [6, გვ. 25].

გარდაიცვალა, კათალიკოზობა დაუწყია და გაუგრძელება იმავე იოანე-ოქროპირს“, რომელსაც დაუმტკიცებია მელქისედეკის ანდერძი [7, გვ. 241, 243].

გამოკვლევაში ბოლომდე არ არის დაზუსტებული იოანე-ოქროპირის იერარქიული სტატუსი. ის ხან კათალიკოსის მოადგილედ, ხან კი კათალიკოსად არის გამოყვანილი და გაუგებარია, თუ იერარქიულად რას უნდა ნიშნავდეს მელქისედეკის გარდაცვალების შემდგომ მის მიერ კათალიკოსობის „დანყება და გაგრძელება“.

კ.კეკელიძის გამოკვლევაში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ის ნაწილი, რომელიც „რეცა სახელით კათალიკოზის“ იდენტიფიკაციას ეხება. მკვლევარმა იოანე-ოქროპირის დამტკიცების ტექსტის მონაცემებზე დაყრდნობით აჩვენა, რომ „რეცა სახელით კათალიკოზი“ ეს იოანე-ოქროპირია. აღნიშნულ დამტკიცებაში ჩადებული ინფორმაცია კ.კეკელიძეს ასე აქვს გადმოცემული: „აქ ოქროპირი ამბობს: ის, რაც ზემოთ იოანესათვის მელქიზედეკს დაუწერია, ძლიერთა მეფეთა დაუმტკიცებია, „და მეცა, გლახაკსა, ქრისტეს მიერ ქართლისა კათალიკოზსა ოქროპირსა ჩემითა ჴელითა დამინერია და ბრძანებული მათი დამიმტკიცებია“, ეს „მტკიცე არის უკუნისამდე იოანესთვისო“. ოქროპირს ჯერ დაუმტკიცებია ანდერძი მთლიანად, მერე „მწირველის“ იოანეს თხოვნით, საგანგებოდ მისი ის ნაწილი, რომელიც ამ იოანეს შესახებ ლაპარაკობს“ [7, გვ. 243].

ციტირებულ ფრაგმენტში კ.კეკელიძე ყურადღებას ამახვილებს იოანე-ოქროპირის დამტკიცების დამაბოლოებელ წინადადებაზე – „და მეცა, გლახაკსა, ქრისტეს მიერ ქართლისა კათალიკოზსა ოქროპირსა ჩემითა ჴელითა დამინერია და ბრძანებული მათი დამიმტკიცებია“, საიდანაც ნათლად ჩანს, რომ მელქისედეკის და მეფეთა დამტკიცების შემდგომ, საბუთი სწორედ იოანე-ოქროპირს „თავისი ჴელითა დაუწერია და მათი ბრძანებული დაუმტკიცებია“. ამის შემდეგ კი კ.კეკელიძე სრულიად მართებულად დაასკვნის, რომ იოანე-ოქროპირმა ჯერ მთლიანად ანდერძი დაამტკიცა, ხოლო შემდეგ „მწირველის“ იოანეს თხოვნით, საგანგებოდ ის ნაწილი, რომელიც უშუალოდ ამ იოანეს ეხებოდა. აღნიშნული გაიგივების გათვალისწინებით, კ.კეკელიძეც „ქ“ გამოთქმას „ოქროპირად“ კითხულობს [7, გვ. 243].

1982 წელს მელქისედეკის „დანერილის“ რუსული თარგმანი გამოსცა საურმაგ კაკაბაძემ. ეს მკვლევარიც, ასევე საბუთის ტექსტზე დაყრდნობით „რეცა სახელით კათალიკოზს“ იოანე-ოქროპირთან აიგივებს. ის ყურადღებას ამახვილებს იმ გარემოებაზე, რომ ორივე დამტკიცება შედგენილია კათოლიკოსების მიერ,

ხოლო მელქისედეკის მემკვიდრე მისი აღზრდილი ოქროპირი იყო (პირველ დამტკიცებაში¹ ოქროპირი მელქისედეკს უწოდებს „გამზრდელსა და შემოქმედსა“).

აქედან გამომდინარე, საურმაგ კაკაბაძის დასკვნით, ორივე დამტკიცება იოანე-ოქროპირს ეკუთვნის. გამოთქმა „ქმ“-ც შესაბამისად მას „ოქროპირის“ დაქარაგმებულ სახელად მიაჩნია [8, გვ. 32].

მელქისედეკის „დანერილის“ წინა გამოცემებიდან განსხვავებით, ბოლო გამოცემაში, რომელიც 1984 წელს განხორციელდა „ქართული ისტორიული საბუთების კორპუსში“, „რეცა სახელით კათალიკოზის“ იდენტიფიცირების მცდელობას საერთოდ არ ჰქონია ადგილი. მასთან დაკავშირებით არც რაიმე კომენტარი არის მოყვანილი. ხოლო „ტერმინთა და საგანთა“ საძიებელში ყოველგვარი მითითების გარეშე შეტანილია „რეცა სახელით კათალიკოზის“ ჩანაწერი ტექსტის შესაბამისი გვერდის ჩვენებით. რაც შეეხება გამოთქმა „ქმ“-ს, გამოცემაში ფაქტობრივად გაზიარებულია ნ. ბერძენიშვილის წაკითხვა, მხოლოდ „ქრისტემან პირმტკიცედ“ აქ უმნიშვნელოდ შეცვლილია ჩანაწერით „ქრისტე პირმტკიცედ“ [1, გვ. 30, 240].

განხილული ნაშრომებიდან ნათლად ჩანს, რომ ერთიანი შეხედულება „რეცა სახელით კათალიკოზის“ ვინაობისა და იერარქიული სტატუსის შესახებ ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში არ არსებობს. მაგრამ ზოგიერთი ამ ნაშრომებიდან შეიცავს ძალზე საინტერესო მონაცემებს, რომლებსაც გარკვეული სარგებლობის მოტანა შეუძლიათ საკითხის საბოლოოდ გარკვევის საქმეში. ჩვენ სწორედ ეს მონაცემები გამოვიყენეთ და მათთან ერთად სრულიად ახალი არგუმენტის მოშველიებით შევეცადეთ პასუხი გავვეცა ღიად დარჩენილ საკითხზე.

აღნიშნული მონაცემები ჩვენ შეიძლება ასეთი სახით წარმოვადგინოთ: 1. „დანერილის“ პირველ ნაწილს ერთდროულად ორი კათოლიკოსი ამტკიცებს, რომელთაგან ერთი უფროსი, ხოლო მეორე უმცროსი, უფრო დაბალ საფეხურზე მდგომი კათოლიკოსია (ერთ შემთხვევაში მას კათოლიკოსის მოადგილედაც მოიხსენიებენ). 2. „რეცა სახელით კათალიკოზი“ უმცროსი კათოლიკოსია და ეს ჩანს იქიდან, რომ მთლიანი საბუთის დამამტკიცებელი საკუთარ თავს ვითომ („რეცა“) კათოლიკოსად მოიხსენიებს და უფროს კათოლიკოსს გამზრდელსა და შემოქმედს უწოდებს. 3. უმცროსი

¹ ტექსტში შეცდომით მეორე დამტკიცება არის დასახელებული.

კათოლიკოსის სტატუსი ზუსტად შეესაბამება აფხაზეთის კათოლიკოსის სტატუსს, მაგრამ „რეცა სახელით კათალიკოზის“, ანუ იოანე-ოქროპირის აფხაზეთის კათოლიკოსობა გამორიცხებულია.

ამგვარად, აშკარად იკვეთება „რეცა სახელით კათალიკოზის“ უმცროსი კათოლიკოსობა, რის გამოც საჭირო ხდება ისეთი მღვდელმთავრის მოძიება, რომელიც თუმცა კათოლიკოსია, მაგრამ უმცროსი და თავისი მდგომარეობით აფხაზეთის კათოლიკოსის დონეს პასუხობს.

ასეთ ვითარებაში უნდა გავიხსენოთ, რომ მთელ რიგ ქრისტიანულ ქვეყნებში მოქმედებდა კოადიუტორის ინსტიტუტი. კოადიუტორი მოქმედი კათოლიკოსის თანამმართველი კათოლიკოსი იყო, რომელსაც მოდღევენებული კათოლიკოსები თავის მოადგილედ და მემკვიდრედ ირჩევდნენ. ისინი ერთობლივად უძღვებოდნენ საეკლესიო საქმეებს, ხოლო უფროსი კათოლიკოსის გარდაცვალების შემდგომ კოადიუტორი მის ადგილს იკავებდა და უკვე სრულუფლებიანი კათოლიკოსის სტატუსით მართავდა ეკლესიას. კოადიუტორის ინსტიტუტი ძალზე მიღებული იყო სომხეთის ეკლესიის პრაქტიკაში და სომხური ისტორიული წყაროებში ისინი საკმაოდ ხშირად მოიხსენიებიან.

ჩვენ მიერ მიქაელის ზემოთ მოხსენებული „დანერილის“ ტექსტის ანალიზის საფუძველზე იმ დასკვნამდე მივდივართ, რომ კოადიუტორს ქართული საეკლესიო პრაქტიკაც იცნობდა. ასეთი პრაქტიკის არსებობაზე დამაჯერებლად მიუთითებს კათოლიკოს მიქაელის „დანერილი“. ამ „დანერილის“ დამამტკიცებელი „მრწემი სინმიდისა მათისაი, გლახაკი არსენი, ქართლისა კათალიკოზივე“, არა აფხაზეთის კათოლიკოსი, არამედ კოადიუტორი აღმოჩნდა [9]. ის რომ კოადიუტორის სტატუსს ზუსტად პასუხობს, ამაზე მიუთითებს შემდეგი ფაქტები: 1. გლახაკი არსენი თავისთავს უწოდებს მიქაელის მონას („მრწემს“), რითაც თვითონვე აღიარებს იერარქიულად უფრო დაბალ საფეხურზე დგომას და 2. ის იყენებს მოკრძალებული და კნინობითი ფორმის გამოთქმას – „ქართლისა კათალიკოზივე“, და არა „ქართლის კათალიკოზს“, რითაც თვითონვე ხაზს უსვამს თავის უმცროს კათოლიკოსობას.

კოადიუტორისთვის დამახასიათებელი გლახაკი არსენის ყველა ეს ნიშან-თვისება, შეიძლება ზუსტად იოანე-ოქროპირზედაც გავრცელდეს. კერძოდ, 1. იოანე-ოქროპირი მელქისედეკს მოწინებით შემოქმედსა და გამზრდელს უწოდებს, რითაც გლახაკი არ-

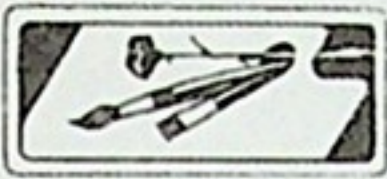
სენის ანალოგიით, ისიც ხაზს უსვამს უფრო დაბალ იერარქიულ საფეხურზე დგომას და 2. ის თავისთავს უწოდებს ვითომ („რეცა“) კათოლიკოსს, რითაც ასევე გლახაკი არსენის ანალოგიით, თავის უმცროს კათოლიკოსობაზე მიუთითებს.

ამრიგად, აღნიშნული თანხვედრების გათვალისწინებით, „რეცა სახელით კათალიკოზი“, ანუ იოანე-ოქროპირიც კოადიუტორად უნდა მივიჩნიოთ. მაშასადამე, მელქისედეკს, დაახლოებით 1030-იანი წლების მიჯნაზე, თანაკათოლიკოსად აურჩევია იოანე-ოქროპირი და აქედან მოყოლებული გარდაცვალებამდე ის მასთან ერთად განაგებდა მცხეთის კათედრას. ის ფაქტი, რომ მესტიის სახარებაში, ანდერძში 1033 წელს იოანე კათოლიკოსი მოიხსენიება [3, გვ.101][4, გვ.101], ნიშნავს, რომ დაახლოებით ამ წლის მახლობლობაში კათოლიკოსი მელქისედეკი გარდაიცვალა და იოანე-ოქროპირი სრულუფლებიანი კათოლიკოსი გახდა.

აქვე უნდა შევეხოთ იოანე-ოქროპირის მეორე ანდერძის ბოლო წინადადებას, რომელიც გაუგებარ გამოთქმა „ქვ“-ს შეიცავს და ნაკლული არის. ჩვენი აზრით, მკვლევრების არც ერთი წაკითხვა არ უნდა იყოს ზუსტი, ვინაიდან ეს გამოთქმა სინამდვილეში სიტყვების „ქრისტეს პირითა“-ს დაქარაგმებულ ჩანაწერს წარმოადგენს [9, გვ.109–110]. რაც შეეხება ტექსტის ნაკლულობას, იოანე-ოქროპირის დამტკიცების ბოლო წინადადება, რომელიც ასე იკითხება – „და ვინმცა აქცია ანუ შეცვალა ბრძანებაჲ მათი ქრისტიანეთაგანმან კაცმან“ – მართლაც, ასეთ შთაბეჭდილებას ტოვებს. კ.კეკელიძემ ეს ტექსტი მასში „ნუ“-ს შეტანით შეასწორა [7, გვ. 244], რაც ძალზე დამაჯერებელი ჩანს (ნაკლულმა წინადადებამ აზრი შეიძინა და თანაც სწორედ „ნუ“-ს მსგავსი მოკლე ნაწილაკი შეიძლება გამორჩენოდა გადამწერს). საბოლოო სახით, ჩვენი და კ.კეკელიძის წაკითხვის გამოყენებით, იოანე-ოქროპირის პირველი დამტკიცების ტექსტი ასე შეიძლება გადმოვცეთ: „კვირიელესონ, ესე ვითა სულდიდებულსა და სულკურთხეულსა, გამზრდელსა და შემოქმედსა ჩემსა და ვიკადრო, მამასა მელქიზედეკ ქართლისა კათალიკოზსა დაუნერია და გაუგია თავისი სულისათჳნ; ადიდენ ღმერთმან, ძლიერთა მეფეთა დაუმტკიცებიათ, მეცა, გლახაკსა, უღირსსა, რეცა სახელით კათალიკოზსა დამიმტკიცებია. ქრისტეს პირითა მტკიცე ძყავნ ბრძანებაჲ მათი და ნუ ვინმცა აქცია ანუ შეცვალა ბრძანებაჲ მათი ქრისტიანეთაგანმან კაცმან!“

გამოყენებული ლიტერატურა:

- ქართული ისტორიული საბუთების კორპუსი, I, შეადგინეს და გამოსაცემად მოამზადეს თ. ენუქიძემ, ვ. სილოგავამ, ნ. შოშიაშვილმა. – თბ., 1984;
- დ. ჩუბინაშვილი, ქართული ქრესტომათია, I. – სანქტ-პეტერბურლი, 1883;
- ქრონიკები და სხვა მასალა. გამოცემული თ. ჟორდანიას მიერ, ნ. II. – ტფ., 1897;
- ს. კაკაბაძე, როდის არის აშენებული სვეტი-ცხოვლის ტაძარი, საისტორიო კრებული, ნ. II. – თბ., 1928, გვ. 95–107, 192;
- ნ. ბერძენიშვილი, სავაზირო ფეოდალურ საქართველოში; საქართველოს ისტორიის საკითხები, ნ. III. – თბ., 1966, გვ. 5–56;
- ნ. ბერძენიშვილი, მცხეთის დოკუმენტი XI ს.-სა; საქართველოს ისტორიის საკითხები, ტ. IV. – თბ., 1967, გვ. 219–289;
- კ. კეკელიძე, მცხეთის დოკუმენტი XI საუკუნისა და მისი ცნობები ქართული მწერლობის შესახებ; ეტიუდები, ტ. I. – თბ., 1956, გვ. 238–249;
- Грузинские документы IX-XV в.в.; перевод и комментарии С.С. Какабадзе. – Москва, 1982;
- რ. ჩაგუნავა, ვინ იყო „გლახაკი არსენი, ქართლისა კათალიკოზივე“. – თბ., აღმანახი „მნიგნობარი-15“, 2015, გვ. 109–111.

ქათივან შენგელია

მშვენიერება დაუვინყარი (ნინო ზაალიშვილის პროგრეტისთვის)

არიან პიროვნებები, რომელთა არსებობა ჩვენს გვერდით სულიერ წონასწორობას გინარჩუნებს, სიტბოს და იმედს გიღვრის გულში. გარდა იმ მრავალნაირი უნარისა, ეს კიდევ ერთი განსხვავებული ნიჭია, რომელიც დაბადებიდან დაჰყვება ხოლმე ადამიანს და ამის გამო საოცრად აკეთილშობილებს იმ საზოგადოებას, რომელშიც უნევს ტრიალი. სწორედ ასეთი ქალბატონი იყო ნინო ზაალიშვილი. მე პირადად ვიცნობდი მას და იმ ხანმოკლე

ნინო ზაალიშვილი

ურთიერთობის შედეგად მოახერხა დაუვინყარი გამხდარიყო ჩემთვის მისი დამოკიდებულებები და ზრუნვის უნარი გვერდით მყოფ ადამიანებზე, მშვენიერებასა და ხელოვნებაზე. ის გახლდათ შესანიშნავი ქართველი მხატვრის კარლო ფაჩულიას მეუღლე. ბატონი კარლოს მნიშვნელოვანი და მაღალი დონის შემოქმედება განსაკუთრებულ ადგილს იკავებს მხატვრობის ისტორიაში და სიყვარულიც არასოდეს დაკლებია ხელოვნების მოყვარულთაგან. გამორჩეული მხატვარია მათი ვაჟი ირაკლიც. ასე რომ, მხატვრების ოჯახში ერთსულოვნება და შემოქმედებითი კოცონი მუდამ ენთო. აქვე დავძენ, მხატვრის პროგრეტის სრულყოფილებისთვის, რომ ქალბატონი ნინო იყო თავდადებული მეუღლეც და ორი შესანიშნავი გოგონას მზრუნველი ბებიაც. იგი თავად ძველ თბილისურ ოჯახშია გაზრდილი. მისი მამაც, სოსო ზაალიშვილი, არქიტექტორი გახლდათ და ნინო ზაალიშვილის მშობლებისთვის ხელოვნება და განათლება ყოველთვის მთავარი პრიორიტეტები იყო. ბატონი კარლოს ოჯახში სტუმრობისას, დღესაც მიხვდები, რომ

სერიიდან „მარგინალები“: ვერიკო ანჯაფარიძე „მარგარიტა გოტიე“

ფრთიანი ფრაზა ან მათთვის მნიშვნელოვანი გამონათქვამი. ყოველგვარი გადაჭარბების გარეშე შეიძლება ითქვას, რომ ქალბატონი ნინოს ჭკვიანურმა, ემოციურად ზუსტმა და ფართო საზოგადოებისთვის ყველაზე მეტად მისაღებმა ფრაზამ ამ მხრივ, წიგნში გამორჩეული ყურადღება მიიქცია. „სხვისთვის სასარგებლო საქმეს ვაკეთებ, რათა თავად „გადავრჩე“... ეს არ იყო მხოლოდ ფრაზა, ეს მისი ცხოვრების საპატიო კრედიო იყო. მან პირნათლად შეასრულა, რაც დაწერა.

არიან ხელოვანი ადამიანები, რომელთა ცხოვრებაც მხოლოდ საკუთარ შემოქმედებაზე ზრუნვას ეძღვნება, საკუთარ თავში ჩაღრმავებულან და სულ არ აინტერესებთ, რა ხდება გარშემო. ნინო ზაალიშვილი, როგორც თავისი შემოქმედებით, ამ მხრივაც გამორჩეული გახლდათ. მის მიერ განეულმა საზოგადოებრივმა ღვაწლმა კვალი დატოვა, დარჩა გაკეთებული ბევრი კარგი საქმე და ამ საქმის მიერ მოტანილი შედეგიც.

ხელში – ფუნჯი, კალამი და გულში – სიკეთე, აი, ნინო ზაალიშვილის ცხოვრების სამი სახასიათო შტრიხი. ქალბატონი ნინო ის პიროვნება გახლდათ, რომლის საქმიანობაც თანამედ-

მისი მეუღლის მიერ შექმნილი ლამაზი გარემო განსაკუთრებული სიმშვიდით და სითბოთი გიზიდავს. კედლებიდან შემოგცქერიან ნახატები, რომელთა ფერისა და ხაზის ჰარმონიის მიღმა იგრძნობა თითოეული ოჯახის წევრის მდიდარი სულიერი სამყარო; ოჯახში დანთებული სიყვარულის წარუშლელი კვალი.

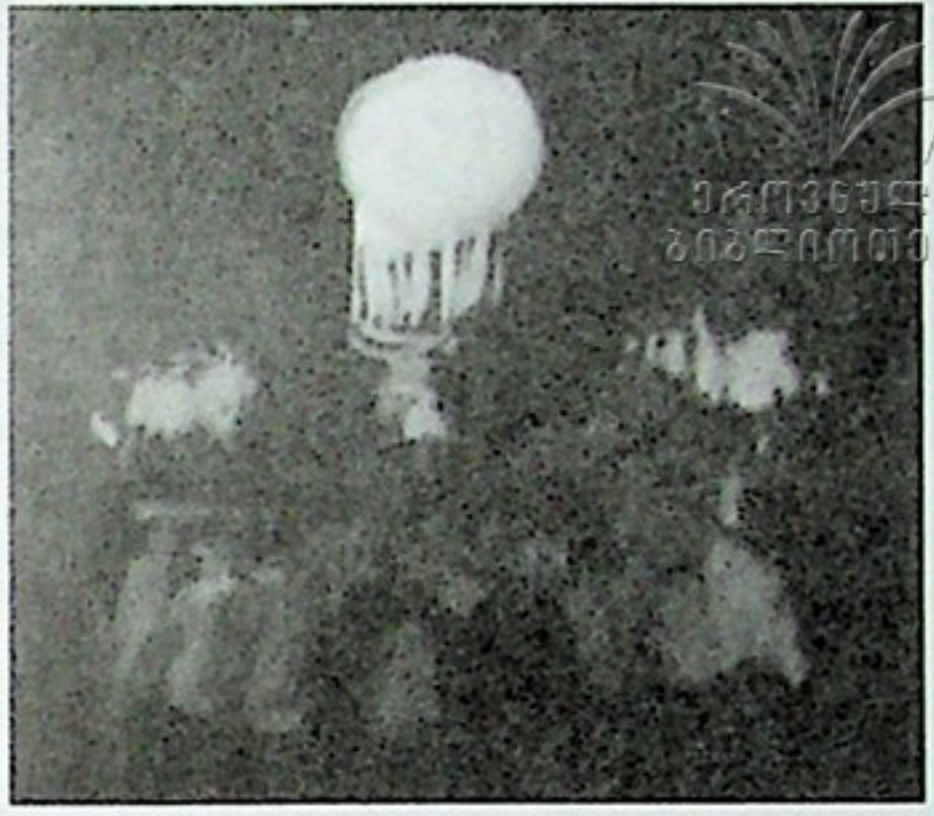
როცა წიგნს – „საუკუნის ქალებს“ ვათვალიერებდი, ქალების პორტრეტების ქვეშ ეწერა თითოეული მათგანის კრედიო,

სერიიდან „მარგინალები“: „ქურთული ქორწილი“

დიდი ვალსი

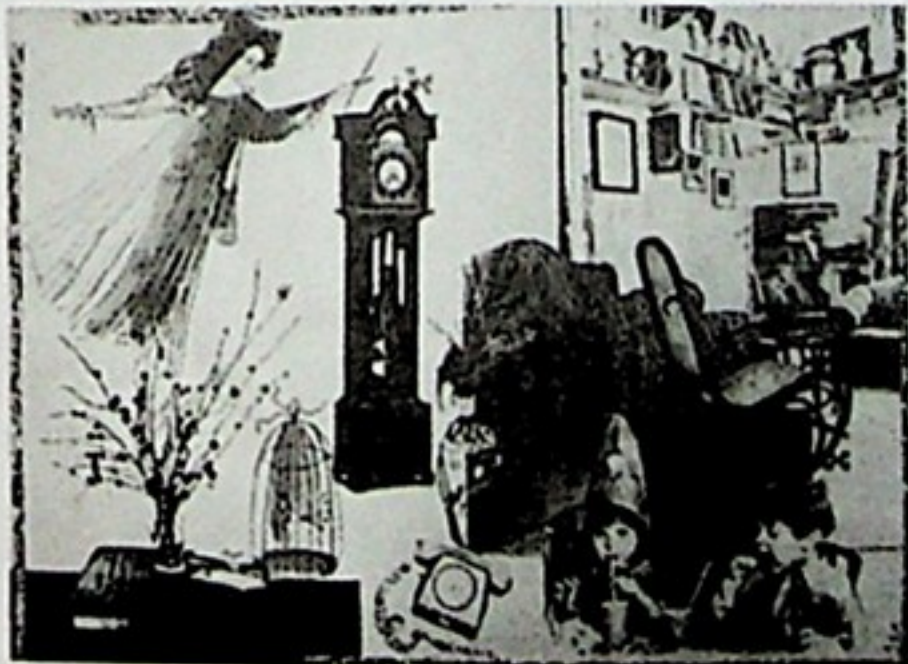

სერიიდან „ჰაერბურთი“

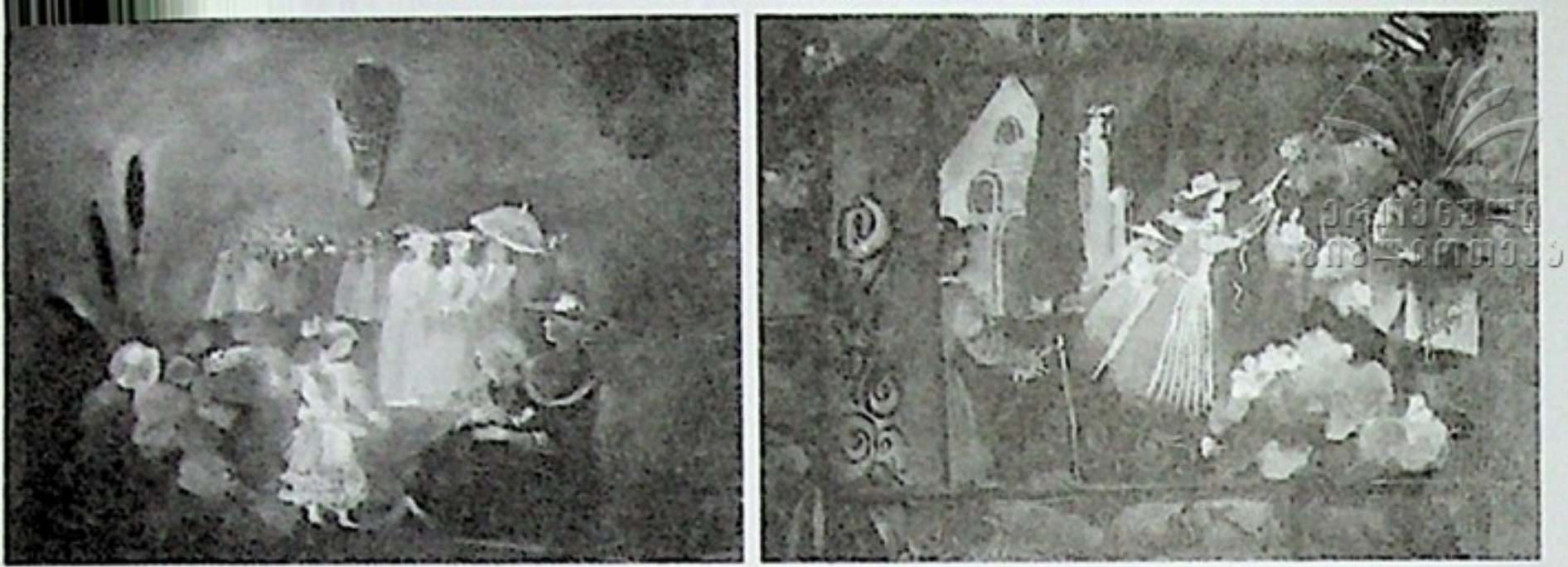
როგე ქართულ კულტურულ სივრცეს დილის სხივივით დააკლდა, თორემ მისმა ფაქიზმა შემოქმედებამ კარგა ხანია დაიმკვიდრა კუთვნილი ადგილი ჩვენს გულებშიც და კულტურის ისტორიაშიც. იმგვარი ადამიანების დასახასიათებლად, როგორც ეს მშვენიერი ქალბატონი გახლდათ, ბიოგრაფიული საგულისხმო თარიღები და მდიდარი

სამუშაო გამოცდილებაც კი ბოლომდე ვერ შეგვიქმნის პიროვნულ პორტრეტს. ნინო ზალიშვილმა დიდი ამაგი დასდო თანამედროვე მხატვრობის ისტორიას და სამწუხაროდ, როგორც ხშირად ხდება ხოლმე ძვირფასი ადამიანების ცხოვრებაში, გულნატკენი წავიდა ამ

„ანა-მაია ჭიამაიას ჭრელა-ჭრულა ამბები“

სერიიდან „ჰაერბურთი“

ნუთისოფლიდან. მხატვრის შესახებ მისი მნიშვნელოვანი ნაღვანი უფრო მეტ ინფორმაციას გვანვდის, მაგრამ მიუხედავად ამისა, ერთი-ორი სიტყვით მაინც უნდა შევჩერდეთ განგების მიერ განსაზღვრულ თარიღებზეც.

მხატვარი, მწერალი და ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი ნინო ზაალიშვილი დაიბადა 1945 წლის პირველ დეკემბერს. 1964 – 70 წლებში სწავლობდა თბილისის სამხატვრო აკადემიაში. დაამთავრა გრაფიკის განყოფილება, 1973, 1976 და 1982 წლებში სტაჟირება გაიარა პეტერბურგის სამხატვრო აკადემიაში ხელოვნებათმცოდნეობის განხრით. ის ხშირად მონაწილეობდა საქართველოსა და საზღვარგარეთ გამართულ გამოფენებში და კონფერენციებში, პლენერებში; შესაბამისად, მისი ნამუშევრებიც დაცულია ქუთაისის დ.კაკაბაძის სახელობის სამხატვრო გალერეაში, აგრეთვე საქართველოს და საზღვარგარეთის კერძო კოლექციებში. 2000 წელს ჰქონდა პერსონალური გამოფენა „ძველ გალერეაში“, 1993 წელს თეირანში მონაწილეობდა საბავშვო წიგნის საერთაშორისო ბიენალეში, ხოლო 1995 წელს კი, პარიზში.

ნინო ზაალიშვილი, სხვებთან ერთად, ხშირად იყო გამოფენების კურატორი, საქართველოს მხატვართა კავშირის თანათავმჯდომარე, ხელოვნების განვითარების ცენტრის „არტ არსის“ პრეზიდენტი, თბილისის სამხატვრო აკადემიის დოცენტი. კითხულობდა ლექციებს საზღვარგარეთის ქვეყნების ხელოვნებისა და გრაფიკის ისტორიაში. იკვლევდა შექსპირის ილუსტრაციების საკითხებს. იყო საგამოფენო პროექტების ციკლის კულტურათა დიალოგის: „ქართული სახვითი შექსპირიანას“ (2003), „საქართველოს რუსი მხატვრების“ (2007), „საქართველოს სომეხი მხატვრების“ ავტორი; ავტორია აგრეთვე ცნობარისა – „ვინ ვინაა თანამედროვე ქართულ ხელოვნებაში. მხატვრები და ხელოვნებათმცოდნეები“ (2000), ავტორი და შემდგენელი გახლავთ 2016

სულხან-საბა ორბელიანი „ძალა ერთობისა“

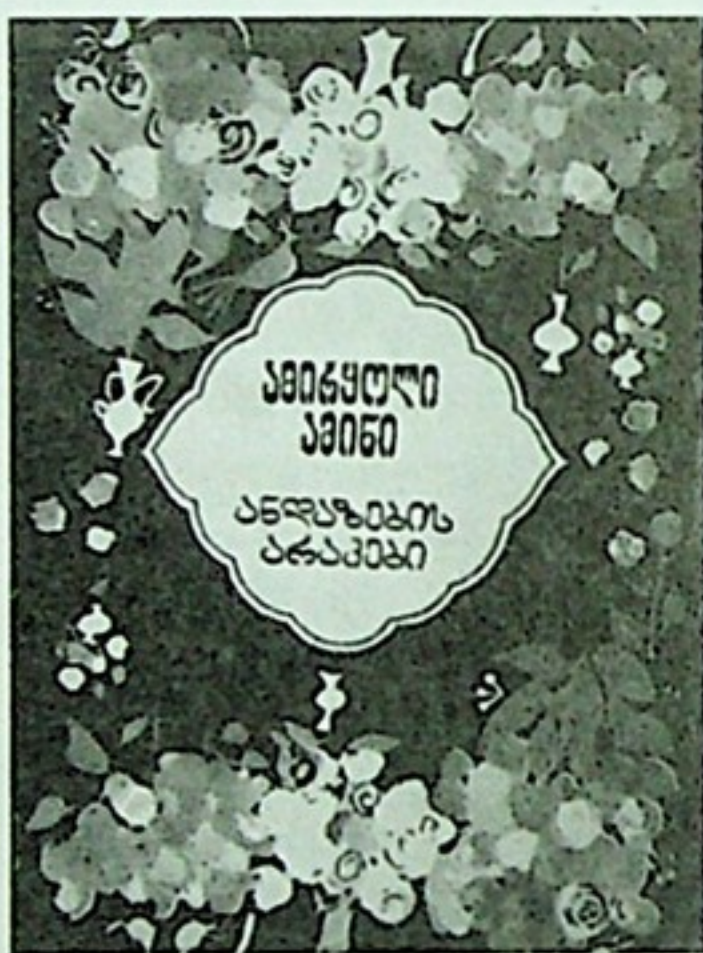
წელს გამოცემულ აპოლინ ქუთათელაძის კატალოგისაც; ქალბატონი ნინოს შესავალი წერილი აქვს წამძღვარებული წიგნს – „სპორტი და ოლიმპიზმი“, რომლის კატალოგის შემდგენელიც თავადვეა (2004). მისი თაოსნობით ბევრი სამხატვრო პროექტი განხორციელდა: „გერმანია ქართულ მხატვრობაში“ (1993), „იმპულსები“ (1995), ქართულ-გერმანული ლითოგრაფიის ვორკშოფი (2000); ეს პროექტები განხორციელდა გოეთეს ინსტიტუტთან ერთად. ხოლო, პროექტი – „საბერძნეთი თანამედროვე ქართულ ხელოვნებაში“ – განახორციელა ათენის ქართულ-ბერძნულ ინს-

სულხან-საბა ორბელიანი „ძალა ერთობისა“

წიგნების ყდები

შპირო შიმონეს „კონვერტის“ ილუსტრაცია

ტიტუტთან ერთად(1997); პროექტი „ხელოვნება მშვიდობისთვის“ კი გაეროს მოხალისეებთან თანამშრომლობით დაიგეგმა; 1977, 1983, 1989 წლებში მონაწილეობდა ქართული ხელოვნებისადმი მიძღვნილ საერთაშორისო სიმპოზიუმებსა და ქუთაისის საერთაშორისო პლენერებში(1990, 1995). დასურათებული აქვს მსოფლიოსა და ქართული კლასიკის ნიმუშები, შექმნილი აქვს ქართული კლასიკის სერიები. მაგალითისათვის მოვიყვანოთ: „შუშანიკის წამების“(1969), „სიბრძნე სიცრუისას“(1981), „ქართველ მეფეთა პოეზიის“(1996), „ქართული ზღაპრების“(1985), ძმები გრიმების „ზღაპრების“(1983) დასურათება. გამოქვეყნებული აქვს გამოკვლევები მეოცე საუკუნის ქართველი მხატვრებისა და რეპრესირებული ქართველი მხატვრების შესახებ.

ნინო ზაალიშვილი ავტორია რამდენიმე ნოველისა, რომელთაგან გამორჩეულია ორი ძალიან შთამბეჭდავი ნაწარმოები: „სკუპი. ანტონ ნორიოელის ამბავი“ და „ანა, არტაშესი და ელზა.“ საქართველოს რადიოში დაიდგა მისი ორი პიესა: „სიყვარული კონსიერჟერიში“ და „ელეონორა ანუ დუზე ანუ დამიძახებენ“. არის ავტორი საბავშვო წიგნისა „ანა მარია ჭია-მარიას ჭრელ-ჭრელი ამბები“. გარდა ნოველებისა, ნ. ზაალიშვილის დღიურების მსგავსი უამრავი ჩანაწერიც დარჩა. მათ შორისაა: „პლენერი მოხუცი მხატვრებისათვის“, „ვინ არის ეს ქალი?“, „პოკასო ბრმებისთვის“, „მგლის ხახა, დედის სიყვარული“, „საკუჭნაო“, „მატეო ფალკონე“... და, ისევ ყვავილი, „ფრთათეთრა-კალა“. ამ საინტერესო ჩანაწერებს თავისუფლად შეიძლება ვუწოდოთ პროზის ნიმუშები, ლიტერატურ-

სერენადა

რულ-მხატვრული ჩანახატები, რადგან თითოეული მათგანი დიდი ემოციურობით და ორიგინალურობით გადმოგვცემს სასურველ რეალურ ინფორმაციას.

ნინო ზაალიშვილი შემოქმედებით, სამსახურეობრივ და საზოგადოებრივ საქმიანობას წარმატებულად ართმევდა თავს, რაც მის იშვიათ უნარზე მიგვანიშნებს. 2007-2011 წლებში თბი-

ლისის სამხატვრო აკადემიის ბიბლიოთეკას ხელმძღვანელობდა. 1999 წლიდან იყო „საქართველოდან ადამიანის გატაცების სანინალმდეგო საზოგადოებრივი კომიტეტის“ თავმჯდომარე.

საქართველოს ილია ჭავჭავაძის სახელობის მნიგნობართა ასოციაცია ამ შესანიშნავი გრაფიკოსისთვის, ისევე როგორც ჩვენი საზოგადოების ბევრი ღირსეული წევრისთვის, კულტურის და განათლების ერთი მნიშვნელოვანი კერა იყო. ნინო ზაალიშვილი გახლდათ ამ ორგანიზაციის გამგეობის წევრი; მნიგნობართა ასოციაციასთან თანამშრომლობის პერიოდში მას გაფორმებული აქვს რამდენიმე წიგნი, ხშირად იყო იმ ღონისძიებების აქტიური მონაწილე, რომელსაც ეს შესანიშნავი ორგანიზაცია ატარებდა. გარდა ამისა, მნიგნობართა ასოციაციასთან ჩამოყალიბებული იყო ნორჩ მხატვართა კლუბი, რომელშიც პატარები წიგნის მხატვრობას სწავლობდნენ. ამ კეთილ საქმეში მათ ქალბატონი ნინოც ეხმარებოდა.

საქართველოს მნიგნობართა ასოციაცია მხატვართა კავშირთან ერთად ხშირად აწყობდა გამოფენებს. აღსანიშნავია აგრეთვე, მხატვრის სახლში მნიგნობართა ასოციაციის მიერ ნინო ზაალიშვი-

სამურია ცხოვრება

ნატურმორტი

შევსებაში. შემდგომში ასეთი გამოფენები უკვე ყოველწლიურად ეწყობოდა და გამოდიოდა შესაბამისი კატალოგებიც.

ნ. ზაალიშვილი 1998 და 2002 წლებში დაჯილდოვებულია ღირსების მედლითა და ორდენით. ყოველივე, ზემოთ ჩამოთვლილი, რალა თქმა უნდა, მწირად ასახავს ამ მშვენიერი ხელოვანი ქალბატონის საქმიანობას, მაგრამ ამ ჩამონათვალთ კიდევ ერთხელ გვინდოდა აღგვენიშნა მისი ღირსეული ღვაწლი.

წინ მიდევს უცხოური ჟურნალი „ხელოვნება მშვიდობისთვის“, სადაც ნინო ზაალიშვილის „მაგნოლია“ არის შეტანილი. ეს ნახატი ვისაც უნახავს, დამეთანხმება, რომ მკვეთრი და ძლიერი ფერების შეხამებით მხატვარს გადმოუცია საოცრად მსუბუქი და ჰაეროვანი ყვავილების თაიგული, რომელიც გამჭვირვალე ლარნაკში აწყვია. მუქი და ღია ლურჯი ფერების ფონზე, რომელსაც თეთრი და მოწითალო-მოყვითალო ტონებიც შერევია, შუაში, სანთელივით ანათებს ოქროსფერი და მკვეთრი წითელი ფერებით შესრულებული ყვავილები. ლარნაკი ყავისფერია, ოღონდ მხატვარი მიგვანიშნებს,

ლის თაოსნობით ჩატარებული ექსლიბრისების საკავშირო გამოფენა, რომელშიც 13 რესპუბლიკა მონაწილეობდა. 2001 წლიდან კვლავ ამოძრავდა ეს სამხატვრო ნიშა. შედგა კატალოგი: „37 ქართველი მხატვრის ექსლიბრისი“, რომლის შესავალი წერილიც ეკუთვნის ნინო ზაალიშვილს და თავად არის შემდგენელ-რედაქტორიც. მხატვარს ამავედროულად დიდი შრომაც გაუწევია გამოფენის საექპოზიციო მასალების შეგროვება-

მოლოდინი

ქალიშვილი ყვავილებით

ბები, ესეები და ჩანახატები წაუკითხავს, ადვილად დამეთანხმება ამ საკითხში. გავიხსენოთ თუნდაც პროზაული ჩანახატი „შროშანა, შროშანი“, რომელშიც ამ ყვავილების შესახებ ყველა ბოტანიკური ცნობაა მოწოდებული, თუმცა ეს ყველაფერი საუკეთესოდ უკავშირდება „დიდი ისტორიული მოვლენების პატარა ფრაგმენტებს“, სადაც საუბარია, რომ ქალაქისგან გაკეთებული პატარა შროშანა ნინო ზაალიშვილს ბავშვობის პერიოდის „სტალინიადას“ აგონებს; აგონებს იმ დროს გამეფებულ შიშს, აბსურდს და იმდროინდელ „სამართალდამცველთა“ უაზრო ქცევას. მხოლოდ იმ პერიოდს შეეძლო ბავშვისთვის მშვენიერი ბუნების ქმნილება, ყვავილი, ცუდი მოგონების სიმბოლოდ ექცია. ბავშვი, რომელიც მერხზე იჯდა და ყვავილს აკეთებდა ქალაქისგან, უეცრად საშინელ ყოფას შეესწრო. ასე დახატა ნინო ზაალიშვილმა ბავშვის თვალთ დანახული ბოლშევიკური ქვეყნის საზარელი სახე, გვაჩვენა კონტრასტი მშვენიერებასა და სიმახინჯეს შორის და ბოლოს დასძინა, რომ შროშანი და

რომ მისი ფაქტურა შუშისაა. ასეთი მკვეთრი ტონებით ჰაეროვანი თაიგულის გადმოცემა დიდ ოსტატობაზე მიგვანიშნებს. მიგვანიშნებს აგრეთვე იმაზეც, რომ ფერის საოცარი გრძნობა აქვს ავტორს. ყვავილები მხატვრისთვის მხოლოდ თვალის საამებლად შექმნილი მცენარეები არ გახლავთ; მისთვის ისინი ღრმა შინაარსის მატარებელი, ამ სამყაროს სრულფასოვანი „პერსონები“ არიან და აქვთ სიმბოლური დატვირთვა; ვისაც ნინო ზაალიშვილის პროზაული ნაწერები: ნოველები, მოთხრობები, ესეები და ჩანახატები წაუკითხავს, ადვილად დამეთანხმება ამ საკითხში. გავიხსენოთ თუნდაც პროზაული ჩანახატი „შროშანა, შროშანი“, რომელშიც ამ ყვავილების შესახებ ყველა ბოტანიკური ცნობაა მოწოდებული, თუმცა ეს ყველაფერი საუკეთესოდ უკავშირდება „დიდი ისტორიული მოვლენების პატარა ფრაგმენტებს“, სადაც საუბარია, რომ ქალაქისგან გაკეთებული პატარა შროშანა ნინო ზაალიშვილს ბავშვობის პერიოდის „სტალინიადას“ აგონებს; აგონებს იმ დროს გამეფებულ შიშს, აბსურდს და იმდროინდელ „სამართალდამცველთა“ უაზრო ქცევას. მხოლოდ იმ პერიოდს შეეძლო ბავშვისთვის მშვენიერი ბუნების ქმნილება, ყვავილი, ცუდი მოგონების სიმბოლოდ ექცია. ბავშვი, რომელიც მერხზე იჯდა და ყვავილს აკეთებდა ქალაქისგან, უეცრად საშინელ ყოფას შეესწრო. ასე დახატა ნინო ზაალიშვილმა ბავშვის თვალთ დანახული ბოლშევიკური ქვეყნის საზარელი სახე, გვაჩვენა კონტრასტი მშვენიერებასა და სიმახინჯეს შორის და ბოლოს დასძინა, რომ შროშანი და

ქალიშვილის პორტრეტი

ტკბილი სადილი

არა შროშანა საფრანგეთის მეფეთა ძალაუფლების სიმბოლოა, მათი სამეფო ყვავილი... მას კი ბავშვობაში შროშანა უყვარდა და ეს სიყვარულიც არ შეარჩინეს... აი, რამდენი რამის შეცვლა შეუძლია ერთადერთი ასო-ბგერის შეცვლას; სხვათა შორის, იგივე განსხვავების გამონვევა შეუძლია ერთი ადამიანის ღიმილს, თუ უხეში გამოხედვის ნაცვლად სითბოს გაიმეტებს, მაგრამ სად იყო ეს სითბო? გაიმეტეს მისთვის?

იგივენაირი დატვირთვა აქვს

ჩვენთვის „დეკემბერას“. ეს ჩანახატიც ყვავილის დახასიათებით იწყება და იმ მტკივნეულ 1991 წლის მოვლენებს ეხება, რომელიც ყველამ ერთად გავიარეთ. თუმცა, ზოგისთვის ეროვნული ხელისუფლების დამხობა ზეიმი იყო, ზოგისთვის კი ტრაგედია. ყველამ თავისთვის იფიქროს, რაც ჩაიდინა... ჩვენ ისევ ყვავილს დავუბრუნდეთ, დავუბრუნდეთ მხატვრის პროზას... კაქტუსისებრთა მცენარეთა ოჯახის „შვილს“ „შლუმბერგერა“ ერქვა და მის ყვავილობას ავტორმა ტკივილიანი, ქარცეცხლიანი პერიოდი დაუკავშირა ჩვენი ისტორიიდან; ყვავილი დეკემბერში აყვავილდა. ისევ სიმბოლო ამოტივტივდა შემოქმედის ფიქრებში, პოეტური სიმბოლო.

ასე აზროვნებენ ფაქიზი სულის მხატვრები; საშინელებასაც ალამაზებენ, ყოველ შემთხვევაში, ცდილობენ მაინც.

სწორედ, 1991-92 წლებში, ჩვენს ქვეყანაში დატრიალებულ ტრაგედიას მიეძღვნა პერსონალური გამოფენაც, რომელსაც ქალბატონმა ნინომ შესაფერისი სახელი დაარქვა – „მოგონებები სიკვდილის წინ გაფრიალებული სარეც-

ილუსტრაცია. პატრიკ უაიტი – „სავსე კუჭი“

რალაც საიდუმლოებით
დაფარული

ხის აკომპანიმენტით“. არ შეიძლება შენი ქვეყნის ისტორიას გაეჭვიროცა არსებითი ცვლილებების პერიოდში ცხოვრობ, და ცხოვრობ სწორედ იმ ქალაქში, რომლის გულზეც ყველანაირმა ტრაგედიამ გადაიარა. ხელოვანს არ აქვს უფლება ერის ცრემლის იგნორირების. ამის გამო შეიქმნა ნახატების ეს სერიაც, სადაც მხატვრის განცდები და ტკივილები საოცარი ემოციური სიზუსტით გამჟღავნდა. ნახატებმა დიდი შეფასება დაიმსახურეს პროფესიონალთაგან. ერთ-ერთზე შევჩერდები. მხატვარი ავთანდილ პოპიაშვილი ამბობდა ინტერვიუში ამ გამოფენის შესახებ: „ეს ნახატები სცილდება მხატვრული ღირებულების ფარგლებს და მნიშვნელოვან პრობლემებზე გვესაუბრება...“

ჩემთვის, ამ ყველაფერში გაცილებით მნიშვნელოვანია ის, რომ დღეს, ევროპიზაციის პირობებში, როცა პლაგიატობის ბევრი საბაბი მოგვეცა და ქართული მხატვრობის ეროვნული ხაზი საფრთხის წინაშე აღმოჩნდა, წინოს ნახატებს, თითქოს ლაიტმოტივად გასდევს ნიციშეს სიტყვები: „მხოლოდ ღრმად ეროვნული შეიძლება იყოს ზეეროვნული...“ დიდი მადლობა ამისთვის წინოს“. ეს უკვე გახლავთ არა მატრო წინო ზაალიშვილის მხატვრობის, არამედ, ამ ხელოვანის მნიშვნელოვანი ფუნქციის აღნიშვნაც და შეფასებაც. ხელოვანს, რომელსაც განსაკუთრებული ფუნქცია გააჩნია, გააჩნია ძალაც; მას აქვს უფლება ისაუბროს ფუნჯით და კალმით მისი თაობის სახელით.

ზეეროვნულობის საფუძველია სწორედ ეროვნულობა; რაც უფრო მყარად გაქვს ფესვები ჩაზრდილი ეროვნულ ნიადაგში, მით მეტად გაიზრდება და გადასწვდება შენი ტოტები სივრცეებს. ამის დასტურია ქალბატონი წინოს აზრიც უცხოურ მხარეთა თანამონაწილეობის შედეგად მოწყობილ გამოფენებზე. იქ, მისი თაოსნობით ევროპელ ხელოვანთა კულტურის ხელახალი წარმოჩინება ხდებოდა და საქართველო, როგორც ევროპული კულტურის შემადგენელი ნაწილი, თავის პოზიციას გამოხატავდა. სწორედ ამ თემაზე საუბრობს წინო ზაალიშვილი 1999 წელს „ომეგაში“ გამოქვეყნე-

ბულ ინგა მილორავას შესანიშნავ წერილში, რომელიც მასვე ეძღვნება: „...ესაა სულიერების ერთიანობა. ჩაკეტილ სივრცეში ჩვენი კულტურა ვერ იარსებებს. ისედაც ბევრი შეცდომაა დაშვებული პოლიტიკაშიც, ეროვნულ ურთიერთობებშიც, ხელოვნებასა და კულტურაშიც...“

ბოჟენა ნემცოვის ნიგნისათვის
„ვინ უფრო სულელია“

სიტყვა გამექცა და მინდა ისევ ყვავილების თემას დავუბრუნდეთ; ჩანახატი „ყვავილების ქვეყანა“, ყვითელ ვარდებზე გვესაუბრება, გვესაუბრება საერთოდ ვარდებზე, „ღვთაებრივი კომედიიდან“ დაწყებული, გალაკტიონის პოეზიით დამთავრებული. ნინო ზაალიშვილი ისე ხატავს ყვავილს პროზაშიც, რომ მისი სურნელი საგრძნობია ნაწარმოების კითხვისას. ამავე მონათხრობში ეს ყვავილები მარკ შაგალის

„მამლის, კატის და შველის ზღაპარი“

სახელთან არის ასოცირებული. ასოცირებულია აგრეთვე განშორებასთან და სევდასთან, შაგალის შემოქმედებასთან; თუმცა შაგალის საყვარელი ყვავილი ღიღილო ყოფილა... მისი თვალების ფერი ღიღილო... როგორც ვხედავთ, ყვავილები მხოლოდ თვალის საამებლად არ ჰქონდა გამოყენებული

ქალბატონ ნინოს თავის შემოქმედებაში. მისთვის ისინი ცხოვრების მეგობრები იყვნენ, რომლებზედაც ფიქრობდა, მათი პროექტური „ხატებით“ გვესაუბრებოდა, სიმ-

„ჭკვიანი ოქრომჭედელი“

სანდრა რულოვსის
ექსლიბრისი. 2001 წ.

ქართული საბავთი
შექსპირიანა. 2001 წ.

სერია „ვინ ვინაა“ რედაქტორის
თინიკო მამულაშვილის
ექსლიბრისი. 2000 წ.

„ძველი გალერიის“
დამფუძნებლის, ელინისტ
მანანა ვადაჭკორიას
ექსლიბრისი. 2000 წ.

ბოლოებად წნავდა და ჩვენ გვთავაზობდა, როგორც ნიავი გვთავაზობს, ზღვის ნაპირთან, ტალღების მიერ მონაბერ სურნელს; თავს არ გვახვევს, უბრალოდ გვთავაზობს...

ნინო ზაალიშვილის მხატვრობის თემატიკა მრავალფეროვანია, მისი მხატვრობაც სხვადასხვა ეტაპებად უნდა დაიყოს; ჯერ მარტო მის მიერ გაფორმებული ნიგნების ილუსტრაციები უამრავ სასაუბროს გვითვებს. ამჟამად, რამდენიმე ნახატზე შევჩერდეთ. თუ გავიხსენებთ სულხან-საბა ორბელიანის ნიგნისთვის შექმნილ ილუსტრაციებს, ვნახავთ, რომ მხატვარს ისეთივე მკვეთრი, ზუსტი და დაკონკრეტებული, ვიტყოდით, ლაკონური ფერები და პერსონაჟთა მოძრაობები აქვს „სიბრძნე სიცრუისას“ დასურათებისთვის, როგორც თავად არის ეს ბრწყინვალე ნაწარმოები ქართული ლიტერატურის ისტორიისთვის. ის გახლავთ მკვეთრად გამორჩეული, ზუსტი აქცენტებისა და ლოგიკური მსჯელობისთვის შესაფერისი იდეალური ლაკონიზმით შექმნილი. მხატვარმა ზუსტად მოძებნა როგორი ფერთა შეთანხმებაც მოუხდებოდა ნიგნს. ფერებით აზროვნება ისეთივე მთავარია მხატვრისთვის, როგორც ფერებით სივრცისა და გამოსახულების შექმნა. მართალია, ეს ყოველივე ურთიერთს რიგ შემთხვევაში შეიძლება არც გამორიცხავდეს, მაგრამ ამჟამად გვხიბლავს მხატვრის მიერ ნიგნის დასურათებისას, ქართული კლასიკის მიმართ, ფერთა და გამოსახულების საშუალებათა ღრმა ანალიტიკური აზროვნებით შერჩევა.

რადიკალურად განსხვავებული ხელნერით არის შესრულებული ნახატი „საზეიმო სვლა“, ის გვაოცებს მსუბუქი, ჰაეროვანი და შედარებით მკრთალი, დაუკონკრეტებელი ტონებით. მიუხედავად ამგვარი შესრულების მანერისა, ფიგურებს ეტყობათ ემოციური სიმძაფრე, რაც ფიგურათა გამომეტყველებით, აგრეთვე ორი ქალის, ორი ცენტრალური ფიგურის შთამბეჭდავი მოძრაობით ისახება. მათი სამოსიც გამოირჩევა: მოთეთრო კაბები სხვათა, მუქი ტანსაცმლის ფონზე მკვეთრად უსვამს ხაზს მოცეკვავე ქალისა და მისი თანმხლები პატარძლის კაბაში გამოწყობილი ქალის უპირატესობას, მათ მნიშვნელობას. გარშემომყოფთა მზერა მოგვანიშნებს, რომ ქუჩაში ყურადღება მათკენ მიუბყრიათ, აქვე ჩანს ბავშვიც წითელ ტანსაცმელში, მამლით ხელში. ფონზე შავი ცხენი და სივრცეა. ფონი და გარემოა მშვიდი, მოყავისფრო-მოოქროსფრო ტონები ამაზე მიანიშნებს; თუმცა სხვა ფერთა გამაც უხვად ფიგურირებს ნახატზე. ფერები დიდი გემოვნებით არის ამეტყველებული და საგრძნობია მათი ჰარმონიული შერწყმა. რბილი, თბილი და თითქოს დაუკონკრეტებელი ფერები გარინდულ, კარგ ამინდზე მიგვანიშნებს. მუქ ტანსაცმელში გამოწყობილ მამაკაცებს უფრო თავდაჭერილობა ეტყობათ, ვიდრე მხიარულების ელფერი.

ნახატი თავად ჩაგჩურჩულებს, რომ ლირიული, ნახევრად სა-
ზეიმო და ამავედროულად ნოსტალგიური განწყობა დაუფლებია
მხატვარს. ის თავის ემოციას ზუსტად გვაგრძნობინებს, ნახატი
ზეთის საღებავებითაა შესრულებული და 1995 წელს არის და-
თარიღებული.

ასეთივე მანერით და ზეთის საღებავებით არის შესრულებული
„ბულვარიც“, რომელიც 1990 წელს შეუქმნია მხატვარს. როცა ამ
ტილოს შესცქერი, ხვდები, როგორი ფაქიზი, მსუბუქი, არტისტუ-
ლი და ამავედროულად ელეგანტურია იმ ფიგურათა მოძრაობა და
ჩაცმულობა. ზის ახალგაზრდა ქალი მოთეთრო ლამაზი კაბით,
ალბათ დედაა. მას ორი პატარა გოგონა ჰყავს თან, ასევე თეთრ
კაბებში. გოგონები გრძელთმიანი ქალის გარშემო ტრიალებენ,
რითიც მხატვარი გვაჩვენებს, რომ ერთად არიან სასეირნოდ გამო-
სულნი ბულვარზე. მათი გრძელი კაბები და ლამაზი, ყვავილებით
მორთული ქუდეები („შლიაპები“), რომანტიულ განწყობილებას
ქმნის, რასაც გადავყავართ წინა საუკუნეში. იქვეა ფაფახიანი და
მონითალო ჩოხიანი, შავჩექმებიანი მამაკაცი, რომელსაც თეთრი
ცხენი ჰყავს თან. მისი ჩაცმულობაც ხაზს უსვამს გარდასულ ეპო-
ქას. კაცი სიმშვიდის და დაცულობის შეგრძნებას ქმნის, ის თითქოს
მათი კომფორტული დასვენების გამო მოსულა აქ. ფონზე, უკან,
ჩანს ხალხი, მზით განათებული გარემო და კიპარისები, აქეთ, ქა-
ლის ზურგს უკან, საჰაერო ბუშტებია; რომლებიც ჯერ დაბმულია
ქვევით. რაც სიმსუბუქის და ჰაეროვნების შეგრძნებას აძლიერებს.
სამია ბუშტიც, და სამია თეთრებში გამოწყობილი ფიგურაც, რაც
სიმბოლურ ანარეკლს აჩენს. ბუშტიც ხომ ჰაეროვნებასთან, ჰაერ-
თან, სიმსუბუქესთან ასოცირდება. კომპოზიციურად ნახატი იდე-
ალურია, ფერთა შეხამება, რომელსაც ძირითადად ფონი განსაზღ-
ვრავს, წყნარი, გარდამავალი ტონებით შესრულებული. იგრძნობა
ჰაერი და სინათლე და ფიქრობ, რომ მშვენიერება დაუვინყარია.
ნახატი „ვარიაციები რენესანსის თემაზე“, რომელიც 1995 წელს,
შერეული ტექნიკით არის შესრულებული, ასეთივე სიმსუბუქით
და ჰაეროვნებით ხასიათდება, ოღონდ აქ, მხატვარი ხაზს უსვამს
რენესანსისთვის სახასიათო სამ თვისებას: სულიერების წარმო-
ჩენას, სივრცულობას და ბუნების შემოტანის ფორმას ნახატებში.
ეს დასტურდება ჰაეროვანი, თეთრ გამჭვირვალე ტამსაცმელში
ჩაცმული ქალის ფიგურის მოძრაობით, რომელსაც ხელში ბუნების
კომპონენტი – პატარა, გაფოთლილი ტოტი უჭირავს. ფოთლებია
გამოსახული ნახატის ზევითაც, ზუსტად შუაში. იქვე, ამ ეპოქისთ-
ვის დამახასიათებელ ტანსაცმელში გამოწყობილი სამი მამაკაცი
შესცქერის ქალს.

ნინო ზაალიშვილის ნაზმა ფუნჯებმა საინტერესო გარემო შემოგვთავაზეს. როცა ადამიანს ეძლევა ნიჭი და აქვს პროფესიონალიზმი, ის ყოველთვის ამბობს თავის სათქმელს. სერიიდან „ანტიკური მოტივები“, „მედეას ბალი“, „ვერიკო – მარგარიტა გოტიე“, „ქართული ქორწილი“, „ჰაერბურთი“, „ფენომენი. სანდრო დადეშქელიანი-ბეზრუკი“, „ნინო რამიშვილის ჯეირანი“, ზღაპარი „ჯადოსნური ჩიტი“ და სხვა უამრავი ნახატი, მართლაც რომ ჯადოსნურ შთაბეჭდილებას ტოვებს. მხატვარმა შექმნა თავისი საკუთარი, დამოუკიდებელი სამყარო და საკუთარი სამყაროს გალერეა, რომელიც სინაზით, მსუბუქი და თბილი ფერებით, ფიქრით, წუხილით, სიხარულით, იმედით, ოცნებით არის სავსე. 2013 წლის 19 აპრილს წავიდა ჩვენგან, მისი ხელოვნება კი აქ დარჩა სამუდამოდ; ამის დასტური იყო 2014 წელს სამხატვრო აკადემიაში მონაწილე ნინო ზაალიშვილის პერსონალური გამოფენა, რომელმაც დიდი შეფასება დაიმსახურა. ზეცისკენ გაფრინდე და დარჩე აქაც, ნიშნავს, რომ ხარ შემოქმედი, რომელმაც ლამაზად და სრულყოფილად იცხოვრე. ასე იცხოვრა ამ მშვენიერმა ქალბატონმა. მშვენიერება კი, ვიცით, რომ დაუვინყარია...

წინმო სვედელიძე

ელზავეირების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გამოცემა – პლინიუს სეკუნდუსის საბუნებისმეტყველო ნაშრომი

გაიუს პლინიუს
სეკუნდუსი

საქართველოში ძველი და ახალი წელთაღრიცხვის მიჯნაზე მიმდინარე პროცესების შესწავლისას უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება ბერძენი და რომაელი მწერლების წერილობით ნაშრომებს, რამდენადაც მათში შემონახულია ცნობები ანტიკური საქართველოს ისტორიულ-გეოგრაფიული მდგომარეობის შესახებ. ამ მხრივ, უმნიშვნელოვანესია პლინიუს სეკუნდუსის საბუნებისმეტყველო ნაშრომი.

ანტიკური სამყაროს უდიდესი მეცნიერი, რომაელი მწერალი და სახელმწიფო მოღვაწე გაიუს პლინიუს სეკუნდუსი (Gaius Plinius Secundus), ანუ, როგორც მას უწოდებენ - პლინიუს უფროსი დაიბა-

და ახ. წ. აღ. 23 ან 24 წელს ჩრდილოეთ იტალიის პატარა ქალაქ ნოვიომკომუმი (Noviomkomum) წარჩინებულთა ოჯახში. რომში არაჩვეულებრივი განათლების მიღების შემდეგ მან სამხედრო სამსახური დაიწყო. მონაწილეობდა არაერთ მნიშვნელოვან ბრძოლაში. ბიოგრაფიული ცნობებიდან ირკვევა, რომ პლინიუსი იყო რომაული არმიის პრეფექტი (47-50 წ.წ.), სამხედრო ტრიბუნი გერმანულ ლეგიონში (50-51 წ.წ.), იმპერატორთა მრჩეველი და პროკურატორი გალიაში, აფრიკასა (53-65 წ.წ.) და ესპანეთში (66-69 წ.წ.). ხელისუფლებაში ვესპასიანეს მოსვლის შემდეგ (70 წ.) პლინიუსი დაბრუნდა იტალიაში და ხელმძღვანელობდა მიზენის ფლოტს. ძლიერი მხედართმთავარი კარგად იცნობდა ევროპის მრავალ ქვეყანას, ამასთან მას ჰქონდა გეოგრაფიული ადგილები-

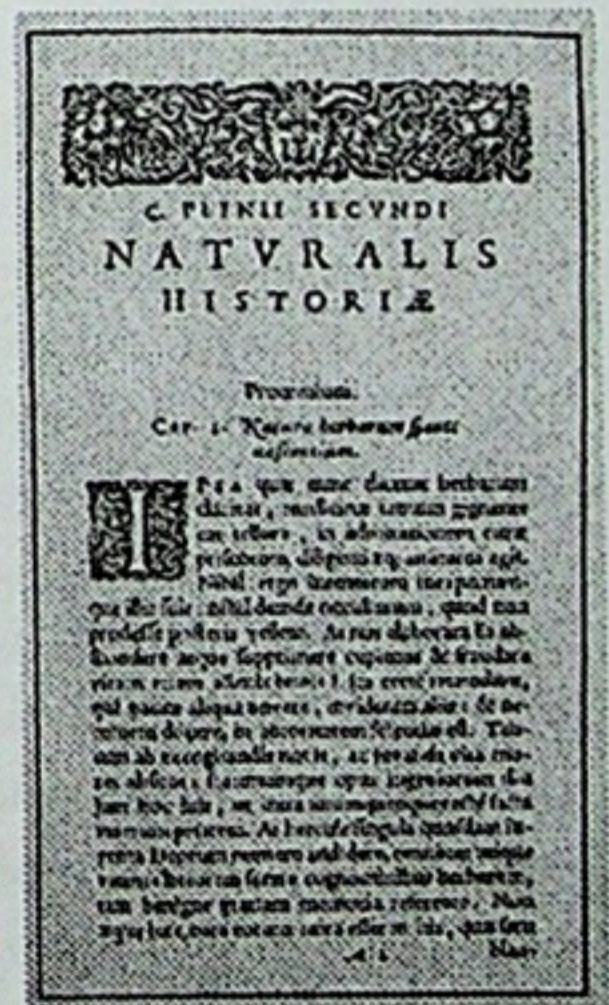
სა თუ ბუნებრივი მოვლენების დაკვირვებისა და აღწერის იშვიათი უნარი. იგი დიდ დროს უთმობდა წიგნებს, მუდამ კითხულობდა ან მონებს აკითხვინებდა, წაკითხული წიგნებიდან კი ამონარიდებსა და შენიშვნებს აკეთებდა. თავისი დისშვილის, რომელსაც მის შვილობილად მოიხსენიებენ, პლინიუს უმცროსის წერილებიდან ირკვევა, რომ პლინიუსი ფუჭად დაკარგულად მიიჩნევდა ყოველ წამს, როდესაც რაიმე ახალს არ სწავლობდა.¹

ისტორიული წყაროები გვამცნობენ, რომ პლინიუს უფროსს არაერთი ნაშრომი შეუქმნია ისტორიის, ომის ხელოვნების, რიტორიკისა და გრამატიკის თემაზე:

- „ტრაქტატი ცხენოსნის მიერ შუბის ტყორცნის შესახებ“ (გერმანელი ლეგიონერების ტექნიკის სწავლება რომაელი ჯარისკაცებისათვის);
- „გერმანელების ისტორია“ (რომაელთაგან რაინისა და დუნაის მიწების დაპყრობა) 20 წიგნად;
- „ავფიდიუს ბაუსის ისტორიის გაგრძელება“ (41-71 წ.წ. ისტორია, კლავდიუსისა და ნერონის მმართველობა, 68-69 წწ. სამოქალაქო ომი) 31 წიგნად;
- „პომპონიუს სეკუნდუსის ცხოვრების აღწერა“ (პლინიუსის მასწავლებლის, მფარველისა და სამხედრო მეთაურის ბიოგრაფია) 2 წიგნად;
- „რიტორიკის სახელმძღვანელოები“ 3 წიგნად;
- „გრამატიკული პრობლემების შესახებ“ (8 წიგნად).

ყველა ზემოთხსენებული ნაშრომი საუკუნეებმა შთანთქა, მათ შესახებ ცნობები მხოლოდ იმდროინდელი ავტორების წერილებსა და შრომებშია შემორჩენილი. ჩვენამდე მოაღწია პლინიუსის მხოლოდ ერთმა, მაგრამ უმნიშვნელოვანესმა ნაშრომმა. ესაა 37 ხელნაწერი „წიგნის“ ანუ ტომის მომცველი „ბუნების ისტორია“ – „Naturalis Histoiria“.

თხზულება პლინიუსს 77 წლისთვის დასრულებული ჰქონდა, მაგრამ თავისი სიცოცხლის ბოლო ორი წლის მანძილზე ის მაინც განაგრძნობდა ტექსტზე მუშაობას და ზოგიერთი ცნობის დაზუსტებას. 79 წლის 25 აგვისტოს პლინიუსის ყურადღება ვეზუვის მთაზე აღმართულმა ვულკანის სქელი

„Naturalis Histoiria“

1 ჯუმბერ ოდიშელი. ისტორიულ-პუბლიცისტური ნარკვევები. რედ. ზაზა ალექსიძე. - თბ., 2010. - გვ. 37.

„Naruralis Histoiria“
წიგნი პირველი

კვამლის სვეტმა მიიპყრო, ამ მოვლენის უკეთ დასათვალთ-
ერებლად სეკუნდუსი ამოფრ-
ქვევის ზონას მიუახლოვდა,
სადაც მომნამვლელი გაზე-
ბის ზემოქმედებით დაიღუპა.

იმავე, 79 წელს, პლინი-
უსის სიკვდილის შემდეგ,
მისი მრავალმხრივი და ხან-
გრძლივი შრომის ნაყოფი –
ბუნებისმეტყველების ისტო-
რია საზოგადოებას სრული
სახით წარუდგინა პლინიუს

უმცროსმა (დაახლ. 61-113 წ.წ.), ძველი რომის პოლიტიკურმა მოღ-
ვაწემ, მწერალმა და ადვოკატმა.

მიუხედავად სათაურისა – „ბუნების ისტორია“ ეს ნაშრომი ბუნე-
ბის წარსულს არანაირად არ ეხება, ლათინურ ენაში სიტყვა ისტო-
რიას უფრო ფართო მნიშვნელობა ჰქონდა, ვიდრე დღეს, იგი ასევე
აღნიშნავდა კვლევას, მოძიებას, ამრიგად სათაურის თარგმნა შე-
საძლოა როგორც „ბუნების კვლევა“, რაც უფრო ზუსტად ასახავს
ენციკლოპედიის შიგთავსს. თვით ავტორიც, საკუთარ თხზულებას
უნოდებს ყოვლისმომცველ სწავლებას - „*ἐγκύκλιος παιδεία*“, ანუ
ენციკლოპედიას. გაურკვეველია, თუ რომელი აუდიტორიისათვის
შექმნა პლინიუსმა თავისი მთავარი ნაშრომი. თუმცა, ეჭვგარეშეა,
რომ მისი ეპოქისათვის ასეთ ფუნდამენტურ ნაშრომს უეჭველად
უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა. ის მიზნად ისახავდა ანტიკური სა-
მეცნიერო ცოდნის პრაქტიკაში გამოყენების მცდელობას. ავტო-
რი განსაკუთრებულად ამახვილებს ყურადღებას ადამიანისა და
ბუნებას შორის კავშირზე. პლინიუსი გვამცნობს, რომ ნაშრომის
შესაქმნელად მას ორი ათასამდე სხვადასხვა ხასიათის გამოკვლე-
ვის გადამუშავება და ოცი ათასამდე ამონარიდის გაკეთება დას-
ჭირდა. მან ამ წიგნში თავი მოუყარა არა მარტო იმ დროინდელ
მეცნიერულ ცოდნას, არამედ აღწერა საკუთარი აღმოჩენები.

„ბუნების ისტორია“, რომელიც ანტიკურ საბუნებისმეტყველო
ცოდნათა ენციკლოპედიას წარმოადგენს, იძლევა ყოვლისმომც-
ველ და საფუძვლიან ინფორმაციას ისტორიის, გეოგრაფიისა და
ეთნოგრაფიის საკითხებზე. მისი სტრუქტურა შემდეგნაირია:

- I წიგნი - შინაარსის მიმოხილვა, მიძღვნა, ყველა იმ წყაროს
ჩამონათვალი, რომლითაც პლინიუსი ხელმძღვანელობდა
და შესავალი.

- შემდეგ ორი თვრამეტწიანი ჯგუფია. პირველში აღწერილია ბუნება, მეორეში კი - ბუნებისა და ადამიანის ურთიერთობა.
- II წიგნი - სამყაროს აღწერა, ასტრონომია, კოსმოლოგია და მეტეოროლოგია: ციური სხეულები, ზოდიაქოს ნიშნები, ოთხი ელემენტი, მზე, ღმერთების შესახებ, ბედისწერა, პლანეტები, მზის და მთვარის მოძრაობა, პლანეტებს შორის მანძილის განსაზღვრა, კომეტები, მეტეორიტები, რვა ქარი, ამოუცნობი ციური მოვლენები, დედამიწა, ცისარტყელა, დედამიწის რელიეფი, ოკეანეები, მზის ამოსვლა და ჩასვლა, მზის ქცევა, კლიმატი, მიწისძვრები, ხანძრები, ნავთობი, ვულკანები.
- III - დედამიწის აღწერა, დასავლეთ და სამხრეთ ევროპის გეოგრაფია, ცნობები იქ მცხოვრები ხალხების შესახებ, ესპანეთისა და იტალიის აღწერა.
- IV - აღმოსავლეთ და ჩრდილოეთ ევროპის გეოგრაფია, საბერძნეთის, შავი ზღვის, სკვითიის, გერმანიის, ბრიტანეთის აღწერა.
- V - ჩრდილო აფრიკისა და დასავლეთ აზიის გეოგრაფია.
- VI - შორეული სამხრეთის და შორეული აღმოსავლეთის გეოგრაფია, შავი ზღვის, კასპიის ზღვის, ჩინეთის, ინდოეთის, შრი ლანკის, ბაბილონის, არაბეთის, ნილოსსა და ნითელ ზღვას შორის არხის აღწერა.
- VII - ანთროპოლოგია და ადამიანის ფიზიოლოგია. სხვადასხვა რასისა და ეროვნების ადამიანთა აღწერა, გამოჩენილი რომაელები, სიკვდილი, სული, კრემაცია, სიცოცხლე სიკვდილის შემდეგ.
- VIII - ზოოლოგია, მიწის ცხოველები.
- XI - ზოოლოგია, წყლის ცხოველები.
- X - ზოოლოგია, ფრინველები.
- XI - ზოოლოგია, მწერები.
- XII- XIII - ბოტანიკა, ეგზოტიკური ხეები.
- XIV - მევენახეობა.
- XV - ზეთის ხე, ხილის ხეები.
- XVI - ბოტანიკა, ტყის ხეები
- XVII - ბოტანიკა, სხვა სასარგებლო მცენარეები, აგრონომია, მებაღეობა, მარცვლეული კულტურები.
- XVIII - მამულის მოვლის შესახებ.
- XIX - მებაღეობა.
- XX - სამკურნალო ხილი.

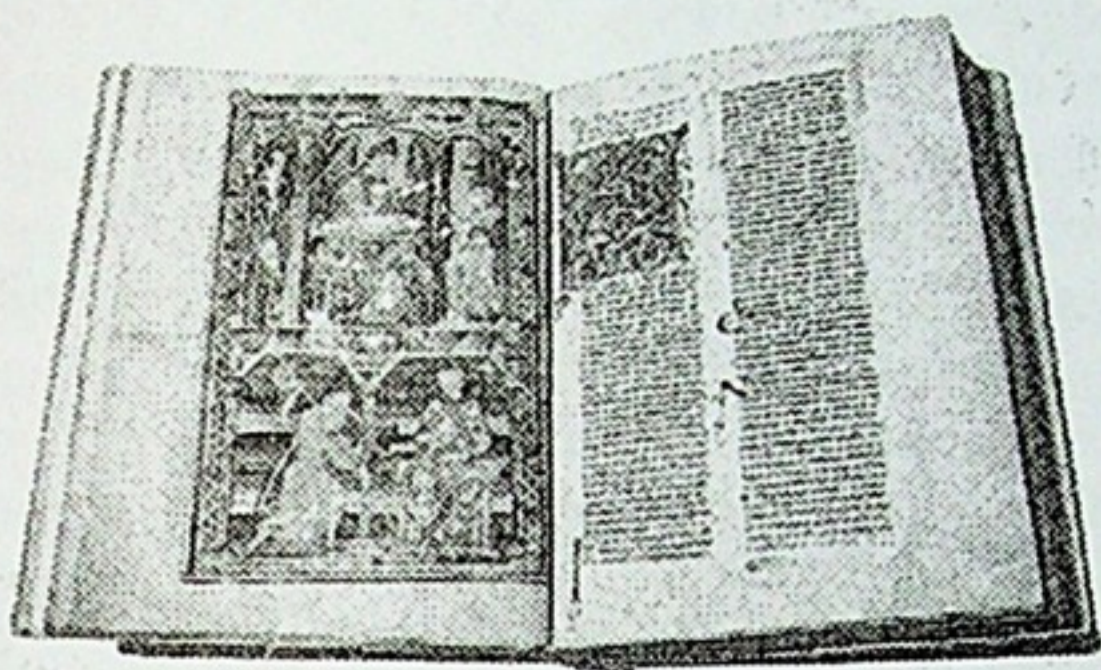
- XXI - XXII - სამკურნალო ყვავილები.
- XXIII - ყურძნის და კაკლის სამკურნალო თვისებები.
- XXIV - ტყის ხეების სამკურნალო თვისებები.
- XXV - სამკურნალო ბალახები.
- XXVI - დაავადებები და მკურნალობა.
- XXVII - გარეული ხილის სამკურნალო თვისებები.
- XXVIII - ადამიანის მიერ შექმნილი სამკურნალო საშუალებები, მაგია, ცრურწმენები, ნერწყვი, ნებისყოფა, სექსუალური კავშირები, რძე და კარაქი, ქონი, ძვლის ტვინი, სისხლი, შხამები, ნაღველი, ქერტლი, აღზნებადობა და სხვა.
- XXIX - ცხოველებისაგან მიღებული სამკურნალო საშუალებები.
- XXX - ჯადოქრობა, მაგია.
- XXXI - წყალი. სხვადასხვა სახის წყალი, წყალგაყვანილობა.
- XXXII - ზღვის ცხოველები.
- XXXIII - ოქრო, ვერცხლი და მერკური.
- XXXIV - მეტალები: ბრინჯაოს ისტორია, ბერძნული ქანდაკებები და სხვა.
- XXXV - მინა. მხატვრობა.
- XXXVI - ქვა. დამუშავება, სკულპტურაში გამოყენება, მინერალოგია.
- XXXVII - ძვირფასი ქვები. მინერალოგია, მეტალურგია და მათი პრაქტიკული გამოყენება.

ეს საინტერესო თხზულება გვანვდის პრაქტიკულად ამომწურავ ინფორმაციას იმდროინდელი ისტორიულ-გეოგრაფიული აღწერილობისა და საბუნებისმეტყველო მეცნიერების შესახებ. რომაელი ავტორი წიგნის შედგენისას ხელმძღვანელობდა სრულიად სხვადასხვა დროისა და ხასიათის ნაშრომებით. პლინიუსი აშუქებდა, როგორც მისი თანამედროვეობის სხვადასხვა საკითხებს, ასევე წინარე მითოლოგიური ხანის მეცნიერთა მოკვლევებს, ფაქტებსა და მოვლენებს. განსაკუთრებით ეს ეხება ნაწარმოების გეოგრაფიულ ნაწილს. ისტორიოგრაფიული ხასიათის თხზულებას საფუძვლად უდევს ტიმოსთენეს, ერასტოსთენეს, ვიპსანია აგრიპას, პომპონიუს მელას და სხვა ბერძენ-რომაელ ავტორთა ნაწარმოებები.¹

„ბუნების ისტორია“ ავტორის მიერ წაკითხული უამრავი წიგნის არაკრიტიკული კომპილაციაა. პლინიუსის მიერ ჩამოთვლილ ავტორთა ნაშრომების უმეტესობა დაკარგულია. მათ შესახებ

¹ ლელა არბოლიშვილი. პლინიუს უფროსის „ბუნების ისტორია“, როგორც საქართველოს ისტორიის წყარო [რედ.: მ. ინაძე]. - თბ., 2006. - გვ. 3.

„Naruralis Histoiria“ ხელნაწერი

ინფორმაცია მხოლოდ ამ წიგნში გვგვხვდება. სეკუნდუსის ნაშრომი ამ მხრივაც მნიშვნელოვანია. ერთ-ერთი ასეთი ცნობა ქართველების – აღმოსავლელი, ანუ აზიელი იბერიელებისა და ესპანელების – დასავლელი, ანუ ევროპელი იბერიელების ნათესაურ

კავშირს ეხება. ეს მოსაზრება ეკუთვნის უძველეს რომაელ გრამატიკოსს – მარკუს ტერენციუს ვარონს. თუმცა, მის წერილობით წყაროებს ჩვენამდე არ მოუღწევია. ვარონის მოსაზრება ჩვენთვის ხელმისაწვდომი პლინიუსის წყალობით გახდა.¹

„ბუნების ისტორიის“ ნაწილი ეძღვნება შავიზღვისპირა ქვეყნების გეოგრაფიას. მეექვსე წიგნის მეორე მეთექვსე პარაგრაფში ავტორი წერს საქართველოს და, კერძოდ, კოლხეთის შესახებ. ჩვენი დროის მეცნიერთა მოსაზრებით, ძველი წყაროებიდან ამოკრებილ ცნობებს პლინიუსმა დაურთო სხვადასხვა დოკუმენტებიდან ამოღებული სტატისტიკური და ადმინისტრაციული აღწერილობები, რომლებზედაც მას, როგორც ოფიციალურ პირს, ადვილად მიუწვდებოდა ხელი. მისი ცნობები კოლხეთზე ბევრად უფრო მდიდარი და მრავალფეროვანია ვიდრე იბერიაზე, რაც სავარაუდოდ, რომსა და იბერიას შორის არსებულ იმდროინდელ პოლიტიკურ ურთიერთობებს უნდა უკავშირდებოდეს. რომაელთათვის ინფორმაციის მოპოვება იბერიაში არსებული სოციალური და გეოგრაფიული ვითარების ირგვლივ უფრო ძნელი ხელმისაწვდომი იყო, ვიდრე კოლხეთის შესახებ.²

იბერიის სამეფოს შესახებ ავტორი გადმოგვცემს მის თანადროულ უახლეს ცნობებსაც. ავტორიტეტებს შორის პლინიუსი იხსენებს მარკუს ტერენციუს ვარონს (116–27 წ.წ. ძვ.წ.), პომპეუსის ლაშქრობათა მონაწილეს და ოქტავიანუს ავგუსტუსის (60–14 წ.წ. ძვ.წ.), თანამედროვე მარკუს ვიპსანია აგრიპას (60–14 წ.წ. ძვ.წ.), რომლის რუკას იგი ეყრდნობა უმთავრესად მანძილების გამოთვლის დროს.

1 ლელა შუბითიძე. პირინეისა და კავკასიის იბერიების ნათესაობის საკითხი ანტიკური ხანის მწერლობაში // საისტორიო შტუდიები / ენისა და კულტურის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. - თბილისი, 2000. - ტ.1. - გვ.153.

2 ლელა არბოლიშვილი. პლინიუს უფროსის "ბუნების ისტორია", როგორც საქართველოს ისტორიის წყარო [რედ.: მ. ინაძე]. - თბ., 2006. - გვ. 7.

პლინიუსის ენციკლოპედია, როგორც საისტორიო წყარო, არანაკლები მეცნიერული ღირებულებისაა, ვიდრე მის ნაშრომში დაცული გეოგრაფიული აღწერილობანი. მაგალითად, უაღრესად დიდი მნიშვნელობისაა პლინიუსის გადმოცემა კოლხეთის მეფე სავლაკის შესახებ. ავტორი გვატყობინებს, რომ „კოლხეთში აიეტის შთამომავალი მეფე სავლაკი (Saulaces) მეფობდა, რომელმაც მიიღო სამართავად მთელი მიწა: ამბობენ, დიდძალ ოქრო-ვერცხლს პოულობდა სვანების ტომთა მიწა-წყალზე და საერთოდ თავის სახელმწიფოში, რომელიც განთქმული იყო ოქროს სანძისით“. და კიდევ: „ლაპარაკობენ აგრეთვე ოქროს კამარებზე, ვერცხლის კოჭებზე, სვეტებზე და პილასტრებზე“.

„ვფიქრობთ, ამ კოლხეთის სამეფოდან იღებდა სათავეს ბერძნულ-რომაულ მწერლობაში დაცული ცნობები ელენისტური ხანის კოლხეთის მეფეთა შესახებ, რომლნიც თავის თავს მიიჩნევდნენ ლეგენდარული აიეტის ანუ ოდესღაც ძლიერი კოლხეთის სამეფოს ხელისუფალთა შთამომავლებად.“¹

ძველი და ახალი წელთაღრიცხვის მიჯნაზე საქართველოში, განსაკუთრებით კოლხეთში, მიმდინარე პროცესების კვლევისას ეს ნაშრომი პირველხარისხოვანი მნიშვნელობისაა. მასში დაცული ცნობების სრულყოფილი შესწავლისა და მათი, როგორც მეცნიერული წყაროს ღირებულების შეფასება დიდი ხანია დგას ქართული ისტორიული მეცნიერების წინაშე. მას იყენებს ანტიკური პერიოდის საქართველოს ისტორიაზე მომუშავე თითქმის ყველა მკვლევარი. ხარვეზების მიუხედავად, პლინიუსის ბუნებისმეტყველების ენციკლოპედიაში აღნიშნული ცნობები მნიშვნელოვანია ძველი და ახალი წელთაღრიცხვის მიჯნაზე საქართველოს ისტორიის, გეოგრაფიის, საქალაქო ცხოვრების, ვაჭრობის, ნაოსნობის, მოსახლეობის ეთნიკური შემადგენლობისა და სხვა უმნიშვნელოვანესი საკითხების შესწავლისათვის. XIX საუკუნეში შვეიცარიელმა აკადემიკოსმა, პროფესორმა ფრედერიკ დიუბუა დე მონპერემ (1798-1850) პლინიუსის ტექსტის მიხედვით შეადგინა რუკა. მკვლევართა მოსაზრებით, დიუბუას ნაშრომში შემონახული ცნობები მნიშვნელოვან წყაროდ უნდა ჩაითვალოს ანტიკური ხანის საქართველოს ისტორიული გეოგრაფიის მთელი რიგი საკვანძო საკითხების შესასწავლად.

პლინიუსის ნაშრომი ერთადერთი წყაროა ანტიკურ ეპოქაში ლითონებისა და ძვირფასი ქვების დამუშავების ტექნოლოგიის

1 მერი ინაძე. ლეგენდა და ისტორიული სინამდვილე კოლხეთის შესახებ პლინიუს უფროსის ცნობებში // შრომები / თბილისის სახ. უნივერსიტეტი. - 2003. - ტ. 349. - გვ. 306-307.

შესახებ, რასაც ახლა ხელოვნებას ვუწოდებთ და ამ მხრივაც სა-
ყურადღებოა. მინერალების შესახებ ავტორის ერთ-ერთი ცნობის
თანახმად, „[ძვირფასი ქვების] გამოყენება სათავეს იღებს კავკა-
სიის კლდეებიდან, რომელიც იყო შედეგი პრომეთეს თვალთა სა-
ბედისწერო გადაწყვეტილებისა: ნამსხვრევები ამ კლდისა დამუშა-
ვებული რკინაში და თითზე წამოცმული, იყო პირველი ბეჭედი და
პირველი გემმა.“¹

აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ პლინიუსმა მეცნიერების „რო-
მანიზაცია“ მოახდინა, მანამდე ეს წმინდა ბერძნული დარგი იყო.

„ბუნების ისტორიის“ მრავალი ასლი შეიქმნა შუა საუკუნეებში.
აღრიცხულია ორასზე მეტი ხელნაწერი, მაგრამ ჩვენამდე მოღწე-
ული არც ერთი მათგანი არ არის სრული. თხზულების დიდი მო-
ცულობის გამო ქმნიდნენ მისი ფრაგმენტების ასლებსაც, თუმცა,
რთული ტერმინოლოგიის გამო, გადამწერები მრავალ შეცდომას
უშვებდნენ. ამასთანავე, ზოგიერთი მათგანი საკუთარ მოსაზრებას
ურთავდა ხელნაწერში.

პლინიუსის ნაშრომი ბეჭდური სახით პირველად ვენეციაში,
1469 წელს გამოსცეს ძმებმა იოჰან და ვენდელინ ფონ შპეი-
ერებმა. საიუველირო საქმით დაკავებულმა გერმანელმა ძმებმა
წიგნის ბეჭდვის საქმე მაინცში შეისწავლეს, სადაც ისინი 1460
წლიდან მოღვაწეობდნენ, ქალაქის დარბევის შემდეგ კი იტალიას
შეაფარეს თავი. 1468 წელს იოჰანი უმცროსი ძმასთან და ცოლ-
შვილთან ერთად ვენეციაში დასახლდა, სადაც მას რესპუბლიკის
სენატი გულთბილად შეხვდა და წიგნის ბეჭდვის ხუთწლიანი მონო-
პოლიით დაასაჩუქრა. ახლად დაარსებულ სტამბაში ძმებმა გმოს-
ცეს მარკუს ტულიუს ციცირონის „წერილები მეგობრებისათვის“
და პლინიუს სეკუნდუსის „ბუნების ისტორია“. 1471 წლიდან, იოჰა-
ნის გარდაცვალების შემდეგ, სასტამბო საქმეს ვენდელინი უძლ-
ვებოდა. მან კიდევ ექვსი წელი იცოცხლა და სამოცდაათზე მეტი
სხვადასხვა დასახელების წიგნი გამოსცა.

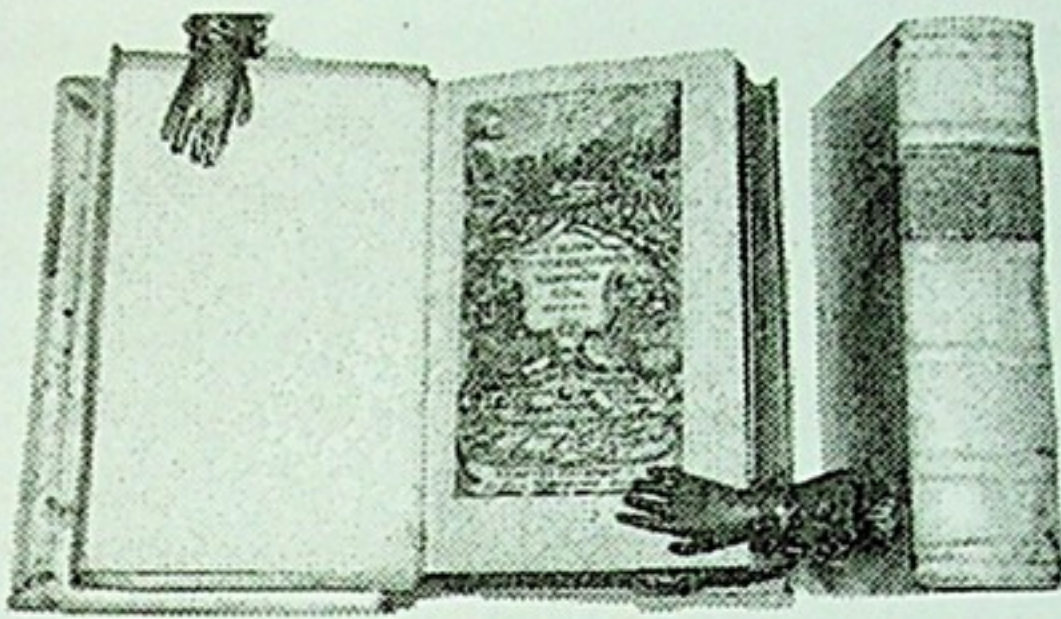
XV საუკუნის ბოლომდე ამ შთამბეჭდავი ენციკლოპედიის
თოთხმეტი სხვადასხვა გამოცემა დაიბეჭდა. გამოცდილების
უქონლობის გამო მესტამბე-გამომცემლები „ბუნების ისტორიის“
ასაკრებად რომელიმე ერთ ასლს იყენებდნენ და რედაქტირების
გარეშე ბეჭდავდნენ. შეცდომების სიმრავლის გამო ტექსტი კრი-
ტიკას ვერ უძლებდა და საჭირო ხდებოდა მისი ხელახალი გამოცე-
მა. 1470 წელს „ბუნების ისტორია“ ჯოვანი ანდრია ბუსიმ დაბეჭდა
რომში. ენციკლოპედიის ეს ვერსია ორი წლის შემდეგ ვენეციაში

¹ ლელა არბოლიშვილი. პლინიუს უფროსის „ბუნების ისტორია“, როგორც
საქართველოს ისტორიის წყარო [რედ.: მ. ინაძე]. - თბ., 2006. - გვ. 156.

თავიდან გამოსცა ცნობილმა გრაფიორ-პუანსონისტმა და მესტამ-ბე-გამომცემელმა ნიკოლა ჟანსონმა (1420–1480). რომში 1473 წელს ნაშრომი კვლავ გამოსცა ნიკოლო პეროტიმ (1429 - 1480). 1476 წელს პარმაში ფილიპო ბერიალდო უფროსმა (1453-1505) კომენტარებით დაბეჭდა ენციკლოპედია, რომელიც შემდგომში განმეორებით რამდენჯერმე გამოიცა ტრევიზოში (1479), პარმასა (1480, 1481) და ვენეციაში (1483, 1487, 1491). პლინიუსის თხზულების სხვა ვერსია – ცნობილი ფილოლოგის ერმოლო ბარბაროს (დაახ. 1454–1493) კომენტარებით ვენეციაში ორჯერ, 1497 და 1499 წლებში დაიბეჭდა. ამ გამოცემაში ხუთი ათასზე მეტი ტექსტოლოგიური შეცდომის გამოვლენა და ჩასწორება მოუწია რედაქტორს. 1525 წელს „ბუნების ისტორია“ კვლავ გამოიცა ახალი რედაქციით, რომელიც მოამზადა ალორძინების ეპოქის ცნობილმა ჰუმანისტმა ერაზმ როტერდამელმა (1469-1536). ამ საქმეში მას ცნობილი ფილოლოგი ბეატ რენანი (1485–1547) ეხმარებოდა. მარი ბეაგონის წყაროზე დაყრდნობით მეოცე საუკუნემდე პლინიუსის თხზულების ტექსტის 222 მეტ-ნაკლებად სრული, 42 არასრული და 62 კრიტიკული გამოცემა გამოვიდა.

„ბუნების ისტორიის“ ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გამოცემა XVII საუკუნეში დაბეჭდეს ელზევირების საგამომცემლო სახლში. ცნობილი ჰოლანდიური ფირმა, რომელიც ლოდევიკ უფროსმა ლეიდენში დააარსა, 1581-1712 წ.წ. ფუნქციონირებდა. მათ ფილიალები და სააგენტოები ჰქონდათ თითქმის მთელს ევროპაში: გერმანიაში, საფრანგეთში, ინგლისში, იტალიასა და დანიაში. ამ საგამომცემლო სახლის საქვეყნოდ აღიარებული პოპულარობა ბეჭდვის მაღალი ხარისხის დამსახურება იყო.¹ მკაფიო და თვალისათვის კარგად აღსაქმელი შრიფტი ყოველდღიური საკითხავად და სამეცნიერო ნაშრომებისათვის იყო განკუთვნილი. ელზევირების გამოცემების უმრავლესობის რედაქტორები ლეიდენის უნივერსიტეტის პროფესორები იყვნენ. ყოველივე ამის გამო ელზევირების გამოცემებს საქმიანი წიგნის დანიშნულება ჰქონდათ. საგამომცემლო სახლში გამოსცემდნენ განსხვავებული დარგის წიგნებს სხვადასხვა ენაზე. სამეცნიერო ნაშრომებს რეგულარულად უბეჭდავდნენ ლეიდენის უნივერსიტეტს. ელზევირებმა წიგნის ბეჭდვისა და ვაჭრობის საქმე სამშობლოში მნიშვნელოვნად განავითარეს, საკუთარი ქვეყნის ფარგლებს გარეთ გაიტანეს და საერთაშორისო საქმედ აქციეს. დინასტიამ თავისი არსებობის 131 წლის მანძილზე 2200 წიგნი, 3000 საუნივერსიტეტო დისერტაცია და ასობით ანონიმური ბეჭ-

1 В. Р. Аронов. Эльзевиры. - М.: Книга, 1975. - 114 с.

დური ერთეული გამოსცა. მათი უმრავლესობა ილუსტრაციების გარეშე დაბეჭდილი, თუმცა ეს ხელს არ უშლის, დარჩნენ მსოფლიო პოლიგრაფიულ ნიმუშებად. ერთ-ერთი მათგანია გაიუს პლინიუს სეკუნდუსის ნაშრომი.

„Naruralis Histoiria“ ელზევირების გამოცემა

„ბუნების ისტორიის“ გამოცემა

გადაწყვიტეს

ბონავენტურა (1583 - 1652) და აბრაჰამ (1592 - 1652) ელზევირებმა, რომლებიც 1625 წლიდან საგამომცემლო სახლს ხელმძღვანელობდნენ. მათ საქმიანობა ჭკვიანურად გადაინაწილეს: პირველი საგამომცემლო სახლის კომერციულ მხარეს უძღვებოდა, მეორე კი სასტამბო მეურნეობას ხელმძღვანელობდა. სარედაქციო სამუშაოებს ლეიდენის უნივერსიტეტის სწავლულები ასრულებდნენ. XVII საუკუნის პირველ ნახევარში სწორად ბონავენტურამ და აბრაჰამმა მოუტანეს დიდება მთელ ჰოლანდიურ პოლიგრაფიას. „ბუნების ისტორიის“ გამოსაცემად მათ თავი მოუყარეს პლინიუსის ხელნაწერებს. ლათინურ ენაზე შესრულებული ნაშრომი დასაბეჭდად იან დე ლაეტომ მოამზადა და 1635 წელს ელზევირებმა ლეიდენის სათაო ოფისში გამოსცეს.

ისინი ბეჭდავდნენ როგორც დიდფორმატიან („ინფოლიოს“, ანუ საბეჭდი ფურცლის ნახევარზე), ასევე მცირე ფორმატიან (ფურცლის მეთექვსმეტედ ან ოცდამეოთხე ნაწილზე) წიგნებს. მაგრამ, როცა ჩვენ ვსაუბრობთ „ელზევირებზე“, უპირველეს ყოვლისა, ვგულისხმობთ გამოცემებს, რომლებიც საბეჭდი ფურცლის ერთ მეთორმეტედ ნაწილზეა დაბეჭდილი. ორიგინალური შრიფტის გამოგონებამ, რომელსაც ელზევირების თანამედროვეებმა „ვერცხლის შრიფტი“ შეარქვეს, გამომცემლებს საშუალება მისცა დაებეჭდათ პატარა და ვიწრო ფორმატის (ფურცლის 1/12-ზე) წიგნები. ქალაქისა და საშრიფტო საღებავის დაზოგვა ძვირფასი პროდუქციის დაბალ ფასში გაყიდვის საშუალებას იძლეოდა. წიგნის თვითღირებულების შემცირებამ ტირაჟის სრული რეალიზაციის საშუალება მისცა მათ. ამასთან, მცირეფორმატიანი წიგნები ფასეულ თხზულებათა გავრცელების ხელსაყრელ ფორმებსაც წარმოადგენენ.

ელზევირებმა პლინიუსის ეს უზარმაზარი ნაშრომი ფურცლის მე-12 ნაწილზე დაბეჭდეს და მთელი ტექსტი სამ ტომში განათავ-

სეს. წიგნის პარამეტრები 130x75 მმ-ია. ზომების 2:1 შეფარდება – ე.წ. „ინ დუიციმო“ – ესთეტიკურად წარმოაჩენდა ტექსტის ანაწყობსა და მინდვრის ზოლს. თითოეული ტომი დაახლოებით 600 გვერდს მოიცავდა: I ტომი - (24),654,(18); II ტომი - 631,(16) და III ტომი - 582,(18) გვერდია. თხელ, მაგრამ ძალიან მყარ და გამძლე ფურცელზე დაბეჭდილი წიგნი, გვერდთა სიმრავლის მიუხედავად, სქელტანიანად არ გამოიყურებოდა.¹

ელზევირების გამოცემების უმრავლესობა, როგორც აღვნიშნეთ, განსაკუთრებულად მდიდრული და ძვირფასი გაფორმებით არ გამოირჩევა, თუმცა პირველი ტომის სატიტულე ფურცელი სპილენძზე გრავირების მეთოდითაა შესრულებული. XVI–XVII საუკუნეების ნიდერლანდელი მხატვრები შესანიშნავად ახერხებდნენ ფურცლის მცირე სივრცეზე უამრავი მკაფიო გამოსახულების ოსტატურად განთავსებას. ასეთი სატიტულე ფურცელი, რომლებიც შინაარსობრივად ფრონტისპისთან იყო მიახლოებული, იმ დროისათვის ნორმად ითვლებოდა.

„ბუნების ისტორიის“ სატიტულე ფურცელზე სამყაროს მრავალფეროვნებაა წარმოდგენილი: გრავიურის ზედა მხარეს, ცენტრში, სიცოცხლის მიმნიჭებელი, გულუხვად მოკაშკაშე მზეა გამოსახული. მარცხნივ - ღრუბლებში ნავსაყუდელი უპოვნია ნახევარმთვარეს, რომლის ქვეშ ასტრონომიული კანონების სანინააღმდეგოდ, ვარსკვლავი მოკაშკაშებს. მარჯვენა მალალ კუთხეში ზეციდან სამყაროს შემომქმედის თავი მოჩანს, როგორც წმინდა სულის მარადიული სიმბოლო.

ავტორის სახელი და წიგნის დასახელება ოვალური მოხაზულობის ფარზეა გამოსახული, რომელიც ბაროკოს სტილის ესთეტიკურ ნორმებს შეესაბამება. ფარის გარშემო მთელი სივრცე მცენარეებითა და ხილითაა დაფარული. ქვემოთ წყალსატევი მოსჩანს სხვადასხვა სახეობის მოცურავე თევზებით. გრავირებული ტიტული წიგნის ერთგვარი კარიბჭეა, მასზე განთავსებული მკითხველისათვის საჭირო ცნობებით: ფურცლის ქვედა კიდეზე მითითებულია გამოცემის წელი, ადგილი და საგამომცემლო სახლის სახელწოდება: „Ex officina Elseviziana“.²

ასეთივე ცნობები განმეორებულია ანაწყობ ტიტულზეც, რომელიც იქვეა მოთავსებული, გრავირებული ტიტულის შემდეგ. ანაწყობი ტიტულის კომპოზიციურ ცენტრს საგამომცემლო მარ-

1 Е. Л. Немировский . Шедевры мирового полиграфического искусства. – Ч. 3. – М.: 1990. - 30 Ст.

2 М.И.Щелкунов. История, техника, искусство книгопечатания. – М.; Л. 1926. Ст.131.

კა წარმოადგენს. ელზევირებს რამდენიმე საგამომცემლო ნიშანი ჰქონდათ. „ბუნების ისტორიის“ ანაწყო ტიტულზე გამოსახულია საგამომცემლო მარკა, რომელსაც ჯერ კიდევ მოხუცი ლოდვეიკი იყენებდა: „ტოტებგაშლილი ხის ქვეშ მდგომი მწირი, ხის ტოტზე კი გამობმულია ბაფთა წარწერით: „Non solus“ (არა მხოლოდ ერთი).¹

„ბუნების ისტორიის“ ყოველი ტომი ვერტიკალური სვეტით იწყება. მისი ზედა ნაწილზე პატარა თავსამკია, რომლის ძირითადი მოტივი მცენარეული ორნამენტებით შემკული ფავნის რქიანი თავია. ყოველი ტომის დასასრული პანანინა, სადა ორნამენტული ბოლოსამკითაა გაფორმებული.

სამტომეული გამოირჩევა სრულყოფილი საძიებო აპარატით – ანბანურ-საგნობრივი საძიებლებითა და შენიშვნების განყოფილებით. ისინი ყოველი ტომის ბოლოშია განთავსებულია.

ელზევირების სტამბაში მუშაობდნენ გამოცდილი და ხელმარჯვე ასოთამწყობები და მეტრანპაჟეები, რომლებიც სრულყოფილად ფლობდნენ ანაწყოებისა და ბეჭდვის ხელოვნებას. „ბუნების ისტორიის“ ცალკეული წიგნის სათაურები და საცნობარო სტრიქონები – კოლონტიტულები აწყობილია კაპიტელის [ლათ. *Capitelium* თავი] შრიფტით – სასტამბო შრიფტების ასო, რომელსაც მოხაზულობა მთავრულისა აქვს, სიმაღლე კი – ნუსხურის. ქართულში არ გვაქვს, რადგან ქართული შრიფტის მთავრული და ნუსხური ასოები ერთმანეთისაგან არ განსხვავდებიან. თითოეული თავის სახელწოდება კი კურსივითაა [ლათ. *Cursivos* მორბენალი] წარმოდგენილი. ეს სასტამბო შრიფტების სახეა, რომელიც ხასიათდება ასოს თავის მოხაზულობის 150 გრადუსით დახრით და ხელნაწერ ასოებთან მსგავსებით და გამოიყენება ტექსტში გამოსაყოფი სიტყვების ასაწყობად. ძირითადი ტექსტი 35 სტრიქონისაგან შედგება. ანაწყოები შესრულებულია არაჩვეულებრივად მკაფიო და ადვილად წასაკითხი ანტიკვით [ლათ. *Antiques* ძველი], – ქვეზე ან ლითონზე შესრულებულ ძველ წარწერათა მოხაზულობის მსგავსი ლათინური მომრგვალებული შრიფტია. შრიფტის კეგელი [გერმ. *kegel*] - ლიტერის ზედა და ქვედა კედლებს შორის მანძილი, ანუ შრიფტის თვალის სიმაღლე, მხარეულებთან ერთად, იზომება პუნქტებში. იგი შვიდი სასტამბო პუნქტის ტოლია, რომელიც შეესაბამება შრიფტის ზომა მინიონს ან კოლონელს. იგი ძალიან წვრილი, მაგრამ მკაფიოა. იმავე კეგელიანი კურსივითაა აწყობილი საძიებელიც. შრიფტის სხვადასხვა კეგელიანი ბნკარები კარგადაა განაწილებული.

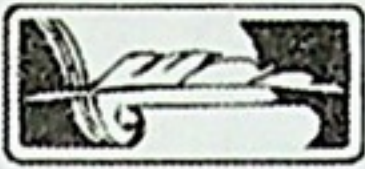
1 Е. Л. Немировский . Шедевры мирового полиграфического искусства. – Ч. 3. – М.: 1990. – Ст. 130.

პაგინაცია - [ლათ. Pagine გვერდი] გამოცემის გვერდების და-
ნომვრა არაბული ან რომაული ციფრებით, იშვიათად კი - ასოებით,
განთავსებულია, მინდვრის ზედა ნაწილში მარჯვნივ წინაა, ხოლო
მარცხნივ უკან გვერდზე. წიგნს აქვს სიგნატურაც, რომელიც
განთავსებულია მინდვრის ქვედა მხარეს პირველ ხუთ რვეულზე,
რომლებიც თავის მხრივ თორმეტფურცლიან რვეულებს ქმნიან.
სიგნატურა ლათინური ანბანითა და არაბული ციფრებით არის
წარმოდგენილი (მაგ.: A, A2, A3, A4, A5). გვერდის ქვედა მარჯვენა
კუთხეში კი ცალკე სტრიქონადაა განთავსებული კუსტოდი - სიტყ-
ვის ან ფრაზის საწყისები, რომლითაც მომდევნო გვერდის საწყისი
სტრიქონის პირველი სიტყვის მარცვალი იწყება.

„ბუნების ისტორიის“ ტომები, როგორც წესი, მუყაოზე გადაკ-
რული პერგამენტითაა დაყდავებული, ყუაზე კი წიგნის შემოკლე-
ბული სახელწოდებაა ხელით მიწერილი. ასეთ ყდებში ათავსებდნენ
ელზევირებს მეჩვიდმეტე საუკუნეში. მოგვიანებით, მეთვრამეტე
საუკუნეში ბიბლიოფილებმა დაიწყეს მათი შემკობა ძვირფასი
ტყავის ყდებით, ოქროს ვარაყითა და ძვირფასი ქვებით!¹

ელზევირებისათვის დამახასიათებელი მკაფიო შრიფტითა და
სადა გაფორმებით ნაბეჭდი ტექსტი ადვილად იკითხება, რაც გამო-
ცემას განსაკუთრებულ ღირებულებას სძენს. „ბუნების ისტორია“
თავისი მნიშვნელობისა და პოპულარობის გამო ბიბლიის შემდეგ
უმნიშვნელოვანეს წიგნად იყო აღიარებული. ეს უზარმაზარი ენ-
ციკლოპედიური ნაშრომი დღესაც არ კარგავს აქტუალობას.

1 Немировский Е. Л. Шедевры мирового полиграфического искусства. – Ч.
3. – М.: 1990. – Ст. 31.

ინგა მილორავა

უილიამ ფოლკნერი

უილიამ ფოლკნერი

ადამიანებს, დედამიწის ზურგზე მცხოვრებ მოაზროვნე, შეგრძნებებით, ტკივილებით, ფიქრებით, დარდით და სიხარულით სავსე, ბედნიერების კვალში ჩამდგარ არსებებს უამრავი რამ აცალკევებს და აშორებს ერთმანეთს. ბაბილონის გოდოლის ამბავი ტრაგიული მეტაფორაა ამ განცალკევებისა – ცივილიზაციების განვითარების, განშტოებებად დაშლის ილუსტრაცია, რომელიც ამავე დროს განვითარებისთვის აუცილებელ დიდ მარც-

ვალსაც მალავს იგავის სიღრმეში. სხვადასხვა გზებმა, სხვადასხვა ენამ, სხვადასხვა გამოცდილებამ საუკუნეების განმავლობაში დააშორა ადამიანები, მაგრამ შექმნა თვითმყოფადი სამყაროები, რომლებმაც იპოვეს რალაც ახალი, დამოუკიდებლად აღმოაჩინეს და მერე საერთო კუთვნილებადაც იქცა. ვაჟა-ფშაველას ესეი „კოსმოპოლიტიზმი და პატრიოტიზმი“ არაჩვეულებრივი სიზუსტით გამოხატავს ადამიანის თავის საკუთარ სივრცეში ყოფნის, ქმნადობის არსს, როგორც მიგელ დე უნამუნო იტყოდა, წარმოაჩენს ადამიანს, როგორც თავისი ერის და ქვეყნის ინტრაისტორიის შემოქმედს და ამავე დროს ასევე უზუსტესად განსაზღვრავს მისი სულის მოძრაობის, ძიებების ნაყოფის ადგილს დედამიწის საერთო სივრცეში და იქნებ ეს ყველაფერი მართლაც ნოსტალგიურად აღის, ინახება, როგორც საერთოადამიანური კუთვნილება.

თანამედროვე სამყაროში, როცა გლობალიზაცია შორეული ილუზია აღარაა და კარს მომდგარი თითქმის გარდაუვალი რეალობად იქცა, ეს წერილი და საერთოდ, ადამიანის, ერის, ქვეყნის, ცალკეული კულტურის ბედი და მომავალი განსაკუთრებული ფიქ-

რის, დაკვირვების, შიშის საგანიც კი ხდება. არასწორად წარმართული პროცესი შეიძლება ახალ ბაბილონის გოდოლად აშენდეს და დაანგროს ის მრავალფეროვნება, სისავსე, შემდგომი მრავალმხრივი განვითარების პერსპექტივა, რომელმაც შექმნა კაცობრიობის საერთო მოზაიკური სახე, სურათი, წაშალოს მისი ფერები და მხოლოდ ერთი ნაკვთი დატოვოს. ამიტომ ბევრს აშინებს გლობალიზაციის პერსპექტივა. მაგრამ არის კი გლობალიზაცია ის, რისი კონტურებიც ჩვენს თვალწინ იკვეთება დროის ნისლეულიდან? თუ მხოლოდ ადამიანისვე მოგონილი და ხელოვნურად აწყობილი მსოფლიო ბატონობის ერთ თეორიას ეწოდა ეს სახელი და გლობალიზაცია კი – თავისი ნამდვილი არსით, დაყრდნობილი ზოგადადამიანურ, ზოგადკაცობრიულ ნიშნებსა და ფასეულობებზე უკვე კარგა ხანია არსებობს?

ყველაფერი, რასაც ქმნიდა და ქმნის ადამიანი, ეკუთვნის მის კულტურას და ამავე დროს ხდება საერთო ადამიანური სივრცის მონაპოვარიც. რაც უფრო მეტი კომუნიკაციის საშუალება ჩნდება, მით უფრო იმატებს ამ მიღწეულის, ნაპოვნის, შექმნილის გაზიარების, გაგების, შემდგომი განვითარების და ახალი თვითმყოფადი შტრიხებით შევსების საშუალება, თუ ერთი რომელიმე კულტურა გლობალიზაციის გაყალბებული სახელით არ მოინდომებს დომინირებას – ეს კი მართლა მოსპობს დანარჩენს, რაც მთავარია, მოსპობს იმ ნამდვილ, ადამიანურ გლობალიზაციას, რომელიც უკვე არსებობს. დიახ, ჩვენ უკვე ვცხოვრობთ სამყაროში, რომელიც გახსნილია და ადამიანური ბუნების შინაგანი მსგავსების საფუძველზე აშენებული ურთიერთმოქმედებს, ივსება და ვითარდება. თუნდაც ჩვენი წიგნის კარადები ამ ერთიანობის და მრავალფეროვნების სასწაულის ნივთიერი დადასტურებაა – იქ დევს ერთმანეთისგან განსხვავებული კულტურების წიაღში შექმნილი სიტყვების და სახეების პატარა სკივრები, საგანძურები – წიგნები – საკუთარი ქვეყნისაც და უშორესისაც და ისინი დიდი ხანია ჩვენი ცხოვრების ნაწილია, საკუთარია, ახლობელი და გასაგები, როგორც ადამიანების შინაგანი ერთიანობის სიმბოლო და შემდგომი განვითარების საწინდარი. და ჩვენს წიგნის თაროებზე და გულშიც დიდი ხანია თავისი მყარი, მუდმივი ადგილი დაიკავეს უილიამ ფოლკნერის წიგნებმა, უილიამ ფოლკნერის სახელმა და განუმეორებელმა უცხოობაში ახლობელმა სამყარომ.

ფოლკნერისეული იოკნაპატოფა – შორეული სამხრეთ ამერიკის სურნელით სავსე მხარე, სიტყვაში გაშენებული ქალაქები და სოფლები, მათი ადამიანები, დრო და სივრცე, რომელიც თან უჩვეულოა, მაგრამ ასე გასაგები, იოლად საგრძნობი, ასეთი სულიერი

ნათესაობის განცდის აღმძვრელი, ჩვენი ნაწილიც გახდა, ჩვენი სიცოცხლის თანამგზავრიცაა და ეს არც ერთეული შემთხვევა და არც უზომოდ გასაკვირი – ადამიანები მთელ დედამიწაზე ერთნაირად გრძნობენ და „ისაკუთრებენ“ ნამდვილ ხელოვნებას, ნამდვილ ლიტერატურას, ნამდვილ ადამიანურ აზრს, ფიქრს და განცდას და ამდიდრებენ ერთმანეთის სიცოცხლეს, სივრცეს, დროს.

უილიამ ფოლკნერი 1897 წლის 25 სექტემბერს, ნიუ-ოლბანში, მისისიპის შტატში, უნივერსიტეტის საქმეთა მმართველის, მარი ჩარლზ და მოდ ფოლკნერების ოჯახში დაიბადა. მისი პაპა, უილიამ კლარკ ფოლკნერი, ჩრდილოეთისა და სამხრეთის ომში სამხრეთელების ჯარისკაცი იყო და ავტორია იმ დროისათვის პოპულარული რომანისა „მემფისის თეთრი ვარდი“. მწერლის ბავშვობაში მისი ოჯახი საცხოვრებლად შტატის ჩრდილოეთში, ოქსფორდში, გადავიდა, სადაც ფოლკნერმა მთელი ცხოვრება გაატარა. ბავშვობის წლებს დიდი მნიშვნელობა აქვს ყველა ადამიანის ცხოვრებაში, მწერალი კი შემდეგ ახალ სიცოცხლეს, ახალ აზრს და ადგილს უძებნის მას. ფოლკნერის ბავშვობა მისი მხატვრული ქსოვილის მიღმა მუდმივად ცოცხლობს. ფოლკნერისეული დროისა და სივრცის განსაკუთრებული შეგრძნება, აღქმა და გამოსხვაცამ სხვადასხვა დროსივრცული პლასტის წარმოსახვაში ურთიერთგამსჭვალულად, ბუნებრივად გადათქვეფილ-გადაჯაჭვულად არსებობის შედეგიცაა. ფოლკნერის ბავშვობის ამბავს მისი ძმის, ჯონ ფოლკნერის მემუარული წიგნი „ჩემი ძმა ბილი“ ვრცლად გადმოსცემს და ბევრი რამ ნათელი და გასაგები ხდება, თითქოს მკითხველი თავადაც ხედავს იმ ფესვებს, რომლებზეც შემდეგ გაიზრდება უზარმაზარი სამყარო, შეიგრძნობს, თუ საიდან დაიწყო ყველაფერი, ეს საოცარი ფოლკნერისეული მოგზაურობა ადამიანის სულში შენახულ გარესივრცეში.: „ტყეში სეირობისას მამა რას აღარ გვიყვებოდა. ბრწყინვალე მთხრობელი იყო. ჩვენ კარგად დავიმახსოვრეთ მისი მოყოლილი ამბები, ხოლო ბილმა ყველაზე უკეთესად. მამის მონაყოლი ზოგიერთი ამბავი მთლიანად ან ნაწილობრივ გამოიყენა ბილმა თავის მოთხრობებსა და რომანებში. ყოველთვის, როცა ბილის წიგნებს ვკითხილობ, ცხადლივ ვხედავ შემოდგომის ტყეს, მამასა და სამ ბიჭუნას, ძლივს რომ ეწევინან მშობელს“ (ჯონ ფოლკნერი, „ჩემი ძმა ბილი“, უჩა შერაზადაშვილის თარგმანი).

1918 წელს ფოლკნერის პირად ცხოვრებაში დრამატული ამბავი მოხდა, ქალი, რომელიც უყვარდა, სხვაზე გათხოვდა და მწერალმა ფრონტზე წასვლა გადაწყვიტა, მაგრამ არ წაიყვანეს, მიზნის მისაღწევად სამხედრო სასწავლებელში შევიდა, თუმცა სანამ

დაასრულებდა სასწავლებელს, ომიც დამთავრდა და ფოლკნერი ისევ ოქსფორდს დაუბრუნდა, ცოტა ხანს ისმენდა უნივერსიტეტში ლექციებს, მაგრამ ისიც მიატოვა.

1919 წელს შედგა მისი ლიტერატურული დებიუტი *„The New Republic“*, რომელშიც გამოქვეყნდა ლექსი: „ფავნის დღის სიზმარი“. 1924 წელს მწერალი ნიუ ორლეანში გაემგზავრა და იქ დროებითი სამუშაოებით გაჰქონდა თავი. სამაგიეროდ, სწორედ ნიუ ორლეანში შეხვდა და დაუმეგობრდა შერვუდ ანდერსონს და მისი წყალობით გახდა ერთ-ერთი ავტორი ექსპერიმენტულ ჟურნალ „დაბლდილერისა“, ლექსებსა და კრიტიკულ წერილებს აქვეყნებდა მასში. 1925 წელს კი სწორედ მწერალმა შერვუდ ანდერსონმა ურჩია პროზისთვის მიემართა და ეწერა ამერიკის სამხრეთზე, იმაზე, რასაც კარგად იცნობდა. ეს რჩევა განსაკუთრებული მხატვრული სივრცის დაბადების იმპულსი აღმოჩნდა და ნელ-ნელა სიტყვებმა ააშენეს საოცარი, იდუმალი და მიმზიდველი სამყარო – ფოლკნერისეული სამხრეთი, მხარე, რომელიც მთელმა კაცობრიობამ ჯერ გაიოცა და მერე თავისად შეიგრძნო. ნიუ ორლეანში დაიწყო ფოლკნერმა პირველი რომანის, „ჯარისკაცის ჯილდოს“, წერაც. ამ რომანის გამოცემაშიც ანდერსონი დაეხმარა. როგორც თავად ფოლკნერი გადმოსცემს თავის „სუბრებში“.

პირველ რომანს მეორე, „კოლოები“ (1927), მოჰყვა. 1929 წელს კი „ხმაური და მძვინვარებით“ იწყება იმ უზარმაზარი, საოცარი სიტყვიერ-გრნობიერი სივრცის გაშლა, რომელიც ნელ-ნელა გაფართოვდა, შეივსო, ყოვლისმომცველი გახდა და „იოკნაპატოფას საგად“ გადაიქცა.

იოკნაპატოფას სივრცეში ცოცხლობენ სარტორისები, კომპსონები, სატპენები, მაკქსლინები, დე სპეინები. ისინი სამხრეთ ამერიკის სულს, მის ყველა მოძრაობას გამოსახავენ, მის აღმასვლასაც, კეთილშობილებასაც და დაცემა-დეგრადაციასაც, ავსაც და კარგსაც, მშვენიერსაც და მშვენიერების გაქრობით დაღდასმულსაც, მოკლედ, სრულფასოვნად ცოცხლობენ. და ეს სიცოცხლე კი იოკნაპატოფას მთელ ციკლშია განფენილი. მოთხრობების ძველი სერიები მოგვიანებით გაერთიანდა წიგნებში: „სოფელი“ (1940), „ქალაქი“ (1957) და „სახლი“ (1959) და სივრცეც სრულქმნილი გახდა.

ფოლკნერს განსაკუთრებული ხედვა და ასევე სრულიად ორიგინალური დამოკიდებულება აქვს თავისი სამყაროსადმი, თვით ქმნადობის პროცესისადმი. ეს მიდგომა, ნამდვილი მწერლისა, მთლიანად წარმოსახვასა და ინტუიციის მიხედვით, შინაგანი ხმის სიტყვად გარდაქმნის წარმტაცი პროცესს უდევს საფუძვლად, მის ბევრ ჩანაწერში, მის „საუბრებშიც“ წარმოჩნდა და ნა-

თელს ჰფენს, თუ როგორია მწერლის აზროვნება, მწერლური ფილოსოფია და მთელი შემოქმედებითი გზაც.

ნიგნის „ხმაური და მძვინვარების“ ბოლოთქმაში მწერალი წერს: „ამ ნიგნის წერისას მე კითხვა ვისწავლე. წერა კი მცირეოდენ მაშინ მქონდა ნასწავლი, „ჯარისკაცის ჯილდოზე“ რომ ვმუშაობდი, დავხელოვნდი და ან უკვე ესეისტის გულმოდგინებით ვეპყრობოდი ენას, სიტყვებს და უფრო მეტიც, მოწინებული სიფრთხილით, როგორც დენტს; სიხარულითაც კი, როგორც ქალს – ასეთივე უწმინდური, იდუმალი განზრახვით. მაგრამ როდესაც „ხმაური და მძვინვარება“ დავამთავრე, ნათლად მივხვდი, მართლაცდა არის ქვეყნად რალაც, რასაც მიესადაგება გაცვეთილი სიტყვა „ხელოვნება“, და დიახაც უნდა მიესადაგოს კიდევაც. ისიც აღმოვაჩინე, ყველაფერი, რაც წამიკითხავს, დაწყებული ჰენრი ჯეიმსიდან და დამთავრებული ჰენტითა და საგაზეთო წერილებით მკვლელობათა შესახებ, წაკითხული იყო ფარვანას ან თხის დარად – განურჩევლად და ჭეშმარიტი ათვისების გარეშე. „ხმაური და მძვინვარების“ შემდეგ, ჯერ კიდევ მანამდე, ვიდრე მოვიცლიდი და გადავშლიდი რომელიმე ნიგნს, ზაფხულის მეხთატეხის ნაგვიანევი გრუხუნით ბოლოსდაბოლოს მომეახლებოდნენ ფლობერები, დოსტოევსკები, კონრადები, ათეული წლის წინათ რომ მქონდა წაკითხული. „ხმაური და მძვინვარება“ რომ დავწერე, მე კითხვა ვისწავლე – და კიდევაც დავანებე თავი კითხვას, და მას მერე არც წამიკითხავს რამე.

მას მერე მგონია, აღარც არაფერი მისწავლია. „ხმაური და მძვინვარების“ შემდგომ დაწერილ რომანზე - „სამლოცველოზე“ რომ ვმუშაობდი, ის, რაც ჩემში იყო და სწავლობდა წერის პროცესში და ისიც, რაც შესაძლოა, არის სწორედ ის ძალა, მწერალს რომ აიძულებს, შეუდგეს შრომას და განაცდევინოს შემოქმედებითი წვა-დაგვა, შეასრულოს შავი სამუშაო და აღნუსხოს ქალაქზე სამოცდათხუთმეტი ან ასი ათასი სიტყვა – საკუთარი „მე“-ს ეს განყენებული ნაწილი, ჯერ კიდევ ნიგნების გათავისებით იყო დაკავებული, ეს ნიგნები დაუღეჭავად მქონდა გადაყლაპული ათი და უფრო მეტი წლის წინათ. „სამლოცველოზე“ მუშაობამ ისლა მომცა, რომ შემაგნებინა უკმარისობა იმისა, რაც მომაგო „ხმაურმა და მძვინვარებამ“ და არ მომაგო „სამლოცველომ“. რომანს „სასიკვდილო სარეცელზე“ რომ ვიწყებდი, მე უკვე ვხვდებოდი, რა მაკლდა, და ვიცოდი, რასაც ვერ მოვიპოვებდი ამჯერადაც, ეს რომანი „წინასწარგანზრახული“ ნიგნი უნდა ყოფილიყო და ამიტომ, Tour de Force-ის (ფრანგული გამოთქმაა და სიტყვა-სიტყვით ნიშნავს „ძალის გამოვლინებას“; განსაკუთრებული შემოქმედებითი მიღწევა,

მოხერხებული მანევრი, ანდა ძნელი გამარჯვება; ასევე, უმაღლესი პროფესიული ტექნიკის, ოსტატობის ნიმუში) შექმნას ვაპირებდი. ჯერ კიდევ არ შევხებოდი კალმით ქალაქს, ჯერ კიდევ არ მქონდა დაწერილი პირველი სიტყვა და უკვე ვიცოდი, თუ როგორ იქნებოდა უკანასკნელი სიტყვა, თითქმის ისიც ვიცოდი, თუ სად დავსვამდი წერტილს. იმთავითვე ასე ვუთხარი თავს, ეს იქნებოდა წიგნი, რომელიც – სხვა რომ არა იყოს რა – ოსტატის სახელს მომიტანდა, თუნდაც ცხოვრების მანძილზე კალამი აღარ ამელო ხელში. და დავასრულე თუ არა, ცივი კმაყოფილება ვიგრძენი, სწორედ ასეც მოველოდი; მაგრამ ამასაც მოველოდი – ვერ ვიგრძენი ის, რაც მაგრძნობინა მე „ხმაურმა და მძვინვარებამ“; არ მქონდა გრძნობა, ნათელი და ცხადი, სიტყვებით გადმოცემისას რომ მისხლტება ხოლმე, არც ის აღფრთოვანება, მგზნებარე და სასიხარულო რწმენა და მოლოდინი გასაოცარი საგნებისა, უთუოდ რომაა ჩამალული კალმის წინარე მდებარე ქალაქში და ხელუხლებელნი უეცრად რომ მოელიან განთავისუფლებას. რომანს „სასიკვდილო სარეცელზე“ არ მოუგვრია ჩემთვის ეს გრძნობა. ასე გავიფიქრე, ეს იმიტომ მოხდა, რომ ჯერ კიდევ წიგნის წერის დაწყებისთანავე, მე უკვე ბევრად მეტი ვიცოდი მის შესახებ. ასე გავიფიქრე, მთელი წიგნის ცოდნა მის დაწერამდე უკვე აღარასოდეს მომიხდება, და რახან ასეა, შემდგომ ის გრძნობა ისევ დამიბრუნდება- მეთქი. ორი წელიწადი დავიცადე და „აგვისტოს ნათელს“ მოვკიდე ხელი. მთელი რომანიდან მხოლოდ ამას ვხედავდი – ფეხმძიმე ყმანვილი ქალი მიუყვება შორეულ და უცხო სოფლის შარაგზას. ახლა კი, ასე მეგონა, დამიბრუნდება-მეთქი ის გრძნობა, რადგან პირველივე თეთრ ფურცელს რომ მივუჯექი, ამ წიგნზე იმდენივე ვიცოდი, რამდენიც „ხმაურსა და მძვინვარებაზე“.

აღარ დამბრუნებია. იზრდებოდა დასტა დაწერილი ქალაქებისა. წარმატებით ვითარდებოდა მიმდინარეობა ამბისა; უგულოდ არ ვინყებდი მე ყოველ დილას მუშაობას, მაგრამ ისევ არ მოველოდი იმ სიხარულს, ერთადერთი რომაა, რაც სიამოვნებად გადააქცევდა ჩემთვის მწერლის შრომას. და მხოლოდ წიგნის დამთავრების ხანს მივხვდი – ველარ განვიცდი ან იმ გრძნობას, რადგან კვლავ, ყოველი სიტყვის დაწერამდე ვიცოდი, თუ რას იქმოდნენ ჩემი პერსონაჟები, რადგან ვფიქრობდი და შემეძლო კიდევაც, არჩევანი გამეკეთებინა იმათ შესაძლო მოქმედებათა შორის, შემეძლო ამენონ-დამენონა და მომეშველებინა ჯეიმსისეული, კონრადისეული და ბალზაკისეული საზომი. მე მივხვდი, ძალზე ბევრი წამიკითხავს, მიმიღწევია იმ სტადიისათვის, რომელიც უცილობლად გაუვლია ყველა ახალგაზრდა მწერალს, როდესაც ფიქრობ, რომ ხელობის

დასწავლის ხანს მიაღწიე კიდევაც მიზანს. გამომიგზავნეს დაბეჭდილი წიგნის ერთი ეგზემპლარი და აღმოჩნდა, რომ არც კი მსურს/ვიხილო, თუ როგორი გარეკანით აღჭურვა იგი სმითმა („აგვისტოს ნათელი“ გამოსცა ჰარისონ სმითმა), თვალწინ დამიდგა „ხმაურისა და მძვინვარების“ შემდეგ დაწერილი წიგნები, თანმიმდევრობისდა მიხედვით რომ იყო დაწყობილი თაროზე, უგულისყუროდ, თითქმის ნაწყენი შევცქეროდი ამ წიგნების ყუათა მწკრივს და ყოველი წარწერა თვითოეულის ყუაზე სულ უფრო და უფრო ფერმკრთალდებოდა, დაბოლოს გალევაზე მისულმა ყურადღებამ ასე მამცნო: „მადლობა ღმერთს, რომელიმე იმათგანის გადაშლა აღარ მომიწევს“. და ახლა კი მივხვდი, თუ რად არ განვიცადე ის ოდინდელი აღფრთოვანება და ვერც ვერასოდეს დავიბრუნებ მას; მივხვდი, მომავალში რამდენი რამეც არ უნდა დავწერო, ყოველი მათგანი უგულოდ არ შეიქმნება, მაგრამ აღარც ის სიხარულის მოლოდინი მექნება, რადგან „ხმაურსა და მძვინვარებაში“ ჩაჭდებულია ის ერთადერთი რამ, რასაც გული შეუძრავს ჩემთვის, მწერალი კაცისათვის – და ვხედავ, თუ როგორ მიძვრება კედი მსხალზე, რათა სარკმელში შეიჭვრიტოს და ბეზიას პანაშვიდი დაინახოს, ხოლო კვენტინი, ჯეისონი, ბენჯი და ზანგები ამოსცქერიან იმის დასვრილ, პანანინა ნიფხავს.

ჩემი შვიდი რომანიდან ეს ერთადერთია, რომლის დაწერის ხანს თავისთვის ძალა არ დამიტანებია, არც დაძაბულობა განმიცდია და, შემდეგ, არც დაქანცულობა, არც შვება მიგრძვნია და არც წყენა. ყოველგვარი გეგმის გარეშე შევუდექი მის წერას. წიგნადაც არ იწერებოდა. იქნებოდა ეს თუ არა წიგნი და დაბეჭდავდნენ თუ არა, არ მინდოდა ამაზე ფიქრი და ასე ვეუბნეოდი თავს: არ უნდა იდარდო, მოეწონებათ იგი გამომცემლებს თუ არა. ოთხი წლით ადრე მე დავწერე „ჯარისკაცის ჯილდო“. ბევრი დრო არ დამჭირვებია, მალე გამომიცეს და მომცეს ხუთასი დოლარი. ძნელი არ არის-მეთქი რომანების წერა, ასე გავიფიქრე. მცირეშემოსავლიანი საქმეა, მაგრამ ადვილია. დავწერე რომანი „ქინკლები“, ამისი დაწერა კი გამიძნელდა, გამოცემაც დააგვიანეს, ოთხასი დოლარი იყო გასამრჯელო. და ასე გავიფიქრე, როგორც ჩანს, რომანების წერა, რომანისტობა უფრო რე ძნელი ყოფილა, ვიდრე მე მეგონა-მეთქი. მერე „სარტორისი“ დავწერე. დიდხანს ვწერდი ამ რომანს და ჩემმა გამომცემელმა იმწუთას უარყო. მაგრამ სამი წლის განმავლობაში ჯიუტად და თითქმის იმედგადაწურული ვაგზავნიდი სხვადასხვა გამომცემლობაში, იქნებ, მასზე დახარჯული დრო ამინაზლაურონ-მეთქი. იმედი ნელ-ნელა ილეოდა, თუმცა კი უმტკივნეულოდ. და ერთხელ, თითქოსდა კარი მივხურე და იმის უკან დავტოვე ყველა

გამომცემლის მისამართი და სია იმათი გამოცემული წიგნებისა. ასე ვუთხარი თავს: „ახლა კი შეიძლება წერა. ახლა კი შეიძლება, შევექმნა ლარნაკი, რომლის მსგავსი მოხუცმა რომაელმა სასთუმალთან დაიდგა და თანდათანობით გაცვითა კოცნა-კოცნით“ (და მე, ვისაც არც არასოდეს ჰყოლია და, თანაც ვისაც ბედად ეწერა, სიცოცხლის პირველსავე წელს დაეკარგა ასული, შევუდექი მშვენიერი და ტრაგიკული გოგონას ძერწვას“ (თარგმნა ზაურ კილაძემ).

შინაგანი თავისუფლება, გულის მწერლობა – ეს ფოლკნერის წიგნების ნამდვილი არსია, ამიტომაც ისინი პირდაპირ მკითხველის გულს ეხებიან, მის ინტუიციას ეხმიანებიან და შედეგად მისი გამოცდილების ნაწილიც ხდებიან.

იოკნაპატოფას სივრცეში ასევე მოექცა ისეთი არაჩვეულებრივი რომანები, როგორებიცაა „აგვისტოს ნათელი“ (1932), „აბესალომ, აბესალომ“ (1936) და „დაუმორჩილებელი“ (1938).

ფოლკნერის სტილი, მანერა განსხვავებულია მისი ეპოქის სხვა მწერლებისაგან და დღესდღეობით ითვლება, რომ იგი ერთადერთი ნამდვილი ამერიკელი მოდერნისტი მწერალია. იგი თითქოს დაუპირისპირდა მის მწერალ-კონტრასტს, ერნესტ ჰემონგუეის, მის მოკლე, მინიმალისტურ ფრაზას, რეპორტიორის ტექსტის საბურველს მიღმა მიმალულ ღრმა სათქმელს თავისი უკიდვანო სიტყვიერი ველებით, გრძელი წინადადებებით, პაუზებით. ფოლკნერმა ევროპული მოდერნისტული პროზის ექსპერიმენტი განავითარა სხვა ნიადაგსა და სხვა ამბებში. იგი მიჰყვება ჯეიმს ჯოისის, ვირჯინია ვულფის და მარსელ პრუსტის გზას, განსაკუთრებით, 30-იან წლებში, მაგრამ მაინც თავის ექსპერიმენტსაც ატარებს. ცნობიერების ნაკადი, რამდენიმე პარალელური მთხრობელი, მხატვრული დროის სრულიად თავისუფალი ცვალებადობა და გადაადგილება მან თავისი სათქმელის, თავისი საკუთარი სამყაროს გამოსახატავად ზუსტად გამოიყენა, მოარგო და ამასთან მხოლოდ ფოლკნერისეული იდუმალეობა, ნოსტალგია და სევდა შესძინა.

რთულმა სტილმა, ფაქტობრივად, რთული წარმოსახვა აირეკლა, რომელსაც მხოლოდ სიტყვების იმედი ჰქონდა თავისი მიხვედრების, ნაგრძნობის, დიდხანს ნაფიქრის, თუ წამიერად გაელვებულის გამოსახატავად. მისი ძმა იგონებს: „ბილი თავის წიგნებში უკლებლივ ყველა სიტყვას იყენებდა, რაც კი ინგლისურ ენას მოეპოვებოდა და ზოგჯერ ისეთებსაც, რომელთა არსებობაც საერთოდ არ ვიცოდით. მეჩვენებოდა, რომ ბილი თვითონ ქმნიდა ახალ სიტყვებს. მერე, ლექსიკონს რომ გადავხედავდი, ვხვდებოდი ჩემს შეცდომებს. ბილმა ნამდვილად გვაზიარა ჩვენი ენის ამოუწურავ შესაძლებლობებს“ (ჯონ ფოლკნერი, „ჩემი ძმა ბილი“, უჩა შერაზადაშვილის თარგმანი)

ფოლკნერის პროზის სტილი მოითხოვს ისეთ თანამოაზრეობას, წვდომას, ისეთ საუბარს მკითხველის გულთან, როგორსაც მუსიკა და პოეზია. იოლად არ მიდის, მაგრამ თუ მივიდა მკითხველის გულამდე, მერე უკვე გასაგებიცაა, იოლიც და „მისაკუთრებულიც“. მაგრამ უჩვეულო სტილის გამო თავისებური სირთულე ამ გულების შეერთების პროცესს, ბუნებრივია, თან ახლავს. ამიტომაც დიდება, აღიარება, როგორც ასეთი, მწერალთან გვიან მივიდა და ისიც სხვა ქვეყნიდან. განსაკუთრებული როლი ამ საქმეში ჟან-პოლ სარტრმა ითამაშა, თუმცა მასთან ერთად ფოლკნერის ნაწარმოებების სტილის, მხატვრული სამყაროს თავისებურებების ახსნას და მათი სწორად წაკითხვის, შესწავლისა და მკითხველისთვის თუ მკვლევართათვის სწორი გეზის მიცემას იმთავითვე ცდილობდნენ ამერიკელი მწერლები კონრად ეიკინი და მალკოლმ კაულიც. სწორედ სარტრისა და ანდრე მალროს მხარდაჭერითა და გულმოდგინების შედეგად მიენიჭა ფოლკნერს 1949 წელს ნობელის პრემია. ნობელის ფონდიდან მიღებული თანხის ერთი ნაწილი ფოლკნერმა ახალგაზრდა მწერლების მხარდაჭერი ფონდის ჩამოყალიბებაში დახარჯა, მეორე ნაწილით კი ახლომდებარე რასტის კოლეჯის აფროამერიკელ მასწავლებლებს განათლების მიღებაში დაეხმარა. მას სხვა ჯილდოებიც ჰქონდა მიღებული – ორჯერ მიიღო პულიცერის პრემია: პირველად 1955 წელს რომანისთვის „იგავი“, მეორედ კი – 1963-ში, გარდაცვალების შემდეგ, რომანისთვის „გამტაცებელი“. მან ასევე ორჯერ მიიღო ამერიკის „ნიგნის ეროვნული ჯილდო“, 1951 წელს მოთხრობების კრებულისათვის, ხოლო 1955-ში იმავე „იგავისათვის“. დამოკიდებულება პრემიებისადმი და მათი თანმდევი სახელგანთქმულობისადმი კი იქიდანაც კარგად ჩანს, რომ მამის ნობელის პრემიის ლაურეატობა მისმა 17 წლის ქალიშვილმა თავისი სკოლის დირექტორისგან გაიგო.

ფოლკნერს უყვარდა ცხენები და თავისი სახლი. მან 1929 წელს იქორწინა ესტელ ოლდჰემზე და მასთან ერთად ოქსფორდს დაბრუნდა. 1930 წელს ახალდაქორწინებული წყვილი საკუთარ სახლში გადავიდა საცხოვრებლად, რომელიც ფოლკნერმა იქვე, ოქსფორდში შეიძინა და მათ ოჯახს ეკუთვნოდა 1972 წლამდე - ამ წელს მისმა ქალიშვილმა, ჯილიმ, სახლი მისისიპის უნივერსიტეტს მიჰყიდა. სახლისა და მასში არსებული ავეჯის სახე დღემდე შენარჩუნებულია. და შესაძლებელია კედლებზე ფოლკნერის მიერ გაკეთებული წარწერების გარჩევაც. უმეტესობა რომან „იგავში“ განვითარებული მოვლენების შესახებ ერთგვარი ჩანიშვნა-ჩანაწერებია.

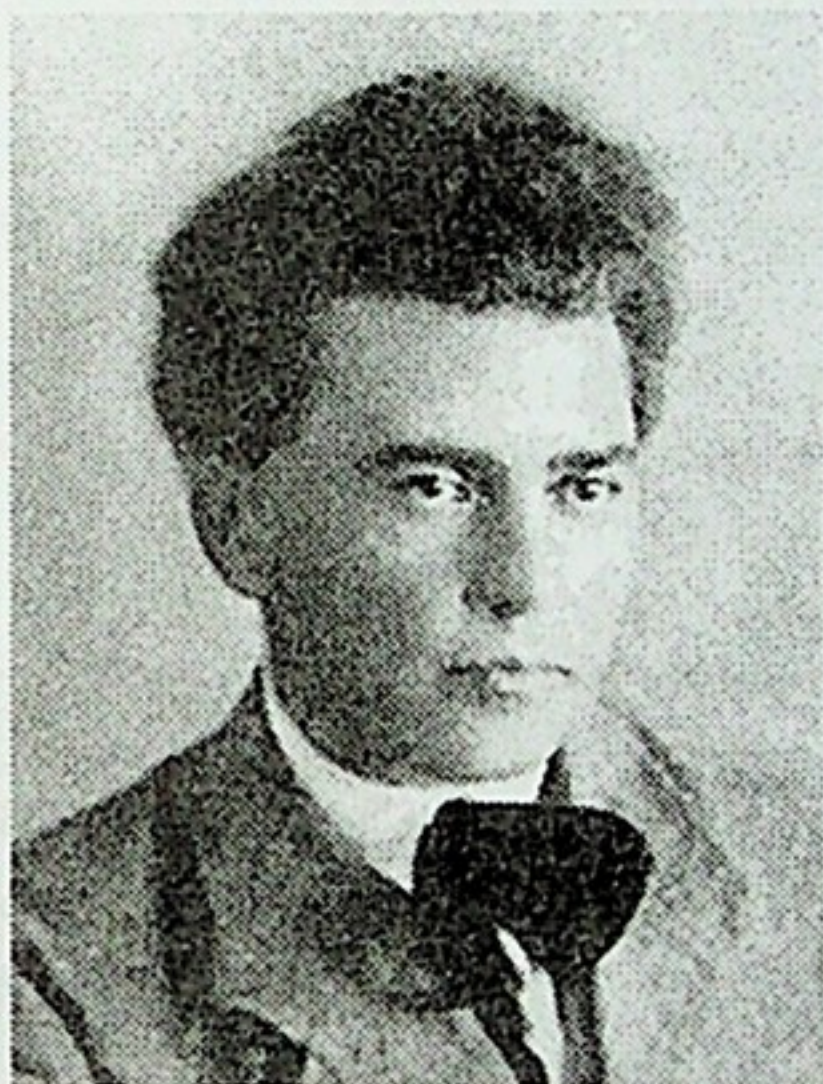
უილიამ ფოლკნერი გარდაიცვალა 1962 წელს გულის შეტევით, 64 წლის ასაკში, მისისიპის შტატში, დაღლილი გულითა და ოცნებით, ეცოცხლა 100 წლამდე და ისე მომკვდარიყო, რომ ბოლო წუთსაც კალამი სჭეროდა ხელში.

დედამიწას და მის მცხოვრებლებს კი დარჩათ უკვე მათი საკუთარი ფოლკნერისეული სამყარო.

ნონა კუპრაიშვილი

უცნობი ვახტანგ კოტიეტიშვილი

ვახტანგ კოტიეტიშვილი

გამომცემლობა „არტანუჯის“ მიერ მომზადებული გამოცემა „ვახტანგ კოტიეტიშვილი, წერილები“ 2016 წლის მინურულს განხორციელდა. იგი, შეიძლება ითქვას, თითქმის დაემთხვა XX საუკუნის დასაწყისის ამ გამორჩეული ლიტერატორისა და ინტელექტუალის გარდაცვალებიდან 80 წლისთავს. ასეთი ქრონოლოგიური სიზუსტის საშუალება მოგვცა წიგნზე მუშაობის დროს კიდევ ერთი ცნობილი მოღვაწის, სამსონ ფირცხალავას, არქივში სრულიად სხვა პროექტის ფარგლებში („ბოლშევიზმი და ქართული მწერლობა“, 2016) აღმოჩენილმა ვახტანგ კოტიეტიშვილის

დახვრეტის აქამდე უცნობმა ოქმმა, რომლის მიხედვითაც ირკვევა, რომ იგი ანტისამთავრობო აჯანყების ორგანიზებისა და საქართველოში ბურჟუაზიული რესპუბლიკის აღდგენის აბსურდული ბრალდებით 1937 წლის 5 ნოემბერს დაუპატიმრებიათ, ხოლო სამეულის გადაწყვეტილებით დაუხვრეტიათ 1938 წლის 17 იანვარს. და ეს გარკვეული თვალსაზრისით სიმპტომატურია.

როგორც ვიცით, არსებობს 1964-67 წლებში პროფ. დ. გამეზარდაშვილის მიერ გამოცემული ვ. კოტიეტიშვილის „რჩეული ნაწერების“ ორტომეული. მიუხედავად ამ გამოცემის მნიშვნელობისა, იგი მაინც (განსაკუთრებით მეორე ტომი) კონიუქტურ-

რული ხასიათისაა, რადგან დროის იმ ისტორიულ კონტექსტში სხვაგვარი ვერც იქნებოდა. ცხადია, ჩვენ არც გვიცდია მისი განმეორება, რადგან გვქონდა კონკრეტული მიზანი, სრულგვეყო ვ.კოტეტიშვილის შემოქმედებითი პორტრეტი, გაგვეფართოვებინა მასზე არსებული წარმოდგენა და ამ მიზნით რამდენადმე განსხვავებული რაკურსით წარმოგვედგინა. გასული საუკუნის 10 – 20-იანი წლების ქართული პრესის ფურცლებზე გაბნეული ვ. კოტეტიშვილის ლიტერატურულ-კრიტიკული და პუბლიცისტური წერილების რეპუბლიკაციით გვინდოდა წარმოგვეჩინა ამ მრავალმხრივი მოღვაწის ინტერესთა ის სფერო, რომელიც უშუალოდ უკავშირდება ლიტერატურის კრიტიკას, ესთეტიკას, არტკრიტიკას და პოლიტიკურ საკითხებს, რომელზედაც ის, როგორც სოციალისტ-ფედერალისტური პარტიის წევრი, მწვავედ რეაგირებდა. ვფიქრობთ, შედეგად მკითხველს ეძლევა შესაძლებლობა დაინახოს ვახტანგ კოტეტიშვილი არა მხოლოდ როგორც ლიტერატურის ისტორიის მკვლევარი და ფოლკლორისტი, არამედ გასული საუკუნის დასაწყისის ლიტერატურული პროცესების აქტიური მონაწილე, საკვანძო კულტურული მოვლენების დაკვირვებული ინტერპრეტატორი და შემფასებელი.

გამოცემაში გამოყენებულია ლიტერატურის მუზეუმში დაცული ვახტანგ კოტეტიშვილის მწირი პირადი არქივიდან აღებული რამდენიმე აქამდე გამოუქვეყნებელი სტატიაც. მაგალითად, მრავლისმეტყველია ის ილიასებური პათოსი, რომლითაც 1916 წელს, ამ დროისთვის პეტერბურგის უნივერსიტეტიდან სწავლის გასაგრძელებლად უკვე დორპატში (დღევანდელი ტარტუ) გადასული სრულიად ახალგაზრდა ვახტანგ კოტეტიშვილი სტატიით – „შავი სიტყვა“ – მიმართავს მაშინდელ ქართულ საზოგადოებას და ბრალს დებს მას ინერტულობასა და უმოქმედობაში: „ირგვლივ სილატაკის სუნი ტრიალებს. ყველგან სიმცირე გვინვათ თვალებს... ფლეგმაა ჩვენი დამლუპველი, ანდა დილეტანტობა. ორივეს სიუხვეა საქართველოში“. ავტორის აზრით, აზროვნების დეფიციტს ქმნის სერიოზულ წიგნთა ნაკლებობა, ჟურნალგაზეთების სიმჩატე, რასაც შედეგად მოაქვს „გონებრივი სიმძიმის, აზრის სიმძლავრისა და ღრმა ფიქრის უნარის“ უქონლობა. არადა, „მახვილი სმენაა საჭირო, რომ ცხოვრების ნაკარნახევი გასაგონი გახდეს. ღრმა შეგრძნებაა საჭირო, რომ გაითვალისწინო, რა იკისრე...“. რამდენად შეეთავსება ერთმანეთს ქართული მერანი და მისი მხედარი, რომლებიც საგრძნობლად ჩამორჩნენ

საკაცობრიო დოღს? ამ კითხვაზე წერილის ავტორის პასუხი ოპტიმისტურია: „არც ისე ღარიბია საქართველო... როლის უკეთესი შემსრულებელი გამოჩნდება...“.

როგორც ჩანს, არსებულის ავტორისეული კრიტიკაც და მომავლის მისეული პროგნოზირებაც ერთნაირად მიუღებელი აღმოჩნდა მაშინდელი რედაქციებისთვის და ახალგაზრდა ავტორს გამოქვეყნებაზე უარი ეთქვა. „შავი სიტყვა“ პირველად სწორედ ჩვენს გამოცემაში დაიბეჭდა და სხვა წერილების რეპუბლიკაციის კონტექსტში ის ერთგვარად ტონისმიმცემი აღმოჩნდა. მართლაც, დამოკიდებულება სამწერლო საქმისადმი, რომელსაც ილია და მისი თანამოაზრეები ქვეყნის თვითმყოფადობის გადარჩენის ერთ-ერთ ყველაზე ქმედით საშუალებად მიიჩნევდნენ, შესაბამისად კი მწერლობას და თეატრს ეროვნული ცნობიერების უკანასკნელ ციტადელად აღიქვამდნენ, ვახტანგ კოტეტიშვილისთვისაც მისაღებია, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ ბევრი რამ ახალი XX საუკუნის განსხვავებული სოციალ-პოლიტიკური, კულტურული რეალიების გათვალისწინებით უნდა იქნას კორექტირებული. ჩვენს წიგნში წარმოდგენილი წერილის „ქართული კრიტიკის“ ორივე ნაწილში (გაზ. „ქართული სიტყვა“, 1923-24 წ.წ.) აქცენტირებულია არა მარტო წინამორბედი ლიტერატორების („ცისკრისა“ და შემდგომი პერიოდები) დამსახურება, არამედ ლიტერატურული აზროვნების სწორედ რომ კრიტიკის, ანუ მხატვრული ტექსტის ინტერპრეტირების, აქტუალიზების მნიშვნელობა და ეს მოვლენა სრულიად სამართლიანად ილია ჭავჭავაძის სახელთანაა დაკავშირებული: „მგონია, გაზვიადებული არ იქნება რომ ვთქვა, რომ ილია ჭავჭავაძე იყო ის პირველი ქართველი კრიტიკოსი, რომელმაც ლიტერატურა აზროვნების საგნად აქცია და ყველას გააგებინა, რომ ჩვენს მწერლობაში იწყებოდა ახალი პერიოდი შემოქმედებითი ანალიზისა...“ საგულისხმოა, რომ „ჩვენი ლიტერატურის უშინაარსობის“ მიზეზი ვ. კოტეტიშვილისთვის, ილიას კვალდაკვალ, პირველ ყოვლისა, არა იმდენად გარეშე მიზეზებს, რამდენადაც „ჩვენსავე ქონდრისკაცობას“, ანუ ქართველი ინტელიგენციის უმოქმედობას, მისთვის დამახასიათებელ სერვილიზმსა და შემგუებლობას უკავშირდება.

სხვათა შორის, ვ. კოტეტიშვილის საარქივო მასალებში აღმოჩნდა სტუდენტობის წლებით დათარიღებული სტატია, უფრო თემატური მონახაზი, „სიმახინჯე, როგორც სახე მე-XIX საუკუნის ქართველისა დღევანდლამდის“ (1914), რომელიც სწორედ ამ

პერიოდის ქართული არისტოკრატიის ორსახოვნებას, ეროვნული პოზიციებისადმი გამულავნებულ გულარხეინობას ეხება. ეს კი მშობლიური ენისადმი არასწორ დამოკიდებულებასთანაა დაკავშირებული: „ჩვენ ენა დავამახინჯეთ, რადგან თვით ჩვენ დავამახინჯდით, დაგვამახინჯეს. დიახ! მახინჯები ვართ ჩვენ. მახინჯი ვარ მე, რომელსაც დიდი ჯაფა მჭირდება, რომ ჩემი ნააზრევ-ნაგრძნობი მშობლიურ ენაზე გამოვსთქვა. მახინჯები ხართ თქვენც, რომელნიც ჩემგვარივე მდგომარეობაში იმყოფებით, მახინჯები ვართ ყველანი. დიახ! მახინჯია დღევანდელი ე.წ. ქართველი ინტელიგენტი, თავის ქვეყნის წარსულსა და აწმყოს დაშორებული...“.

ილია ჭავჭავაძის მიერ აღებული გეზის გაგრძელება ვახტანგ კოტეტიშვილისთვის სულაც არ ნიშნავს მის გაკერპებას, მისი ნააზრევის უსიტყვო კომპილაციას და მექანიკურ განმეორებას. დროის სტილისტიკის ზუსტი შეგრძნებითაა ნაკარნახევი ვ.კოტეტიშვილის მოსაზრება იმის შესახებ, რომ დღეს შეუძლებელია იმავე პასუხისმგებლობაზე საუბარი, როგორც, ვთქვათ, ილიას „პოეტშია“ გაცხადებული. პოზიტივიზმისა და მასთან ერთად რეალიზმის ხანა დასრულდა, ხოლო „თავად შემოქმედება არა ამდერება, არამედ შემეცნების პოეზიაა“.

იმისათვის, რომ თვალი მიგვედევნებინა ვ. კოტეტიშვილის, როგორც ლიტერატურის კრიტიკოსის, ესთეტიკის მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბების პროცესისთვის, საჭირო იყო ილიასა და მას შორის კიდევ ერთი არსებითი რგოლის, კიდევ ერთი სააზროვნო სისტემის აღმოჩენა. ასეთი სისტემა შეიმუშავა არჩილ ჯორჯაძემ და პირველად სწორედ ჩვენს წიგნში რეპუბლიკურებული ვ. კოტეტიშვილის წერილი „არჩილ ჯორჯაძის ფილოსოფიურ-ესთეტიური ნააზრევი“ ცხადყოფს ამ თანმიმდევრობის არსებობას.

ვ. კოტეტიშვილი მისთვის დამახასიათებელი სიღრმითა და არგუმენტაციის შთამბეჭდავი უნარით აანალიზებს ა. ჯორჯაძის ფილოსოფიურ-ესთეტიურ ძიებათა საკმაოდ რთულ გზას და მიდის იმ დასკვნამდე, რომ დამოუკიდებელ საქართველოს (ასეთი ისტორიული ცვლილების იმედი კი 10-იან წლებში ნამდვილად არსებობდა) მოდერნიზატორული პროექტის ერთ-ერთი საკვანძო საკითხი, რა თქმა უნდა, მთლიანად კულტურის, მასთან ერთად კი მწერლობისა და ხელოვნების სრული რეფორმაციაა, რაც მიღწეულ უნდა იქნას არა ევროპულის კალკირებით, არამედ მისი რაციონალური და ადეკვატური შეფასებით. აქედან, სინთეტური ხელოვნების იდეა, რომელიც საკმაოდ ახლობელია ვახტანგ კოტე-

ტიშვილისთვის და მიუხედავად აზიური კულტურისადმი მის მიერ ერთხანს გამჟღავნებული გადამეტებული ყურადღებისა („ვასილ ბარნოვი“, „უკან აზიისაკენ“, „ევროპის ტყვეობაში“), სრულიად შესაძლებლად მიაჩნია „მოდერნიზმის ქართული ვარიანტის შექმნა“. ეს კი, როგორც აღვნიშნეთ, გულისხმობდა „მხატვრული აზროვნებისა და გემოვნების სტილის, ფორმალურ ძიებათა პარალელურად ქართული ლიტერატურის ტრადიციულობის ისტორიული ქრონოლოგიის, ნაციონალური იდენტობის საშუალებით ქართული ხასიათის, მისი არტისტული ბუნების გამოვლენას...“. ვფიქრობთ, ამ ჭრილში უნდა გავიაზროთ მისი უაღრესად ნოვატორული და ფაქტობრივად უცნობი წერილები: „ლიტერატურული აზროვნება“, „ესთეტიური კრიტიკა“, „მუნჯი ინკვიზიტორი“, „სიტყვის დაპყრობა“, რომელშიც, ყველაფერთან ერთად, ახალი დროის ესთეტიკისა და ლიტერატორის პროფესიონალურ-პიროვნული ინტუიტივიზმიც ჩანს (მაგალითად, კრიტიკოს ლ. ბრეგაძის შეფასებით ვ. კოტეტიშვილის წერილი „მუნჯი ინკვიზიტორი“ რეცეფციული ესთეტიკის გარკვეულ პრინციპთა ერთ-ერთ პირველ დეკლარირებად შეიძლება მივიჩნიოთ).

აქამდე მკვლევრები აღნიშნავდნენ, რომ ვ. კოტეტიშვილი დამოუკიდებელი რესპუბლიკის წლებში თითქმის არაფერს წერდა მაშინ, როდესაც ჩვენ მიერ მოპოვებულმა მასალებმა სრულიად საპირისპირო დასკვნამდე მიგვიყვანა. 1918 – 20 წლებში ვ. კოტეტიშვილი კიდევ უფრო აქტიურდება როგორც პუბლიცისტი, როგორც საზოგადო მოღვაწე, რომელიც, არის რა სოციალისტ-ფედერალისტური პარტიის წევრი, მწვავედ რეაგირებს კალენდოსკოპური სისწრაფით ცვალებად მოვლენებზე. პოლიტიკური რომანტიზმი, რომელიც ვ. კოტეტიშვილსაც და მისი თაობის არაერთ გამორჩეულ წარმომადგენელსაც ახასიათებდა, ისტორიული მოვლენების განვითარების ლოგიკაზე იყო აგებული. მაშინ, როდესაც სოციალ-დემოკრატებმა თავიანთი დემაგოგიითა და ცრუ დაპირებებით მასების დიდი ნაწილის მიმხრობა შეძლეს, ამას გამოდგა მათი გადარწმუნების მიზნით ამავე ლოგიკით აპელირება. წერილებში – „სოციალ-ფედერალიზმი, როგორც აუცილებლობა სოციალ-დემოკრატიისთვის“, „ერის უფლება და საქართველოს საკითხი“, „ესმოდეს ყველას!“, „რუსეთის კომუნიზმი დამარცხების გზაზე“, „PRIMO OCCUPANTI“ – ნათლად ჩანს საქართველოს მიერ განვითარების საკუთარი გზის არჩევის უპირატესობა. და ეს რწმენა იმდენად ძლიერი იყო, რომ გასაბჭოების პირველ

წლებში, როდესაც ბოლშევიკები ირწმუნებოდნენ, რომ ხელს არ ახლებდნენ ქვეყნის უდიდეს მონაპოვარს – დამოუკიდებლობას, ვ. კოტეტიშვილი აქვეყნებს მცირე ზომის სტატიას „კომუნისტების ფიცი“ და „ფაქტობრივად, იზიარებს ამ ოპტიმიზმს. წიგნისთვის დართულ კომენტარებში ჩვენ მოვათავსეთ საგანგებოდ მოძიებული, 1921 წლის გაზეთ „სოციალისტ-ფედერალისტის“ № 53-ში გამოქვეყნებული ცნობა სახელმწიფო თეატრთან გამართული მიტინგის შესახებ, სადაც სიტყვით გამოსულმა რევოლუციური სამხედრო საბჭოს წევრმა ს. ორჯონიკიძემ განაცხადა: „...ჩვენ, მართალია, ვდღესასწაულობთ პირველ მაისს, მაგრამ ჩვენში იმყოფებიან უცხო ძალები, რუსეთის წითელი არმია. ხომ არ ნიშნავს ეს საქართველოს აღსასრულს?, არა, მილიონჯერ არა! წითელი დროშების წინაშე ჩვენ ფიცს ვიღებთ, რომ არავითარი სანინააღმდეგო საბჭოთა საქართველოს დამოუკიდებლობისადმი არც რუსეთის მხრიდან და არც რუსეთის წითელ არმიის მხრიდან არ იქნება წარმოებული. პირიქით, წითელი არმია თავისი მკერდით დაიცავს და შეინახავს საქართველოს მიერ მოპოვებულ თავისუფლებას...“.

ხელისუფლების ეს პირველი საჯარო დაპირებები, როგორც ვიცით, არ შესრულდა. მარქსიზმისა და ინტერნაციონალიზმის იდეოლოგიით აღჭურვილი საქართველო საბჭოთა კავშირის ერთ-ერთ რესპუბლიკად იქცა. მართლაც, წინააღმდეგობრივი და ხშირად ურთიერთგამომრიცხავი მოვლენებით გამორჩეულ იმ პერიოდში საკმაოდ ძნელი ხდება შექმნილ ვითარებაში ბოლომდე გარკვევა, მით უფრო მომავლის პროგნოზირება. ვ. კოტეტიშვილი ეხმაურება არა მარტო ბათუმისთვის ბრძოლას, არამედ იმ უნესრიგობას, რომელიც გასაბჭოების შემდეგ ქვეყნის დედაქალაქში იქმნება. ავტორის ფიქრი და განსჯა ამჯერად ეხება არა თბილისის კულტურულ მისიას, როგორც ეს რამდენიმე ხნით ადრე იყო („ნაცარქექია კუდიანზე“), არამედ უფრო პროზაულ საკითხებს. კერძოდ, ქალაქში შექმნილ უკონტროლო მდგომარეობას, უცხოტომელთა მასშტაბურ ჩამოსახლებებს, კომუნალურ-საყოფაცხოვრებო საკითხებში გამეფებულ სრულ განუკითხაობას. ასეთია, მაგალითად, ვ. კოტეტიშვილის წერილი „ტფილისი“, რომელიც ავტორის მოქალაქეობრივი პოზიციის დეკლარირებაა და თავისი ემოციური მუხტით მკითხველს გულგრილს დღესაც ვერ დატოვებს.

ვ. კოტეტიშვილის მიერ გამოქვეყნებულმა „ქართული ლიტერატურის ისტორიის“ სამტომეულმა (1925-27), რომელიც უკვე

საბჭოთა პერიოდში იქმნებოდა, სერიოზული უკმაყოფილება გამოიწვია პროლეტარული მწერლობის ბანაკში, ბრალდებით: ზედმეტად იდეალიზებული ჰყავს რეაქციონერი მწერლებიო. თუმცა ამ წიგნებმა მალე, შემეცნებით ღირებულებასთან ერთად, კიდევ ერთი ფუნქცია შეიძინა: შემდგომ პერიოდში აშკარად დეზორიენტირებული საზოგადოებისთვის, განსაკუთრებით კი ქართველი ახალგაზრდებისთვის, ისინი შეუცვლელ გზამკვლევადა, კულტურის უწყვეტობის, კულტურული მეხსიერების შენახვის იდეის მატარებლებად იქცნენ. თუმცა ჩვენს გამოცემაში XIX საუკუნის პირველი ნახევრის მწერალი ქალის, მელანია ბადიძისადმი, მიძღვნილი ერთი წერილის – „გამორჩენილი და დავინწყებულის“ მაგალითზე ვაჩვენეთ, რამდენად საფუძვლიანად იყო იგი კორექტირებული, გნებავთ კონცეპტუალურადაც შეცვლილი, ეს ისტორია ზემოთ ნახსენები ნი-იანი წლების გამოცემებში. აღნიშნული წერილი, ისევე როგორც, ვთქვათ, ვაჟასა თუ ალექსანდრე ყაზბეგისადმი მიძღვნილი წერილები („ვაჟა“, „ალექსანდრე ყაზბეგი“) სცილდება ლიტერატურული კრიტიკის ნიმუშებს და ნამდვილ კრიტიკულ პროზად, მეტიც, მალალმხატვრულ თანაშემოქმედებად წარმოგვიდგება.

ცნობილია, რომ ვ. კოტეტიშვილს პირველხარისხოვანი მკვლევრისა და კრიტიკოსის სახელი გაუთქვა ალექსანდრე ყაზბეგის ავტორობის ავთენტურობისადმი მიძღვნილმა ნაშრომმა „ალექსანდრე ყაზბეგის ავტორობის საკითხი“ (1925), რომელმაც მომავალში ამ კონკრეტული ავტორის ხელშეუხებლობა განაპირობა. ბუნებრივია, ჩვენც ვერ ავუვლიდით გვერდს ამ საკითხს, ამიტომაც წიგნში შევიტანეთ მიხეილ ზანდუკელთან გამართული ხანმოკლე პოლემიკის რამდენიმე უცნობი ნიმუშიც. „...ვაჟა და ყაზბეგი, – წერს ვ. კოტეტიშვილი ყაზბეგისადმი მიძღვნილ სტატიაში, – ეს ორი პოეტი მივიდა მთასთან ხევის დეკანოზებივით. მხოლოდ იმ გარჩევით, რომ ვაჟა რელიგიით მივიდა, ყაზბეგი კი ეთიკით...“. ამ ზუსტ შეფასებასთან იგი სრულიად ორიგინალურ და ყაზბეგის შემოქმედების ღრმა ხედვით განპირობებულ კიდევ ერთ დაკვირვებას გვთავაზობს, რომელიც ასე უღერს: ხევის ტრაგედია ცივილიზაციისა და კულტურის ტრაგიკული დაპირისპირების შედეგია. „ალექსანდრე ყაზბეგს იზიდავდა ხევის ტრაგედია... შემოქმედების კოშკიდან დასცქეროდა ძირს დაგდებულ და შეგინებულ ხევის დროშას. მის არტისტულ თვალს წინ გაშლილი იყო ჯერ სისხლშემშრალი ბრძოლის ველი, სა-

დაც გმირთა ცხედრები ეფინა... ცივილიზაციამ მოაყენა თავისი კაცების დიდი ჯარი... მოდიოდა ახალი კაცი, რომელსაც ხანდა-კლდეთა კბილებზე ორთქლ-მფეთქავ მღვიმეთა აშენება, ხეობის გულში ნერაქვის დარტყმა, მთის მკერდის გატეხა, საშინელ გზებით დასერვა და ოქროს თუჯის სამეფოდ გადაქცევა. ამ აზრით მოდიოდა ეს ცივილიზაციის კაცი, ამ შემთხვევაში რუსეთი, და იმავე ცივილიზაციის სახელით ანადგურებდა ყოველივეს". შეიძლება ითქვას, რომ ვ. კოტეტიშვილის ბრძოლა ყაზბეგის, როგორც ავტორის უფლებების დაცვისთვის ძლიერ ნააგავდა იმ დაპირისპირებას კულტურასა და ცივილიზაციას, რომელიც „პატრიარქალურ ხევსა და მისი სინმინდის ხელმყოფ გადამთიელებს შორის მიმდინარეობდა“. ბოლშევიკებიც ხომ ნებისმიერ ფასად ახალი ცივილიზაციის, ანუ „სოციალისტური სამოთხის“ აშენებას აპირებდნენ. სამწუხაროდ, იმ ეტაპზე მათ შეძლეს გამარჯვების გარკვეული ილუზიის შექმნა, რასაც კულტურული პროცესების ფრუსტრაცია და ხელოვნის, შემოქმედი ადამიანის ინდივიდუალური გათელვა მოჰყვა.

განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს ჩვენს გამოცემაში საგანგებოდ გამოყოფილი პირადი წერილები, რომლებიც ვ. კოტეტიშვილთან გაგზავნილ თუ მის მიერ სხვისთვის მიწერილ ბარათებს შეიცავს. რა თქმა უნდა, ეს მხოლოდ მცირე ნაწილია მისი მიმონერისა, რომელიც, უნდა ვივარაუდოთ, 1937 წლის ჩხრეკის დროს დაიკარგა. თუმცა ის, რაც შემორჩა, ძალიან ძვირფასია მაშინდელი საზოგადოებრივი ცხოვრების მნიშვნელოვანი ფრაგმენტების აღსადგენად. დედისა და დისადმი სტუდენტობის წლებში გამოგზავნილი წერილები აღადგენენ ვ.კოტეტიშვილის, როგორც მომავალი ლიტერატორისა და მრავალმხრივი მოღვაწის ფორმირების ეტაპს. მეუღლის, ნუსია დილევესკის (და არა დილევესკაიას), მოკლე ბარათი ზუსტად ასახავს 20-იანი წლების მიწურულს ინტელიგენტური ოჯახების მატერიალურად შეჭირვებულ ცხოვრებას, ხოლო პოეტ ნიკო სამადაშვილის ფაქიზი და გამორჩეულად თბილი დამოკიდებულება ვ. კოტეტიშვილისადმი, უფროსი მეგობრისადმი, სხვადასხვა დროს გაგზავნილ სამ წერილშია საძიებელი. ასევე საინტერესოა პ. ინგოროყვასა და ი. მეგრელიძის ბარათები, რომელთა ადრესატი ვ. კოტეტიშვილია.

წიგნზე მუშაობის დროს აღმოჩენილმა მასალებმა გარკვეული კორექტივი შეიტანეს ვ.კოტეტიშვილის ჩვენთვის აქამდე ცნობილ ბიოგრაფიაში (მაგალითად, სტუდენტობის წლები წარმოჩინდა,

როგორც შემდგომი სალიტერატურო საქმიანობისთვის მზადების სერიოზული ეტაპი: არსებულა ხელნაწერი სტატიებისა და მცირე გამოკვლევების ორტომეული; არდადეგების პერიოდში ვ. კოტეტიშვილი თურმე სალექციო მუშაობას ეწეოდა, როგორც ამის შესახებ იუწყება ჟურნალი „თეატრი და ცხოვრება“; სხვადასხვა დროს ებმევა პოლემიკაში გრ. რობაქიძისა და კ. გამსახურდიას წინააღმდეგ; განსაკუთრებულად აქტუალურად მიიჩნევს 20-იანი წლების თბილისის კულტურულ მისიას; ხარფუხში, ი. გრიშაშვილის სარედაქციო პორტფელში აღმოჩნდა ცნობილი წერილის – „აზიისაკენ!“ დედანი, რომლის მიხედვითაც ირკვევა, რომ ეს წერილი თავდაპირველად დასათაურებული ყოფილა რამდენადმე განსხვავებულად, „უკან აზიისაკენ!“; არის არჩილ ჯორჯაძისა და ახალგაზრდა გალაკტიონის მოღვაწეობის ერთ-ერთი პირველი შემფასებელი, ორი წლის განმავლობაში სამხატვრო აკადემიის რექტორია და სხვ.). ფართო ერუდიციაზე დაფუძნებული, მიზანმიმართული და კარგად გააზრებული სტრატეგია, რომელიც ვ. კოტეტიშვილის წერილებში იკვეთება, წარმოაჩენს კულტურის ნამდვილ რეფორმატორს, რომელსაც ქართული მწერლობისა და ხელოვნების მოდერნიზება შესაძლებლად ეროვნული ფესვების მნიშვნელობის აქტუალიზებით მიაჩნია.

თუ დავაკვირდებით ვ. კოტეტიშვილის (ისევე, როგორც მისი არაერთი თანათაობელის) სულიერ მემკვიდრეობას, ინტელექტუალური სიმწიფის ამსახველი მისი ნაშრომები და წერილები ქრონოლოგიურად გასაბჭოების პირველივე ათწლეულში, ანუ XX საუკუნის 20-იან წლებშია შექმნილი. ამ მოვლენას, ცხადია, თავისი ახსნა აქვს და იგი უშუალოდ უკავშირდება ამ სახელოვანი თაობის ტრაგედიას. ეს ტრაგედია კი მდგომარეობს იმაში, რომ მათ, ახალი დამოუკიდებელი საქართველოს საფუძველთა შემქმნელებს, პოლარულად განსხვავებულ, ფაქტობრივად კი სოციალიზმის უკიდურესად უტრირებული იდეოლოგიით პროვოცირებული და შესაბამისად ლუმპენიზებული მასობრივი ფანატიზმის პირობებში მოუხდათ მოღვაწეობის გაგრძელება. ამიტომაც ყველა მცდელობა, მოენახათ საერთო ენა ახალ ხელისუფლებასთან (ვ. კოტეტიშვილის გამოსვლები 1926 – 1928 წლების მწერალთა ყრილობებზე, 1923 – 24 წლებში ჟურნალ „ხელოვნების“, გაზეთების „ივერიისა“ და „ქართული სიტყვის“ სარედაქციო პოლიტიკა) და ლოგიკური გაგრძელება მიეცათ წარმატებით დაწყებული კულტურის განახლების პროცესისთვის, მარცხით დასრულდა. მოხდა

კულტურული წყვეტა, რომელმაც სერიოზული დაღი დაასვა არა მარტო მწერლობისა და ხელოვნების ბუნებრივი განვითარების/ გზას, არამედ დააკნინა საზოგადოებრივი ცნობიერება, მოწყვეტა იგი ცივილიზებული ევროპული ქვეყნების ცენტრს, შექმნა პიროვნული და ეროვნული თავისუფლების მართებული გაგების დეფიციტი ყველა აქედან გამომდინარე შედეგებითურთ. თავად ვ. კოტეტიშვილს კი სულიერი ფასეულობების გადარჩენის მცდელობა, როგორც ვიცით, სიცოცხლის ფასად დაუჯდა.

წიგნისთვის დართულ წინასიტყვაობაში ჩვენ ვწერთ: „თქვენ წინაშეა ვ. კოტეტიშვილის წერილების რეპუბლიკაციის იმგვარი ცდა, რომელშიც განმსაზღვრელი ავტორის ნებაა და არა რაიმე სახის კონიუქტურა. იმედია, ეს წიგნი ხელს შეუწყობს საინტერესო და წინააღმდეგობრივი დროის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ქართველი მოღვაწის ნააზრევის ჩვენს ყოველდღიურ ლიტერატურულ მიმოქცევაში დაბრუნებას. ჩვენ მხოლოდ ბიძგს ვაძლევთ ამ ნაწერებს, გზას კი ისინი თავად გაიკვლევენ“. ეს მოსაზრება ჩემთვისაც და წიგნის სხვა რედაქტორებისთვისაც (ა. არაბული, ნ. კოტეტიშვილი) პრინციპული მნიშვნელობისაა, ამიტომაც აღნიშნული შესავალი წერილი მიმართულია სწორედ ახალგაზრდებისკენ და ასეცაა დასათაურებული: „ვახტანგ კოტეტიშვილი – დიალოგი გრძელდება“.

მნიგნობართა ასოციაცია: ფაქტები, მოვლენები, ღონისძიებები...

2017 წელს საქართველოს ილია ჭავჭავაძის სახელობის გამგეობამ (თავმჯდომარე ლია ნადარეიშვილი) გამართა შემდეგი ღონისძიებები:

16 მარტს გაიმართა ქართული ჟურნალისტიკის დიდოსტატის, ჟურნალისტთა მრავალი თაობის აღმზრდელის, მნიგნობართა ასოციაციის დიდი გულშემატკივრის, აღმანახ „მნიგნობრის“ ყოფილი მთავარი რედაქტორის, პროფესორ ნოდარ ტაბიძის ხსოვნის საღამო. საღამოს უძღვებოდა პროფ. იოსებ ჭუმბურიძე, სიტყვით გამოვიდნენ პროფ. ლადო მინაშვილი, მიხეილ ქავთარია, პოეტი მაკა ჯოხაძე, პროფ. ალექსანდრე ლორია.

1 მაისს მოენყო შოთა რუსთაველის დაბადების 850 წლისთავთან დაკავშირებით „ჩვენი მწერლობის“ მიერ გამოცემული პავლე ინგოროყვას „რუსთველოლოგიური თხზულებების“ ოთხტომეულის წარდგენა-განხილვა.

მოხსენებით გამოვიდა გამოცემის ინიციატორი და რედაქტორი, აღ. ორბელიანის საზოგადოების პრეზიდენტი, ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორი, მწერალი როსტომ ჩხეიძე.

განხილვაში მონაწილეობდნენ პროფესორები ლადო მინაშვილი, იოსებ ჭუმბურიძე, პოეტი ემზარ კვიციანიშვილი და გამომცემელი დავით გალეგაშვილი.

15 მაისს ჩატარდა კონფერენცია თემაზე - „ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიის ავტოკეფალიის 100 წლისთავი“.

კონფერენციას უძღვებოდა მნიგნობართა ასოციაციის თავმჯდომარის მოადგილე, ფილოსოფიურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფ. რეზო ბალანჩივაძე.

მოხსენებები წაიკითხეს ისტორიულ მეცნიერებათა დოქტორმა, პროფ. ქეთევან შორიაშვილმა, ანდრია პირველწოდებულის ეკ-

ლესიის მღვდელმსახურმა მამა ნიკოლოზმა, ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორმა, პროფ. გვანცა კოპლატაძემ, ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორმა, პროფ. თეიმურაზ ფანჯიკიძემ.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

24 ნოემბერს ილია ჭავჭავაძის დაბადების 180 წლისთავთან დაკავშირებით ილია ჭავჭავაძის ცხოვრებისა და შემოქმედების ანალიტიკური აქცენტების შესახებ ლექცია წაიკითხა ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორმა, ცნობილმა ლიტერატურათმცოდნემ და კრიტიკოსმა პროფესორმა გურამ ბენაშვილმა.

აზრი გამოთქვეს პროფესორებმა ალექსანდრე ლორიამ და იოსებ ჭუმბურიძემ, რომელმაც ისაუბრა ილია ჭავჭავაძის პუბლიცისტური მოღვაწეობის შესახებ, და სხვებმა.

მწიგნობართა ასოციაციასთან არსებულმა მწიგნობარ ქალთა კლუბმა (თავმჯდომარე ნელი გურგენიძე, ორგანიზატორი ლია ლომიძე) გამართა შემდეგი ღონისძიებები:

თბილისის ივ. ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აშშ-საქართველოს ურთიერთობათა ინსტიტუტის დირექტორმა, პროფესორმა ვასილ კაჭარავამ წაიკითხა ლექცია თემაზე - „თანამედროვე აშშ და საქართველო“.

28 მარტს ნიკოლოზ ბარათაშვილის დაბადების 200 წლისთავს მიუძღვნა თავისი მოხსენება ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორმა თამაზ ტყემალაძემ.

28 მაისს ცნობილი ირანისტი მკვლევარი და მთარგმნელი ალექსანდრე ელერდაშვილი დამსწრეთ ესაუბრა საკითხზე - „ვეფხისტყაოსანი დროსა და სივრცეში“.

1 ივნისს გაიმართა პროექტი-აკადემიკოსის გიორგი ლეონიძის საღამო-გახსენება.

მომხსენებელი - ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორი, მწერალი და პუბლიცისტი მაია ჯალიაშვილი, თანამომხსენებელი - ემზარ კვიციანიშვილი.

სიტყვით გამოვიდნენ ქალბატონი ნელი გურგენიძე, პროექტის შვილიშვილები - გიორგი ქავთარაძე და გიორგი გვინჩიძე.

18 ოქტომბერს საქართველოს ეკონომიკის დღევანდელი მდგომარეობისა და მისი განვითარების პერსპექტივების შესახებ ისაუბრა ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორმა, აკადემიკოსმა ნოდარ ჭითანავამ.

11 დეკემბერს ინგლისურ ენაზე გალაკტიონ ტაბიძის ლექსების მისეული თარგმანით გამოცემული წიგნისა და მისი ინგლისური/საზოგადოების წინაშე წარდგენის შესახებ დამსწრეთ ესაუბრა თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის თარგმანისა და ლიტერატურულ ურთიერთობათა ინსტიტუტის დირექტორი, საქართველოს ჯორჯ ბაირონის საზოგადოების თავმჯდომარე, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი ინესა მერაბიშვილი.

ქართული ანბანი მსოფლიოს საბანძურში

ავთანდილ არაბული, ქართული დამწერლობა –
უკვდავი საკაცობრიო მემკვიდრეობა ----- 3

ჩემი „ვეფხისტყაოსანი“

ლადო მინაშვილი, „ვეფხისტყაოსნის“ ერთი
ეპიზოდის მხატვრული ანალიზისთვის ----- 32

ნიკოლოზ ბარათაშვილი – 200

თამაზ ჭილაძე, „მარტოობა სულისა“ ----- 39

ილია ჭავჭავაძე – 180

გურამ თაყნიაშვილი, ილია ჭავჭავაძის თანამედროვენი
მისი ხასიათისა და გარეგნობის შესახებ ----- 47

საქართველოს მწერალთა კავშირი – 100

მაყვალა გონაშვილი, მწერლების საღმრთო
მოვალეობა ----- 54

დადგა კავშირთა ხანა ----- 55

საიუბილეო მისაღმება

როინ მეტრეველი, მარიამ ლორთქიფანიძე – 95 ----- 59

წიგნი და ცხოვრება

ნათია სიხარულიძე, გალაკტიონ ტაბიძის ახალი
აკადემიური გამოცემა -----

ეროვნული
ბიბლიოთეკა
69

მარიამ ბაჩიანიძე, დიდი მანესტრო ----- 74

წიგნის მოამბენი

იოსებ ჭუმბურიძე, სიამაყის შუქზე ----- 89

დრო და აღამიანები

ლალი ავალიანი, „ხალხის წინაშე მე ვიქნები
მუდამ მართალი“ პაოლო იაშვილი - 125 ----- 94

გორა კუჭუხიძე, 100 წლის ჭაბუკი ----- 106

ზონა ცხადია, კოტე ხიმშიაშვილი ----- 121

გამოსათხოვარი

გურამ ბენაშვილი, პროექტის სილუეტი ----- 134

საბიბლიოთეკო საქმე

ალექსანდრე ლორია, კითხვა როგორც ქცევის აქტი ----- 139

მანია მიქაბერიძე, ქართული ბიბლიოთეკა
ფერეიდანში ----- 148

ლიტერატურული მემკვიდრეობა

დავით ნონკოლაური, მხატვრული და არამხატვრული
ღირებულებების ურთიერთმიმართების არსისათვის
პოეტურ ეპოსში ----- 154

წარსულის ფურცლები

რაულ ჩაბუნავა, ვინ იყო მელქისედეკ
კათოლიკოსის „დანერილის“ დამამტკიცებელი
„რეცა სახელით კათალიკოზი“ -----171

ყალბით და ფუნჯით

ქეთევან შენგელია, მშვენიერება დაუვინყარია -----179

ბეჭდური წიგნის ისტორია

ნინო ხვედელიძე, ელზევირების ერთ-ერთი
მნიშვნელოვანი გამოცემა – პლინიუს
სეკუნდუსის საბუნებისმეტყველო ნაშრომი -----196

მსოფლიოს მერიდიანებზე

ინგა მილორავა, უილიამ ფოლკნერი -----209

წიგნის თარო

ნონა კუპრაიშვილი, უცნობი ვახტანგ კოტეტიშვილი -----219

ქრონიკა

მნიგნობართა ასოციაცია: ფაქტები, მოვლენები,
ღონისძიებები... -----229

პუბლიკაცი სტ

საგამომცემლო განყოფილების
ხელმძღვანელი შოთა კობიაშვილი
უფროსი რედაქტორი სოფიო კობიაშვილი
რედაქტორი რუსუდან ბულისკერია

ტექსტი ააწყო და
დააკაბადონა სოფიო კობიაშვილმა

რედაქციის ნებართვის გარეშე
აღმანახის მასალების გამოყენება არ შეიძლება.

საქართველოს ილია ჭავჭავაძის სახელობის
მწიგნობართა ასოციაცია.
თბილისი, რუსთაველის გამზ., 40/1. ტ.: 293-29-12, 293-31-79

12/175

MTSIGNOBARI

'17

An annual Almanac of Bibliophiles has been issued since 1980 year, it provides articles on books and book's authors, libraries and bibliophiles, researches in the world of books, old books and on book-lovers of different countries and sides.

Editor-in-chief LADO MINASHVILI

Painter ANZOR TODRIA

Lia Chavchavadze
Georgian Association
Of Book-Lovers

Tbilisi-2017

